

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V kadencja

Druk nr 76

Warszawa, 29 listopada 2005 r.

Panie i Panowie Posłowie
Na Sejm
Rzeczypospolitej Polskiej

Uprzejmie przekazuję wniesiony przez Rzecznika Praw Dziecka w dniu 21 lipca 2005 r. – zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka - dokument:

**- Informacja o działalności Rzecznika
Praw Dziecka za rok 2004 wraz z
uwagami o stanie przestrzegania praw
dziecka.**

Marszałek Sejmu

(-) Marek Jurek

Warszawa, 18 lipca 2005 r.

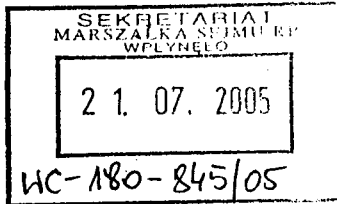
RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Paweł JAROS

Ul. Śniadeckich 10, 00-656 Warszawa
Tel. 696 55 44 fax. 629 60 79

ZBA-070/54/05/MK

Pan
Włodzimierz Cimoszewicz

Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

[Handwritten signatures: Paweł Jaros, Włodzimierz Cimoszewicz, and another signature]

Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2000 r., nr 6, poz. 69) przedkładam informację o działalności za rok 2004 wraz z uwagami o stanie przestrzegania praw dziecka.

[Handwritten signatures: Włodzimierz Cimoszewicz and Paweł Jaros]

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka
Paweł JAROS

**Informacja
Rzecznika Praw Dziecka
o działalności za rok 2004
oraz
uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka**

Warszawa 2005

Spis treści

WSTĘP / 3

1. Prawo do życia i ochrony zdrowia / 5

2. Prawo do wychowania w rodzinie / 30

3. Prawo do godziwych warunków socjalnych / 49

4. Prawo do nauki / 63

5. Prawo do ochrony przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem / 97

6. Prawa dzieci niepełnosprawnych / 122

7. Implementacja międzynarodowych standardów ochrony praw dziecka / 128

8. Współpraca międzynarodowa / 135

9. Popularyzacja praw dziecka / 143

10. Uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka w 2004 r. / 152

11. Dane i zestawienia statystyczne / 164

WSTĘP

Konstytucja RP nadała prawom dziecka wysoką rangę, przewidując instytucję Rzecznika Praw Dziecka. Ustawa Zasadnicza (art. 72 ust. 4¹), nie określa kompetencji i sposobu powoływania Rzecznika – odsyła do ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka.

Rzecznika Praw Dziecka ustanowiono ustawą z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka² dla stania na straży praw dziecka określonych w Konstytucji RP, Konwencji o Prawach Dziecka³ i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców. W rozumieniu ustawy dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności (art. 2 ust. 1). Rzecznik działa na rzecz ochrony praw dziecka, a w szczególności:

- prawa do życia i ochrony zdrowia,
- prawa do wychowania w rodzinie,
- prawa do godziwych warunków socjalnych,
- prawa do nauki (art. 3 ust.2).

Zgodnie z ustawą wszystkie podejmowane przez Rzecznika działania mają na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, powinny być prowadzone z poszanowaniem jego godności i podmiotowości (art. 3 ust. 1). Aby zapewnić dziecku takie możliwości, należy je chronić przed wszelkimi przejawami przemocy, okrucieństwa, wyzysku, a także przed demoralizacją, zaniedbaniem i innymi formami niewłaściwego traktowania.

Rzecznik szczególną troską otacza dzieci niepełnosprawne (ust. 4).

Przy wykonywaniu swoich uprawnień Rzecznik kieruje się:

- dobrem dziecka - wszystkie działania podejmowane są w najlepiej pojętym interesie dziecka, biorąc pod uwagę, że naturalnym środowiskiem rozwoju dziecka jest rodzina;
- zasadą równości - troska o ochronę praw każdego dziecka;
- poszanowaniem praw, obowiązków i odpowiedzialności rodziców.

¹Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483, sprost.: Dz. U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319.

²Dz. U. Nr 6, poz. 69.

³Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, z późn. zm.

Rzecznik podejmuje działania przewidziane w ustawie z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę napływające do niego informacje wskazujące na naruszenie praw lub dobra dziecka (art. 9).

Rzecznik Praw Dziecka jest niezależną instytucją, wyposażoną w uprawnienia o charakterze kontrolnym, ostrzegawczym i inicjującym, podejmuje i wspiera wysiłki zmierzające do maksymalnej ochrony praw dziecka. Rzecznik dysponuje uprawnieniami, które wzbogaciły istniejące dotychczas w Polsce instrumentarium ochrony praw dziecka. Są one analogiczne do tych, którymi dysponują inni rzecznicy praw dziecka w Europie.

Uprawnienia, które można zaliczyć do kategorii kontrolnych (art. 10 ust. 1 pkt 1), pozwalają zwrócić się do organów władzy publicznej, organizacji lub instytucji o złożenie wyjaśnień i udzielenie niezbędnych informacji, a także o udostępnienie akt i dokumentów. Rzecznik Praw Dziecka nie może zastąpić organów i instytucji, którym ustawodawca powierza różnego typu zadania z dziedziny pomocy rodzinie i dziecku. Z tego też powodu art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy określa, iż Rzecznik może zwrócić się do właściwych organów w sprawach należących do ich kompetencji, w tym do Rzecznika Praw Obywatelskich, o podjęcie działań na rzecz dziecka. Punkt 2 tego artykułu stanowi zaś, że Rzecznik Praw Obywatelskich podejmuje sprawy skierowane przez Rzecznika Praw Dziecka.

Ustawa przyznaje Rzecznikowi (art. 11 ust. 1) kompetencję przedstawiania właściwym organom władzy publicznej, organizacjom i instytucjom ocen oraz wniosków zmierzających do skutecznej ochrony praw i dobra dziecka, a także usprawnienia trybu załatwiania spraw w tym zakresie. Może on również (art. 11 ust. 2) występować do właściwych organów z wnioskami o podjęcie inicjatywy ustawodawczej bądź o wydanie lub zmianę innych aktów prawnych.

Stanowisko Rzecznika zajmuje Paweł Jaros, który złożył ślubowanie i rozpoczął pięcioletnią kadencję 16 lutego 2001 r.

Poniższe opracowanie stanowi wypełnienie art. 12 ustawy, zgodnie z którym Rzecznik corocznie przedstawia Sejmowi i Senatowi informację o swojej działalności i uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka. Informacja Rzecznika jest podawana do wiadomości publicznej.

1

PRAWO DO ŻYCIA I OCHRONY ZDROWIA

Prawo do życia i ochrony zdrowia jest elementarnym prawem człowieka. Prawo to w polskim systemie prawnym chronione jest przez Konstytucję, konwencje i umowy międzynarodowe oraz znajduje odniesienie w szeregu ustaw.

Podstawowe znaczenie, w tym zakresie, posiada Konstytucja RP, która gwarantuje:

- prawną ochronę życia (art. 38),
- prawo do ochrony zdrowia, w tym równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych, w granicach określonych zapisami ustawy.

Podkreślenia wymaga zapis obligujący władze publiczne do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom (art. 68). Z przepisów zawartych w Konstytucji wywodzi się także normy określające prawa przysługujące pacjentowi.

Konwencja o Prawach Dziecka⁴ gwarantuje dziecku niezbywalne prawo do życia (art. 6) oraz prawo do najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób (art. 24).

Konwencja zobowiązuje państwa-strony w szczególności do:

- zmniejszenia śmiertelności wśród noworodków i dzieci,
- zwalczania chorób i niedożywienia,
- udzielenia koniecznej pomocy oraz opieki zdrowotnej wszystkim dzieciom,
- zapewnienia matkom właściwej opieki zdrowotnej w okresie przed i po urodzeniu dziecka,
- zapewnienia rodzicom i dzieciom dostępu do informacji i oświaty zdrowotnej,
- rozwoju profilaktycznej opieki zdrowotnej, poradnictwa w zakresie planowania rodziny.

⁴ Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.

W obecnej sytuacji, w szczególności w obliczu niedofinansowania służby zdrowia i ciągłych zmian w systemie opieki zdrowotnej, egzekwowanie prawa do ochrony zdrowia dziecka wymaga szczególnie intensywnych i wielokierunkowych działań. Odnosi się to nie tylko do momentu wystąpienia choroby (leczenie ambulatoryjne i stacjonarne oraz ewentualna rehabilitacja), ale także do działań profilaktycznych, a ponadto opieki nad matką, przed i po urodzeniu dziecka.

A. INICJATYWY RZECZNIKA PRAW DZIECKA – WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **W wystąpieniu do Prezesa Rady Ministrów Rzecznik wskazał na problemy dotyczące zapobiegania i zwalczania chorób zakaźnych u dzieci.⁵**

Rzecznik wskazał na konsekwencje destrukcji systemu nadzoru i skutki zaniechań w sferze monitorowania, profilaktyki i kompleksowego postępowania diagnostyczno-leczniczego w odniesieniu do dzieci i młodzieży, co ma bezpośredni wpływ na wzrost zapadalności dzieci na choroby zakaźne. Opierając się na danych statystycznych dokonał krytycznej oceny sytuacji epidemiologicznej chorób zakaźnych wśród dzieci i młodzieży. Szczegółowo omówił sytuację i problemy w zakresie zachorowań dzieci i młodzieży na gruźlicę, choroby weneryczne, zakażenia jelitowe i zakażenia szpitalne. Rzecznik zaapelował o podjęcie skoordynowanych i efektywnych kroków zaradczych w celu poprawy obecnej sytuacji, a w szczególności podjęcie działań legislacyjnych i organizacyjnych w epidemiologii, w opiece nad matką i dzieckiem oraz tzw. medycynie szkolnej. Podkreślił jednocześnie, iż szczególny niepokój budzi niedostrzeżenie problemu przez Ministerstwo Zdrowia oraz ograniczone możliwości działania innych wyspecjalizowanych służb.

W imieniu Prezesa Rady Ministrów Minister Zdrowia poinformował⁶, iż wskazane problemy będą przedmiotem opinii ekspertów. Następnie stwierdził⁷, iż nie podziela przedstawionej przez Rzecznika oceny sytuacji. Jego zdaniem skala problemu gruźlicy wśród dzieci w Polsce jest porównywalna z innymi krajami europejskimi w tym rozwiniętymi krajami UE. Nie dostrzegł także problemu wysokiej zachorowalności

⁵ Pismo z dn. 30 stycznia 2004 r., ZBA-500-1/04/JS

⁶ Pismo z dn. 9 marca 2004 r., PZP-O-19/04/AB-P/2234

⁷ Pismo z dn. 25 marca 2004 r., PZP-O-19/04/AB-P/2234

młodzieży na choroby przenoszone drogą płciową oraz zakażenia jelitowe. Podkreślił, iż dostrzegany jest problem zakażeń szpitalnych i poinformował o podejmowanych w tej mierze działaniach.

Powyższa problematyka była przedmiotem kolejnych wystąpień Rzecznika przedstawionych poniżej. Trafność poglądów Rzecznika wyrażonych w powyższym oraz kolejnych wystąpieniach potwierdził Dyrektor Instytutu Wenerologii Akademii Medycznej w Warszawie w piśmie skierowanym do Ministerstwa Zdrowia⁸. W późniejszym piśmie⁹ Minister Zdrowia potwierdził opinię Rzecznika w kwestii zachorowalności na gruźlicę stwierdzając, iż problem gruźlicy stanowi i stanowić będzie w Polsce istotny problem zdrowotny wymagający współpracy całej służby zdrowia.

- W wystąpieniu do Przewodniczących Komisji Zdrowia oraz Komisji Kultury i Środków Przekazu Sejmu RP Rzecznik wyraził zdecydowany sprzeciw wobec propozycji ograniczenia zakazu reklamowania i promowania napojów alkoholowych¹⁰.

Projekt ustawy¹¹ o zmianie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹² przewidywał rozszerzenie katalogu napojów alkoholowych, które mogą być reklamowane i promowane, o wyroby winiarskie gronowe. Rzecznik krytycznie ocenił zamiar ograniczenia zakazu reklamy i promocji napojów alkoholowych. W jego ocenie Rząd Polski winien przeciwstawić się naciskom ze strony instytucji Unii Europejskiej oraz innych podmiotów zainteresowanych zniesieniem obecnych ograniczeń. Dopuszczenie reklamy i promocji win gronowych stanie się argumentem na rzecz zniesienia zakazu reklamy innych napojów o niskiej zawartości alkoholu. Szczególnie silną presję w tym kierunku mogą wywierać podmioty zainteresowane dopuszczeniem reklamy i promocji napojów alkoholowych przeznaczonych specjalnie dla młodzieży i dzieci - tzw. alkopopów. Rzecznik zwrócił się o powtórne rozważenie celowości liberalizacji ograniczeń w zakresie reklamy i promocji napojów alkoholowych, a także o przeanalizowanie możliwości wprowadzenia całkowitego zakazu reklamy i promocji napojów alkoholowych.

⁸ Pismo z dn. 8 listopada 2004 r., IW/124/2004.

⁹ Pismo z dn. 24 lutego 2005 r., MZ-PZ-P-077-251-1/AB/O5.

¹⁰ Pismo z dn. 14 września 2004 r., ZBA-500-29/04/MD/TR/MP.

¹¹ Druk sejmowy nr 3173.

¹² Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231, z późn. zm.

Przedstawione argumenty znalazły potwierdzenie w opiniach ekspertów. Projekt ustawy został uchwalony w kształcie zgodnym ze stanowiskiem Rzecznika.

- **W wystąpieniu do Komisji Zdrowia Sejmu RP Rzecznik stwierdził, że projekt ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych nie gwarantuje należnego dzieciom najwyższego poziomu ochrony zdrowia¹³.**

Rzecznik uznał zakres przyznanego dzieciom prawa do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych za niezadowalający. Dzieci winny mieć prawo nie tylko do świadczeń gwarantowanych, ale także do świadczeń zaliczanych do alternatywnych, przy czym prawo to winno przysługiwać zarówno dzieciom objętym, jak i nieobjętym ubezpieczeniem zdrowotnym. Rzecznik wskazał na potrzebę ustanowienia szczególnego sposobu określania kolejności udzielania świadczeń opieki zdrowotnej, proponując wprowadzenie zasady pierwszeństwa dzieci. Podkreślił konieczność szczegółowego uregulowania kwestii profilaktyki. Odnosząc się krytycznie do zaproponowanych rozwiązań uznał za niezbędne wprowadzenie obligatoryjnych, wielokierunkowych źródeł jej finansowania. Zwrócił także uwagę, że projekt ustawy pomija kwestię pokrywania kosztów dodatkowej opieki pielęgnacyjnej sprawowanej przez osoby bliskie dziecku przebywającemu w zakładzie opieki zdrowotnej¹⁴, co jest ograniczeniem prawa dziecka do kontaktu z osobą bliską. Wskazał na nieefektywność trybu obejmowania ubezpieczeniem zdrowotnym pewnych grup dzieci, a także na liczne wątpliwości interpretacyjne dotyczące poszczególnych przepisów w projekcie ustawy, m.in. w kwestii zapisów o obowiązku przedstawiania dokumentów potwierdzających prawo dzieci do świadczeń opieki zdrowotnej.

- **W związku z wnioskiem Ministra Zdrowia¹⁵ Rzecznik przedstawił uwagi i propozycje do ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych¹⁶.**

¹³ Pismo z dn. 9 lipca 2004r., ZBA-500-16 /04/MD/TR.

¹⁴ Problem ten podkreślono także w wystąpieniu z dn. 3 czerwca 2004 r., ZBA- 500-15 /04/MP/MKr.

¹⁵ Pismo z dn. 18 listopada 2004 r., MZ-UZ-P-077-9465/AM/04.

¹⁶ Pismo z dn. 30 listopada 2004 r., ZBA-071-61/04/TR.

Poza wcześniej podnoszonymi kwestiami Rzecznik postulował zniesienie limitów na wszelkie świadczenia zdrowotne udzielane dzieciom. Limity świadczeń naruszają prawo dziecka do opieki medycznej i w wielu sytuacjach pociągają za sobą dalsze zagrożenia zdrowotne. Rzecznik uznał za konieczne wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnej, jaką może budzić norma wynikająca z art. 13 ust. 1 w związku z art. 2 ust. 1 ustawy. Przepis art. 13 ust. 1 w związku z art. 2 ust. 1 może być błędnie interpretowany poprzez proste odniesienie pojęcia „świadczeniobiorcy innego niż ubezpieczony” użytego w art. 13 do definicji tego pojęcia zawartej w art. 2 ust. 1. Może to być przyczyną ograniczeń i barier w dostępie dzieci do świadczeń opieki zdrowotnej.

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o poddanie szczegółowej analizie kwestii dostępności leków dla dzieci¹⁷.**

Wystąpienie związane było z pracami nad zmianą rozporządzenia w sprawie wykazu niektórych chorób oraz wykazu leków i wyrobów medycznych, które ze względu na te choroby są przepisywane bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością. Z informacji napływających do Biura Rzecznika wynikało, iż planowane jest objęcie refundacją jedynie leków najtańszych. Rzecznik wyraził wątpliwość, czy tańsze odpowiedniki leków dotychczas refundowanych gwarantują zachowanie dalszej skuteczności procesu leczenia.

Minister Zdrowia zapewnił, iż w trakcie prac nad wskazanym aktem brana będzie pod uwagę konieczność ochrony zdrowia społeczeństwa, przy uwzględnieniu możliwości płatniczych NFZ¹⁸.

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o ponowne przeanalizowanie sytuacji epidemiologicznej w zakresie zakażeń jelitowych wśród dzieci oraz o udzielenie informacji o podjętych działaniach zaradczych w obszarze polityki zdrowotnej¹⁹.**

Wystąpienie było kontynuacją wcześniej podjętego wątku dotyczącego sytuacji epidemiologicznej w zakresie chorób zakaźnych, w tym zatruc pokarmowych i biegunek u dzieci do lat 2. Opierając się na danych statystycznych wskazano, iż wbrew zapewnieniom

¹⁷ Pismo z dn. 8 czerwca 2004 r., ZBA -500 -10/04/MD/TR.

¹⁸ Pismo z dn. 15 lipca 2004 r., PL/PB-250/2004.

¹⁹ Pismo z dn. 20 września 2004 r., ZBA-500-33/04/JS.

nastąpił wzrost liczby zachorowań na biegunkę dzieci do lat 2. Rzecznik uznał, że świadczy to o katastrofalnej sytuacji w zakresie diagnostyki i rejestracji zakażeń jelitowych oraz drastycznym spadku liczby osób profilaktycznie badanych przy przyjęciu do szpitala (głównie dzieci do lat 2).

Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik zwrócił uwagę na zagrożenia bezpieczeństwa dzieci uczestniczących w badaniach klinicznych produktów leczniczych²⁰.**

Wystąpienie poprzedzone było analizą uregulowań prawnych z wskazanego zakresu a w szczególności rozporządzenia z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu prowadzenia badań klinicznych z udziałem małoletnich²¹. W ocenie Rzecznika rozporządzenie to nie realizuje w sposób wyczerpujący i jednoznaczny delegacji ustawowej zawartej w art. 37h ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001r. prawo farmaceutyczne²² pozostawiając poza zakresem regulacji kwestie:

- kolejności wykonywania badań klinicznych z uwzględnieniem wieku pacjentów;
- harmonogramu przeprowadzania badań klinicznych z udziałem małoletnich z uwzględnieniem stopnia zaawansowania badań klinicznych nad badanym produktem leczniczym – w § 2 rozporządzenia określone są jedynie wytyczne do sporządzania harmonogramu;
- rodzaju wykonywanych badań;
- rodzaju dokumentacji klinicznej wymaganej przed rozpoczęciem badań klinicznych z udziałem małoletnich.

Ponadto wykładnia przepisów rozporządzenia prowadzi do wniosku, iż normy zeń wynikające mają charakter postulatów, które nie nakładają sprecyzowanych obowiązków na podmioty realizujące badania kliniczne z udziałem dzieci. Pojawia się ryzyko dowolności w interpretacji i stosowaniu omawianych przepisów.

²⁰ Pismo z dn. 25 października 2004 r., ZBA-500-36/04/MD/TR.

²¹ Dz.U. Nr 104, poz. 1108.

²² Dz.U. z 2004r. Nr 53, poz. 533 z późn. zm.

Minister Zdrowia poinformował, iż sprawa zostanie przekazana Konsultantowi Krajowemu w dziedzinie pediatrii oraz Przewodniczącemu Odwoławczej Komisji Bioetycznej celem dokonania analizy merytorycznej i wydania wiążącej opinii²³. W odrębnej odpowiedzi merytorycznej²⁴ Minister Zdrowia wskazał na problemy związane ze szczegółowym unormowaniem wzmiankowanej materii. Przedstawił także własną, ogólną interpretację wybranych norm wynikających z przepisów rozporządzenia.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik zwrócił uwagę na problem finansowania porodów ze środków NFZ²⁵.**

W związku z przekroczeniami kwot kontraktowanych na usługi położnicze powstało ryzyko odsyłania pacjentek do innych zakładów opieki zdrowotnej. Oznacza to zagrożenie dla zdrowia matki i dziecka – nieuzasadnione przewożenie ciężarnej i poddawanie jej dodatkowym stresom może być przyczyną powikłań okołoporodowych.

Minister podzielił pogląd Rzecznika i poinformował, że w związku z potrzebą zakontraktowania dodatkowych świadczeń zdrowotnych w porozumieniu z Ministrem Finansów dokonał dwóch zmian w planie finansowym NFZ na rok 2004. Stworzyło to warunki do renegotjacji i zwiększenia wartości kontraktów²⁶.

- **W związku z problemami dotyczącymi finansowania świadczeń zdrowotnych dla dzieci Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o informację²⁷.**

Rzecznik zwrócił się o podanie:

- liczby szpitali pediatrycznych i szpitali ogólnych prowadzących oddziały dziecięce nie posiadających aktualnie podpisanych umów na udzielanie świadczeń stacjonarnych i ambulatoryjnych z NFZ;

²³ Pismo z dn. 19 stycznia 2005r., MZ-PL-R-I-079-671-HP/04/05, MZ-PL-052-253-1/22/05.

²⁴ Pismo z dn. 13 maja 2005 r., MZ-PL-4542-1032-1/DD/05, MZ-PLR-073-671/HP/05.

²⁵ Pismo z dn. 27 października 2004 r., ZBA-500-39/04/MD/MZ.

²⁶ Pismo z dn. 11 stycznia 2005 r., MZ-UZ-A-9318-077-7-JC/04.

²⁷ Pismo z dn. 8 lipca 2004r., ZBA-500-19/04/JS.

- liczby szpitali lub oddziałów pediatrycznych, w których zdecydowano się na bezpodstawne pobieranie opłat od rodziców za świadczenia diagnostyczne i lecznicze;
- osób i instytucji odpowiedzialnych za zaistniałą sytuację;
- konsekwencji prawnych i dyscyplinarnych wyciągniętych w stosunku do instytucji i osób odpowiedzialnych za obecne zakłócenia w udzielaniu świadczeń pediatrycznych;
- podjętych działań doraźnych i planowanych działań systemowych przywracających bezpieczeństwo zdrowotne chorym dzieciom.

Minister Zdrowia stwierdził, że w zasadzie wszystkie szpitale udzielające świadczeń zdrowotnych z zakresu pediatrii podpisały umowy z NFZ oraz że w związku z renowacją umów w chwili udzielania odpowiedzi nie było przypadków pobierania opłat za świadczenia z zakresu pediatrii²⁸.

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o podanie przyczyn zaprzestania finansowania ze środków Ministerstwa Zdrowia Narodowego Programu Eliminacji Niedoboru Jodu oraz rozważenie przywrócenia pełnej realizacji tego programu²⁹.**

Rzecznik wskazał, iż na Ogólnopolskim Szczycie w Sprawach Dzieci podkreślono pozytywne dla dzieci skutki zdrowotne Programu Eliminacji Niedoboru Jodu. Sposób realizacji i efekty tych programów znalazły uznanie w świecie, a stosowne zapisy dotyczące ich kontynuacji znalazły się w dokumentach pt. „Polska dla dzieci” stanowiących ważną propozycję do Narodowego Planu Działania na Rzecz Dzieci. Tymczasem w dniu 29 kwietnia 2003 roku podjęta została decyzja o zaprzestaniu finansowania ze środków Ministerstwa Zdrowia zadań Narodowego Programu Eliminacji Niedoboru Jodu, a kolejne interwencje autorytetów i środowisk naukowych pozostają bezskuteczne.

Minister Zdrowia stwierdził, iż problemy związane z ewentualnym niedoborem jodu są na etapie monitorowania efektów profilaktyki jodowej. Poinformował też o wszczęciu

²⁸ Pismo z dn. 14 grudnia 2004 r., MZ-UZ-A-073-5575/04-KN.

²⁹ Pismo z dn. 27 lutego 2004 r., ZBA-500- 4/04/JS.

prac legislacyjnych nad przepisami regulującymi programy monitoringu żywności i żywienia³⁰.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik podniósł problemy lecznictwa uzdrowiskowego dla dzieci³¹.**

Z danych statystycznych wynika, że choć liczba dzieci leczonych stacjonarnie obniżyła się nieznacznie (z 36792 do 35136), to wskaźnik osobodni leczenia spadł aż o 28%. Drastycznie zmalała liczba porad udzielonych dzieciom w przychodniach uzdrowiskowych z 38218 do 1955. Rzecznik zwrócił się o aktualne informacje dotyczące bazy uzdrowiskowej dla dzieci, w tym dla dzieci z matkami, liczby małych leczonych stacjonarnie, liczby porad ambulatoryjnych, a przede wszystkim aktualnych i przewidywanych zasad i wielkości finansowania lecznictwa uzdrowiskowego dla dzieci.

Minister Zdrowia przedstawił dane statystyczne dotyczące przedmiotowej problematyki³².

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia, a następnie do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o udzielenie informacji i zajęcie stanowiska w sprawie stanu zabezpieczenia opieki medycznej dla dzieci i młodzieży w placówkach wypoczynku³³.**

Do wystąpień doszło w konsekwencji opublikowanych przez Państwową Inspekcję Sanitarną sprawozdań z wypoczynku letniego dzieci i młodzieży w 2003, a następnie 2004 roku. Poważnym problemem w obu wypadkach okazał się brak opieki medycznej w placówkach wypoczynkowych.

Obydwaj Ministrowie udzielili odpowiedzi na postawione pytania oraz wskazali na działania, jakie zamierzają podjąć w celu rozwiązania problemu³⁴.

³⁰ Pismo z dn. 30 marca 2004 r., PZP-O/15/3518/04MW.

³¹ Pismo z dn. 8 lipca 2004 r., ZBA-500-18/04/JS.

³² Pismo z dn. 29 lipca 2004 r., MZ-UZ-073-5574-1/TK/04.

³³ Pisma: z dn. 6 lipca 2004 r., ZBA-500-17/04/JS, i z dn. 23 listopada 2004 r., ZBA-500-44/04/JS.

³⁴ Pisma: z dn. 19 sierpnia 2004 r., MZ-ZP-4905-6/04/KT, i z dn. 17 grudnia 2004, BM-EZ-S-022-4/2004.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik wskazał na problem urodzeń dzieci z małą masą ciała i potrzebę dalszych działań ukierunkowanych na profilaktykę i promocję zdrowia matki i dziecka w okresie okołoporodowym³⁵.**

Z małą urodzeniową masą ciała łączy się zwiększona częstość zgonów okołoporodowych oraz nieprawidłowości rozwoju dzieci. Ponadto większe są wydatki ponoszone przez rodzinę i służbę zdrowia na opiekę nad chorymi i niepełnosprawnymi dziećmi. Tak więc inwestycje w edukację przedporodową, poprawę stylu życia, lepszą jakość opieki medycznej owocują bardzo korzystnie w przyszłości. Konieczne jest zatem kontynuowanie w 2004 roku działań dotyczących poprawy zdrowia matki i dziecka w okresie okołoporodowym ukierunkowanych na profilaktykę pierwotną i promocję zdrowia.

Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi.

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Zdrowia o udzielenie informacji dotyczących zapewnienia adekwatnej do potrzeb, kompleksowej opieki stomatologicznej dla dzieci z różnymi formami niepełnosprawności³⁶.**

Rzecznik powołał się na niepokojące informacje o tym, że ośrodki wyspecjalizowane w udzielaniu świadczeń stomatologicznych dla dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim i umiarkowanym, m.in. na tle schorzeń uwarunkowanych genetycznie, mózgowego porażenia dziecięcego i autyzmu, mają poważne trudności w uzyskaniu opieki na dotychczasowym poziomie.

Minister Zdrowia stwierdził, że wszystkie dzieci niepełnosprawne mają zapewnione świadczenia stomatologiczne w ramach kontraktów ogólnostomatologicznych. Ze względu na brak uwag ze strony Konsultantów Krajowych w dziedzinie stomatologii wskazujących na potrzebę odrębnego kontraktowania świadczeń zdrowotnych w zakresie leczenia stomatologicznego dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim

³⁵ Pismo z dn. 18 maja 2004 r., ZBA-500-38/ 03/JS.

³⁶ Pismo z dn. 7 września 2004 r., ZBA 403-4/04/JS. Sprawa ta była treścią interwencyjnego wystąpienia do Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dn. 19 lutego 2004 r. w związku z problemami w kontraktowaniu świadczeń stomatologicznych przez Warszawskie Hospicjum dla Dzieci i w tym konkretnym przypadku znalazła pozytywne rozwiązanie.

i umiarkowanym nie przewidziano w tej mierze szczególnych rozwiązań. Ponadto Minister uznał, że w roku 2005 nie ma możliwości zmiany procedur kontraktowania³⁷.

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o zajęcie stanowiska w sprawie problemów w kontraktowaniu przez Narodowy Fundusz Zdrowia niektórych świadczeń z zakresu psychiatrii dziecięcej oraz o podjęcie w tej sprawie środków zaradczych³⁸.**

Rzecznik przedstawił dokumenty, z których wynika, iż brak jest uregulowań prawnych, które pozwalałyby szpitalnym oddziałom psychiatrii dla dzieci i młodzieży utrzymać na dotychczasowym poziomie świadczenia lecznicze zagwarantowane ustawowo. Zauważono także, iż świadczenia te przypisuje się do oddziałów leczących osoby dorosłe. Wiąże się to z niższymi stawkami oraz ograniczeniem zakresu świadczeń i może zagrażać dalszemu funkcjonowaniu tej części dziecięcego leczenia psychiatrycznego.

Minister Zdrowia przyznał, iż NFZ popełnił błąd w przygotowanych pakietach rozliczeniowo-sprawozdawczych. Obiecał rozwiązanie problemu³⁹.

- **Rzecznik przedstawił Ministrowi Zdrowia spostrzeżenia i uwagi na temat projektu rozporządzenia w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładów opieki zdrowotnej⁴⁰.**

Uwagi Rzecznika odnosiły się do projektów przepisów dotyczących zakładów, które udzielają świadczeń zdrowotnych dzieciom i młodzieży. Projekt oceniono z punktu widzenia spełnienia standardów niezbędnych do zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego i rozwojowego dziecka jako pacjenta lub podopiecznego żłobka. Szczegółowej analizie poddano przepisy

³⁷ Pismo z dn. 14 grudnia 2004 r., MZ-UZ-S-7716-073-3/DCH/BR/04.

³⁸ Pismo z dn. 27 lutego 2004 r., ZBA-400-1/04/MK.

³⁹ Pismo z dn. 25 marca 2004 r., UZ-2135/076/04-KN.

⁴⁰ Pismo z dn. 22 września 2004 r., ZBA-076-2/04/JS. Problematyka organizacji i warunków udzielania pediatrycznych świadczeń zdrowotnych, stacjonarnych i ambulatoryjnych była w latach 2001-2004 przedmiotem wystąpień Rzecznika do Ministra Zdrowia i innych instytucji rządowych, m.in. w sprawie: zagrożeń epidemicznych na oddziałach noworodkowych i pediatrycznych, rosnącej tendencji hospitalizowania dzieci na oddziałach przeznaczonych dla dorosłych, żywiołowej likwidacji oddziałów dziecięcych, niedostatków w zakresie bezpieczeństwa ogólnego dzieci w toku hospitalizacji, kłopotów z zapewnieniem pobytu z chorym dzieckiem jednego z rodziców, w tym matki karmiącej piersią.

odnoszące się do: organizacji i wyposażenia bazy, zapobiegania zakażeniom zakładowym, zapobiegania wypadkom oraz zapobiegania zakłóceniom rozwojowym.

Minister Zdrowia zobowiązał się dokonać analizy przekazanych uwag podczas prac nad kolejną wersją rozporządzenia⁴¹.

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o stanowisko w sprawie zapobiegania i zwalczania zachorowań dzieci i młodzieży na gruźlicę⁴².**

Rzecznik wyraził zaniepokojenie rozwojem sytuacji epidemiologicznej od 2000 roku, od kiedy liczba zachorowań u dzieci i młodzieży oraz współczynniki zapadalności zaczęły wykazywać tendencję wzrostową i pojawiły się, zdawałoby się już wyeliminowane, najcięższe postaci tej choroby. Wskazano na konieczność ustalenia przyczyn sytuacji epidemiologicznej oraz przyczyn pogorszenia się w ostatnich latach dostępności i jakości diagnostyki gruźlicy, a także podjęcia działań w celu poprawy dostępności i jakości diagnostyki mikrobiologicznej i klinicznej gruźlicy w populacji wieku rozwojowego.

Minister Zdrowia stwierdził, iż przez najbliższe lata problem gruźlicy stanowić będzie w Polsce istotny problem zdrowotny wymagający współpracy całej służby zdrowia⁴³. Wskazano, iż zmiany, jakie zaszły w strukturach organizacyjnych zwalczania gruźlicy wieku rozwojowego spowodowały znaczne zakłócenia w zakresie wykrywania i rejestracji zachorowań na gruźlicę w niektórych województwach. Zostało to zauważone i jest na bieżąco analizowane. Dąży się jednocześnie do minimalizacji liczby zachorowań.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik zwrócił się o podjęcie działań profilaktycznych i zapewnienie kompleksowego leczenia porażenia splotu barkowego u dzieci⁴⁴.**

Na skutek urazów powstałych u dzieci w czasie porodu (uszkodzeń mózgu, złamań kości) dochodzi do porażenia nerwów obwodowych, w tym m.in. splotu barkowego. Przyczyną urazów okołoporodowych są często zaniedbania w opiece medycznej. Rzecznik zaapelował o

⁴¹ Pismo z dn. 3 listopada 2004 r., MZ-OZ-O-073-22-CP/04.

⁴² Pismo z dn. 20 września 2004 r., ZBA-500-32/04/JS.

⁴³ Pismo z dn. 24 lutego 2005 r., MZ-PZ-P-077-251-1/AB/O5.

⁴⁴ Pismo z dn. 2 czerwca 2004r. nr ZBA – 500-08/04/MK

poprawę opieki okołoporodowej oraz wprowadzenie powszechnych standardów postępowania tak, aby personel medyczny był przygotowany na możliwość wystąpienia dystocji barkowej. Rzecznik zauważył, iż dzieci dotknięte porażeniem splotu barkowego mają trudności z uzyskaniem kompleksowej pomocy medycznej (neurologicznej, ortopedycznej) oraz w kwalifikacji i przeprowadzeniu leczenia operacyjnego. Brak również odpowiedniej liczby ośrodków zajmujących się leczeniem porażenia splotu barkowego.

Minister poinformował, że przekaze wystąpienie Prezesowi Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego celem podjęcia stosownych działań. Zdaniem Ministra problematyka ta winna być uwzględniona w tematyce szkoleń personelu medycznego. Jego zdaniem nie istnieje potrzeba powoływania specjalistycznych ośrodków zajmujących się leczeniem dzieci z wskazanym porażeniem⁴⁵.

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Zdrowia w sprawie tzw. zakażeń szpitalnych wśród dzieci i młodzieży⁴⁶.**

Wystąpienie związane było z przypadkami epidemii zakażeń dzieci w szpitalach. Rzecznik zauważył, iż zakażenia szpitalne znacznie zwiększają zachorowalność, śmiertelność i koszty leczenia chorych, a zapobieganie i ograniczanie częstości zakażeń szpitalnych jest odzwierciedleniem jakości opieki medycznej i ważnym kierunkiem zdrowotnej polityki państwa.

Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi⁴⁷.

- **Wprowadzona przez NFZ zasada pokrywania kosztów pobytu w szpitalu matki z nowonarodzonym dzieckiem tylko przez siedem dni spowodowała wystąpienie Rzecznika do Ministra Zdrowia w sprawie finansowania hospitalizacji matek noworodków karmionych piersią⁴⁸.**

Ochrona zdrowia matki w okresie okołoporodowym jest w efekcie ochroną zdrowia dziecka. Dlatego zdrowie matki w tym okresie powinno podlegać szczególnej ochronie. Rozwiązania

⁴⁵ Pismo z dn.23 lipca 2004r. nr MZ-PZ-P-O-89/III/AB-P/04/8713.

⁴⁶ Pismo z dn. 20 września 2004 r., ZBA-500-34/04/JS.

⁴⁷ Kopię informacji na temat dochodzenia epidemicznego prowadzonego w związku z podejrzeniem wystąpienia zakażeń szpitalnych w Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu im. M. Madurowicza w Łodzi przekazano z Głównego Inspektoratu Sanitarnego (Pismo z dn. 14 lutego 2005r., GIS-EP-07-54(1)-WE/04).

⁴⁸ Pismo z dn. 3 czerwca 2004 r., ZBA-500-15/04/MP/MKr.

finansowe Funduszu ograniczają kontakt matki z noworodkiem. W szczególności dotyczą one coraz większej liczby dzieci rodzących się z małą masą ciała, dla których ogromne znaczenie ma karmienie piersią. Rzecznik stwierdził, że kwestionowane przez niego rozwiązanie pozostaje w sprzeczności z art. 68 ust. 3 Konstytucji RP stanowiącym, iż władze publiczne są zobowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom i kobietom ciężarnym.

Minister nie podzielił stanowiska Rzecznika. Według Ministra przeciwko wydłużaniu czasu hospitalizacji matek karmiących, chorych noworodków i niemowląt przemawiają względy merytoryczne, ekonomiczne, organizacyjne, a przede wszystkim epidemiologiczne.

Rzecznik monitoruje problem i stoi na stanowisku, iż sytuacja wymaga zmiany.

- **Zaniepokojony brakiem konkretnych rozwiązań systemowych w polityce zdrowotnej państwa świadczących o priorytetowym traktowaniu opieki okołoporodowej Rzecznik wystąpił do Ministra Zdrowia o zapewnienie szczególnej opieki zdrowotnej kobietom w okresie okołoporodowym i noworodkom⁴⁹.**

Nie ulega wątpliwości, że opieka okołoporodowa powinna być łatwo dostępna i kompetentnie udzielana, a promocja zdrowia i profilaktyka winny uzyskać najwyższy priorytet.

Minister podzielił opinię Rzecznika w odniesieniu do opieki okołoporodowej i poinformował, iż powołał zespół roboczy pod przewodnictwem Konsultanta Krajowego w dziedzinie ginekologii i położnictwa do wypracowania spójnej koncepcji w zakresie poprawy opieki okołoporodowej⁵⁰.

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Zdrowia o zajęcie stanowiska w sprawie narastających problemów dotyczących zapobiegania i zwalczania chorób przenoszonych drogą płciową⁵¹.**

⁴⁹ Pismo z dn. 18 sierpnia 2004 r., ZBA-500-23/04/JS.

⁵⁰ Pismo z dn. 8 lutego 2005 r., MZ-ZPS-073-269-1/KC/05.

⁵¹ Pismo z dn. 20 września 2004 r., ZBA-500-35/04/JS.

Wystąpienie stanowi kontynuację wcześniejszej korespondencji. W opinii Rzecznika porównania do sytuacji sprzed kilkudziesięciu lat oraz nieuwzględnianie płynącej z badań wiedzy o wzroście zagrożeń związanych z przedwczesną inicjacją seksualną i innymi ryzykownymi zachowaniami dzieci i młodzieży uniemożliwiają rzetelną ocenę aktualnej sytuacji i prowadzenie właściwej polityki zdrowotnej. Rzecznik zwrócił się o informację w następujących kwestiach:

- przyczyn degradacji procesu nadzoru nad chorobami przenoszonymi drogą płciową i niepodjęcia stosownych kroków zaradczych;
- dopuszczenia do załamania diagnostyki serologicznej w kierunku kiły i utraty wiarygodności danych pochodzących z rejestracji tych chorób;
- terminu i zakresu zweryfikowania polityki zdrowotnej w zakresie zapobiegania i zwalczania chorób przenoszonych drogą płciową;
- rozpatrzenia i zrealizowania zgłaszanego od kilku lat przez specjalistów postulatu skrócenia cyklu zbierania informacji o zachorowaniach na choroby przenoszone drogą płciową z rocznego np. na kwartalny.

Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi. Trafność poglądów Rzecznika wyrażonych w wystąpieniu potwierdził Dyrektor Instytutu Wenerologii Akademii Medycznej w Warszawie w piśmie skierowanym do Ministerstwa Zdrowia⁵² przekazanym Rzecznikowi do wiadomości.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik zwrócił uwagę na konieczność jak najszybszego wydania aktu wykonawczego w formie rozporządzenia do ustawy z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego⁵³, zawierającego wzór pisemnego zgłoszenia urodzenia się dziecka.**

Wystąpienie związane było z wpływającymi do Rzecznika sygnałami dotyczącymi odmowy wydania rodzicom przez niektóre zakłady opieki zdrowotnej dokumentów umożliwiających zgłoszenie urodzenia się dziecka przed 22 tygodniem ciąży. Takie stanowisko szpitali sprawiało, iż rodzice nie mogli wyegzekwować prawa do godnego pochówku dzieci. Wypełnienie delegacji ustawowej z art. 40 ust. 4 cyt. ustawy przez określenie wzoru

⁵² Pismo z dn. 8 listopada 2004r., IW/124/2004

⁵³ Dz. U. z 2004 r., Nr 161, poz. 1688.

pisemnego zgłoszenia urodzenia dziecka, w którym nie różnicuje się dzieci poczętych w zależności od stadium ich rozwoju lub wagi, w ocenie Rzecznika pozwoli na uzyskanie przez rodziców dzieci przedwcześnie urodzonych – martwych lub niezdolnych do życia – dokumentów umożliwiających zgłoszenie urodzenia się dziecka. Organem uprawnionym do wydania w drodze rozporządzenia wzoru pisemnego zgłoszenia urodzenia dziecka jest minister właściwy do spraw zdrowia w porozumieniu z ministrem do spraw administracji publicznej.

W dniu 2 lutego 2005 r. na podstawie przepisu ustawy z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego Minister Zdrowia wydał rozporządzenie w sprawie pisemnego zgłoszenia urodzenia dziecka⁵⁴.

- **Rzecznik zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów o podjęcie działań mających na celu przywrócenie systemu medycyny szkolnej⁵⁵.**

Rzecznik postulował przywrócenie systemu medycyny szkolnej, który winien objąć w szczególności następujące obszary ochrony zdrowia:

- zorganizowanie systemu edukacji zdrowotnej dla wszystkich dzieci i młodzieży w wieku szkolnym;
- rozwój systemu dożywiania w szkołach oraz poprawę warunków higienicznych w środowisku nauczania i wychowania;
- propagowanie szczepień ochronnych na terenie szkół;
- rozwój sieci szkół promujących zdrowie;
- wdrożenie systemu wczesnego wykrywania zagrożeń;
- rozwój zintegrowanych programów zapobiegania wypadkom oraz systemów ratownictwa i rehabilitacji;
- ułatwienie dostępu do bezpłatnej opieki specjalistycznej oraz do bezpłatnej opieki stomatologicznej;
- wdrożenie systemu orzecznictwa lekarskiego dla potrzeb ucznia i szkoły;

⁵⁴ Dz. U. z 2005, Nr 27, poz. 232.

⁵⁵ Pismo z dn. 13 grudnia 2004 r., GR-500-3/04/MD. Wystąpienie to jest kontynuacją wcześniej podjętych działań, w tym wystąpienia do Prezesa Rady Ministrów - pismo z dn. 9 września 2002 r., RPD/GR-30-39/02/MD.

- rozwój systemu kształcenia przeddyplomowego i podyplomowego nauczycieli, psychologów, lekarzy i pielęgniarek w zakresie edukacji zdrowotnej, promocji zdrowia i problemów zdrowotnych dzieci i młodzieży szkolnej;
- zorganizowanie ogólnopolskiego, zintegrowanego systemu organizacji, monitorowania i nadzoru oraz przywrócenie specjalizacji z zakresu medycyny szkolnej.

Wszystkie powyższe elementy winny się znaleźć w ustawie o medycynie szkolnej, przygotowanej w oparciu o konstrukcję prawną ustawy o służbie medycyny pracy. Podkreślono, iż w maju 2003 r. na zorganizowanym Ogólnopolskim Szczycie w Sprawach Dzieci problematyka zdrowia uczniów i medycyny szkolnej znalazła istotne miejsce w dokumentach „Polska dla dzieci”. Podkreślono, iż wszystkie wcześniejsze wysiłki w tym zakresie nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Zamiast rozwiązań systemowych wprowadzono jedynie rozwiązania częściowe⁵⁶ sprowadzające tzw. profilaktyczną opiekę zdrowotną do ograniczonych czynności pielęgniarskich, których realizacja z przyczyn finansowych okazuje się często iluzoryczna. Wprowadzane w oparciu o nową ustawę przepisy wykonawcze powielają dotychczasowe rozwiązania organizacyjno-prawne nie wprowadzając w tej materii nowej jakości. Wskazano też na fakt niewykorzystywania już istniejących możliwości prawnych, w tym niewykonanie delegacji ustawowej wynikającej z art. 91 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia stwierdził w piśmie z dnia 7 stycznia 2005 r.⁵⁷, iż podstawowym założeniem polityki państwa w ochronie zdrowia jest zapewnienie wszystkim obywatelom opieki zdrowotnej przez lekarzy rodzinnych od urodzenia przez cały okres życia. Ponadto opracowano i wdrożono zgodnie z protokołem ustaleń Nr 46/2004 posiedzenia Rady Ministrów w dn. 2 listopada 2004 r. *Rządowy Program: Profilaktyczna opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania*. Sekretarz stoi na stanowisku, że w Polsce są wdrażane rozwiązania systemowe w opiece nad dziećmi i młodzieżą szkolną, choć różnią się one od postulowanych przez Rzecznika. W jego opinii obecnie sprawą istotną jest monitorowanie, analizowanie i korygowanie zauważanych niedostatków wdrażanego systemu opieki. Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji i Sportu w piśmie z dn. 15

⁵⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 25 czerwca 2003 r. w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. Nr 30, poz. 1196 z późn. zm.).

⁵⁷ MZ-ZP-9277-073-1/05/KT.

stycznia 2005 r.⁵⁸ poinformował, w jaki sposób problematyka edukacji zdrowotnej jest realizowana przez system oświaty.

- W wystąpieniu do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu Rzecznik podniósł kwestię zapewnienia dzieciom i młodzieży w Polsce bezpiecznych dla zdrowia warunków nauczania oraz poprosił o przedstawienie stanowiska w tej sprawie⁵⁹.

Wskazano na problem przygotowania szkół do prowadzenia zajęć oraz zły stan opieki medycznej nad uczniami. Zapoczątkowana w 1992 roku destrukcja medycyny szkolnej sprawiła, że w sektorze ochrony zdrowia zabrakło kompetentnego partnera zdolnego zapewnić uczniom kompleksową opiekę medyczną. Zabrakło także, poza służbą sanitarną, partnera zdolnego wesprzeć sektor edukacji w rozwiązywaniu problemów dotyczących warunków nauczania. Rzecznik zwrócił się do Ministra o ustosunkowanie się m.in. do następujących kwestii:

- jakie doraźne kroki zaradcze zostały podjęte w związku ze zbiorowym zatruciem wziętym uczniom w szkole podstawowej w Chotomowie w celu zapobieżenia podobnym wypadkom w innych szkołach;
- jakie wnioski i konkretne przedsięwzięcia systemowe w sferze organizacyjnej, legislacyjnej i finansowej zostały dotychczas podjęte w związku z corocznymi raportami Państwowej Inspekcji Sanitarnej dotyczącymi przygotowania polskich szkół do prowadzenia zajęć;
- jakie oczekiwania i postulaty Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu skierowało pod adresem sektora zdrowia w celu przywrócenia systemu medycyny szkolnej zdolnego zapewnić uczniom pełną opiekę lekarską i pielęgniarzką.

Minister przedstawił założenia rządowego programu *Profilaktyczna opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania* oraz zapewnił, iż wszelkie raporty dotyczące bezpieczeństwa dzieci są wnikliwie analizowane⁶⁰.

⁵⁸ DKOS-EM-022-256/04.

⁵⁹ Pismo z dn. 30 grudnia 2004r., ZBA-500-49/04/JS.

⁶⁰ Pismo z dn. 9 lutego 2005r., BA/0/09/2005.

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik zajął stanowisko w sprawie problemów w finansowaniu przez szpitale pediatryczne bezpłatnych świadczeń medycznych przysługujących dzieciom ⁶¹.**

Według Rzecznika (który konsekwentnie występuje w tej sprawie od 2002 roku) zachodzi konieczność wdrożenia w całym kraju systemowych rozwiązań w opiece nad dzieckiem opracowanych przez kompetentne instytucje i środowiska. Pojawiają się kolejne sygnały świadczące o narastających problemach w zapewnieniu opieki szpitalnej dla dzieci (m. in. wyczerpanie limitów na zabiegi ratujące życie). Rzecznik w pełni popiera postulaty pediatrów sformułowane w apelu z 14 października 2004 roku, a szczególnie postulat zniesienia limitów przyjęć i honorowania medycznych, a nie administracyjnych wskazań do leczenia szpitalnego.

Minister poinformował, że ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych wprowadziła istotne zapisy zapewniające dzieciom bezpłatną, kompleksową opiekę profilaktyczną, diagnostyczną i leczniczą. Wyeliminowanie problemu nadwykonań wymagałoby albo znacznego podwyższenia składki na ubezpieczenie społeczne albo zmiany metody finansowania świadczeń opieki zdrowotnej⁶².

- **W wystąpieniu do Ministra Zdrowia Rzecznik wyraził niepokój w związku z odstąpieniem przez Narodowy Fundusz Zdrowia od finansowania świadczeń dla kobiet w ciąży w ramach tzw. szkół rodzenia⁶³.**

Edukacja prozdrowotna przed ciążą i w okresie ciąży stanowi integralną część opieki nad kobietą. Badania naukowe wskazują, że uczestniczenie rodziców w zajęciach szkół rodzenia wpływa korzystnie na przebieg ciąży i porodu. Zlikwidowanie bezpłatnych zajęć szkół rodzenia obniża standard opieki nad matką i dzieckiem, co uderza przede wszystkim w rodziny najuboższe.

⁶¹ Pismo z dn. 30 grudnia 2004 r., ZBA-500-46/04/JS.

⁶² Pismo z dn. 11 stycznia 2005 r., MZ-UZ-A-070-101-1-KN/05.

⁶³ Pismo z dn. 18 maja 2004 r., ZBA-500-41/03/JS.

Minister podzielił stanowisko Rzecznika i zapewnił, że podjęte przez Narodowy Fundusz Zdrowia działania mają na celu rozwiązanie problemów związanych z finansowaniem szkół rodzenia w roku bieżącym oraz zmierzają do poprawy edukacji prozdrowotnej kobiet w ciąży⁶⁴.

- **Rzecznik zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów w sprawie wykonania zapisów ustawy z dnia 5 listopada 1999r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych w przedmiocie przeznaczenia 0,5% wartości podatku akcyzowego od wyrobów tytoniowych na realizację rządowego programu profilaktyczno-interwencyjnego⁶⁵.**

Reprezentatywne badania stanu zdrowia ludności wykazują istotny wpływ palenia tytoniu przez kobiety w wieku rozrodczym, osoby z bliskiego otoczenia a także same dzieci i młodzież na stan zdrowia dorastających. Uzasadnia to ukierunkowanie antytytoniowych działań edukacyjnych, prewencyjnych oraz interwencyjnych na kobiety ciężarne, rodziny z małymi dziećmi i na populację dzieci i młodzieży. Konieczne jest egzekwowanie obowiązującego prawa, które chroni niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego, propagowania stylu życia wolnego od palenia tytoniu, zakazu palenia tytoniu w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, zakazów i ograniczeń w sprzedaży, reklamowaniu i promocji wyrobów tytoniowych. Należy też przedsięwziąć środki zaradcze polegające na:

- upowszechnieniu programów zapobiegawczo-leczniczych ograniczających rozmiary palenia biernego ze szczególnym uwzględnieniem okresu życia płodowego i wczesnego dzieciństwa;
- wdrażaniu i egzekwowaniu polityki antytytoniowej we wszystkich typach szkół;
- upowszechnieniu w szkołach sprawdzonych programów edukacyjno-zapobiegawczych w ramach ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja zdrowotna”;
- włączeniu do programów kształcenia pracowników oświaty i ochrony zdrowia tematyki dotyczącej zapobiegania i zwalczania palenia tytoniu wśród dzieci i młodzieży;
- włączeniu do standardu świadczeń zdrowotnych opłacanych przez NFZ zadań związanych z opieką nad matką i dzieckiem oraz antytytoniowych zadań zapobiegawczo-leczniczych;

⁶⁴ Pismo z dn. 23 czerwca 2004 r., UZ-4598/076/04-DZ.

⁶⁵ Pismo z dn. 7 czerwca 2004 r., ZBA- 500-13/04/JS.

- monitorowaniu epidemiologii i następstw zdrowotnych palenia biernego i czynnego wśród dzieci i młodzieży oraz zakresu i jakości działań edukacyjno-prewencyjnych;
- wspieraniu organizacji pozarządowych działających na rzecz zapobiegania i zwalczania palenia tytoniu w środowisku dzieci i młodzieży.

Działania te wymagają użycia środków pochodzących ze wskazanego podatku. Tymczasem według napływających do Rzecznika informacji zapisy ustawowe o przeznaczeniu 0,5% wartości podatku akcyzowego na program rządowy nie są realizowane.

Minister Zdrowia wskazał na działania podejmowane przez resort zdrowia w zakresie przeciwdziałania szkodliwym wpływom palenia tytoniu, nie ustosunkowując się jednak do problemu przedstawionego przez Rzecznika⁶⁶.

B. SPRAWY INDYWIDUALNE ZGŁASZANE DO RZECZNIKA PRAW DZIECKA

W zakresie prawa dziecka do życia i ochrony zdrowia zgłaszane sprawy dotyczyły najczęściej:

- 1) finansowania świadczeń zdrowotnych,
- 2) zmian w sieci placówek służby zdrowia,
- 3) prawa hospitalizowanych dzieci do bezpośredniej opieki rodziców,
- 4) godności dziecka podczas udzielania świadczeń zdrowotnych,
- 5) nieprawidłowości w zarządzaniu dokumentacją medyczną,
- 6) dochodzenia roszczeń.

1. Finansowanie świadczeń zdrowotnych

Główne grupy spraw:

- 1a. Funkcjonowanie systemu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego.
- 1b. Finansowanie i uzyskanie świadczeń zdrowotnych.

1a. Funkcjonowanie systemu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego. Część spraw dotyczyła zmian w zakresie prawa do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych związanych z utratą mocy obowiązującej przez ustawę z dnia 23 stycznia 2003 r.

⁶⁶ Pismo z dn. 19 sierpnia 2004 r., MZ-PZ-P-T/051/10638/04/MW.

o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia⁶⁷ oraz wejściem w życie w dniu 1 października 2004 r. ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych⁶⁸. Rodzice i opiekunowie dzieci pytali o nowe zasady objęcia dzieci ubezpieczeniem zdrowotnym oraz zakres przysługujących dzieciom świadczeń opieki zdrowotnej w całości finansowanych ze środków publicznych. Pytano o możliwości objęcia ubezpieczeniem zdrowotnym dzieci cudzoziemskich. Znaczna część spraw odnosiła się do świadczeń stomatologicznych, a zwłaszcza ortodontycznych. Korespondencja napływająca do Rzecznika świadczy o tym, że limity świadczeń zdrowotnych są zbyt restrykcyjne. Kwestionowano też długi czas oczekiwania na zabiegi medyczne.

Do Rzecznika zwracali się rodzice dzieci wymagających kontynuacji leczenia specjalistycznego w placówkach nie mających umowy z NFZ. Rzecznik występował do właściwych oddziałów NFZ z prośbą o wyjaśnienie przyczyn odmowy pokrycia kosztów leczenia dzieci oraz wskazanie możliwości ich dalszego leczenia. Rzecznik informował zainteresowanych rodziców, kiedy ubezpieczonym przysługuje prawo do refundacji przez NFZ poniesionych wydatków. Rzecznik informował również o prawie do wniesienia odwołania od decyzji organów NFZ.

Zgłaszano utrudnienia w leczeniu profilaktycznym w uzdrowiskach dziecięcych. Dyrektorzy sanatoriów zwracali uwagę na nierównomierne finansowanie leczenia uzdrowiskowego⁶⁹. Zagadnienie to stało się tematem wystąpienia Rzecznika skierowanego do Ministra Zdrowia⁷⁰.

1b. Finansowanie i uzyskanie świadczeń zdrowotnych. Kolejne sprawy dotyczyły trudności z pokryciem kosztów leczenia drogimi lekami nieobjętymi wykazem leków refundowanych. Rodzice pytali o możliwość uzyskania pomocy w przeprowadzeniu zaleconej dziecku kuracji farmakologicznej. Na ogół pisma dotyczyły odmowy refundacji kosztów leczenia przez NFZ. Rzecznik występował do dyrektorów właściwych oddziałów NFZ o rozważenie możliwości sfinansowania kuracji w drodze indywidualnych decyzji lub o przyspieszenie przekazania niezbędnych środków. W korespondencji z osobami

⁶⁷ Dz. U. z 2003 r., Nr 45, poz. 391 z późn. zm.

⁶⁸ Dz. U. z 2004 r., Nr 210, poz. 2135.

⁶⁹ Pismo z dn. 5 lipca 2004 r., ZII-403-11/04/MH.

⁷⁰ Pismo z dn. 8 lipca 2004 r., ZBA-500-18/04/JS.

poszukującymi pomocy finansowej w związku z wysokimi kosztami leków Rzecznik udzielał informacji o organizacjach i fundacjach, których statutowym celem jest pomoc w nabyciu leków lub pokryciu kosztów leczenia. Istotnym problemem były trudności w uzyskaniu refundacji kosztów poniesionych na sprzęt rehabilitacyjny i jego naprawę oraz na środki pomocnicze. Sprawy te dotyczyły najczęściej zestawów inwazyjnych do pomp insulinowych, implantów ślimakowych, aparatów słuchowych, aparatów ortodontycznych i wózków inwalidzkich. W sytuacjach szczególnie ciężkich warunków materialno-bytowych Rzecznik występował do właściwych ośrodków pomocy społecznej o udzielenie pomocy rodzinie. Większość z tych spraw została załatwiona pozytywnie.

Do Rzecznika zwracali się rodzice dzieci ubiegających się o pokrycie kosztów leczenia poza granicami kraju. Rzecznik informował o możliwościach, jakie daje rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2003 roku w sprawie kierowania ubezpieczonych na leczenie lub badania diagnostyczne poza granicami kraju⁷¹. Jeśli w danej sprawie toczyło się postępowanie, Rzecznik występował do Biura Rozliczeń Międzynarodowych z prośbą o przekazanie informacji na temat sytuacji chorego dziecka. W przypadku braku zgody na leczenie za granicą Rzecznik wnioskował o wskazanie placówek finansowanych przez NFZ, w których wykonywane są niezbędne świadczenia. Rzecznik informował też rodziców o stowarzyszeniach i fundacjach udzielających pomocy finansowej.

2. Zmiany w sieci placówek służby zdrowia

Do Rzecznika wpływały listy dotyczące likwidacji, przeniesienia lub reorganizacji placówek, w tym zmiany lokalizacji oddziałów dziecięcych (m. in. w Gorzowie Wielkopolskim, Miastku, Ostrołęce, Garwolinie, Bydgoszczy)⁷². Rzecznik był także adresatem petycji rodziców wyrażającej sprzeciw wobec zwolnienia jednego z lekarzy⁷³. We wszystkich pismach rodzice wyrażali obawę, że nowe zasady pracy placówek i oddziałów spowodują trudności w dostępie dzieci do opieki medycznej.

⁷¹ Dz. U. z 2003 r., Nr 88, poz. 817 (uchylone w dniu 1 października 2004 r.). Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie wniosku do Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia o przeprowadzenie leczenia lub badań diagnostycznych poza granicami kraju z dn. 22 grudnia 2004 r. (Dz. U. z 2004 r., Nr 279, poz. 2769) weszło w życie w dniu 1 stycznia 2005 r.

⁷² Sprawy: ZII-403-7/04/MH, ZII-403-14/04/MH, ZII-403-15/04/MH.

⁷³ Sprawa ZII-403-18/04/MH.

W sprawach dotyczących likwidacji i restrukturyzacji zakładów opieki zdrowotnej Rzecznik występował do organów założycielskich z prośbą o informacje o przyczynach podjętych decyzji oraz wyjaśnienia, czy zmiany spowodują naruszenie praw lub dobra małoletnich pacjentów. W większości spraw uzyskano zapewnienie, że zmiany mają na celu zwiększenie efektywności pracy i wpłyną pozytywnie na jakość usług medycznych.

3. Prawo hospitalizowanych dzieci do bezpośredniej opieki rodziców

Zgłaszane sprawy dotyczyły odmowy pobytu rodziców w szpitalu, sposobu ustalania i wysokości opłat pobieranych przez szpitale z tego tytułu, a także warunków oferowanych rodzicom pragnącym przebywać z chorym dzieckiem. Zgłaszającymi były też matki karmiące. Rzecznik informował rodziców o zakresie wynikającego z obowiązujących ustaw prawa małoletnich pacjentów do dodatkowej opieki pielęgnacyjnej oraz kontaktu z rodziną, a także o sytuacjach, w których może być ono ograniczane. W indywidualnych przypadkach Rzecznik interweniował u dyrektorów szpitali o wyjaśnienie zasadności przepisów regulujących funkcjonowanie placówek oraz podjęcie działań mających na celu zapewnienie realizacji prawa dziecka do opieki rodziców. Rzecznik informował rodziców o możliwości zwrócenia się do dyrekcji szpitala o zwolnienie ich z kosztów pobytu w szpitalu z powodu szczególnie trudnej sytuacji materialnej.

4. Godność dziecka podczas udzielania świadczeń zdrowotnych

Zgłaszano przypadki naruszania godności dziecka przez lekarzy i innych pracowników zakładów opieki zdrowotnej. Najczęstszym zarzutem była arogancja, lekceważący stosunek do chorych dzieci i ich rodzin, używanie obraźliwych słów. Szczególne zaniepokojenie Rzecznika wzbudziły informacje o przypadkach podawania dzieciom środków uspokajających bez istotnych wskazań medycznych⁷⁴. Wszystkie zarzuty były wyjaśniane bezpośrednio we właściwych placówkach opieki zdrowotnej.

Do Rzecznika zwracały się też dzieci pytając o możliwość samodzielnego wyrażenia zgody na dokonanie świadczenia medycznego oraz zgłaszając uwagi do sposobu przeprowadzania

⁷⁴ Sprawy: ZII-403-1/04/MH, ZII-403-12/04/MH.

badan okresowych w szkolnych gabinetach lekarskich (najczęściej skarżyły się na naruszenie prawa do intymności).

Rodzice i opiekunowie dzieci skarżyli się także na nieprzestrzeganie zasad higieny w szpitalach i przychodniach, niezapewnienie bezpieczeństwa dzieciom, brak troski o organizowanie odpowiednich form spędzania wolnego czasu w sanatoriach dziecięcych. Sprawy te wyjaśniane były bezpośrednio we właściwych zakładach opieki zdrowotnej.

5. Nieprawidłowości w zarządzaniu dokumentacją medyczną

Zgłaszano zarzuty utrudniania dostępu do dokumentacji medycznej. Istotnym problemem stały się liczne przypadki odmowy wydania dokumentów umożliwiających zgłoszenie urodzenia dziecka urodzonego przedwcześnie – martwego lub niezdolnego do życia. Problem powyższy stał się przedmiotem wystąpienia Rzecznika do Ministra Zdrowia⁷⁵.

Rodzice informowali Rzecznika o podejrzeniach odnośnie nieprawidłowości w prowadzeniu dokumentacji medycznej leczenia dziecka.

6. Dochodzenie roszczeń

Zgłaszane sprawy dotyczyły faktu zakażenia dziecka podczas pobytu w placówce medycznej, nieprawidłowej diagnozy i terapii dziecka, uszkodzeń okołoprodowych dzieci, braku kompetencji pracowników, nieudzielenia pełnej i wyczerpującej informacji o przebiegu leczenia dziecka.

Rzecznik informował o możliwości dochodzenia praw pacjenta na drodze administracyjnej lub sądowej, o przesłankach odpowiedzialności karnej, deliktowej i zawodowej, o zakresie roszczeń, okresie ich dochodzenia, podmiotach zobowiązanych do naprawienia szkody, a także o koniecznych elementach pozwu lub skargi. W odpowiedzi na indywidualne prośby o wsparcie, w związku z roszczeniami z tytułu szkody na zdrowiu poniesionej przez dziecko, Rzecznik występował do organów założycielskich zakładów opieki zdrowotnej. W przypadkach, gdy postępowanie w sprawie skargi na naruszenie praw pacjenta było już

⁷⁵ Pismo z dn. 7 października 2004 r., ZII-500-2/04/MH.

prowadzone w okręgowej izbie lekarskiej lub okręgowej izbie pielęgniarek i położnych przed rzecznikiem odpowiedzialności zawodowej, Rzecznik występował o informację o toku postępowania. Zazwyczaj potwierdzała ona zarzut nieuzasadnionego opóźnienia w rozpoznawaniu sprawy. Analiza wpływającej do Rzecznika korespondencji wskazuje, iż w wielu przypadkach bardzo długi czas trwania postępowania, trudności dowodowe, krótki okres dochodzenia roszczeń odszkodowawczych utrudnia lub uniemożliwia rozpoczęcie i prowadzenie właściwej rehabilitacji dziecka⁷⁶.

2

PRAWO DO WYCHOWANIA W RODZINIE

Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczną. Znajduje to odbicie w normach Konwencji o Prawach Dziecka, a zwłaszcza w przepisach art. 5, 9 i 18. Już w preambule stwierdza się, że rodzina jako „podstawowa komórka społeczna oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci (...) powinna być otoczona niezbędną ochroną i wsparciem”. Państwa-Strony powinny respektować odpowiedzialność, prawa i obowiązki rodziców (art. 5), w tym prawo dziecka do wychowania przez rodziców (art. 7 i 18). W myśl zasady pomocniczości, obowiązkiem państwa jest wspieranie rodzin w realizacji ich zadań (art. 18 ust. 2). Konwencja kładzie szczególny nacisk na uszanowanie prymatu rodziców w sprawowaniu pieczy i wychowaniu dzieci.

Prawo dziecka do wychowania w rodzinie oznacza:

- Uznanie podmiotowości dziecka w wymiarze praktycznym i prawnym,
- Istnienie określonych obowiązków rodziców względem dziecka,
- Zobowiązanie państwa, by na drodze prorodzinnej polityki prawnej, społecznej i gospodarczej stwarzało warunki do urzeczywistnienia prawa dziecka do wychowania w rodzinie.

⁷⁶ Sprawy: ZII-402-5/04/MH, ZII-402-6/04/MH, ZII-402-7/04/MH, ZII-402-8/04/MH, ZII-402-9/04/MH, ZII-402-9/04/MH, ZII-402-10/04/MH.

Ochrona rodzicielstwa i rodziny ma w Polsce rangę zasady konstytucyjnej (art. 18 Konstytucji RP), a wśród podstawowych konstytucyjnych praw i wolności znalazły się: prawo rodziców do wychowania dziecka (art. 48 ust. 1), prawa dziecka i pierwszeństwo pieczy rodzicielskiej (art. 72) oraz ciążyący na władzach publicznych obowiązek świadczenia szczególnej pomocy matkom, zarówno przed jak i po urodzeniu dziecka (art. 71).

Uznając zasadę autonomii i prymatu rodziny Konstytucja RP dopuszcza możliwość ingerencji w sferę władzy rodzicielskiej (art. 48 ust 2). Także Konwencja o Prawach Dziecka, akcentując autonomię rodziny dopuszcza możliwość ingerencji w celu zapobieżenia sytuacji niekorzystnej dla dziecka (art. 9 ust. 1), a w przypadkach uzasadnionych odseparowanie dziecka od rodziny (art. 20). Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej uwarunkowane jest poszanowaniem więzi uczuciowych dziecka oraz podjęciem pracy ukierunkowanej na powrót do rodziny biologicznej.

A. INICJATYWY RZECZNIKA PRAW DZIECKA – WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **Wobec sygnalizowanych trudności w umieszczaniu nieletnich powyżej 13 roku życia w policyjnych izbach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o podjęcie działań zmierzających do prawidłowego zabezpieczenia miejsc zatrzymania dla nieletnich powyżej 13 roku życia⁷⁷.**

Wydanie nowego rozporządzenia do ustawy o pomocy społecznej⁷⁸ wynikało z dostosowania prawa polskiego do standardów międzynarodowych. W konsekwencji wprowadzonych zmian pominięto zapis regulujący procedurę umieszczania bez skierowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nieletnich powyżej 13 roku życia. Zgodnie z rozporządzeniem do placówki opiekuńczo-wychowawczej kieruje powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka – placówki opiekuńczo-wychowawcze są zobowiązane przyjąć bez skierowania oraz bez uzyskania zgody przedstawicieli ustawowych lub bez orzeczenia sądu każde dziecko w wieku poniżej 13 lat. Dyrektor placówki może zatem odmówić przyjęcia bez skierowania dziecka powyżej 13 roku życia. Zgodnie z przepisami nie mogą przyjmować

⁷⁷ Pismo z dn. 10 marca 2004 r., ZII-414-29/03/DJ.

⁷⁸ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dn. 1 września 2000 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych, Dz. U. Nr 80, poz. 900.

ich także policyjne izby dziecka. Umieścić w policyjnej izbie dziecka można tylko nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi obawa ukrycia się nieletniego, zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego. Brak uregulowania rodzi konsekwencje społeczne w postaci pozostawiania zdemoralizowanych nieletnich bez odpowiedniej opieki. Natomiast przepisy § 10 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 26 lipca 2004 r.⁷⁹ regulują jedynie obowiązek ponownego przyjęcia do młodzieżowego ośrodka wychowawczego i młodzieżowego ośrodka socjoterapii nieletnich uciekinierów, którzy przebywali wcześniej w tych placówkach.

Powyższy problem pozostaje nierozwiązany. Debaty z udziałem Rzecznika Praw Dziecka i Rzecznika Praw Obywatelskich, a także zainteresowanych resortów: Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, Ministerstwa Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Sprawiedliwości nie przyniosły uzgodnienia stanowisk.

- **Rzecznik wystąpił do Marszałka Sejmu w sprawie nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i wyraził swój sprzeciw wobec projektu ustawy zezwalającej na zawarcie małżeństwa osobie, która ukończyła lat 16⁸⁰.**

Tradycyjne kryterium dojrzałości, tj. wiek kalendarzowy, nie jest wystarczającym miernikiem oceny rozwoju osobowego z powodu znacznych indywidualnych różnic tempa dojrzewania. Wcześniejsza dojrzałość biologiczna często nie idzie u młodych osób w parze z gotowością do podejmowania ról w świecie ludzi dorosłych. Dopiero pod koniec okresu dorastania wykształcają się uczucia wyższe predysponujące do pełnego zaangażowania w życie społeczne i rodzinne. Rzecznik uznał, że wprowadzenie zmian idących w kierunku obniżenia wieku zdolności do zawarcia małżeństwa winno być poprzedzone rzetelną analizą skutków społecznych.

Marszałek Sejmu skierował stanowisko Rzecznika do kół i klubów parlamentarnych pracujących nad projektem ustawy. Parlamentarzyści podzielili pogląd Rzecznika i

⁷⁹ Rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii, Dz. U. Nr 178, poz. 1833.

⁸⁰ Pismo z dn. 22 kwietnia 2004 r., ZBA-500-7/04/JS.

proponowany zapis nie wszedł w życie. Art. 10 §1 k.r.o. obowiązuje w brzmieniu ustawy z dnia 24 lipca 1998 r.⁸¹

- **Podkreślając konieczność izolowania sprawców a nie ofiar przemocy Rzecznik wystąpił do Ministra Polityki Społecznej o pilne podjęcie działań w celu wydania rozporządzenia wykonawczego do ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁸² oraz o uwzględnienie w nim możliwości odizolowania sprawcy przemocy od osób ubiegających się o pomoc⁸³.**

Rzecznik jest zdania, że to matki z dziećmi powinny pozostawać w swoich mieszkaniach, a sprawcy przebywać w ośrodkach interwencyjnych. Odizolowanie od sprawców przemocy winny również zapewniać domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Minister poinformował, iż trwają obecnie prace nad aktami wykonawczymi, między innymi nad rozporządzeniem w sprawie standardu usług świadczonych przez domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz trybu kierowania i przyjmowania do takich domów⁸⁴. W dniu 28 marca 2005 r. takie rozporządzenie zostało wydane⁸⁵.

B. SPRAWY INDYWIDUALNE ZGŁASZANE DO RZECZNIKA PRAW DZIECKA

W zakresie prawa dziecka do wychowania w rodzinie zgłaszane sprawy dotyczyły najczęściej:

- 1) postępowania rozwodowego,
- 2) uregulowania kontaktów z dziećmi,
- 3) władzy rodzicielskiej,
- 4) praw nieletnich sprawców czynów karalnych,
- 5) problemów rodzinnych z udziałem cudzoziemców,
- 6) zastępczych form opieki.

⁸¹Ustawa o zmianie ustaw - Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 117, poz. 757 z późn. zm.

⁸²Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.

⁸³Pismo z dn. 26 października 2004 r., ZBA-500-38/04/MD/TR.

⁸⁴Pismo z dn. 16 listopada 2004 r., DPS XII 075-4636-/83-ZG/04.

⁸⁵Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi, Dz. U. Nr 43, poz. 418.

1. Postępowanie rozwodowe

W szczególności podnoszono zarzuty dotyczące przewlekłości toczących się spraw sądowych. Przejawiała się ona długotrwałym oczekiwaniem na rozstrzygnięcie kończące postępowanie w danej instancji (często kilkuletnie), wyznaczaniem kolejnych posiedzeń sądowych w odległych terminach, a także długim oczekiwaniem na wydawanie opinii przez biegłych psychologów i psychiatrów z rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych. Sygnały o przewlekłości postępowania były zawsze badane przez Rzecznika. W uzasadnionych przypadkach Rzecznik występował z wnioskami o objęcie toczącego się postępowania nadzorem administracyjnym w trybie art. 37 §1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych⁸⁶, bądź przekazywał swoje uwagi prezesom właściwych sądów. Rzecznik występował do prezesów sądów o wyznaczanie kolejnych terminów rozpraw w krótszych odstępach czasu oraz do kierowników ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych o przyspieszenie terminów badania psychologicznego rodzin i wydania opinii.

Z analizy zgłoszonych do Rzecznika spraw wynika, że do przewlekłości postępowań przyczynia się w głównej mierze postawa stron, które składają liczne wnioski dowodowe, wnioski o wydanie zarządzeń tymczasowych i nieuzasadnione wnioski o wyłączenie sędziów ze składu orzekającego. Z kolei długi okres oczekiwania na wydanie opinii sądowo-psychologicznej przez biegłych, spowodowany jest głównie dużą liczbą spraw przesyłanych przez sądy do zaopiniowania przez rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjne. W dużej części spraw opóźnienia w wydawaniu opinii wynikały ze stanowiska rodziców, którzy nie stawiali się na wyznaczane terminy badań.

Przewlekłość spraw rozwodowych przyczynia się do wzrostu napięć między małżonkami i często prowadzi do nasilenia przemocy w rodzinie, zwłaszcza gdy małżonkowie mieszkają wspólnie w czasie trwania procesu. Sytuacja taka odbija się bardzo niekorzystnie na stanie emocjonalnym dzieci.

⁸⁶ Dz. U. z 2001 r., Nr .98, poz.1070 z późn. zm.

2. Uregulowanie kontaktów z dziećmi

Główne grupy spraw:

- 2a. Ustalenie prawa do kontaktów z dziećmi.
- 2b. Egzekucja prawa do kontaktów z dziećmi.

2a. Ustalenie prawa do kontaktów z dziećmi. Pisma często dotyczyły spraw, w których sąd powierzył prawo sprawowania opieki nad dzieckiem jednemu z rodziców, a drugi z nich występował o ustanowienie prawa do kontaktów z dzieckiem. Rzecznik wyjaśniał zgłaszającym ich sytuację prawną, informował o przysługujących uprawnieniach i środkach prawnych. W wielu rodzinach dochodziło do konfliktów na tle realizacji osobistego kontaktu z dzieckiem. Rzecznik nakłaniał rodziców do polubownego uzgodnienia terminów i sposobu realizacji spotkań z dziećmi.

Poważnym problemem są też nieprawidłowości w zabezpieczaniu kontaktów z dzieckiem na czas trwania postępowania. Wpływające do Rzecznika skargi pozwalają sformułować tezę, że w znacznej części zgłoszonych spraw sądy – mimo zgłaszanych przez rodziców wniosków w przedmiocie zabezpieczenia osobistej styczności rodziców z dziećmi na czas trwania postępowania – nie zabezpieczają kontaktów dziecka z rodzicami lub zabezpieczają je w sposób opieszale. Sytuacja ta wynika w głównej mierze z konieczności zapoznania się przez sąd z sytuacją dziecka, co często wymaga uzyskania opinii biegłych. Niemożność szybkiego uzyskania takiej opinii powoduje, że wielokrotnie sądy nie podejmują się zabezpieczenia kontaktów uznając, że materiały zebrane w początkowej fazie postępowania nie są do tego wystarczające. Rzecznik występował do prezesów sądów o objęcie nadzorem administracyjnym przedłużających się postępowań sądowych, a także pouczał zainteresowanych o przysługujących im środkach zaskarżenia postanowień sądowych.

Na szczególną uwagę zasługują sprawy zgłaszane przez same dzieci, które w przesyłanych do Rzecznika pismach wyrażały wolę spotykania się z konkretnym rodzicem, bądź też zastrzegały, że nie chcą sobie z nim kontaktów. W przeważającej części sytuacje te dotyczyły osób małoletnich, które ukończyły 13 rok życia, tj. osób posiadających ograniczoną zdolność do czynności prawnych oraz pewien stopień rozeznania i dojrzałości życiowej. W

takich sytuacjach Rzecznik przekazywał stanowisko dziecka sądowi orzekającemu, a równocześnie zwracał się o bezpośrednie wysłuchanie małoletniego. Jednocześnie Rzecznik wyjaśniał dzieciom i ich rodzicom przesłanki, na jakich sąd opiera orzeczenia.

Pewna liczba spraw dotyczyła konieczności uregulowania kontaktów dziecka z rodzicem pozbawionym wolności. Osoba osadzona w zakładzie karnym często traci kontakt z dzieckiem. W takich przypadkach Rzecznik zwracał się do organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, sądowe lub wykonawcze o respektowanie prawa osadzonego do kontaktu z dzieckiem, a także pouczał pozbawionych wolności o przysługujących im uprawnieniach w toku postępowania karnego, jak i o możliwości sądowego ustalenia kontaktów.

2b. Egzekucja prawa do kontaktów z dziećmi. Mając na uwadze brak znajomości przepisów prawnych u zainteresowanych, Rzecznik wskazywał sposób inicjowania i uczestnictwa w postępowaniu egzekucyjnym, a także pouczał o uprawnieniach przysługujących uczestnikom tego postępowania. Rzecznik występował do sądów, kuratorów i instytucji pozarządowych pośredniczących w realizacji kontaktów rodziców i innych krewnych z dziećmi, domagając się informacji o stanie postępowania. Uzyskiwane wyjaśnienia pozwalały na weryfikowanie zarzutów stawianych przez skarżących, jak i rzetelne ustalenie sytuacji dzieci i przebiegu dotychczasowych kontaktów rodziców z dzieckiem. Ujawnione nieprawidłowości były zgłaszane prezesom sądów w celu rozważenia ustanowienia nadzoru administracyjnego lub w celu podjęcia innych środków.

W wielu wypadkach wnioskodawcy-rodzice wskazywali na nieprawidłowości w realizacji spotkań z dziećmi, bądź wprost podnosili zarzuty dotyczące uniemożliwiania im nawiązania kontaktów z dziećmi przez rodzica, u którego dziecko przebywało. Sytuacje te dotyczyły: zmiany miejsca pobytu dziecka bez powiadomienia o tym osoby uprawnionej do kontaktów, odmowy wydania przez rodzica dziecka osobie uprawnionej do kontaktów, nieobecności dziecka w miejscu spotkań w terminach wyznaczonych przez sąd, nieprzygotowania dziecka do kontaktu z osobą uprawnioną, obecności osób trzecich przy takich spotkaniach wbrew rozstrzygnięciom sądów. Równocześnie do Rzecznika zgłaszane były skargi rodziców, u których dzieci przebywały, a które dotyczyły nieprawidłowości wpływających z zachowań osób uprawnionych do kontaktów. Zachowania te obejmowały m.in.: niekorzystanie z uprawnień do spotkań z dzieckiem, nieregularne odwiedzanie dziecka, przedłużanie czasu

spotkania, przychodzenie w stanie nietrzeźwym. W skrajnych przypadkach w czasie spotkań dochodziło do stosowania przemocy wobec dziecka lub do wykorzystywania seksualnego dziecka. Wszelkie zastrzeżenia przedstawione przez zgłaszających były szczegółowo analizowane przez Rzecznika i zgłaszane odpowiednio sądom opiekuńczym lub w przypadkach uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa – właściwym prokuraturom. Nadto Rzecznik wskazywał rodzicom na przysługujące im środki egzekucji świadczeń niepieniężnych określone w art. 1050 k.p.c. i następnych.

Z analizy zgłaszanych do Rzecznika spraw wynika, że skutecznym instrumentem eliminującym nieprawidłowości w trakcie kontaktów z dzieckiem jest ustanowienie nadzoru kuratora i zapewnienie jego obecności w czasie spotkań. Sporządzane przez kuratora sprawozdania pozwalają sądowi zachować stały wgląd w sytuację dziecka i ewentualnie interweniować na bieżąco w celu zmiany sposobu kontaktowania się z dzieckiem w trybie art. 577 k.p.c.

3. Władza rodzicielska

Główne grupy spraw:

- 3a. Problemy z zainicjowaniem procesu w przedmiocie władzy rodzicielskiej.
- 3b. Zastrzeżenia do prawidłowości postępowania.
- 3c. Problemy z wykonywaniem władzy rodzicielskiej.
- 3d. Egzekucja orzeczeń o odebraniu dziecka.

3a. Problemy z zainicjowaniem procesu w przedmiocie władzy rodzicielskiej. Najwięcej pism wpłynęło od rodziców dążących do ograniczenia władzy rodzicielskiej drugiego rodzica nad dzieckiem. Rzecznik informował zainteresowanych o przesłankach, które decydują o ograniczeniu władzy rodzicielskiej. Uczestników postępowania, którzy nie posiadali środków niezbędnych do pokrycia kosztów procesu, Rzecznik pouczał o możliwości uzyskania zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia pełnomocnika z urzędu. W każdej ze spraw Rzecznik zbierał informacje o danej rodzinie i sytuacji dziecka. Jeśli w sprawie zapadło już orzeczenie, Rzecznik informował o możliwościach, trybie i warunkach formalnych jego zaskarżenia.

Wiele spraw zgłaszali dalsi członkowie rodziny lub osoby trzecie obserwujące nieprawidłowości w wykonywaniu władzy rodzicielskiej i rozważające wniesienie do sądu lub wnoszące wnioski o ograniczenie lub odebranie władzy rodzicielskiej. Rzecznik wskazywał zainteresowanym tryb składania takich wniosków oraz konieczne do spełnienia wymogi formalne. Jeśli postępowanie rodziców nosiło znamiona przestępstwa, informował organy ścigania. W sytuacjach, gdy postępowanie przed sądem zostało już zakończone, Rzecznik, jeśli zachodziła potrzeba zmiany wadliwego orzeczenia, informował zainteresowanych o możliwościach i trybie zaskarżania orzeczeń.

Do Rzecznika zgłaszały się również instytucje, które obserwowały sytuacje wymagające interwencji w imię dobra dzieci. W porozumieniu z nimi Rzecznik przekazywał uwagi do właściwych sądów oraz monitorował sytuację dzieci i przebieg prowadzonego postępowania.

Pewna grupa spraw dotyczyła problemu zawieszenia władzy rodzicielskiej, np. w sytuacjach czasowego opuszczenia terytorium Polski przez jednego z rodziców, pozbawienia rodzica wolności lub jego długotrwałej choroby. Wnioskodawcy prosili o informacje dotyczące właściwości sądu, przesłanek decydujących o zawieszeniu i przywróceniu władzy rodzicielskiej, a także pomocy przed sądem w trakcie toczącego się postępowania. Rzecznik informował zainteresowanych o obowiązujących regulacjach, wskazywał sądy właściwe do orzekania w powyższych sprawach, a także pouczał o możliwości skorzystania z pomocy pełnomocnika procesowego.

3b. Zastrzeżenia do prawidłowości postępowania. Zgłaszane zarzuty dotyczyły przewlekłości postępowania, nieuwzględnienia przez sąd wniosków dowodowych, nieuwzględnienia opinii biegłych psychologów, niewysłuchania dziecka, wyłączenia z orzekającego składu poszczególnych sędziów. Zarzuty były wstępnie badane przez Rzecznika i przekazywane właściwym prezesom sądów. W uzasadnionych przypadkach Rzecznik występował z wnioskiem o objęcie toczącego się postępowania nadzorem administracyjnym. W odniesieniu do zarzutu przewlekłości postępowania zachowują aktualność uwagi Rzecznika przedstawione wyżej w p.1a dotyczącym postępowania w sprawach rozwodowych.

Niektórzy wnioskodawcy domagali się obecności w postępowaniu sądowym przedstawicieli Rzecznika. W wyjątkowych sytuacjach przedstawiciel Rzecznika uczestniczył w postępowaniu sądowym w charakterze obserwatora.

Andrzej B., ojciec małoletniej Krystyny powiadomił Rzecznika, że przed sądem rejonowym toczy się postępowanie o ustanowienie opieki nad małoletnią i ustalenie jej miejsca pobytu⁸⁷. Jak stwierdził zainteresowany, w toku postępowania przy podjętej próbie wydania dziecka matce dziewczynka podjęła nieudaną próbę samobójczą wyskakując z okna sądu. Andrzej B. wystąpił do Rzecznika z prośbą o uczestnictwo przedstawiciela Rzecznika na kolejnych rozprawach. Rzecznik zwrócił się do prezesa sądu rejonowego z prośbą o udzielenie szczegółowych wyjaśnień co do przebiegu opisanego zdarzenia i prowadzonej sprawy. Z poczynionych ustaleń wynikało, że zainteresowany nieprzerwanie od kilku lat sprawował opiekę nad małoletnią córką. Prezes sądu powiadomił Rzecznika, że Andrzej B. został pozbawiony władzy rodzicielskiej nad córką postanowieniem sądu rejonowego, które utrzymał w mocy sąd okręgowy. Prezes sądu rejonowego poinformował nadto Rzecznika, że orzeczenie zostało wykonane: kurator zawodowy w asyście funkcjonariuszy policji odebrał zainteresowanemu dziecko. W tym samym dniu sąd rejonowy wydał postanowienie o umieszczeniu małoletniej Krystyny B. w placówce interwencyjnej. Rzecznik uzyskał zapewnienie, że dziecko zostało wysłuchane przez sąd w obecności biegłego psychologa. Prezes sądu rejonowego potwierdził, że w toku postępowania przy próbie wydania dziecka matce, dziewczynka podjęła próbę samobójczą. Uwzględniając wyjątkowość sytuacji i potrzebę zapewnienia sprawnego przebiegu postępowania Rzecznik przychylił się do wniosku Andrzeja B. i wystąpił do Rzecznika Praw Obywatelskich o przystąpienie do toczącego się postępowania przed sądem rejonowym. Jednocześnie wyznaczył swoich przedstawicieli do uczestnictwa w kolejnych rozprawach. Postępowanie jest w toku.

3c. Problemy z wykonywaniem władzy rodzicielskiej. Część wnioskodawców-rodziców zgłaszała niemożność zgodnego, wspólnego rozstrzygnięcia o istotnych sprawach dziecka, takich jak miejsce pobytu dziecka, wybór szkoły czy zawodu. Rzecznik informował wnioskodawców o możliwości wystąpienia do sądu opiekuńczego z wnioskiem o rozstrzygnięcia o istotnych sprawach dziecka na podstawie art. 97 § 2 k.r.o.

Wśród spraw z tej grupy na uwagę zasługuje problem prawny związany z sytuacjami uprowadzenia lub zatrzymania przez rodzica osoby małoletniej wbrew jej woli. Choć czyn taki w istotnym zakresie jest równoznaczny z przestępstwem wymienionym w art. 211 k.k.,

⁸⁷ Sprawa ZII-410-417/04/BT.

nie może być ścigany na jego podstawie, gdyż wymaga się, by w chwili uprowadzenia dziecka lub zatrzymania go wbrew woli opiekuna prawnego sprawca był pozbawiony władzy rodzicielskiej, bądź też by jego władza rodzicielska była ograniczona. W takiej sytuacji można jedynie zastosować środki przewidziane w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Art. 97 § 2 k.r.o. stanowi, że w przypadku braku zgodnej woli rodziców w istotnych sprawach dziecka rozstrzygnięcie należy do sądu opiekuńczego. Zdaniem Rzecznika nagminność sytuacji mających znamiona „uprowadzenia” oraz społeczna szkodliwość takich czynów uzasadnia rozważenie zmiany stosownych przepisów.

Do Rzecznika trafiały także wnioski dzieci zwracających się o wyjaśnienie zakresu uprawnień i obowiązków rodziców wynikających z władzy rodzicielskiej. Pytania dotyczyły konkretnych kwestii takich jak: samodzielne dokonywanie zakupów, korzystanie z komputera, wyboru kręgu znajomych, konieczności wypełniania określonych obowiązków i poleceń rodziców. W sprawach tych Rzecznik szczegółowo informował dzieci o ich uprawnieniach, a także o prawach i obowiązkach rodziców względem dzieci.

Małoletni zwrócił się do Rzecznika pytając o prawo rodziców do ograniczania jego kontaktów z „sympatią”⁸⁸. Rzecznik poinformował o treści art. 95 § 2 k.r.o. stanowiącego o obowiązku posłuszeństwa względem rodziców do czasu ukończenia przez dziecko 18 roku życia. Jednocześnie stwierdził, że rodzice przez własny przykład, perswazję i poszanowanie godności dziecka powinni dążyć do tego, by stosowało się ono do ich poleceń w sposób świadomy i niewymuszony. Wyjaśnił również, iż rodzice mają prawo zabronić swojemu dziecku widywania się z określoną osobą, jeżeli kierują się przy tym troską o jego fizyczny i duchowy rozwój. Natomiast dziecko ma prawo do komunikowania własnego zdania i potrzeb.

3d. Egzekucja orzeczeń o odebranie dziecka. Pozbawienie rodzica władzy rodzicielskiej i ustalenie nowego miejsca pobytu dziecka pociąga za sobą konieczność – w sytuacji, gdy rodzic nie chce dobrowolnie wydać dziecka – odebrania dziecka w trybie określonym w k.p.c. W zgłaszanych do Rzecznika sprawach rodzice podnosili zarzut małej aktywności kuratorów i wskazywali przypadki nieuzasadnionego odstąpienia przez nich od czynności. Rzecznik zwracał się do sądów i kuratorów o informację o stanie prowadzonego postępowania oraz przekazywał stosownym organom kierowane pod ich adresem zarzuty z wnioskiem o

⁸⁸ Sprawa ZII-410-89/04/BR.

ustosunkowanie się do nich. Skutkowało to prawidłowym wykonywaniem orzeczeń sądowych.

Analiza spraw dotyczących władzy rodzicielskiej wskazuje na szczególną rolę, jaką pełni rodzic sprawujący samodzielnie pieczę nad dzieckiem. Uzyskiwane przez Rzecznika informacje, protokoły z rozpraw sądowych, jak też opinie biegłych z rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych dowodzą, że rodzice często nadużywają swojej pozycji. Zakazują dzieciom kontaktów z drugim rodzicem, manipulują dziećmi nakłaniając je do określonego postępowania. Wyjątkowo niepokojącym zjawiskiem jest „przygotowywanie” dzieci do badań w celu uzyskania pożądanej opinii.

4. Prawa nieletnich sprawców czynów karalnych

Główne grupy spraw:

4a. Naruszenia praw nieletnich w postępowaniu.

4b. Brak skuteczności zastosowanych środków wychowawczych.

4a. Naruszenia praw nieletnich w postępowaniu. Najliczniejsze były sprawy dotyczące praw i uprawnień nieletnich oraz ich rodziców w postępowaniu przed sądem (np. składanie wniosków i ich uwzględnianie, wyrażenie zgody na badanie psychologiczne, składanie wyjaśnień, tryb odwołania od postanowień, rodzaje środków wychowawczych oraz ich zmiana). Rodzice kwestionowali zasadność postanowień orzekających środek wychowawczy lub poprawczy wobec ich dziecka. Rzecznik występował o informacje i wyjaśnienia do właściwych sądów. Ponadto rodzice byli informowani o regulacjach prawnych zawartych w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. W większości odpowiedzi uzyskiwane z sądów nie potwierdzały zarzutów rodziców co do ograniczania lub łamania ich praw lub praw nieletnich.

W sprawach dotyczących uprawnień funkcjonariuszy policji do podejmowania czynności w postępowaniu wyjaśniającym lub przygotowawczym wobec nieletnich (np. zatrzymanie nieletniego, kontrola osobista, przeszukanie, przesłuchanie w komendzie policji, reagowanie funkcjonariuszy policji na skargi dyrektorów szkół) skargi rodziców dotyczyły przekraczania przez funkcjonariuszy ich uprawnień (np. wymuszanie zeznań, stosowanie gróźb i przemocy, nieinformowanie rodziców o zatrzymaniu nieletniego, przesłuchiwanie nieletniego pod

nieobecność rodzica lub pedagoga, zabezpieczanie odcisków placów i fotografowanie nieletniego). Pytano o uprawnienia policji wynikające z ustawy o policji, kodeksu postępowania cywilnego i kodeksu postępowania karnego. W sprawach wymagających dokładnego ustalenia okoliczności, Rzecznik zwracał się o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego do komend powiatowych, wojewódzkich i Komendy Głównej Policji. Informował także zainteresowanych o przysługujących im uprawnieniach.

Matka nieletniego stwierdzała w liście, że jej piętnastoletni syn został po południu zatrzymany na ulicy przez funkcjonariuszy policji pod zarzutem uczestnictwa we włamaniu do magazynów teatru⁸⁹. Chłopca przewieziono do komisariatu policji, gdzie był wielokrotnie przesłuchiwany pod nieobecność rodziców na okoliczność udziału we włamaniu. Rodzice zostali poinformowani o zatrzymaniu syna dopiero wtedy, kiedy przewieziono go do policyjnej izby dziecka. Podczas pobytu w izbie chłopiec został pobity przez starszego od siebie wychowankę izby (złamany nos, podbite oczy, uszkodzony łuk brwiowy). Matka prosiła Rzecznika o interwencję w przedstawionej sprawie twierdząc, że naruszono prawa jej syna oraz jej samej jako rodzica. Rzecznik wystąpił do Komendanta Stołecznego Policji o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. W toku tego postępowania ustalono, że policjanci po bezskutecznych próbach telefonicznego skontaktowania się z rodzicami pozostawili wiadomość na automatycznej sekretarce. Nieletni został przesłuchany dopiero w dniu następnym w obecności rodziców. Potwierdzono natomiast, iż nieletni został pobity na terenie policyjnej izby dziecka. Rodzice i nieletni zostali za to przeproszeni przez Komendanta Stołecznego Policji. Wymieniona wyżej placówka zostanie objęta działaniami kontrolnymi przez pracowników Biura Rzecznika Praw Dziecka. Poinformowano rodziców o przysługujących im uprawnieniach m. in. o możliwości dochodzenia zadośćuczynienia.

W sprawach dotyczących naruszania praw nieletnich przez funkcjonariuszy policji zarzuty formułowane w przesyłanych skargach, na ogół nie potwierdzały się. Rodzice słabo znali uprawnienia policji wynikające z ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji⁹⁰ oraz ze stosownych rozporządzeń wykonawczych. (Tym bardziej nie mogło być im znane zarządzenie Nr 590 Komendanta Głównego Policji z dnia 24 października 2003 roku w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania

⁸⁹ Sprawa ZII-460-40/04/DJ.

⁹⁰ Dz. U. Nr 30, poz.179 z późn. zm.

demoralizacji i przestępczości nieletnich⁹¹). W sytuacji gdy zarzuty potwierdzały się Rzecznik zwracał się o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego do komend powiatowych, wojewódzkich i Komendy Głównej Policji.

Wśród spraw dotyczących działań wychowawczych i resocjalizacyjnych w ramach orzeczonych już wobec nieletniego środków wychowawczych i poprawczych najliczniejsze były skargi rodziców i samych nieletnich na naruszanie ich praw przez pracowników placówek resocjalizacyjnych. Zarzuty rodziców dotyczyły niesprawiedliwego karania, poniżania, bicia, utrudniania kontaktów z najbliższą rodziną, ograniczania kontaktów ze światem zewnętrznym itd. Zwracano uwagę na warunki socjalno-bytowe panujące w placówkach, wykorzystywanie nieletnich do prac remontowych, nieodpowiednią opiekę medyczną, zbyt częste stosowanie środków przymusu bezpośredniego. Wpłynęły także listy od nieletnich skarżących się na znęcających się nad nimi rówieśników oraz brak reakcji pracowników placówki. W odpowiedzi Rzecznik występował o informacje do dyrektorów zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz prezesów sądów okręgowych. W odniesieniu do skarg na stosowanie przemocy Rzecznik występował o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. W jednym przypadku wystąpił do Ministerstwa Sprawiedliwości o podjęcie działań zabezpieczających prawa nieletnich w schronisku dla nieletnich.

4b. Brak skuteczności środków wychowawczych. Do Rzecznika zwracali się rodzice nieletnich, którzy mimo zastosowanego środka wychowawczego (np. nadzoru kuratora, umieszczenia w placówce opiekuńczo-wychowawczej czy resocjalizacyjnej) nie wykazywali poprawy w zachowaniu. Zdaniem rodziców świadczyło to o nieskuteczności zastosowanego środka. Rodzice zwracali się o radę bądź wprost o spowodowanie zmiany środka wychowawczego. Pytali jak postępować z nieletnim, który po raz kolejny uciekł z placówki i nie chce do niej powrócić.

Matka nieletniego, który uciekł z młodzieżowego ośrodka wychowawczego, prosiła o zmianę ośrodka lub zmianę środka wychowawczego na poprawczy ze względu na częste ucieczki syna z placówki, długie okresy pozostawania poza placówką oraz postępujący proces demoralizacji. Zainteresowana stwierdziła, że boi się syna i jego kolegów.

⁹¹ Dz. Urz. KGP nr 20, poz.107.

Rzecznik występował do sądów o informacje i wyjaśnienia oraz przekazywał im prośby i obserwacje rodziców. Ponadto informował rodziców o ich prawach i możliwości złożenia wniosku o zmianę środka wychowawczego. Rzecznik wyjaśniał też, jak postępować w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia oraz wskazywał, gdzie można uzyskać pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych.

Napływająca do Rzecznika korespondencja potwierdza tezę, iż coraz młodsze dzieci stają się sprawcami czynów karalnych. Coraz częściej też autorami wniosków do sądów rodzinnych i dla nieletnich są szkoły podstawowe i gimnazja, na terenie których dochodzi do czynów karalnych. Uznać też trzeba, że regulacje prawne zawarte w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich są rodzicom mało znane i że nieznanomość prawa przyczynia się do nierespektowania praw nieletnich i rodziców w kontaktach z przedstawicielami policji i wymiaru sprawiedliwości.

5. Problemy rodzinne z udziałem cudzoziemców

Główne grupy spraw:

- 5a. Uzyskanie statusu przez cudzoziemców.
- 5b. Urowadzenie dziecka zagranicę.
- 5c. Przysposobienie.

5a. Uzyskanie statusu przez cudzoziemców. Skargi dotyczyły długotrwałości procedur o nadanie statusu uchodźcy oraz odmowy zezwolenia na pobyt cudzoziemcom zamieszkującym w Polsce od wielu lat, którzy zawarli związek małżeński i mają dzieci z obywatelem polskim. W niektórych przypadkach małżonek obywatela polskiego, w związku z nieprzedłużeniem zezwolenia na czasowy pobyt lub odmową wydania pozwolenia na osiedlenie się, zmuszony był na podstawie decyzji o deportacji do opuszczenia Polski, a tym samym pozostawienia rodziny i dzieci. Rzecznik występował do Prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców z prośbą o odstąpienie od deportacji powołując się na przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego formułujące obowiązek i prawo rodziców do wychowywania dziecka. Decyzje w przedmiocie deportacji często nie uwzględniały praw polskiego współmałżonka, a także dobra dzieci pochodzących z takiego związku. W przypadku wydania

niekorzystnej decyzji Rzecznik informował zainteresowanego o przysługujących mu środkach odwoławczych.

Nadejda O.⁹² zwróciła się z prośbą o interwencję w sprawie odmowy wydania synowi, który wcześniej uzyskał zezwolenie na osiedlenie się w Polsce, karty stałego pobytu. Zainteresowana uzyskała wizę repatriacyjną skutkującą nabyciem obywatelstwa polskiego w trybie ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji. Zgoda na wydanie wizej nie dotyczyła jednak jej małoletniego syna, gdyż zgodnie z art. 7 ustawy, w przypadku, gdy repatriantem jest tylko jedno z rodziców, małoletni nabywa obywatelstwo polskie za zgodą obojga rodziców. Z uwagi na brak zgody ojca małoletni nie nabył obywatelstwa polskiego. Otrzymał jednak zezwolenie na osiedlenie się w Polsce. Wówczas pojawił się problem z wydaniem karty stałego pobytu, bowiem pracownik Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców uzależnił jej wydanie od przedstawienia numeru PESEL. Powołując się na przepis art. 76 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach⁹³ stwierdzający, że zamieszczenie numeru PESEL w karcie pobytu jest konieczne, tylko w przypadku gdy numer ten został nadany, Rzecznik zwrócił się do Prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców z prośbą o zbadanie sprawy i podjęcie właściwych decyzji. Po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego podjęto decyzję o wydaniu karty stałego pobytu dla małoletniego.

Rodzice zastępczy, bądź opiekunowie prawni sprawujący opiekę nad dzieckiem obcej narodowości zwracali się z prośbą o pomoc w uzyskaniu dla niego obywatelstwa polskiego lub o wyjaśnienie drogi postępowania w sprawie uzyskania takiego obywatelstwa⁹⁴. Rzecznik informował zainteresowanych, jakie warunki należy spełnić w celu uzyskania lub potwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego.

5b. Uprowadzenie dziecka zagranicę. Napływały skargi dotyczące uprowadzeń dzieci za granicę, najczęściej od rodziców, których dziecko zostało uprowadzone przez drugiego rodzica, jak również od rodziców, którzy uprowadzili dziecko i orzeczeniem sądu zostali zobowiązani do jego wydania. W wielu pismach wyrażano też obawę przed uprowadzeniem dziecka przez byłego męża lub żonę poza granice kraju zwłaszcza w sytuacjach, kiedy jedno z rodziców było cudzoziemcem. Rzecznik informował zainteresowanych o możliwości

⁹² Sprawa ZII-410-408/AJ.

⁹³ Dz. U. Nr 128, poz. 1175.

⁹⁴ Sprawa ZII-470-10/04/AJ.

wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości o odzyskanie dziecka na podstawie konwencji o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę, interweniował w ambasadach, a także współdziałał w tego typu sprawach z Ministerstwem Sprawiedliwości i Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Rzecznik otrzymywał także skargi od rodziców, którzy nie mogli się kontaktować z dzieckiem pozostającym pod opieką drugiego z rodziców w innym państwie mimo orzeczenia sądu regulującego kontakty z dzieckiem. Rzecznik występował do odpowiednich organów z wnioskiem o interwencję na podstawie konwencji o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę.

5c. Przysposobienie. Do Rzecznika zwracali się o informację cudzoziemcy zainteresowani adopcją polskiego dziecka⁹⁵. Rzecznik informował o organizacjach działających na terytorium kraju wnioskodawcy, które pośredniczą w przysposabianiu dzieci z Polski. Zgłoszenia dotyczyły również adopcji dzieci posiadających obce obywatelstwo, które zostały porzucone przez rodziców i na mocy orzeczenia sądu przebywały w polskiej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Osoby zainteresowane przysposobieniem tych dzieci informowano o warunkach prawnych adopcji. Rzecznik wielokrotnie występował do sądów z prośbą o wyjaśnienie przyczyn długiego oczekiwania przez wnioskodawców na rozstrzygnięcie sprawy.

6. Zastępcze formy opieki

Główne grupy spraw:

- 6a. Przewlekłość postępowania w sprawach o ustanowienie rodziny zastępczej.
- 6b. Naruszenia praw wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych.
- 6c. Brak pracy ukierunkowanej na powrót do rodziny naturalnej lub umieszczenie w rodzinie zastępczej.
- 6d. Przeniesienia wychowanków do innych placówek..
- 6e. Opiniowanie regulaminów organizacyjnych placówek.

6a. Przewlekłość postępowania w sprawach ustanowienia rodziny zastępczej. Mając na uwadze, iż przedłużające się postępowanie w sprawie utworzenia rodziny zastępczej skazuje dzieci na długotrwały pobyt w placówkach opiekuńczo-wychowawczych Rzecznik

⁹⁵ Sprawa ZII-411-6/04/AJ.

występował do sądów z prośbą o zbadanie sprawy i wyjaśnienie przyczyn przewlekłości. W przypadkach uzasadnionych Rzecznik podejmował działania zmierzające do objęcia toczącego się postępowania nadzorem administracyjnym.

6b. Naruszenia praw wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych skarżyli się na naruszenie ich praw. Zwracali się oni do Rzecznika o przeprowadzenie kontroli lub spowodowanie kontroli przez organy nadzorujące daną placówkę. W takich przypadkach Rzecznik przeprowadzał wizytacje, w innych monitorował przebieg postępowania wyjaśniającego i zapoznawał się z jego wynikami. W toku wizytacji przeprowadzano rozmowy z dyrektorami placówek, personelem pedagogiczno-psychologicznym oraz z wychowankami placówki. Przeprowadzono także badania ankietowe wychowanków. Badano stan przestrzegania praw dziecka w placówce, standardy opiekuńczo-wychowawcze oraz skuteczność działań opiekuńczo-wychowawczych, w tym istniejące problemy wychowawcze i sposoby ich rozwiązywania.

O wnioskach z wizytacji Rzecznik informował jednostki nadzorujące. W większości przypadków czynności wyjaśniające podejmowane przez Rzecznika potwierdziły zgłoszone zarzuty.

6c. Brak pracy ukierunkowanej na powrót do rodziny naturalnej lub umieszczenie w rodzinie zastępczej. Zgodnie z art. 80 ust. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁹⁶ całodobowy pobyt dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej powinien mieć charakter przejściowy – do czasu powrotu dziecka do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. Napływająca korespondencja jak i wizyty przeprowadzane przez pracowników BRPD w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dowodzą w wielu przypadkach braku dostatecznej pomocy i pracy socjalnej mającej na celu przywrócenie rodzinie biologicznej zdolności do sprawowania prawidłowej opieki nad dzieckiem. Między innymi stwierdzono: brak dokumentów diagnozujących sytuację dziecka, określenia potrzeb rodziny naturalnej, opracowanych i realizowanych planów współpracy z rodziną. Rzecznik występował do organów sprawujących nadzór nad placówkami z prośbą o przeprowadzenie kontroli i o podjęcie działań w celu wyeliminowania stwierdzonych braków. W opinii Rzecznika pomoc rodzinie biologicznej mająca na celu przezwyciężenie problemów,

⁹⁶ Dz. U. Nr 64, poz. 593.

które doprowadziły do odebrania jej dziecka, winna posiadać priorytetowe znaczenie. Celem jest umożliwienie dziecku powrotu do domu i dopiero w ostateczności objęcie go opieką zastępczą, najlepiej o charakterze rodzinnym.

Do Rzecznika napływały również sygnały od przedstawicieli zainteresowanych środowisk (pracowników domów dziecka, pracowników szkół) informujące o braku dostatecznych środków finansowych na prowadzenie zajęć terapeutycznych. Skutkuje to niemożnością zatrudniania odpowiedniej liczby specjalistów z zakresu terapii rodziny, uzależnień itp. Rzecznik zwracał się wielokrotnie do władz państwowych i samorządowych o terminowe przekazywanie środków na powyższe cele.

6d. Przeniesienia wychowanków do innych placówek. Zgodnie z art. 86, ust. 2 i 4 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej w przypadku umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej na terenie innego powiatu, powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed skierowaniem do placówki opiekuńczo-wychowawczej ponosi wydatki na jego utrzymanie w wysokości średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w tej placówce i przekazuje środki finansowe powiatowi prowadzącemu placówkę w oparciu o podpisane porozumienie⁹⁷. Powyższa regulacja prawna doprowadziła do przenoszenia dzieci między placówkami, niejednokrotnie bez względu na ich związki z dotychczasowym miejscem pobytu, wychowawcami i wychowankami. W niektórych przypadkach przeniesienia powodowały rozdzielenie rodzeństwa (dzieci objęte procedurą usamodzielnienia pozostawały w dotychczasowej placówce). Rzecznik zwracał się do właściwych instancji o indywidualną ocenę sytuacji dzieci biorąc pod uwagę przede wszystkim dobro dziecka.

W sprawie zgłoszonej przez samych wychowanków placówki miało dojść do rozdzielenia, trzech rodzeństw: Agnieszki i Danuty S, Doroty, Mirosława, Magdaleny, Łukasza F., Anny, Agnieszki, Łukasza, Krzysztofa K⁹⁸. Rzecznik wystąpił do dyrektora placówki z prośbą o opinię, czy powyższa decyzja uwzględnia dobro dzieci. W odpowiedzi dyrektor placówki uznał, że godzi ona w interes wychowanków. Rzecznik wystąpił więc do starosty powiatu o

⁹⁷ Od 1 stycznia 2005 r. nastąpiła zmiana sposobu finansowania placówek opiekuńczo-wychowawczych – pokrywanie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w tych placówkach finansowane zostaje z dochodów własnych powiatów, w miejsce dotychczasowych dotacji, zgodnie z przepisami ww. ustawy powiaty otrzymają zwiększone dochody własne. (ustawa z dn. 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Dz.U. z 2003 r., Nr 203, poz. 1966).

⁹⁸ Sprawa ZII-414-5/04/EB.

ponowne rozważenie decyzji rozdzielenia rodzeństw. W rezultacie starosta przysłał pismo z zapewnieniem, że przeniesienie dzieci do innej placówki nastąpi tylko wówczas, gdy zmiana zostanie zaakceptowana przez dzieci.

6e. Opiniowanie regulaminów organizacyjnych placówek. Do Rzecznika zwracano się z prośbą o zaopiniowanie regulaminów funkcjonujących w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W większości przypadków katalog praw i obowiązków był niejasny dla dzieci, a sformułowania niedostosowane do ich możliwości intelektualnych. Rzecznik na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka odpowiadał na pytania, wyjaśniał wątpliwości prawne, opiniował regulaminy i przedstawiał swoje sugestie.

3

PRAWO DO GODZIWYCH WARUNKÓW SOCJALNYCH

Konwencja o Prawach Dziecka szczególną uwagę poświęca dzieciom, które żyją w trudnych warunkach⁹⁹. Sytuacja socjalna dzieci jest przedmiotem wielu międzynarodowych aktów prawnych¹⁰⁰. Pomoc socjalna na rzecz dzieci stanowi istotny element sprawozdań składanych przez każdy kraj Komitetowi Praw Dziecka Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁰¹ zgodnie z wymogami art. 44 Konwencji.

Rodzice mają prawo do wychowania dziecka i na nich spoczywa główna odpowiedzialność za dzieci. Art. 5 Konwencji stanowi, że państwo winno respektować odpowiedzialność rodziców za dziecko. Zasada ta jest rozwinięta w art. 18 podkreślającym, że dziecko jest przedmiotem największej troski ze strony obojga rodziców, którzy ponoszą odpowiedzialność za jego wychowanie. Obowiązkiem rodziców jest zapewnienie dziecku odpowiedniego standardu życia. Konwencja określa także zadania i obowiązki państwa wobec dzieci w dziedzinie

⁹⁹ Ust. 11 preambuły Konwencji: „Uznając, że we wszystkich krajach świata są dzieci żyjące w wyjątkowo trudnych warunkach i że wymagają one szczególnej troski...”

¹⁰⁰ Europejska Karta Socjalna z 1961 r., Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r. oraz konwencje Międzynarodowej Organizacji Pracy.

¹⁰¹ Rząd polski przedstawił w Komitecie Praw Dziecka ONZ w Genewie sprawozdanie za ostatnią dekadę w październiku 2002 r.

pomocy dziecku i rodzinie, edukacji, opieki zdrowotnej, prawa do uczestnictwa i ochrony, jak również w sferze socjalnej¹⁰².

Prawa socjalne zawarte w Konstytucji RP są wskazaniem ogólnym i nakładają na państwo obowiązek podejmowania stosownych działań prawnych, politycznych, gospodarczych, ekonomicznych i kulturalnych. Konstytucyjna zasada pomocniczości oznacza, że państwo wspiera, lecz nie wyręcza rodziny, w staraniach o godziwy poziom życia.

Mówiąc o standardach polityki społecznej sprzyjających rozwojowi fizycznemu, psychicznemu i społecznemu dziecka, należy zwrócić uwagę na zobowiązania państwa do ochrony życia rodzinnego w ekonomicznym, prawnym i społecznym wymiarze, m.in. poprzez: system zasiłków rodzinnych, wsparcie dla młodych małżeństw, rodzin wielodzietnych, osób samotnie wychowujących dzieci. Na status socjalny rodziny, wyznaczający odpowiedni poziom życia dziecka, mają także wpływ: prawo do godziwego wynagrodzenia, ochrona macierzyństwa, świadczenia alimentacyjne¹⁰³.

A. INICJATYWY RZECZNIKA PRAW DZIECKA – WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **Rzecznik wystąpił do Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie zaskarżenia do Trybunału Konstytucyjnego art. 8 pkt 3 i 4, art. 11 i art. 12 ustawy o świadczeniach rodzinnych z dnia 28 listopada 2003 r.¹⁰⁴ jako niezgodnego z art. 18, art. 32, art. 48 Konstytucji RP oraz art. 27 Konwencji o Prawach Dziecka¹⁰⁵.**

Na mocy wskazanej ustawy został zlikwidowany fundusz alimentacyjny, który wypłacał świadczenia w sytuacji niemożności ściągnięcia alimentów od osoby zobowiązanej. W jego miejsce wprowadzono dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka. Zgodnie z art. 3 pkt 17 wskazanej ustawy samotne wychowywanie dziecka oznacza wychowywanie dziecka przez pannę, kawalera, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem

¹⁰² Stosowne zasady odnoszące się do prawa dziecka do odpowiedniego poziomu życia zawarte są w kilku przepisach Konwencji, m.in. w art. 6 ust 2 oraz art. 26 ust. 1 i 2. Najpełniej prawa socjalne dziecka ujmuje art. 27 Konwencji.

¹⁰³ Standardy regionalne pomocy dziecku i rodzinie wyznaczają akty prawne uchwalone przez organy Rady Europy, zwłaszcza Europejska Karta Społeczna z 1961 r. (cz. I art. 16; cz. II art. 4 i art. 8).

¹⁰⁴ Dz. U. Nr 228, poz. 2255.

¹⁰⁵ Pismo z dn. 12 marca 2004 r., GR-500-1/04/PJ.

sądu, osobę rozwiedzioną, wdowę lub wdowca, jeżeli wspólnie nie wychowuje dziecka z ojcem lub matką dziecka. Zdaniem Rzecznika oznacza to prawną i faktyczną dyskryminację dzieci wychowywanych przez oboje rodziców, a w konsekwencji łamanie konstytucyjnej zasady równości obywateli wobec prawa. W opinii Rzecznika kryterium pomocy finansowej dla rodziny i przebywającego w niej dziecka winna być jej sytuacja dochodowa, a nie brak elementu wspólnego wychowania. Zakwestionowane przepisy skłonią wiele osób do uzyskania statusu osoby samotnej, a w związku z tym doprowadzą do nagłego wzrostu liczby pozwów o separację i rozwód.

W dniu 6 kwietnia 2004 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył ustawę do Trybunału Konstytucyjnego¹⁰⁶. W dniu 18 maja 2005 r. Trybunał orzekł o niezgodności ustawy o świadczeniach rodzinnych¹⁰⁷ z Konstytucją RP oraz Konwencją o Prawach Dziecka. Przepisy te tracą moc obowiązującą z dniem 31 grudnia 2005 r.

- **Analizując negatywne skutki ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych¹⁰⁸, obniżającej dotychczasowe standardy zabezpieczenia interesów dzieci, Rzecznik wystąpił do Marszałka Sejmu z propozycją podjęcia przez Sejm inicjatywy ustawodawczej – projektu ustawy o świadczeniach z gminnego funduszu alimentacyjnego¹⁰⁹.**

Konieczność wspierania osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, a także ekspertyzy¹¹⁰ i raporty¹¹¹ dotyczące oceny skutków wprowadzenia ustawy w uchwalonej wersji, skłoniły Rzecznika do wystąpienia z propozycją, która zmierza do usprawnienia dotychczas obowiązujących rozwiązań prawnych. Proponowana nowa formuła funduszu alimentacyjnego akcentuje odpowiedzialność dłużników alimentacyjnych oraz osób zobowiązanych do alimentacji w dalszej kolejności (zgodnie z art. 132 k.r.o), a także kwestię ściągalności świadczeń od osób zobowiązanych (egzekucja komornicza).

¹⁰⁶ Pismo RPO-467689-XI-04/GR.

¹⁰⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2005 r.

¹⁰⁸ Dz. U. Nr 228, poz. 2255.

¹⁰⁹ Pismo z dn. 29 marca 2004 r., ZBA-500-5/04/MK.

¹¹⁰ M. Andrzejewski, *Uwagi na temat likwidacji funduszu alimentacyjnego i wprowadzenia dodatku do zasiłku rodzinnego dla osób samotnie wychowujących dzieci przewidywanego w projekcie ustawy o świadczeniach rodzinnych*, Instytut Nauk Prawnych PAN, Poznań 2004.

¹¹¹ Analiza liczby spraw rozwodowych i separacji w okresie styczeń-kwiecień 2004 w porównaniu do analogicznego okresu roku 2003, opracował Zespół Badań i Analiz BRPD.

Sejm nie podjął inicjatywy ustawodawczej. Tymczasem powstało blisko 70 stowarzyszeń, które wspólnym wysiłkiem powołały Komitet Inicjatywy Ustawodawczej na Rzecz Ustawy – Fundusz Alimentacyjny. Rzecznik udzielił Komitetowi wsparcia, m.in. przez wystosowanie odpowiedniego apelu¹¹² oraz wkład merytoryczny w tworzenie projektu ustawy. Komitet zebrał podpisy ponad 200 tys. obywateli i przedłożył w Sejmie projekt ustawy o gminnym funduszu alimentacyjnym. Projekt zakłada: wskazanie dobrego gospodarza przywróconego funduszu alimentacyjnego (gmina), wzmocnienie aparatu egzekucyjnego (komornicy i nadzór sądu), poszerzenie kręgu osób zobowiązanych do alimentacji oraz stworzenie rejestru dłużników alimentacyjnych. Projekt wpłynął pod obrady Sejmu RP w dniu 2 listopada 2004 r.¹¹³.

- W związku z perspektywą wzrostu cen posiłków w szkołach, Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie przywrócenia podstaw prawnych pozwalających na finansowanie stołówek szkolnych przez jednostki samorządu terytorialnego¹¹⁴.

Dotychczas obowiązujące przepisy stwarzały jednostkom samorządu terytorialnego podstawę do finansowania stołówek szkolnych. Na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dniem 31 grudnia 2004 r. rozporządzenie w sprawie warunków, form, trybu przyznawania i wypłacania oraz wysokości pomocy materialnej dla uczniów¹¹⁵ utraciło moc prawną z uwagi na wydanie go na podstawie niekonstytucyjnego art. 91 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty¹¹⁶. Ponieważ nowelizacja tejże ustawy nie przewidziała stosownych uregulowań, zabrakło podstaw prawnych do finansowania stołówek szkolnych przez jednostki samorządu terytorialnego. Brak możliwości zatrudnienia pracowników stołówek zwiększył koszt wydawanych w szkołach posiłków, co pociągnie za sobą zmniejszenie liczby uczniów korzystających z bezpłatnych obiadów. Problem ten dotknie ok. 500 tys. uczniów, którzy obecnie jadają obiady w szkołach, tj. 1/3 populacji dożywianych dzieci.

Minister zapewnił, że zmiana przepisów nie uniemożliwiła funkcjonowania stołówki szkolnej w ramach szkoły. Stołówka jest integralną częścią szkoły i w związku z tym

¹¹² Pismo z dn. 19 sierpnia 2004 r.

¹¹³ Druk sejmowy nr 3392.

¹¹⁴ Pismo z dn. 30 grudnia 2004 r., ZBA-500-47/04/KB/TR

¹¹⁵ Rozporządzenie z dn. 4 sierpnia 1993 r., Dz. U. Nr 74, poz. 350 z późn. zm.

¹¹⁶ Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

organ prowadzący szkołę publiczną ma obowiązek zapewnienia warunków jej funkcjonowania. Pracownicy zatrudnieni przy przygotowywaniu posiłków są pracownikami szkoły, zatem ich wynagrodzenia nie mogą być wliczane do opłaty za posiłki w stołówce szkolnej. Pomimo zmian systemowych nie dokonano korekty dochodów jednostek samorządu terytorialnego przeznaczonych na finansowanie oświaty i nie ma powodów, by zasady ustalania wysokości cen posiłków w stołówkach szkolnych uległy zmianie¹¹⁷.

Monitorowanie sytuacji w gminach potwierdza obawy Rzecznika. Wliczenie w cenę posiłków kosztów utrzymania kuchni i stołówek szkolnych spowodowało znaczny wzrost cen posiłków, zmniejszenie liczby uczniów korzystających z bezpłatnych obiadów oraz zmniejszenie liczby wykupywanych posiłków¹¹⁸.

- Rzecznik zwrócił się do Ministra Finansów o rozważenie możliwości wprowadzenia zmiany do ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług¹¹⁹ lub rozporządzenia z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku od towarów i usług¹²⁰ polegającej na zwolnieniu z VAT usług związanych z przygotowaniem i sprzedażą posiłków w szkołach i innych placówkach oświatowych¹²¹.

Objęcie podatkiem VAT usług związanych z przygotowaniem i sprzedażą posiłków w szkołach i innych placówkach oświatowych spowoduje wzrost cen posiłków w szkołach, a co za tym idzie, ograniczy liczbę dzieci z ubogich rodzin, które z tych posiłków korzystają.

Minister poinformował, iż przepisy ustawy o podatku od towarów i usług muszą być zgodne z postanowieniami Szóstej Dyrektywy Rady Unii Europejskiej z dnia 17 maja 1977 r. w sprawie harmonizacji przepisów Państw Członkowskich dotyczących podatków obrotowych¹²². Art. 13 tej dyrektywy nie przewiduje możliwości stosowania

¹¹⁷ Pismo z dn. 28 stycznia 2005 r., DKOS-EM/CZ-022-262/05.

¹¹⁸ Według oceny Rzecznika wynika, że po wprowadzeniu nowych zasad posiłki szkolne w Katowicach podrożały o 60 %.

¹¹⁹ Dz. U. Nr 54, poz. 535.

¹²⁰ Dz. U. Nr 97, poz. 970.

¹²¹ Pismo z dn. 10 września 2004 r., ZBA-500-27/04/MP.

¹²² Dyrektywa 77/388/ECC z późn. zm.

zwolnienia od tego podatku dla usług stołowych, gastronomicznych, bądź innych usług o podobnym charakterze¹²³.

- W związku z informacjami o opóźnieniach w wypłacie stypendiów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego Rzecznik zwrócił się do Ministra Gospodarki o podjęcie pilnych działań zmierzających do usprawnienia ich wypłacania¹²⁴.

Pomimo wcześniejszych deklaracji Ministerstwa Gospodarki i Pracy oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, iż system stypendialny będzie działał od początku roku szkolnego 2004/2005, procedury związane z udzielaniem pomocy stypendialnej nie zostały uruchomione w terminie ani na poziomie województw, ani powiatów.

Ministerstwo wyraziło opinię, że nie ma zagrożenia niewykorzystania środków finansowych na stypendia. Dostępne środki nie wystarczą na zaspokojenie wszystkich zgłaszanych potrzeb. Wypłata stypendiów jest uwarunkowana wejściem w życie rozporządzeń, co ma nastąpić w październiku 2004 r.¹²⁵

Rzecznik podtrzymuje stanowisko, iż problem wypłaty stypendiów pozostaje nierozwiązany i wymaga natychmiastowych działań korekcyjnych, uproszczenia procedur i dotrzymywania terminów przez administrację publiczną. Uczniowie i studenci nadal czekają na wypłatę stypendiów¹²⁶.

- W trosce o niższe ceny ubranek dziecięcych Rzecznik wystąpił do Sejmowej Komisji Finansów Publicznych o rozważenie możliwości wprowadzenia zmiany do ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług¹²⁷ polegającej na objęciu wszystkich ubranek dziecięcych 7-procentową stawką podatku VAT¹²⁸.

¹²³ Pismo z dn. 14 lutego 2005 r., PP1/811-1443/KSz/12109-BM 6/04.

¹²⁴ Pismo z dn. 17 września 2004 r., ZBA-500-31/04/MP.

¹²⁵ Pismo z dn. 30 września 2004 r., DRR-I-951-10321-MH/04.

¹²⁶ Z informacji posiadanych przez Rzecznika wynika, iż są regiony, w których opóźnienia w wypłacie przekraczają 6 miesięcy (np. woj. warmińsko-mazurskie).

¹²⁷ Dz. U. Nr 54, poz. 535.

¹²⁸ Pismo z dn. 26 listopada 2004 r., ZBA-500-41/04/MP.

W marcu 2004 roku w wyniku pomyłki legislacyjnej duża część ubrań dziecięcych (powyżej 86 cm wzrostu) nie znalazła się na liście towarów objętych obniżoną stawką VAT. Stawka 7-procentowa obejmuje tylko odzież niemowlęcą (do 86 cm wzrostu, wykonaną z dzianiny), co jest powodem masowego zaniżania rozmiarów odzieży dziecięcej w celu uniknięcia większego podatku. Po objęciu 22 % stawką VAT ubranka dla dzieci podrożały nawet o 15 %.

Parlament nie wprowadził do ustawy zmiany proponowanej przez Rzecznika.

B. SPRAWY INDYWIDUALNE ZGŁASZANE DO RZECZNIKA PRAW DZIECKA

W zakresie prawa dziecka do godziwych warunków socjalnych zgłaszane sprawy dotyczyły najczęściej następujących obszarów:

- 1) świadczeń pomocy społecznej i rodzinnych,
- 2) świadczeń alimentacyjnych,
- 3) rent rodzinnych,
- 4) finansowego zabezpieczenie zastępczych form opieki,
- 5) mieszkalnictwa.

1. Świadczenia pomocy społecznej i rodzinne

Główne grupy spraw:

- 1a. Problemy z uzyskaniem i wysokością świadczeń.
- 1b. Problemy z uzyskaniem odpowiedniej informacji i wsparcia.

1a. Problemy z uzyskaniem i wysokością świadczeń. Sprawy te zgłaszane były głównie przez rodziców samotnie wychowujących dzieci, bez stałego dochodu, bezrobotnych, bez prawa do zasiłku lub od lat korzystających ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej. Problemy finansowe dotyczyły szczególnie rodzin wielodzietnych, dotkniętych bezrobociem jednego bądź obojga rodziców. W trudnej sytuacji finansowej pozostawały matki samotnie wychowujące jedno lub więcej dzieci, kobiety rozwiedzione, wdowy, kobiety-ofiary przemocy domowej zmuszone do opuszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania. Mimo, iż wśród samotnych rodziców dominują kobiety, szereg spraw zgłosili ojcowie.

Znaczna część zagadnień związana była z wprowadzeniem od 1 maja 2004 r. nowych przepisów dotyczących przyznawania świadczeń rodzinnych, tj. ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych¹²⁹. Do Rzecznika zwracały się najczęściej osoby, których sytuacja ekonomiczna uległa pogorszeniu na skutek wejścia w życie nowych regulacji. Dotyczyło to przede wszystkim rodziców pobierających do dnia 1 maja 2004 r. świadczenia alimentacyjne ze zlikwidowanego z dniem 1 maja 2004 r. funduszu alimentacyjnego.

Ważną grupą wnioskodawców były rodziny dodatkowo obciążone koniecznością ponoszenia dodatkowych kosztów związanych z leczeniem i rehabilitacją dzieci cierpiących na przewlekłe choroby, wymagających kosztownych leków, rehabilitacji, opieki. Wiele spraw z tego zakresu było zgłaszanych przez samotne kobiety skarżące się na niemożność wyegzekwowania świadczeń alimentacyjnych przysługujących chorym dzieciom.

Do Rzecznika napływały też skargi na decyzje ośrodków pomocy społecznej odmawiających wypłaty świadczeń pieniężnych przewidzianych przepisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹³⁰, jak też świadczeń przewidzianych ustawą o świadczeniach rodzinnych. Decyzje odmowne ośrodków pomocy społecznej w sprawie przyznania świadczenia rodzinnego dotyczyły najczęściej osób nie spełniających ustawowych kryteriów do uzyskania dodatku do zasiłku rodzinnego w postaci dodatku dla osób samotnie wychowujących dzieci.

Sprawy zgłoszone do Rzecznika analizowano pod kątem możliwości poprawy sytuacji dziecka i rodziny. Rzecznik wskazywał przysługujące jej prawa dotyczące świadczeń, wyjaśniał nowe warunki i zasady określone w ustawie o świadczeniach rodzinnych i ustawie o pomocy społecznej. Informował o uprawnieniach poszczególnych grup potrzebujących oraz możliwości odwoływania się od niekorzystnych decyzji. Rzecznik występował także do ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie o informacje dotyczące sytuacji życiowej i materialnej danej rodziny oraz objęcie jej stosowną pomocą. Niejednokrotnie zwracał też uwagę na potrzebę objęcia dziecka lub rodziny pomocą psychologiczną i wsparciem terapeutycznym.

¹²⁹ Dz. U. z 2003 r., Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.

¹³⁰ Dz. U. z 2004 r., Nr 64, poz. 593 z późn. zm.

1b. Problemy z uzyskaniem odpowiedniej informacji i wsparcia. Z przedłożonych Rzecznikowi spraw wynikało, że osoby potrzebujące pomocy często nie wiedzą, do kogo mogą się zwracać w celu uzyskania pomocy materialnej, porady czy wsparcia psychologicznego. Stykając się z tym problemem od początku kadencji Rzecznik stara się uwrażliwiać osoby i instytucje powołane do niesienia pomocy i wsparcia rodzinie. W licznych wystąpieniach skierowanych do ośrodków pomocy społecznej czy powiatowych centrów pomocy rodzinie Rzecznik zwracał uwagę nie tylko na konieczność udzielania pomocy materialnej, ale również na potrzebę szerzenia wiedzy dotyczącej możliwości wychodzenia z życiowych problemów, uczenia umiejętności starania się o zmianę sytuacji. W opinii Rzecznika pomoc rodzinie nie może sprowadzać się do realizacji świadczeń materialnych. Konieczne jest wsparcie, pomoc terapeutyczna, mobilizacja środowiska lokalnego.

Zgodnie z ustawą z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹³¹ zadania pomocy społecznej w powiatach wykonują powiatowe centra pomocy rodzinie. Starosta przy pomocy powiatowego centrum rodziny sprawuje nadzór nad działalnością rodzinnej opieki zastępczej, ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz ośrodków wsparcia, domów pomocy społecznej i placówek opiekuńczo-wychowawczych. Kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie współpracuje z sądem w sprawach dotyczących opieki i wychowania dzieci pozbawionych całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej.

2. Świadczenia alimentacyjne

Główne grupy spraw:

- 2a. Likwidacja funduszu alimentacyjnego.
- 2b. Trudności z egzekucją świadczeń alimentacyjnych.
- 2c. Trudności z ustaleniem prawa do świadczeń alimentacyjnych i zmianą ich wysokości.
- 2d. Skargi na działalność wymiaru sprawiedliwości i czynności organów egzekucyjnych.

¹³¹ Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.

2a. Likwidacja funduszu alimentacyjnego. Najlichniesze były sprawy dotyczące likwidacji funduszu alimentacyjnego i wejścia w życie przepisów ustawy o świadczeniach rodzinnych. Sprawy zgłaszały zarówno osoby prywatne, jak i stowarzyszenia. Wnioskodawcy wyrażali sprzeciw wobec likwidacji funduszu alimentacyjnego oraz prosili o wyjaśnienie podstaw, na jakich miały być udzielane świadczenia rodzinne, tj. zasiłek rodzinny, zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne. Wyrażano zaniepokojenie wysokością świadczeń przyznawanych na podstawie nowych przepisów. Do Rzecznika zwracały się najczęściej osoby, których sytuacja ekonomiczna uległa pogorszeniu wraz z wejściem w życie nowych regulacji prawnych, czyli przede wszystkim rodzice pobierający do dnia 1 maja 2004 r. świadczenia alimentacyjne z funduszu alimentacyjnego. Ważną grupę wśród tych rodziców stanowili rodzice zastępczy. Wprowadzony przez ustawę dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka w wysokości 170 zł uznawano ogólnie za niewystarczający.

Rzecznik szczegółowo informował wnioskodawców o zasadach wypłaty świadczeń przyjętych w ustawie o świadczeniach rodzinnych, a także powiadamiał o własnych inicjatywach związanych z likwidacją funduszu alimentacyjnego i wejściem w życie ustawy o świadczeniach rodzinnych.

2b. Trudności z egzekucją świadczeń alimentacyjnych. Głównym problemem poruszonym przez zgłaszających było uchylanie się od świadczeń alimentacyjnych osób do nich zobowiązanych. Wiele spraw zgłosiły samotne kobiety skarżące się na trudności wyegzekwowania świadczeń alimentacyjnych przysługujących chorym dzieciom.

Rzecznik informował zainteresowanych o przysługujących im środkach prawnych oraz wskazywał na możliwość dochodzenia alimentów od pozostałych krewnych dziecka, np. dziadków na podstawie art. 132 k.r.o. Nadto, gdy uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego rodziło uzasadnione podejrzenie o popełnieniu przez dłużnika przestępstwa, Rzecznik pouczał zgłaszających o możliwości złożenia zawiadomienia o przestępstwie. Rzecznik wielokrotnie apelował też do ośrodków pomocy społecznej o wnikliwy wgląd w sytuację małoletnich dzieci, zwłaszcza chorych, i podjęcie działań przewidzianych w ustawie o pomocy społecznej.

2c. Trudności z ustaleniem prawa do świadczeń alimentacyjnych i zmianą ich wysokości.

Obywatele, którzy zamierzali wystąpić z pozwem o przyznanie świadczeń alimentacyjnych, prosili o wyjaśnienie przepisów dotyczących zasad i procedury przyznawania alimentów.

Sprawy dotyczące zmiany wysokości świadczeń alimentacyjnych zgłaszali zarówno wierzyciele, jak i dłużnicy zobowiązani do świadczeń. Wierzyciele prosili o wskazanie przesłanek upoważniających do starania się o podwyższenie zasądzonych alimentów, a także sposobu uzyskania podwyższenia świadczeń. Dłużnicy prosili o informację na temat przesłanek koniecznych do obniżenia świadczeń alimentacyjnych. Obydwu grupom zainteresowanych Rzecznik udzielał zainteresowanym stosownych informacji.

2d. Skargi na działalność wymiaru sprawiedliwości i czynności organów egzekucyjnych.

Skargi zgłaszali przede wszystkim wierzyciele, rzadziej dłużnicy zobowiązani do alimentacji. Skargi dotyczące postępowania sądowego o przyznanie świadczeń dotyczyły głównie długiego czasu oczekiwania na rozstrzygnięcie sądu oraz treści wydanego orzeczenia. Rzecznik pouczał zainteresowanych o trybie zaskarżenia rozstrzygnięć sądu, a w sytuacjach wskazujących na opieszałość sądów występował do prezesów sądów o objęcie postępowania nadzorem administracyjnym. W skargach na czynności organów egzekucyjnych zainteresowani wierzyciele podnosili zarzuty przewlekłości postępowania egzekucyjnego i małej skuteczności egzekucji. Z kolei dłużnicy kwestionowali najczęściej sam fakt prowadzenia przeciwko nim postępowania, jak i zasadność oraz prawidłowość czynności egzekucyjnych i wysokość kosztów egzekucyjnych. Rzecznik informował zainteresowanych o możliwości skorzystania ze środka przewidzianego w art. 767 k.p.c.

3. Renty rodzinne

Znaczna liczba spraw dotyczyła zagadnienia renty rodzinnej przewidzianej w przepisach ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹³². Zgłaszający się do Rzecznika rodzice prosili o informacje na temat możliwości odwołania się od decyzji Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych odmawiającej przyznania tego świadczenia oraz o poparcie starań o przyznanie renty rodzinnej w drodze wyjątku. Ubezpieczeni z reguły nie spełniali warunków wymaganych do uzyskania renty na zasadach ogólnych, a w większości przypadków również do uzyskania

¹³² Dz. U. z 2004 r., Nr 39, poz.353 z późn. zm.

renty rodzinnej w drodze wyjątku. W uzasadnionych przypadkach Rzecznik występował do prezesa ZUS o rozważenie możliwości przyznania renty w drodze wyjątku.

Matka, samotnie wychowująca dwie córki w wieku 3 i 5 lat, po śmierci ojca dziewczynek pobierała świadczenia z funduszu alimentacyjnego¹³³. Wraz z likwidacją funduszu i utratą świadczeń alimentacyjnych sytuacja materialna rodziny znacznie się pogorszyła. Prezes ZUS odmówił przyznania świadczenia z uwagi na niespełnienie ustawowych przesłanek. Zainteresowana zwróciła się do Rzecznika o poparcie starań o przyznanie świadczenia. Zainteresowana została poinformowana, że decyzje w sprawach świadczeń przyznawanych w trybie wyjątkowym Prezes ZUS podejmuje samodzielnie, mając na uwadze przede wszystkim okres ubezpieczenia społecznego osób ubiegających się o to świadczenie, a w przypadku rent rodzinnych okres ubezpieczenia osoby zmarłej oraz ocenę sytuacji życiowej ubiegających się o to świadczenie. Jednocześnie Rzecznik wyjaśnił, że stosownie do art. 83 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych od rozpatrywanej decyzji nie przysługuje odwołanie do okręgowego sądu pracy i ubezpieczeń społecznych. Rzecznik pouczył zainteresowaną o możliwości zwrócenia się do Prezesa ZUS z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Dodatkowo Rzecznik przedstawił zainteresowanej zasady przyznawania świadczeń należnych w jej sytuacji życiowej. Poinformował o konieczności zwrócenia się do ośrodka pomocy społecznej i przedstawił katalog świadczeń pieniężnych i niepieniężnych, o jakie zainteresowana może wystąpić. Jednocześnie Rzecznik udzielił informacji na temat instytucji udzielających potrzebującym bezpłatnych porad prawnych.

4. Finansowe zabezpieczenie zastępczych form opieki

Główne grupy spraw:

- 4a. Negatywne konsekwencje likwidacji funduszu alimentacyjnego.
- 4b. Utrata prawa do zasiłku pielęgnacyjnego dla niepełnosprawnych dzieci z rodzin zastępczych.
- 4c. Niewywiązywanie się organów administracji ze zobowiązań wobec rodzin zastępczych.
- 4d. Pomoc w usamodzielnieniu się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych.

¹³³ Sprawa ZII-420-171/04/AW.

4a. Negatywne konsekwencje likwidacji funduszu alimentacyjnego. Liczną grupę rodziców zastępczych stanowią dziadkowie dzieci. Są to ludzie starsi utrzymujący się ze świadczeń emerytalnych i pomocy na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej. Dla rodzin, które korzystały ze środków funduszu alimentacyjnego, problem zaostrzył się wyniku likwidacji funduszu przez ustawę z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych.

4b. Utrata prawa do zasiłku pielęgnacyjnego przez niepełnosprawne dzieci z rodzin zastępczych. W związku z wejściem w życie przepisów ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych rodziny zastępcze opiekujące się dziećmi niepełnosprawnymi zostały pozbawione zasiłku pielęgnacyjnego. Kwestia ta jest omówiona szerzej w rozdziale „Prawa dzieci niepełnosprawnych”.

4c. Niewywiązywanie się organów administracji ze zobowiązań wobec rodzin zastępczych. Ze zgłoszonych skarg wynikało, że w wielu powiatach należne świadczenia obligatoryjne przekazywano rodzinom zastępczym w niepełnej wysokości lub z opóźnieniem. Rzecznik występował w tych sprawach do starostów o wypłacenie należnych świadczeń. W większości przypadków wystąpienia Rzecznika odniosły pozytywny skutek.

4d. Pomoc w usamodzielnieniu się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych. Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz ich opiekunowie prosili o informacje na temat możliwości ubiegania się o pomoc po opuszczeniu placówki oraz na temat rodzajów tej pomocy. Rzecznik informował zainteresowanych o przysługujących im uprawnieniach. W niektórych przypadkach występował do właściwych organów z prośbą o udzielenie usamodzielniającym się wychowankom pomocy w uzyskaniu pracy, mieszkania lub objęcie ich pomocą społeczną.

7. Mieszkalnictwo

Główne grupy spraw:

5a. Eksmisje i zagrożenie eksmisją.

5b. Brak lokali socjalnych i zastępczych.

5c. Trudności w uzyskaniu mieszkania dla ofiar przemocy.

5a. Eksmisje i zagrożenie eksmisją. Do Rzecznika zgłaszały się rodziny, wobec których toczyły się postępowania eksmisyjne, oraz zagrożone eksmisją z tytułu nieopłacania czynszu. Zaniepokojeni rodzice małoletnich dzieci prosili o wskazanie możliwości wyjścia z trudnej sytuacji. Z prowadzonej w tych sprawach korespondencji wynikało, że wiele osób nie było świadomych regulacji prawnych zawartych w ustawie z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego¹³⁴. Jeśli eksmisja była wynikiem orzeczenia sądu, Rzecznik informował o konieczności zwrócenia się do sądu o wyznaczenie lokalu socjalnego, jak również o tym, że sąd nakazuje wstrzymanie wykonania opróżnienia lokalu do czasu złożenia przez gminę oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego.

Pisma napływające do Rzecznika potwierdzają, że sytuacja mieszkaniowa w Polsce jest zła, a dotyczy to szczególnie rodzin o niskich dochodach, rodzin wielodzietnych, wielopokoleniowych. Z uwagi na niemożność ponoszenia opłat mieszkaniowych, wielu rodzinom grozi eksmisja. Rzecznik wielokrotnie interweniował w sprawach rodzin zagrożonych eksmisją lub pozbawianych dopływu prądu bądź gazu z powodu trudności z regularnym wnoszeniem opłat. W sprawach takich Rzecznik apelował o przyjęcie rozwiązań polegających na rozłożeniu na raty należnych kwot oraz zwracał się do ośrodków pomocy społecznej o rozważenie przyznania rodzinie pomocy pieniężnej. (Na możliwość rozwiązań mediacyjnych Rzecznik wskazywał również w sprawach wymagających porozumienia między lokatorami).

5b. Brak lokali socjalnych i zastępczych. Do Rzecznika napływały skargi na długi czas oczekiwania na lokale socjalne oraz odmowy wpisu na listę uprawnionych do otrzymania lokalu z zasobów gminy. Wiele spraw dotyczyło niskiego standardu lokali. Ilekroć analiza dokumentów pozwalała stwierdzić, iż stan przyznanego przez gminę lokalu nie pozwala na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych rodziny, Rzecznik wnosił o ponowne przeanalizowanie sprawy i zaproponowanie lokalu o wyższym standardzie. Interwencje Rzecznika w wielu przypadkach odnosiły skutek.

Matka czworga dzieci, od 4 lat ubiegala się o mieszkanie z zasobów komunalnych¹³⁵. Od 2000 roku rodzina wynajmowała różne mieszkania. Częste przeprowadzki bardzo niekorzystnie

¹³⁴ Dz. U. z 2005 r., Nr 31, poz. 266.

¹³⁵ Sprawa ZII-422-37/04/NL.

wpływały na dzieci – brak stabilizacji, zmiany środowiska rówieśniczego powodowały u nich nawet stany lękowe. Rzecznik zwrócił się do wójta gminy z prośbą o pomoc w przydzieleniu rodzinie lokalu z zasobów gminy. Urząd Gminy poinformował Rzecznika o przedstawieniu rodzinie korzystnych propozycji lokalowych.

5d. Trudności w uzyskaniu mieszkania dla ofiar przemocy. Do Rzecznika zwracały się samotne kobiety wychowujące dzieci lub spodziewające się dziecka, które opuściły dotychczasowe miejsce zamieszkania i szukały innego schronienia. W większości były to ofiary przemocy domowej, kobiety wymeldowane i wyrzucone z domu. Kobiety takie kierowane są do domów samotnej matki, ośrodków dla ofiar przemocy w rodzinie, ośrodków interwencji kryzysowej. W opinii Rzecznika nie jest to docelowe rozwiązanie problemu. Rzecznik interweniował w sprawie przedłużenia pobytu tych kobiet w wymienionych placówkach. Zwracał uwagę właściwym służbom na konieczność udzielenia pomocy w znalezieniu stałego miejsca zamieszkania ofiarom przemocy bądź na konieczność eksmisji członka rodziny dopuszczającego się przemocy.

Rzecznik rozpatrywał sprawy z zakresu mieszkalnictwa w oparciu o informacje z sądów i ośrodków pomocy społecznej. Występował do prezydentów i burmistrzów miast o przeanalizowanie sytuacji lokalowych rodzin. Zwracał się też do spółdzielni mieszkaniowych i komorników sądowych. Zainteresowanym przekazywał adresy instytucji i organizacji udzielających bezpłatnych porad prawnych osobom w trudnej sytuacji finansowej.

PRAWO DO NAUKI

Konstytucja RP, konwencje i umowy międzynarodowe (Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Konwencja o Prawach Dziecka, Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty) oraz szereg ustaw, szczególnie ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. uznają i chronią prawo dziecka do nauki.

Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne a władze zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia.

Prawo do nauki to dla Państwa z jednej strony obowiązek zapewnienia dostępu do instytucji edukacyjnych (np. zorganizowanie sieci szkół, zapewnienie podręczników, opracowanie programów szkolnych), z drugiej zaś – dostępu do różnorodnych źródeł wiedzy z poszanowaniem różnych przekonań, w tym religijnych i filozoficznych.

Konwencja o Prawach Dziecka w art. 28 i 29 stanowi, że realizując prawo dziecka do nauki na zasadzie równych szans Państwa-strony w szczególności:

- uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;
- będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego; uczynią je dostępnymi dla każdego dziecka oraz podejmą takie kroki jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;
- za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępnym dla wszystkich na zasadzie zdolności;
- udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;
- podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenia wskaźnika porzucania nauki.

Państwa-strony zobowiązały się, że za pomocą wszelkich właściwych środków będą starały się doprowadzić do tego, aby dyscyplina szkolna nie naruszała godności dziecka, a także aby nauka była ukierunkowana na:

- rozwijanie jego osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych;
- rozwijanie szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;
- rozwijanie szacunku dla jego rodziców, tożsamości kulturowej, języka i wartości narodowych jego kraju, jak i dla innych kultur;
- przygotowanie go do odpowiedzialnego życia w wolnym społeczeństwie w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia.

W świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niedostateczna edukacja na podstawowym poziomie lub niska jej jakość są rozumiane nie tylko jako pozbawienie prawa do nauki, ale również jako zagrożenie dla realizacji celów całej Konwencji o Prawach Dziecka.

A. INICJATYWY RZECZNIKA PRAW DZIECKA - WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie niedostatecznego zabezpieczenia finansowego młodzieżowych ośrodków wychowawczych¹³⁶.**

Do Rzecznika napłynęły informacje o drastycznym zmniejszeniu planowanych środków na finansowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych (nawet o 40%) związanym z przeniesieniem tych placówek z systemu pomocy społecznej do systemu edukacji. Tak duże ograniczenie środków przeznaczonych na funkcjonowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych zagraża prawidłowej realizacji zadań statutowych tych placówek, zwłaszcza że nowe przepisy rozszerzyły zakres ich zadań. Rzecznik wystąpił o wnikliwe zbadanie problemu i podjęcie działań zmierzających do odpowiedniego zabezpieczenia finansowego placówek.

Minister przekazał obszerną informację dotyczącą podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Jest ona naliczana dla danego samorządu, a nie dla poszczególnych szkół czy placówek. Środki niezbędne na realizację zadań oświatowych, w tym na wynagrodzenia pracowników oraz utrzymanie szkół i placówek, zagwarantowane są w dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Część oświatowa subwencji ogólnej jest tylko jednym ze źródeł tych dochodów¹³⁷.

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o podjęcie stosownych działań w celu wyegzekwowania od dyrektorów szkół i placówek oświatowo-wychowawczych wprowadzenia zakazu palenia tytoniu i**

¹³⁶ Pismo z dnia 8 marca 2004 r., ZBA-/073-04/KB.

¹³⁷ Pismo z dnia 8 kwietnia 2004 r., DE-III-3117/31/os-og/04.

wyodrębnienia miejsc przeznaczonych do palenia tytoniu¹³⁸ stosownie do przepisów ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych¹³⁹.

Z korespondencji nadesłanej do Rzecznika wynika, że niektóre kuratoria oświaty pomimo sygnalizowania im powyższego problemu przez nauczycieli nie podejmują w ramach swych uprawnień nadzorczych żadnych działań, co jawi się jako bezradność instytucji oświatowych w walce ze zjawiskiem palenia tytoniu przez młodzież oraz w egzekwowaniu zakazu palenia w szkołach przez nauczycieli.

Minister wyjaśnił, że Ministerstwo realizuje szereg działań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom, w tym działania antynikotynowe, wynikające z obowiązujących regulacji prawnych¹⁴⁰. Wymieniono m.in.: wprowadzenie w 2002 roku obowiązku realizowania przez szkoły programu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży¹⁴¹; sprecyzowanie zadań wychowawcy oraz obszarów jego współpracy z pedagogiem szkolnym; przeprowadzenie szkoleń o zasięgu centralnym dla wizytatorów, nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych oraz pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych dotyczących diagnozowania problemów dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniami, w tym nikotynowym.

- **Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli o zamieszczenie w planie pracy NIK na 2005 r. kontroli realizacji ustawy o kulturze fizycznej w zakresie wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki oświatowo-wychowawcze obowiązku organizowania zajęć z zakresu wychowania fizycznego, w tym sukcesywnego wprowadzania obowiązkowej czwartej godziny wychowania fizycznego¹⁴².**

Mimo sukcesywnego wprowadzania do szkół począwszy od 1 września 2003 r. obowiązkowej czwartej godziny wychowania fizycznego szkolny system wychowania fizycznego nadal funkcjonuje w sposób niezadowalający. Najważniejsze problemy na

¹³⁸ Pismo z dn. 10 maja 2004 r., ZBA 430-14/04/MP.

¹³⁹ Dz. U. z 1996 r. Nr 10, poz. 55 z późn. zm.

¹⁴⁰ Pismo z dn. 28 maja 2004 r., DKOS-4-AS-022-107/04.

¹⁴¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 31 stycznia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. Nr 10, poz. 96).

¹⁴² Pismo z dn. 16 lipca 2004 r., ZBA/071/-30/04/KB.

tym polu to: utożsamianie wychowania fizycznego głównie ze sportem dzieci i młodzieży i ocenianie pracy nauczyciela na podstawie sportowych osiągnięć szkoły, malejąca liczba kół sportowych i uczestników zajęć pozalekcyjnych oraz selektywność dostępu uczniów do tych zajęć, brak przepisów wykonawczych w zakresie zapewnienia uczniom bezpieczeństwa podczas zajęć wychowania fizycznego, zajęć rekreacyjnych i zawodów sportowych, zmniejszająca się frekwencja uczniów na zajęciach wychowania fizycznego oraz zły stan bazy technicznej (blisko 300 gmin w Polsce nie posiada sali gimnastycznej)¹⁴³.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli stwierdził, że NIK przywiązuje dużą wagę do zasygnalizowanych problemów, o czym świadczy przeprowadzenie w 2004 r. kontroli pod nazwą „Organizacja i warunki realizacji wychowania fizycznego w szkołach podstawowych i gimnazjach na terenie województwa łódzkiego”¹⁴⁴. Prezes NIK poinformował także, że stosownie do sugestii Rzecznika (zgłoszonej jeszcze w 2003 r.), aby w planach pracy NIK uzyskał należną rangę problem realizacji obowiązku nauki przez młodzież w wieku 16-18 lat, w planie pracy NIK na 2005 r. przewidziano kontrolę, której celem będzie ocena przebiegu i efektów wdrażania reformy oświatowej w zakresie kształcenia ponadgimnazjalnego.

- **W związku z brakiem regulacji prawnych dotyczących wykonywania orzeczeń sądów rodzinnych o przyjmowaniu nieletnich do młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o wydanie stosownych przepisów¹⁴⁵.**

We wskazanych ośrodkach można tytułem środka wychowawczego umieścić nieletniego, który wykazuje oznaki demoralizacji i popełnił czyny karalne. Do końca 2003 r. placówki te funkcjonowały w systemie pomocy społecznej. Od 1 stycznia 2004 r. na mocy ustawy z dnia 27 czerwca 2003 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz zmianie niektórych innych ustaw¹⁴⁶ ośrodki te ponownie powróciły pod nadzór resortu edukacji. Przez dłuższy czas brakowało rozporządzenia wykonawczego, co w praktyce oznaczało, że orzeczenia sędziów

¹⁴³ *Warunki realizacji zajęć wychowania fizycznego w szkole, pomiar efektywności pracy nauczycieli wychowania fizycznego, skutki poszerzenia wymiaru godzin wychowania fizycznego. Informacja dla Komisji Kultury Fizycznej i Sportu oraz Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu RP, MENiS, Warszawa 2003, s. 8.*

¹⁴⁴ Pismo z dn. 29 grudnia 2004 r., WSK-031-217/04.

¹⁴⁵ Pismo z dn. 7 czerwca 2004 r., ZII-461-6/04/DJ.

¹⁴⁶ Dz. U. Nr 137, poz. 1304.

rodziny o umieszczeniu nieletniego w tych placówkach nie były wykonywane. Powiększało to u nieletnich z tej grupy poczucie bezkarności, pogłębiało demoralizację, a w konsekwencji stwarzało dodatkowe zagrożenie dla innych.

Minister podzielił stanowisko Rzecznika i wyjaśnił, iż w dniu 8 kwietnia 2004 r. zostały złożone do Rządowego Centrum Legislacji projekty aktów wykonawczych do ustawy¹⁴⁷. Rozporządzenia będące przedmiotem wystąpienia Rzecznika zostały wydane dnia 26 lipca 2004 r.¹⁴⁸ i 7 marca 2005 r.¹⁴⁹ Nieletni, wobec których sąd rodzinny zastosował środek wychowawczy w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub młodzieżowym ośrodku socjoterapii, kierowani są do ośrodka wskazanego przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. Organem prowadzącym Centrum jest Minister Edukacji Narodowej i Sportu.

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o podjęcie stosownych działań w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach oraz przygotowania uczniów do samodzielnego reagowania w sytuacjach zagrożeń, zwłaszcza atakiem terrorystycznym¹⁵⁰.**

Kontrole warunków bezpieczeństwa obiektów oświatowych prowadzone przez Państwową Straż Pożarną wykazały wiele nieprawidłowości, co świadczy o braku należytego nadzoru ze strony dyrektorów szkół i placówek oraz o realnym zagrożeniu życia i zdrowia dzieci i młodzieży w obiektach oświatowych. Bardzo dużą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży powinny zajmować działania prewencyjne. Niestety nie wszyscy dyrektorzy szkół organizują praktyczne sprawdziany ewakuacji dzieci i młodzieży, niektórzy ograniczają się do przeszkolenia pracowników szkoły z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Coraz częściej sygnalizowany jest problem braku odpowiednich warunków ewakuacji. Przepisy wykonawcze określają warunki ewakuacji, jednakże nie wynika z nich obowiązek

¹⁴⁷ Pismo z dn. 30 czerwca 2004 r., DKOS-6- TK-117/043/04.

¹⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii, Dz. U. Nr 178, poz. 1833.

¹⁴⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach, Dz. U. Nr 52, poz. 467.

¹⁵⁰ Pismo z dn. 7 września 2004 r., ZBA-500-25/04/KB.

przeprowadzania ćwiczeń ewakuacyjnych z dziećmi i młodzieżą. Poza spełnieniem prawnych wymogów bezpieczeństwa w szkołach szczególnie ważne jest prowadzenie działań informacyjnych i szkoleniowych, które nie tylko poszerzą wiedzę na temat ewentualnych zagrożeń, ale przygotowują dzieci i młodzież do samodzielnego reagowania w sytuacjach zagrożeń. Zdaniem Rzecznika konieczna jest również ścisła współpraca szkół z odpowiednimi służbami i instytucjami: policją, strażą pożarną, strażą miejską, stacjami sanitarno-epidemiologicznymi i in.

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji stwierdził, że jego resort koncentruje się na prowadzeniu przez funkcjonariuszy spotkań z dziećmi, młodzieżą i rodzicami, organizowaniu konkursów tematycznych oraz na udzielaniu wsparcia merytorycznego i finansowego organizacjom pozarządowym podejmującym inicjatywy w zakresie omawianej problematyki. Ponadto Ministerstwo koordynuje realizację Programu Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli „Bezpieczna Polska”¹⁵¹. Minister Edukacji Narodowej i Sportu poinformował m.in., że: w 2000 r. na stronach internetowych MENiS powstała witryna „Bezpieczna Polska - Szkoła” zawierająca kompendium wiedzy na temat bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych; w MENiS organizowano szkolenia kadry kierowniczej ministerstwa, kuratorów oświaty oraz wizytatorów w zakresie wszelkiego rodzaju zagrożeń; kuratoria oświaty prowadzą szeroką akcję informacyjną wspomagając jednostki samorządu terytorialnego w procesie tworzenia lokalnych programów prewencyjnych oraz realizacji zadań związanych z kształtowaniem lokalnej polityki bezpieczeństwa; w MENiS prowadzone są działania nad wypracowaniem programów poprawy bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych w zakresie zagrożenia terrorystycznego¹⁵².

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o zmianę rozporządzenia¹⁵³ w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych¹⁵⁴.**

¹⁵¹ Pismo z dn. 21 września 2004 r., DBP-II-5/10/1917/04/AW.

¹⁵² Pismo z dn. 11 października 2004 r., BA/O/39/395/2004.

¹⁵³ DZ.U. z 2004 r., Nr.199, poz.2046.

¹⁵⁴ Pismo z dn. 27 października 2004 roku, ZBA/071-21/04/KB/TW.

Rzecznik zgłosił potrzebę nowelizacji § 55 ust.3 ww. rozporządzenia, gdzie mowa jest o terminie ważności opinii wydawanych uczniom w szkołach ponadgimnazjalnych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Wymienione wyżej rozporządzenie określa, że opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych (publicznych lub niepublicznych) stwierdzające występowanie dysleksji rozwojowej u uczniów zdających egzaminy maturalne mają dwuletni okres ważności. W praktyce okres czasu, w którym trzeba uzyskać taką opinię, jest znacznie krótszy, ponieważ opinia musi być wydana nie wcześniej niż 2 lata przed terminem matury i nie później niż 7 miesięcy do końca roku szkolnego, w którym odbywają się egzaminy maturalne. Takie rozwiązanie nie ma uzasadnienia ponieważ stwierdzone wcześniej dysfunkcje rozwojowe u uczniów nie mogą nagle ulec zmianie – zwykle towarzyszą osobie ze stwierdzoną dysleksją przez całe życie. Istniejące zapisy powodują ograniczenie zajęć terapeutycznych w poradniach, które są zmuszone powtarzać cyklicznie badania diagnostyczne kosztem zajęć terapeutycznych. Nie wszyscy uczniowie z dysleksją rozwojową są w stanie w ciągu roku uzyskać opinię. W korzystniejszej sytuacji są uczniowie z rodzin lepiej sytuowanych, których stać na szybkie uzyskanie płatnych opinii z poradni niepublicznych. Rzecznik podkreślił, że celem działań dotyczących uczniów ze specyficznymi trudnościami szkolnymi jest wyrównywanie szans podczas egzaminów zewnętrznych, a nie tworzenie dodatkowych barier.

Minister poinformował, że problem orzekania w zakresie dysleksji rozwojowej zostanie przedyskutowany z wizytatorami ds. poradnictwa i pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W przypadku jednoznacznego stanowiska co do zasadności przedłużenia terminu ważności opinii rozporządzenie zostanie zmienione zgodnie z sugestią Rzecznika¹⁵⁵.

- **W związku z napływającymi do Rzecznika sygnałami dotyczącymi prowadzenia działalności gospodarczej przez firmy fotograficzne na terenie szkół, Rzecznik zwrócił się do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o podjęcie działań zapobiegających takim praktykom¹⁵⁶.**

W wielu placówkach oświatowych, często kilka razy w roku, robione są dzieciom zdjęcia klasowe i indywidualne. Fotografowanie zazwyczaj odbywa się podczas lekcji i nie jest

¹⁵⁵ Pismo z dn. 17 listopada 2004 r., DKOS-6-RP-022-212/04.

¹⁵⁶ Pismo z dn. 25 listopada 2004 r., GR-500-2/04/NL.

uzgadniane z rodzicami. Dzieci otrzymują komplet zdjęć, którego cena często przekracza 50 zł, a następnego dnia muszą przynieść pieniądze lub zwrócić fotografie. Zdarza się, że niektóre szkoły podpisują długoterminowe umowy z firmami fotograficznymi. Rzecznik uważa, że szkoła nie powinna być miejscem działań, które uwidaczniają duże różnice w sytuacji materialnej dzieci. Zgodnie z art. 32 ust. 2 Konstytucji oraz art. 2 Konwencji o prawach dziecka proces wychowania w szkole powinien być tak organizowany, aby wszystkie dzieci miały poczucie równej wartości i równych szans.

Minister podzielił pogląd Rzecznika, iż na terenie szkół i placówek oświatowych fotografowanie dzieci nie powinno odbywać się kosztem zajęć dydaktycznych i bez uzgodnienia. Jednocześnie zasugerował, że sytuacje eksponujące różnice w sytuacji materialnej dzieci można rozwiązać poprzez większe zaangażowanie rodziców, do którego istnieją odpowiednie podstawy prawne. Minister stwierdził jednak, że interwencja w konkretnych sprawach należy do organów prowadzących szkoły i organów nadzoru pedagogicznego¹⁵⁷.

- **W kontekście zainteresowania społecznego oraz aktualnej oceny dokonanej przez Państwową Inspekcję Sanitarną Rzecznik ponowił swoje wystąpienie sprzed roku dotyczące potrzeby wyeliminowania nadmiernego obciążenia dzieci plecakami/tornistrami¹⁵⁸.**

Według opublikowanych w 2001 roku wyników badań skrzywienia kręgosłupa i inne wady postawy odnotowano u 7,4% polskich dzieci w wieku 5-9 lat i u 10,8% dzieci w wieku 10-14 lat. W świetle tych danych nie ulega wątpliwości, iż zaburzenia statyki ciała spowodowane nadmierną wagą tornistrów (plecaków) stanowią nie tylko istotny problem zdrowotny, ale także pociągają za sobą znaczące nakłady finansowe ze środków publicznych, m.in. na diagnostykę, rehabilitację i inne świadczenia pieniężne związane z niepełnosprawnością.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu wyjaśnił, że dostrzega negatywne skutki zdrowotne spowodowane noszeniem przez uczniów ciężkich tornistrów (plecaków) i podejmuje działania mające na celu ich wyeliminowanie¹⁵⁹. Są to m.in.: apele do

¹⁵⁷ Pismo z dn. 15 grudnia 2004 r., DKOS-MW/AP-022-237/04.

¹⁵⁸ Pismo z dn. 22 listopada 2004 r., ZBA-500-43/04/JS.

¹⁵⁹ Pismo z dn. 15 grudnia 2004 r., DKOS-EM-022-236/04.

rodziców o uczenie dzieci racjonalnego pakowania tornistrów; apele do dyrektorów szkół o zorganizowanie procesu nauczania w taki sposób, aby uczniowie byli równomierne obciążeni zajęciami w poszczególne dni tygodnia; apele do wydawców o zmniejszanie wagi podręczników; określenie warunków, jakie musi spełniać podręcznik szkolny, z uwzględnieniem liczby godzin przeznaczonych do nauczania danego przedmiotu¹⁶⁰. Ponadto Minister poinformował o przyjęciu przez Radę Ministrów programu „Profilaktyczna opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania” mającego zapewnić wszystkim uczniom dostęp do tej opieki i poprawę jej jakości.

- Rzecznik przekazał Ministrowi Edukacji Narodowej i Sportu uwagi do Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci¹⁶¹.

Rzecznik poddał przekazany mu projekt dokumentu Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 „Polska dla dzieci” szerokiej konsultacji społecznej. W siedzibie Rzecznika odbyły się poświęcone temu projektowi spotkania Opiniodawczo-Doradczej Rady Naukowej oraz Rady Organizacji Pozarządowych działających przy Rzeczniku Praw Dziecka. Pośród dziewiętnastu uwag o charakterze generalnym do projektu, których uwzględnienie Rzecznik uznał za szczególnie ważne, znalazły się m.in. postulaty: wdrożenia programów wczesnego wspierania rozwoju dziecka, upowszechnienia wychowania przedszkolnego, wyrównania szans edukacyjnych dzieci z obszarów wiejskich, wzmocnienia ochrony dzieci przed wszelkiego rodzaju przemocą. Rzecznikowi zależało na nadaniu projektowi Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci waloru dokumentu, który w rzeczywistości wpłynie na poprawę sytuacji dzieci w naszym kraju przez praktyczną realizację celów i zadań tam zapisanych oraz skuteczne mechanizmy monitorowania. Rzecznik wyraził nadzieję, że przesłane przez niego uwagi o charakterze generalnym oraz obszerny 40-stronicowy materiał z uwagami szczegółowymi posłużą w dalszej pracy nad dokumentem przed ostatecznym uchwaleniem go przez Radę Ministrów.

Narodowy Plan Działań na Rzecz Dzieci 2004-2012 „Polska dla dzieci” został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 lipca 2004 r. Dokument powstał we współpracy

¹⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 5 lutego 2004 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 220).

¹⁶¹ Pismo z dn. 8 czerwca 2004 r., ZBA-071-26/04/MP.

administracji rządowej z organizacjami pozarządowymi oraz Polskim Komitetem Narodowym UNICEF i Biurem Rzecznika Praw Dziecka.

B. SPRAWY INDYWIDUALNE ZGŁASZANE DO RZECZNIKA PRAW DZIECKA

W zakresie prawa dziecka do nauki zgłaszane sprawy dotyczyły najczęściej:

- 1) zmian strukturalnych w organizacji placówek oświatowych
- 2) naboru dzieci do placówek oświatowych
- 3) drogi uczniów do szkoły
- 4) funkcjonowania systemu nauczania i wychowania
- 5) systemu egzaminowania i oceniania
- 6) problemów uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi

1. Zmiany strukturalne w organizacji placówek oświatowych

Główne grupy spraw:

- 1a. Likwidacja i łączenie klas i placówek oświatowych.
- 1b. Ograniczenie dostępu do świetlic.
- 1c. Różnicowanie opłat za korzystanie z przedszkoli.

1a. Likwidacja i łączenie klas i placówek oświatowych. Decyzje władz samorządowych dotyczące likwidacji szkół i placówek oświatowych w 2004 roku uzasadnione były głównie względami oszczędności i racjonalnego wykorzystania infrastruktury oświatowej. Rodzice uczniów dotkniętych tymi decyzjami twierdzili, że gminy w niedostatecznym stopniu brały pod uwagę interes dzieci. Szczególnie silne protesty wiązały się z likwidacją małych szkół wiejskich, które są nie tylko miejscem nauki, ale pełnią rolę ośrodka integrującego dla lokalnej społeczności.

W roku 2004 zwiększyła się liczba spraw dotyczących likwidacji przedszkoli. Placówki te były likwidowane przez władze samorządowe w celach oszczędnościowych w pierwszej kolejności (przed szkołami). Były one położone głównie na terenach wiejskich z wysokim poziomem bezrobocia i ubóstwa, w kontekście niskiego poziomu wykształcenia mieszkańców i braku niepublicznych placówek oświaty. Postępująca likwidacja przedszkoli na tych terenach prowadzi do zwiększenia nierówności w dostępie do edukacji na niekorzyść dzieci

wiejskich. Analizy¹⁶² dokonywane przez ekspertów wskazują na bardzo trudną sytuację w tym zakresie. Wskaźniki upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3-5 lat należą w Polsce do najniższych w Unii Europejskiej. Występują także duże dysproporcje w korzystaniu z opieki przedszkolnej między miastem a wsią (w roku 2003 wskaźnik upowszechnienia przedszkoli w gminach wiejskich wynosił dla tej kategorii dzieci 14,4%; w gminach miejsko-wiejskich 29%, a w gminach miejskich 52,4%). Z napływającej korespondencji wynikało, że likwidacja przedszkoli na terenach wiejskich powodowała ubożenie rodzin wymuszając na kobietach rezygnację z pracy zarobkowej. Zmniejszanie się liczby przedszkoli niosło ze sobą problemy także dla rodziców pracujących, którzy z pracy nie chcieli lub nie mogli zrezygnować.

Poszukiwanie oszczędności prowadziło także do likwidacji oddziałów szkolnych (co skutkowało wzrostem liczby uczniów w klasach), łączenia przedszkoli i szkół podstawowych w zespoły przedszkolno-szkolne, łączenia szkół podstawowych z gimnazjami w zespoły szkolno-gimnazjalne (a w konsekwencji do znacznego wydłużenia drogi uczniów do szkół), likwidacji oddziałów integracyjnych, likwidacji stołówek i świetlic szkolnych, rezygnacji z pracowników ochrony lub obsługi w szkołach oraz z wynajmowania pomieszczeń.

Uczniowie mieszkający w bursie szkolnej¹⁶³ wyrazili niepokój w związku z zapowiedzią połączenia bursy ze szkolnym schroniskiem młodzieżowym. Uczniowie wskazywali zwłaszcza na niekorzystną specyfikę gości schroniska, którymi są handlarze lub robotnicy ze Wschodu. Rzecznik wystąpił do właściwego kuratora oświaty z prośbą o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego oraz zajęcie stanowiska w kwestii połączenia obu instytucji. Przeprowadzone postępowanie nie wykazało nieprawidłowości, o których pisali uczniowie bursy. Termin połączenia obu placówek został jednak przesunięty o rok, aby obie instytucje przygotowały się lepiej pod względem organizacyjnym, kadrowym i remontowym.

Sprawy dotyczące likwidacji placówek oświatowych oraz wprowadzania zmian w ich organizacji najczęściej zgłaszali rodzice uczniów, rady rodziców, samorzady uczniowskie, nauczyciele (rady pedagogiczne), uczniowie oraz mieszkańcy danej miejscowości. Sprawy likwidacji szkół były także często nagłaśniane przez środki masowego przekazu. Rzecznik

¹⁶² M. Zahorska (red.), *Edukacja przedszkolna w Polsce- szanse i zagrożenia*, Wyd. Instytutu Spraw Publicznych, seria *Ekspertyzy-rekomendacje – raporty z badań*, Warszawa 2003.

¹⁶³ Sprawa ZII-430-170/04/DJ.

podejmował w tych sprawach działania o charakterze kontrolnym, informacyjnym oraz prowadził postępowania wyjaśniające ukierunkowane głównie na ustalenie przyczyn likwidacji lub dokonywanych zmian organizacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem poszanowania praw uczniów i rodziców. W sprawach dotyczących likwidacji szkół i przedszkoli Rzecznik dokonywał szczegółowej analizy prawnej podjętych decyzji (uchwał rad gmin i miast). Jeśli podjęta decyzja naruszała prawo, wskazywano na możliwość jej zaskarżenia do sądu administracyjnego. Jeśli natomiast decyzję podjęto z zachowaniem przepisów prawa, zachęcano wnioskujących do skorzystania z programów proponowanych przez Federację Inicjatyw Oświatowych („Mała Szkoła”) i inne organizacje pozarządowe. W sytuacjach dotyczących zmian organizacyjnych Rzecznik ustalał w korespondencji z organami prowadzącymi przyczyny podjętych decyzji. Jeśli decyzje te wiązały się z brakiem środków finansowych, sprawdzano, czy wprowadzane zmiany nie naruszają praw uczniów lub ich rodziców. Jeśli organ prowadzący placówkę otrzymał niewystarczające środki finansowe z budżetu państwa (w ramach subwencji oświatowej), występowano do Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu. Często po szczegółowej analizie wydatków dokonanej przez władze samorządowe oraz dzięki społecznemu zaangażowaniu udawało się utrzymać szkoły. Powstawały stowarzyszenia, które przejmowały od władz samorządowych prowadzenie szkół lub innych placówek oświatowych. Większość „uratowanych” szkół przystąpiła do programu „Mała szkoła”. Kolejny rok realizacji tego programu dowodzi, iż aktualnie jest on najlepszym sposobem radzenia sobie z problemem likwidacji małych szkół wiejskich. Aktywizuje mieszkańców wsi, a to w praktyce przekłada się na podniesienie poziomu nauczania i obniżenie kosztów. Dzięki programowi „Mała Szkoła” likwidacji uniknęło już 250 szkół wiejskich.

Nadal brakuje podobnych praktycznych rozwiązań w odniesieniu do przedszkoli polegających na zastępowaniu tradycyjnych form wychowania przedszkolnego innymi alternatywnymi formami realizowanymi, np. przez organizacje pozarządowe. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w kontekście dużego zróżnicowania poziomu umiejętności uczniów występującego na progu edukacji szkolnej. Stąd objęcie dzieci z rodzin o niskim statusie edukacją przedszkolną w pełnej formie lub w formie alternatywnej staje się – zdaniem Rzecznika – jednym z najważniejszych zadań polityki oświatowej w Polsce.

1b. Ograniczenie dostępu do świetlic. Zgłaszane sprawy dotyczyły ograniczenia dostępu do świetlic szkolnych uczniom niepracujących rodziców.

W jednej ze szkół w rozdanych rodzicom formularzach, w których mieli zadeklarować wole posyłania dziecka do świetlicy, informowano, że ze świetlicy nie mogą korzystać dzieci rodziców niepracujących. Jeden z rodziców potraktował to jako ograniczenie praw jego dziecka i zwrócił się z protestem do dyrektora szkoły i kuratora oświaty. W wyniku przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego okazało się, że przyczyną ograniczenia dostępu uczniów do świetlicy szkolnej było poszukiwanie oszczędności przez organ prowadzący szkołę. W efekcie jednak zamknięto dostęp do świetlicy dzieciom bezrobotnych rodziców¹⁶⁴. Rzecznik dwukrotnie występował w powyższej sprawie do kuratorium oświaty. W rezultacie, jak poinformował kurator, świetlice szkolne zostały udostępnione dzieciom niepracujących rodziców.

1c. Różnicowanie opłat za korzystanie z przedszkoli. W niektórych województwach różnice w opłatach za pobyt dzieci w tym samym przedszkolu sięgnęły 100%. Protestowali zarówno pracownicy przedszkoli, jak i rodzice. Przedstawiciele władz samorządowych uzasadniali swe decyzje głównie względami finansowymi. Zauważyć należy, że przepisy prawne regulujące odpłatność za pobyt dzieci w przedszkolach publicznych prowadzonych na terenie danej gminy, nie budzą zastrzeżeń¹⁶⁵. Jedynie w porównaniu do regulacji dotyczących przedszkoli niepublicznych¹⁶⁶, zbyt słabo akcentują potrzebę zawierania porozumień pomiędzy sąsiadującymi gminami w celu rozliczania ponoszonych wydatków. Przewidując tego rodzaju problemy Minister Edukacji Narodowej i Sportu pismem z dnia 17 marca 2004 roku skierowanym do przedstawicieli samorządu terytorialnego wskazał na potrzebę zawierania porozumień międzygminnych, co jednak nie wykluczyło problemów interpretacyjnych, a także nie mogło mieć wpływu na te gminy, które porozumień zawierać nie chciały.

Mieszkancka jednej z wiejskich gmin była zmuszona ze względu na miejsce pracy korzystać z usług przedszkola miejskiego¹⁶⁷. Od stycznia 2004 roku miasto wprowadziło znaczną podwyżkę opłat za pobyt dzieci zamieszkałych poza terenem miasta. Władze miejskie wyjaśniły, że zgodnie z obowiązującymi przepisami ponoszą koszty utrzymania przedszkola z

¹⁶⁴ Sprawa ZII-430-37/04/DJ.

¹⁶⁵ Art. 79 ustawy z dn. 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r., Nr 67, poz.329 z późn. zm.).

¹⁶⁶ Art. 80 ust. 2a w/w ustawy.

¹⁶⁷ Sprawa ZII-430-71/04/DJ.

przychodów własnych i ustalają odpłatność za pobyt dziecka w przedszkolu w oparciu o rzeczywiste koszty utrzymania przedszkola w mieście. Ponieważ gmina zamieszkania rodziców mimo próśb odmawiała rozliczania z miastem kosztu pobytu dziecka w przedszkolu, matka została zmuszona do korzystania z usług przedszkola gminnego. Rzecznik wystąpił w powyższej sprawie do właściwego wojewody oraz wójta gminy. Do porozumienia jednak nie doszło.

Tego typu problemy prowadziły wielokrotnie do sytuacji patologicznych. Rodzice chcąc obniżyć koszty pobytu dziecka w przedszkolu często meldowali je u krewnych lub znajomych. W odpowiedzi niektóre władze samorządowe przeprowadzały kontrole w celu wychwycenia „fikcyjnych” meldunków. W dwóch przypadkach w wyniku podjętej przez Rzecznika interwencji władze samorządowe sąsiadujących ze sobą gmin zawarły porozumienia i na ich mocy rozliczyły koszty pobytu dzieci w przedszkolach.

2. Nabór dzieci do placówek oświatowych

Główne grupy spraw:

- 2a. Nieprawidłowe kryteria i procedura naboru.
- 2b. Braki w systemie elektronicznej rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych.

2a. Nieprawidłowe kryteria i procedura naboru. Zgłaszane skargi dotyczyły następujących nieprawidłowości:

- niejasnych kryteriów naboru do szkół,
- organizowania dodatkowych odpłatnych zajęć przed egzaminami wstępnymi,
- rozbieżności między uregulowaniami statutowymi, a ich praktyczną realizacją,
- dyskryminacji podczas naboru.

Poważny problem stanowią dyskryminacyjne kryteria naboru dzieci sygnalizowane przez rodziców ubiegających się o przyjęcie dziecka do niepublicznych placówek oświatowych (przedszkoli i szkół podstawowych). Przy naborze do przedszkoli nierzadko segregowano dzieci ze względu na pochodzenie społeczne, miejsce zamieszkania, stanowisko piastowane przez rodzica czy koligacje rodzinne. Problem zyskiwał jeszcze na ostrości na skutek ogólnego spadku liczby miejsc przedszkolnych spowodowanego likwidacją placówek. Podobne nieprawidłowości występowały podczas naboru do niektórych niepublicznych szkół podstawowych.

Wiele zgłoszeń wskazywało na nieprawidłowości w przebiegu rekrutacji, tj. na naruszenie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 roku w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych szkół do innych¹⁶⁸.

Matka dziecka zgłosiła skargę na sposób prowadzenia naboru do pierwszych klas integracyjnych w rejonowej szkole podstawowej¹⁶⁹. Rekrutacja przebiegała według niej w sposób stresujący i dla części kandydatów dyskryminujący. Ponieważ chętnych było więcej niż miejsc, zdecydowano, że zostanie przeprowadzony test sprawdzający predyspozycje dzieci do nauki w klasie integracyjnej. Dzieci podzielono na trzy grupy, z których każda zamykana była w pomieszczeniu razem z komisją egzaminacyjną. Dzieci odpowiadały na pytania komisji (w tym dotyczące miejsca zamieszkania i miejsca pracy rodziców), czytały teksty na czas (w klasie zerowej), formułowały wypowiedzi tematyczne, rysowały, prezentowały umiejętność dodawania i odejmowania. Oceniano także sprawność fizyczną. Egzamin był dla dzieci trudnym przeżyciem. Dzieci bały się obcych osób, źle się czuły wśród nieznanymi rówieśników. Często ze strachu nie odpowiadały na pytania. W efekcie do dwóch klas integracyjnych zakwalifikowano 10 chłopców i 20 dziewczynek. Matka uznała, że prowadzona w taki sposób rekrutacja prowadziła do podziału dzieci na lepsze i gorsze, wywołała niepotrzebny stres oraz zniechęciła dużą grupę rodziców do posyłania dzieci do najbliższej szkoły rejonowej. Rzecznik interweniował w tej sprawie w kuratorium oświaty, wnosząc o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. W jego wyniku stwierdzono, że: rekrutację przeprowadzono w sposób niezgodny z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 roku, statut szkoły podstawowej zawierał zapisy niezgodne z prawem oświatowym, szkolne zasady kwalifikowania dzieci do klas pierwszych integracyjnych były sprzeczne z ideą integracji. Dyrektora szkoły zobowiązano do przyjęcia wszystkich dzieci z rejonu szkoły. Zalecono dokonanie koniecznych zmian w statucie szkoły. W związku ze stwierdzonymi uchybieniami szkoła została wytypowana do przeprowadzenia jeszcze w roku szkolnym 2004/2005 całościowego zewnętrznego pomiaru jakości pracy.

2b. Braki w systemie elektronicznej rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych. Rodzice i uczniowie sygnalizowali problemy związane z rekrutacją do szkół ponadgimnazjalnych przy

¹⁶⁸ Dz. U. , Nr 26, poz.232.

¹⁶⁹ Sprawa ZII- 430-100/04/DJ.

pomocy systemu komputerowej rekrutacji „Nabór Optimum” firmy „Vulkan”, a w szczególności:

- niezgodności komputerowego systemu naboru uczniów do szkół ponadgimnazjalnych realizowanego przez Biuro Edukacji m.st. Warszawy z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 roku w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych,
- przyjęcia w systemie błędnych kryteriów przyznawania punktów, co zdaniem obywateli skutkowało dyskryminacją niektórych uczniów,
- nierówny dostęp do systemu informatycznego „Nabór Optimum” dla wszystkich szkół ponadgimnazjalnych (w systemie nie uwzględniono niektórych szkół niepublicznych).

Wszystkie uwagi dotyczące systemu komputerowej rekrutacji zostały przekazane do Departamentu Kształcenia Ogólnego, Specjalnego i Profilaktyki Społecznej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu oraz Biur Edukacji we wskazanych miastach. Przeprowadzone wewnętrzne badanie zasadności złożonych skarg przez rodziców i uczniów nie wykazało jednak nieprawidłowości i naruszenia praw uczniów przy rekrutacji.

W sprawach dotyczących naboru do szkół i przedszkoli Rzecznik występował o przeprowadzenie postępowań wyjaśniających przez właściwych kuratorów oświaty. Podejmowane przez kuratoria interwencje przyniosły rozwiązania zgodne z interesem dzieci.

3.Droga uczniów do szkoły

Główne grupy spraw:

- 3a. Problemy z zapewnieniem dowozu dzieci do szkół.
- 3b. Brak odpowiedniej opieki podczas dowozu dzieci do szkół.
- 3c. Braki infrastruktury.

3a. Problemy z zapewnieniem dowozu dzieci do szkół. Zgłaszającymi sprawy dotyczące dowozu uczniów do szkół byli najczęściej rodzice. Większość zgłoszonych spraw dotyczyła środowisk wiejskich, gdzie dowóz uczniów do szkół jest poważnym przedsięwzięciem organizacyjnym i finansowym, a niejednokrotnie wymaga indywidualnego podejścia, np. w sprawach uczniów mieszkających na odosobnionych posesjach. Rodzice takich uczniów

często skarżyli się na brak pomocy ze strony władz gminnych w organizacji dogodnego dojazdu do szkoły.

Babka uczennicy zwróciła się o pomoc w zorganizowaniu dojazdu wnuczki do szkoły¹⁷⁰. Zainteresowane mieszkają w znacznej odległości od najbliższego przystanku, której codzienne przebywanie przekracza możliwości uczennicy „zerówki”, zwłaszcza w okresie zimy. Rzecznik wystąpił do wójta o udzielenie pomocy. Z uzyskanego wyjaśnienia wynikało, że gmina nie jest w stanie zapewnić dowozu do szkoły wszystkim dzieciom mieszkającym w odległych rejonach. Ze względu na duży obszar obwodu szkolnego zorganizowano punkty zbiorcze, do których dzieci muszą docierać same. Mimo negatywnego stanowiska wójta Rzecznik ponownie wystąpił do niego prosząc o zorganizowanie dowozu dla uczennicy, szczególnie w okresach trudnych warunków atmosferycznych. Sprawa jest w toku.

Matka trojga dzieci zasygnalizowała problem polegający na ograniczaniu liczby dzieci korzystających z bezpłatnego dowozu autobusem do szkoły¹⁷¹. Ograniczenie wynikało z faktu, że gmina dysponowała tylko jednym autobusem, który dziennie przewoził 109 uczniów. Jednemu z rodzeństwa ze względu na wiek odmawiano dowozu. Stan faktyczny wyraźnie wskazywał na łamanie prawa ucznia do bezpłatnego dowozu do szkoły. Interwencja Rzecznika doprowadziła do zmiany kryteriów korzystania z bezpłatnego dowozu do szkoły w roku szkolnym 2004/2005 i objęcia dowozem pominiętych dzieci.

Problemem jest ciągle zapewnienie prawidłowego dojazdu do szkół dzieci niepełnosprawnych. Rodzice tych dzieci sygnalizują sytuacje „przymusowego wyboru” danej placówki oświatowej ze względu na problemy związane z dojazdem. Temat ten ujęto szerzej w rozdziale „Prawa dzieci niepełnosprawnych”.

Rodzice dzieci miejskich zgłaszali sprawy związane z ich odpowiedzialnością za przejazd dzieci środkami lokomocji miejskiej bez ważnego biletu. W szczególności skarżyli się na ściąganie zaległych kar przez firmy windykacyjne pobierające od naliczonych kar procent za dokonywane czynności.

¹⁷⁰ Sprawa ZII-430-142/04/NL.

¹⁷¹ Sprawa ZII-430-157/04NL.

Ogólnie zauważalny jest wyraźny spadek liczby spraw dotyczących zabezpieczenia prawidłowego dowozu dzieci do szkół. Należy też podkreślić, że istniejące problemy w tym zakresie (m.in. dotyczące uczniów niepełnosprawnych) są pochodną problemów finansowych, z którymi borykają się samorzady.

3b. Brak odpowiedniej opieki podczas dowozu dzieci do szkół. Dużą liczbę tych spraw kierowali do Rzecznika rodzice dzieci niepełnosprawnych. Ze względu na niski poziom opieki rodzice ci bywali zmuszeni sami dowozić dzieci do placówek oświatowych, niejednokrotnie ponosząc koszty znacznie wyższe od kwot refundowanych przez władze samorządowe.

3c. Braki infrastruktury. Braki infrastruktury komunikacyjnej w wielu wypadkach rzutowały na poziom bezpieczeństwa dzieci podczas dowozu lub samodzielnego dojazdu do szkoły. Rodzice uczniów skarżyli się na niebezpieczne skrzyżowania, brak przejść dla pieszych („zebr” lub kładek), usytuowanie przystanków komunikacji miejskiej w miejscach niebezpiecznych (ze względu na duży ruch lub gromadzenie się osób zdemoralizowanych). Na wsi sygnalizowano brak poboczy lub chodników dla pieszych, zabezpieczonych miejsc postojowych dla uczniów oczekujących na autobusy szkolne (szczególnie trudne warunki w okresie zimy), niedostosowane do potrzeb dzieci rozkłady jazdy autobusów PKS. Sygnalizowano także brak zajęć świetlicowych dla dzieci oczekujących na autobusy szkolne oraz brak stołówek i organizowania przez szkoły dożywiania dla takich dzieci.

Rzecznik występował o informacje, wyjaśnienia i podjęcie działań do zarządów dróg publicznych oraz władz samorządowych. Mimo, iż niejednokrotnie wiązało się to z dużymi nakładami finansowymi w następstwie wystąpień Rzecznika podejmowano działania na rzecz poprawy warunków bezpieczeństwa.

Rodzice gimnazjalistów dojeżdżających ze wsi do miasta skarżyli się, że dzieci przywożone są na dworzec PKS, gdzie nierzadko dochodzi do wyłudzeń, handlu narkotykami, rozbojów, kradzieży, bójek itd. Rodzice postulowali dowóz dzieci pod szkołę. Rzecznik wystąpił do wójta gminy z prośbą o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego oraz o rozważenie możliwości wyjścia naprzeciw postulatam rodziców. Zmiana trasy okazała się niemożliwa, jednak, jak poinformował wójt, we współpracy z komendą policji i dyrektorem gimnazjum rozpoczęto monitorowanie przystanków i trasy przemierzanej przez uczniów z dworca do

szkoły. Przez półroczny okres monitorowania nie stwierdzono żadnych niepokojących wydarzeń, a w ankiecie 80% zainteresowanych uczniów stwierdziło, że są zadowoleni z aktualnych rozwiązań dotyczących dowozu. Ponadto wójt poinformował Rzecznika, że w roku szkolnym 2005/2006 pojawią się nowe możliwości wprowadzenia pożądanых zmian¹⁷².

Sygnalizowano także brak zajęć świetlicowych dla dzieci oczekujących na autobusy szkolne oraz brak stołówek i organizowania przez szkoły dożywiania dla takich dzieci.

4. Funkcjonowanie systemu nauczania i wychowania

Główne grupy spraw:

- 4a. Segregacja uczniów w szkołach.
- 4b. Przemoc w szkole.
- 4c. Nieprawidłowości w funkcjonowaniu systemu dyscyplinarnego.
- 4d. Braki w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w placówkach oświatowych.
- 4e. Trudności prawne i finansowe w zapewnieniu właściwej opieki nieletnim kierowanym do młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii.
- 4f. Braki w organizacji pracy placówek oświatowych.

4a. Segregacja uczniów w szkołach. Kryteria segregacji uczniów najczęściej wiązały się ze statusem społecznym rodziców. Dochodziło do naruszeń prawa do bezpłatnej oświaty oraz zasady równych szans edukacyjnych dla wszystkich dzieci. Nierówności w dostępie do oświaty dotyczyły wszystkich poziomów nauczania i przejawiały się na różne sposoby – od wydłużonej drogi do szkoły, przez ceny podręczników, po tworzenie klas elitarnych, „pakietowych” czy dla dzieci lepiej uczących się. Klasy takie miały najlepszych nauczycieli, najlepsze godziny rozpoczęcia i zakończenia zajęć, dodatkowe odpłatne zajęcia pozalekcyjne. Wskazywano także na inne sytuacje dyskryminacji, np. „wyjazdy integracyjne”, na które nie stać części rodziców (co zresztą przeczy samej idei takich wyjazdów).

Rodzice uczniów szkoły podstawowej skarżyli się na sposób organizowania corocznych „zielonych szkół” dla dzieci. Główny zarzut dotyczył wysokich kosztów, które skutkowały

¹⁷² Sprawa ZII-430-141/04/NL.

wykluczeniem z wyjazdów uczniów z uboższych rodzin. Rzecznik wystąpił do kuratorium oświaty i prezydenta miasta o zbadanie zarzutów i wprowadzenie niezbędnych zmian w sposobie organizowania wyjazdów. Dzięki interwencji Rzecznika opracowano we współpracy z rodzicami nowe zasady organizacji „zielonych szkół” przewidujące dofinansowanie ze środków Rady Rodziców dla uczniów z najgorzej sytuowanych rodzin¹⁷³.

Zgłaszane wnioski dotyczyły także korepetycji organizowanych przez nauczycieli pracujących w szkole oraz tzw. płatnych zajęć pozalekcyjnych. Praktyki te naruszały prawo ucznia do bezpłatnej nauki w szkole publicznej - szkole publicznej nie wolno pobierać opłat ani organizować zajęć płatnych z przedmiotów objętych programem nauczania.

Z uzyskanych informacji wynikało, że często sami rodzice są inicjatorami podziałów na uczniów „lepszycy” i „gorszych”. Wielu rodziców nie chce, aby ich dzieci chodziły do klasy ze „słabszymi” uczniami. Dla osiągnięcia swego celu rodzice stosują różnego rodzaju naciski na dyrektorów szkół i przedstawicieli samorządów. Szkoła publiczna, która staje się dziś miejscem, w którym uwidaczniają się różnice społeczne i materialne, musi dążyć do wyrównywania tych różnic i zapewnienia równych szans edukacyjnych wszystkim dzieciom.

We wszystkich zgłaszanych sprawach Rzecznik występował do organów prowadzących szkoły o przeprowadzenie postępowań wyjaśniających oraz o podjęcie stosownych działań. Rzecznik akcentował interes uczniów oraz ich prawo do wysokiego poziomu kształcenia i równych szans w dostępie do nauki. Wskazywał także na poważne psychiczne i społeczne konsekwencje zjawiska segregacji. Efektem działań Rzecznika było podjęcie przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu działań zmierzających do oceny skali problemu segregacji w Polsce. Diagnozy zjawisk dyskryminacyjnych na terenie wszystkich szkół w Polsce w 2004 roku dokonali właściwi kuratorzy oświaty. Wnioski z przeprowadzonych badań omawiano na lokalnych konferencjach i szkoleniach z dyrektorami szkół wszystkich szczebli.

4b. Przemoc w szkole. Duża grupa zgłoszeń dotyczyła problemu przemocy w szkole. Przemoc w relacji nauczyciel-uczeń przejawiała się w takich sygnalizowanych zachowaniach nauczycieli wobec uczniów, jak: poniżanie, stawianie zbyt wysokich wymagań, ublizanie, poszturchiwanie, rzucanie nieprawdziwych oskarżeń, ujawnianie informacji osobistych o

¹⁷³ Sprawa ZII- 430-57/04/DJ.

uczniu i jego rodzicach, namawianie do spożywania alkoholu, bicie, zmuszanie do wysiłku fizycznego ponad siły, nakazywanie wykonywania niebezpiecznych ćwiczeń fizycznych i prac.

W stosunku do roku poprzedniego liczba spraw dotyczących stosowania przemocy przez nauczycieli wobec uczniów zwiększyła się. Najczęściej wymienianymi sprawcami przemocy byli dyrektorzy szkół oraz nauczyciele wychowania fizycznego. Niepokój budziły też doniesienia o presji psychicznej stosowanej przez nauczycieli, niejednokrotnie doprowadzającej wrażliwych uczniów do załamania nerwowego. W sprawach dotyczących przemocy fizycznej pracownicy Biura Rzecznika podejmowali interwencje wyjazdowe. Reakcja kuratorów oświaty i organów prowadzących placówki oświatowe na kierowaną przez Rzecznika korespondencję dotyczącą przemocy stosowanej przez nauczycieli była bardzo zróżnicowana. Niektórzy kuratorzy bardzo poważnie traktowali takie sprawy, inni je bagatelizowali, co niekiedy prowadziło do kolejnych występów konkretnego nauczyciela. Wobec jednego z wychowawców specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego już trzykrotnie prowadzone było postępowanie dyscyplinarne, za każdym razem zabrakło jednak wiarygodnych świadków mogących potwierdzić wersję zdarzeń przedstawianą przez małoletnich upośledzonych umysłowo wychowanków. Zdecydowanie sprawniej w sprawach tych reagowały właściwe prokuratury rejonowe.

Pojawiły się także sygnały dotyczące złego traktowania rodziców uczniów przez nauczycieli, polegające np. na odmowie współpracy z rodzicami, arogancji, krytykowaniu metod i sposobów postępowania z dzieckiem, nie przekazywaniu informacji o dziecku, ujawnianiu osobom trzecim informacji o dziecku i rodzinie.

We wszystkich tych sprawach Rzecznik występował o informacje i wyjaśnienia do dyrektorów szkół, kuratoriów oświaty, prokuratur rejonowych oraz do sądów prowadzących postępowania. Jeśli sprawa została podjęta przez organy wymiaru sprawiedliwości, Rzecznik monitorował ją do momentu wydania ostatecznego orzeczenia. W sytuacjach wskazujących, że zachowania nauczycieli naruszają godność uczniów, Rzecznik wnioskował o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego przez rzecznika dyscyplinarnego dla nauczycieli.

Specyficzną grupą spraw były sytuacje zaniechania działań przez nauczycieli, do których byli zobowiązani lub których podjęcie leżało w interesie ucznia. Uczniowie skarżyli się na jakość nauczania, na stosowane przez nauczycieli metody dydaktyczne, na brak przygotowania do prowadzenia zajęć, na lekceważenie obowiązków służbowych (np. nierealizowanie programu szkolnego, wykorzystywanie zajęć dydaktycznych do wykonywania innych czynności itp.)

Uczennice jednej ze szkół napisały o nauczycielce biologii:¹⁷⁴ „Zamiast uczyć nas, każe nam pracować z książką lub puszcza bajki, przeznaczone dla przedszkolaków, nie mówiąc już o tym, iż każdą z nich oglądaliśmy już na lekcjach wiele razy. Zadaje nam np. cztery pytania, które podczas lekcji sami opracowujemy. Nie sprawdza tego, nie tłumaczy. Wchodzi do klasy, sprawdza obecność, robi sobie kawę i je prince polo. Sprawdziany zawsze sprawdza na lekcji, a nie w domu, a na dodatek otrzymujemy je dopiero po miesiącu. Prosimy o pomoc bo biologia jest trudnym przedmiotem, a dla nas staje się jeszcze trudniejsza”. W tej sprawie Rzecznik interweniował w kuratorium oświaty. W toku podjętych czynności kontrolnych zarzuty potwierdziły się. W związku ze stwierdzonymi uchybieniami wzmocniono nadzór pedagogiczny i zaplanowano całościową ocenę pracy nauczyciela. Gimnazjalistki poinformowały Rzecznika, że lekcje biologii zmieniły się na lepsze.

Nieco odrębną, niewielką grupę stanowiły sprawy związane z reakcją nauczycieli na przejawy podkultury młodzieżowej, tj. specyficzne fryzury i ubiory. Sprawy te zgłaszali sami uczniowie – szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Reakcje nauczycieli polegały głównie na ośmieszaniu uczniów, przezywaniu ich i poniżaniu przed innymi uczniami. Interwencje Rzecznika kierowane były do dyrektorów szkół i przynosiły pozytywne rezultaty. Niektóre szkoły starając się wyeliminować niepożądane fryzury i stroje uciekały się do wprowadzania do statutów przesadnie szczegółowych uregulowań.

Problemy w relacjach między uczniami (przemocy rówieśniczej) zgłaszali głównie rodzice uczniów poszkodowanych. We wszystkich sprawach rodzice wyrażali oburzenie brakiem reakcji szkoły na występujące na jej terenie przypadki agresji oraz na brak pomocy dla jej ofiar (nierzadko wielokrotnych). Ze zgłoszeń wynikało, że mimo świadomości istniejących zagrożeń nauczyciele często nie podejmowali żadnych działań profilaktycznych. Treść korespondencji wyraźnie wskazywała na brak praktycznych rozwiązań w zakresie

¹⁷⁴ Sprawa ZII- 431-34/04/DJ.

przeciwdziałania przemocy w szkołach. Wielokrotnie sięga się po środki dyscyplinowania uczniów (np. zatrudnia ochronę, wzywa funkcjonariuszy policji, skreśla z listy uczniów) zaniebując działania, które nie tylko zapobiegłyby kolejnym zdarzeniom, ale wpłynęłyby na postawy uczniów. Zgłaszane sprawy pokazują, że w zbyt małym stopniu nauczyciele posługują się metodami wychowawczymi adekwatnymi do występujących w szkole problemów, że są zbyt słabo przygotowani do diagnozowania zachowań dzieci i młodzieży, że bardzo brakuje w szkołach spójnych programów wychowawczych realizowanych we współpracy z rodzicami.

W powyższych sprawach Rzecznik zwracał się do dyrektorów szkół oraz właściwych kuratorów oświaty o informacje, wyjaśnienia i podjęcie działań (przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego). Rzecznik postulował tworzenia programów pomocowych dla dzieci poszkodowanych, badanie przyczyn agresji i udzielenie pomocy dzieciom – ofiarom oraz dzieciom agresywnym. Rzecznik informował rodziców o przysługujących im uprawnieniach w zakresie ubiegania się o odszkodowania oraz wskazywał na możliwość wniesienia sprawy do sądu.

4c. Nieprawidłowości w funkcjonowaniu systemu dyscyplinarnego. Rodzice uczniów zgłaszali skargi dotyczące skreślenia ucznia z listy, przeniesienia do równoległej klasy albo do innej szkoły. Ich zarzuty sprowadzały się głównie do nieuznawania problematycznego zachowania ucznia za kwalifikujące się do wymierzenia kary. We wszystkich sprawach rodzice odwoływali się od decyzji dyrektora szkoły do właściwych kuratorów oświaty. Zdaniem rodziców nie korzystano z możliwości stosowania innych (łagodniejszych) kar, aby wcześniej przeciwdziałać wystąpieniu poważniejszych nagannych zachowań. Rodzice stwierdzali ponadto, że w sytuacjach poważnego wykroczenia szkoły nie próbowały dowieść przyczyn nagannego zachowania ucznia ani udzielić winowajcy pomocy. Zdecydowanie przeważały działania polegające na dyscyplinowaniu i karaniu.

Niektórzy nauczyciele stosowali kary nieregulaminowe, tj. nieprzewidziane w statucie szkoły. Często też za jedno przewinienie karano ucznia kilkakrotnie (np. dyrektor szkoły wymierzył uczniowi za palenie marihuany trzy kary: obniżenie oceny z zachowania, nagane i wykluczenie ze sportowej reprezentacji szkoły). Jednocześnie nie zainteresowano się przyczynami używania narkotyków przez ucznia, nie przeprowadzono z nim żadnej rozmowy, nie udzielono pomocy.

Rodzice, których dzieci stawały przed sądami dla nieletnich skarżyli się, że ich dzieci były karane i przez sąd (z ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich)¹⁷⁵, i przez szkołę (karami przewidzianymi w statucie szkoły). Zdaniem rodziców miało to negatywny wpływ na dziecko, rodziło poczucie niższości, spychało na margines życia klasy i szkoły.

Szkoły w dalszym ciągu stosowały karę zawieszenia w prawach ucznia, która często wiązała się z zakazem uczęszczania na zajęcia lekcyjne. Kara zawieszenia była najczęściej stosowana wobec uczniów mających problemy wychowawcze, trudności w nauce oraz wobec uczniów z ADHD. Kara ta stosowana była zarówno przez nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych, jak i szkół podstawowych i gimnazjów. Należy podkreślić, że w większości przypadków zapis statutowy oznaczał zawieszenie prawa do uczęszczania do szkoły. Ponadto do stosowania kary zawieszenia uciekały się szkoły, które nie miały jej w zapisach statutowych. Najbardziej niepokoi fakt, iż wspomnianą karę szkoły często stosują przez długi okres czasu, co może prowadzić do opóźnień i zagrażać prawidłowemu przebiegowi procesu edukacji.

Rzecznik występował do właściwego kuratora oświaty o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego w zakresie zgodności decyzji o skreśleniu z listy uczniów z obowiązującym prawem oświatowym, a w przypadkach wnioskowania o przeniesienie do innej szkoły lub zawieszenia w prawach uczniach – w zakresie zgodności ze statutem szkoły. Postępowania prowadzone przez pracowników kuratoriów w związku z wnioskami o przeniesienie uczniów do innych szkół wskazywały brak zasadności takiego rozwiązania. Wnioski te były oddalane.

Zgłaszano sprawy wiążące się z odpowiedzialnością dyscyplinarną nauczycieli oraz brakiem odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Były to m. in. sytuacje nadużywania alkoholu przez nauczycieli (na terenie szkół oraz podczas wyjazdów z uczniami), wykorzystywania pomieszczeń szkoły do organizowania spotkań towarzyskich, udzielania płatnych korepetycji swoim uczniom, odmiennego traktowania uczniów bogatych i ustosunkowanych rodziców, zatrudniania w szkole członków rodziny (nawet przy braku niezbędnych kwalifikacji), nieobiektywnego rozpatrywania spraw dotyczących członków rodziny. Pojawiły się sprawy wskazujące na konflikt między nauczycielem a rodzicem jako powód do szykanowania ucznia oraz na angażowaniu uczniów w konflikty między nauczycielami. Zgłaszającymi byli

¹⁷⁵ Ustawa z dn. 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r., Nr 11, poz.109 z późn. zm.).

nauczyciele, którzy dążyli do spowodowania ukarania współpracownika przez przełożonych. W sprawach tych Rzecznik występował o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego do właściwego kuratora oświaty lub organu prowadzącego szkołę. W większości przypadków postępowania kończyły się zaleceniem zwiększenia dyscypliny pracy oraz kierowania się zasadą dobra ucznia.

4d. Braki w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w placówkach oświatowych.

Zgłaszano nieprawidłowości w zakresie zapewniania bezpieczeństwa uczniom podczas zajęć wychowania fizycznego oraz wycieczek i wyjazdów szkolnych. Rodzice skarżyli się na zły stan boisk i terenów przylegających do szkół oraz niedostateczną opiekę nauczycieli nad dziećmi przebywającymi na tym terenie. To na boiskach szkolnych dochodziło najczęściej do wypadków i pobić uczniów. Rodzice skarżyli się ponadto na niepoinformowanie ich przez szkołę o wypadku z udziałem ich dziecka. Wielokrotnie rodzice dowiadawali się o wypadku po kilku dniach od zdarzenia, kiedy dziecko zaczynało skarżyć się na poważne dolegliwości. Brak informacji opóźniał interwencję medyczną, co mogło pociągać za sobą poważne skutki zdrowotne. Wskazywano na niesporządzanie protokołów powypadkowych co skutkowało niemożnością uzyskania odszkodowań. Należy jednak podkreślić, że w stosunku do lat ubiegłych liczba skarg dotyczących wypadków uczniów na terenie szkół wyraźnie spadła.

Zgłoszenia dotyczące niezapewnienia warunków bezpieczeństwa w placówkach oświatowych wiązały się często z przenoszeniem tych placówek do nowych, gorzej przygotowanych obiektów. Ta niepokojąca tendencja dotyczyła głównie placówek dla dzieci niepełnosprawnych, które przenoszono w celu obniżenia kosztów utrzymania. Przenoszenie wiązało się niejednokrotnie z łączeniem placówek (np. specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, szkół podstawowych, gimnazjów) oraz zwalnianiem obiektów o wartości zabytkowej lub usytuowanych w centralnych punktach miasta.

W zgłaszanych sprawach Rzecznik wyjaśniał okoliczności wypadku, zwracając się o informacje do dyrektorów szkół oraz policji, informował zainteresowanych o przysługujących im prawach oraz występował do organów prowadzących szkoły o realizację standardów w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy na terenie szkoły oraz terenach przyległych.

Problemy związane z organizacją i zapewnianiem odpowiednich warunków podczas wypoczynku dzieci i młodzieży dotyczyły głównie:

- przestrzegania przepisów bhp w obiektach wypoczynkowych,
- organizacji zajęć zapewniającej bezpieczeństwo dzieci,
- odpowiedniego poziomu opieki nad dziećmi (zaniechywanie, spożywanie alkoholu przez nauczycieli),
- kwalifikacji pedagogów,
- stosowania kar oraz przemocy przez opiekunów,
- likwidacji placów zabaw na osiedlach mieszkaniowych,
- likwidacji harcówek i innych miejsc spędzania wolnego czasu,
- zakłócania spokoju dzieci przez osoby postronne,
- braku regulacji prawnych lub nadzoru nad przestrzeganiem przepisów bhp przez organizatorów i instruktorów podczas nietypowych form wypoczynku dzieci i młodzieży (np. jazda konna).

Rzecznik występował do organizatorów wypoczynku o wyjaśnienia i informacje oraz o wyeliminowanie stwierdzonych nieprawidłowości. W sprawach dotyczących poziomu opieki zwracał się o przeprowadzenie postępowań wyjaśniających przez właściwe kuratoria oświaty. W sprawach dotyczących placów zabaw występował o informacje i wyjaśnienia do prezesów spółdzielni mieszkaniowych lub przedstawicieli władz samorządowych. W uzasadnionych przypadkach przedkładał swoje opinie i wnioski.

4e. Trudności prawne i finansowe w zapewnieniu właściwej opieki nieletnim kierowanym do młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii. Niepokojącą grupę spraw stanowiły skargi dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych, przedstawicieli władz samorządowych (starostów), sędziów sądów rodzinnych, pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego oraz funkcjonariuszy policji na:

- niewykonywanie orzeczeń sądów w zakresie umieszczania nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii,
- problemy w finansowaniu młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii uniemożliwiające prawidłową realizację ich zadań statutowych,
- trudności w umieszczaniu w policyjnych izbach dziecka i placówkach interwencyjnych uciekinierów z młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii,

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii funkcjonowały do końca 2003 roku w oparciu o przepisy wydane przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Od 1 stycznia 2004 roku, na mocy ustawy z dnia 27 czerwca 2003 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zamianie niektórych innych ustaw¹⁷⁶, ośrodki ponownie powróciły pod nadzór kuratorów oświaty. Przez cały rok 2004 brakowało przepisów wykonawczych do wymienionej ustawy. Starostwa powiatowe otrzymywały postanowienia sądów rodzinnych o umieszczeniu nieletnich w placówce i nie mogły ich wykonać. Nieletni czuli się bezkarni i w dalszym ciągu podlegali demoralizującym wpływom środowiska. Zagadnienie to stało się przedmiotem wystąpienia generalnego Rzecznika do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu¹⁷⁷.

W związku z licznymi prośbami i skargami dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych Rzecznik skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu wzywające do podjęcia działań w zakresie finansowania tych placówek i umożliwienie im właściwej realizacji zadań statutowych¹⁷⁸.

Problem umieszczania uciekinierów z młodzieżowych ośrodków wychowawczych w policyjnych izbach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego, na który Rzecznik zwracał uwagę Ministrowi Edukacji Narodowej i Sportu w wystąpieniu z 2003 roku¹⁷⁹, także nie doczekał się jeszcze prawnego rozwiązania. Rzecznik w dalszym ciągu analizuje sytuację młodzieżowych ośrodków wychowawczych pod kątem wprowadzanych rozwiązań prawnych i ich konsekwencji dla sprawnego funkcjonowania tych placówek.

4f. Braki w organizacji pracy placówek oświatowych. Łamanie praw i uprawnień ucznia. Do Rzecznika wpływały skargi rodziców, organizacji społecznych, nauczycieli oraz samych uczniów na:

- dwuzmianowość zajęć szkolnych,
- skracanie przerw międzylekcyjnych,
- zakaz wychodzenia uczniów podczas przerw na boisko szkolne,
- wydłużanie się czasu pobytu uczniów w szkole,

¹⁷⁶ Dz. U. z 2003 r., Nr 137, poz.1304.

¹⁷⁷ Pismo z dn. 7 czerwca 2004 r., ZII-461-6/04/DJ.

¹⁷⁸ Pismo z dn. 8 marca 2004 r., ZBA-073 /04 /KB.

¹⁷⁹ Pismo ZII-414-29/04/DJ.

- przeładowanie programów nauczania,
- wielość alternatywnych podręczników szkolnych,
- braki w wyposażeniu szkół i placówek oświatowych w komputery, niedostateczny dostęp uczniów do Internetu,
- organizację dożywiania uczniów w szkole,
- likwidację stołówek szkolnych;
- nieprawidłowości w pracy burs szkolnych (kwaterowanie osób postronnych, przymusowe wyjazdy weekendowe młodzieży związane ze świadczeniem usług hotelowych),
- niekorzystne terminy olimpiad i konkursów przedmiotowych (np. w czasie ferii zimowych),
- niewłaściwa organizacja zajęć wychowania fizycznego (miejsce zajęć, zajęcia koedukacyjne, brak podziału na grupy).

We wszystkich sprawach Rzecznik występował o informacje i wyjaśnienia do dyrektorów szkół oraz o przeprowadzenie postępowań wyjaśniających do właściwych kuratorów oświaty. Wielokrotnie informowano zainteresowanych o obowiązujących w danym zakresie przepisach. Rzecznik wskazywał też tryb odwołania od decyzji dyrektora.

5.System oceniania i egzaminowania

Wprowadzone do szkół i placówek oświatowych systemy wewnątrzszkolnego oceniania w dalszym ciągu wzbudzały u rodziców i uczniów szereg wątpliwości. Problemy sygnalizowane w korespondencji dotyczyły głównie realizowania przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku¹⁸⁰ w odniesieniu do:

- informowania o wymaganiach i sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów,
- procedur stosowanych przy ocenianiu zachowania ucznia,
- możliwości odwołania się od wystawionej oceny,
- informowania rodziców ucznia o przewidywanych ocenach klasyfikacyjnych przed końcowym posiedzeniem rady pedagogicznej,
- wprowadzania nowych systemów oceniania (np. systemu punktowego).

¹⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych, Dz. U. z 2004 r., Nr 199, poz.2046.

Zwracano także uwagę na problemy związane z przebiegiem i unieważnianiem egzaminów.

Z korespondencji wynikało, że szkoły korzystały z możliwości tworzenia nowych systemów oceniania, jednak bez wystarczającego zaprezentowania ich rodzicom i uczniom. Rodzice i uczniowie zgłaszali liczne zapytania świadczące o ich niewiedzy w tym względzie. Większość spraw dotyczyła ustalania ocen z zachowania. Rodzice występujący do Rzecznika uważali, że wychowawcy zbyt arbitralnie dokonywali oceny zachowania uczniów stosując ogólnikowe lub nieprzystające do rzeczywistości kryteria. Wskazywali też na brak możliwości odwołania się od tej oceny.

Uczeń II klasy technikum prosił o interwencję w sprawie nieuwzględniania przez wychowawcę zwolnień lekarskich przy usprawiedliwianiu nieobecności w szkole¹⁸¹. Nieusprawiedliwione godziny zajęć dydaktycznych skutkowały obniżeniem ocen z zachowania. W toku postępowania wyjaśniającego okazało się, że wychowawca klasy stosował doraźne regulacje niezgodne z wewnątrzszkolnym systemem oceniania. Regulacje te, jak tłumaczył, były jego reakcją na częstą nieobecność uczniów i miały doprowadzić do większego zdyscyplinowania młodzieży. Po interwencji Rzecznika wychowawca klasy usprawiedliwił nieobecności na podstawie zwolnień lekarskich i skorygował wystawione oceny z zachowania.

Mimo opracowania i wdrożenia systemu oceniania w szkole niektórzy nauczyciele nie stosowali go w praktyce. Taki stan rzeczy powodował duże rozbieżności w ocenianiu uczniów przez różnych nauczycieli na terenie jednej placówki oświatowej. Rodziło to konflikty między nauczycielem a uczniami, którzy nie rozumieli, dlaczego nauczyciel nie stosuje zapisów zawartych w wewnątrzszkolnym systemie oceniania.

Ojciec uczennicy gimnazjum zgłosił¹⁸², że jego córce dopisano na koniec roku szkolnego dwie jedynki z chemii - niezgodnie z obowiązującym w szkole systemem oceniania. W konsekwencji zmianie uległa ocena końcoworoczna z dostatecznej na dopuszczającą. Obie oceny niedostateczne zostały dopisane podczas nieobecności uczennicy w szkole spowodowanej długim zwolnieniem lekarskim. Ojciec uczennicy zwrócił się o pomoc do dyrektora gimnazjum, który w toku przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego stwierdził, iż nauczycielka naruszyła normy wewnątrzszkolnego systemu oceniania, nakazał skreślenie

¹⁸¹ Sprawa ZII-431-126/04/DJ.

¹⁸² Sprawa ZII-431-83/04/DJ.

dopisanych ocen i skorygowanie oceny końcoworocznej oraz nałożył na nauczycielkę karę porządkową. W związku z zachowaniem nauczycielki, która nie tylko nie przeprosiła uczennicy za dopisanie ocen, ale zachowała się wobec niej bardzo nagannie, o sprawie został poinformowany Rzecznik i kurator oświaty. Podjęte działania doprowadziły do kontroli w gimnazjum w zakresie przestrzegania prawa oświatowego ze szczególnym uwzględnieniem realizacji wewnątrzszkolnego systemu oceniania. Kontrola wykazała nieprawidłowości w określeniu wymagań edukacyjnych z różnych przedmiotów przez nauczycieli gimnazjum i w konsekwencji doprowadziła do opracowania nowych zasad oceniania. Dyrektor szkoły został zobowiązany do stałego monitorowania funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu oceniania oraz poddawania go okresowej analizie.

Problemem budzącym wśród uczniów szczególnie dużo emocji były kryteria ocen z wychowania fizycznego. Uczniowie piszący w tej sprawie do Rzecznika skarżyli się, że bez względu na wysiłek włożony w ćwiczenia nie mogą uzyskać dobrych ocen, ponieważ nie pozwalają na to ich warunki fizyczne. Jak pisali, na lekcjach wychowania fizycznego stawia się im wymagania niemożliwe do spełnienia, niekiedy wywołujące obawę o własne zdrowie. Uczniowie ci sygnalizowali nauczycielom wychowania fizycznego swe problemy, lecz spotykali się z lekceważeniem lub z drwinami.

W sprawach dotyczących oceniania, klasyfikowania i promowania Rzecznik występował o wyjaśnienia do dyrektorów szkół lub o przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego do właściwych kuratorów oświaty. Uzyskiwane odpowiedzi świadczą o rzetelnie prowadzonych postępowaniach wyjaśniających, ale wskazują na odmienne interpretacje przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku. Pomocna dla nauczycieli i rodziców byłoby dokonanie wykładni tych przepisów przez prawników zatrudnionych w kuratoriach oświaty oraz Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu. Prowadzone przez kuratorów oświaty postępowania wskazują na szereg nieprawidłowości w sporządzanych przez szkoły wewnątrzszkolnych systemach oceniania oraz na niestosowanie się do nich w praktyce.

Zdecydowanie mniej liczne niż w roku ubiegłym były sprawy związane z przebiegiem i unieważnianiem egzaminów gimnazjalnych przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Zgłoszone sprawy dotyczyły ingerowania nauczycieli w prace uczniów, niesamodzielności uczniów w pisaniu prac (korzystanie z dodatkowych materiałów) oraz nierównych szans w

dostępie do szkół ponadgimnazjalnych uczniów zdających egzamin gimnazjalny w dodatkowym terminie. Zgłaszającymi byli rodzice oraz dyrektorzy szkół. Rzecznik występował w tych sprawach do okręgowych komisji egzaminacyjnych o informacje na temat przyczyn unieważnienia egzaminu.

Maturzyści i ich rodzice zgłaszali zapytania dotyczące przebiegu i unieważniania egzaminów maturalnych przez szkolne i okręgowe komisje egzaminacyjne. Pytania wskazywały na to, że uczniowie nie zostali przed egzaminem w sposób dostateczny zapoznani z przepisami dotyczącymi przebiegu egzaminu dojrzałości oraz trybu odwołania od decyzji przewodniczącego komisji o jego unieważnieniu. Niewiedza uczniów skutkowałą lekkomyślnym postępowaniem w trakcie egzaminu maturalnego. Rzecznik informował uczniów i ich rodziców o przepisach regulujących przebieg egzaminu maturalnego oraz udzielał rad co do dalszego postępowania w zakresie odwołania się od decyzji komisji egzaminacyjnej lub ponownego przystąpienia do egzaminu maturalnego.

6.Uczniowie ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi

Główne grupy spraw:

- 6a.Problemy dotyczące nauczania indywidualnego.
- 6b. Problemy dzieci nadpopudliwych.
- 6c. Problemy dzieci szczególnie uzdolnionych.

6a. Problemy dotyczące nauczania indywidualnego. Problemy poruszane w korespondencji dotyczyły praktycznej realizacji zapisów ustawowych dotyczących nauczania indywidualnego od momentu wyrażenia zgody przez dyrektora szkoły, poprzez organizację nauki (liczba godzin), do odpłatności za kształcenie oraz tryb odwołania od decyzji dyrektora.

Kolejny już rok sygnalizowano przypadki nieuwzględniania interesu dziecka w sytuacji braku środków finansowych na organizację nauczania indywidualnego. Dała się zaobserwować motywowana względami oszczędnościowymi wyraźna tendencja do ograniczania liczby godzin nauczania indywidualnego lub odraczania momentu rozpoczęcia nauczania indywidualnego w domu dziecka. Wydłużające się oczekiwanie powodowało czasowe ograniczenie możliwości realizacji obowiązku nauki, a często w konsekwencji prowadziło do nieklasyfikowania niepełnosprawnego ucznia. Miały miejsce także próby wywierania nacisku

na poradnie psychologiczno-pedagogiczne przez władze samorządowe zainteresowane maksymalnym obniżeniem liczby orzeczeń o potrzebie nauczania indywidualnego i specjalnego. Rzecznik szczegółowo badał podstawy prawne i merytoryczne podejmowanych w tym zakresie decyzji.

Do Rzecznika kierowane były sprawy związane z nierealizowaniem przez szkoły zaleceń i wskazań zawartych w orzeczeniach i opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie dostosowywania wymagań oraz form i metod pracy do specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów. Liczba tych spraw nie maleje od kilku lat. Rodzice skarżyli się na:

- nieinformowanie nauczycieli o orzeczeniu lub opinii poradni,
- nieopracowywanie przez nauczycieli programów dla uczniów o obniżonych wymaganiach edukacyjnych,
- nierealizowanie przez nauczycieli wskazań lub zaleceń zawartych w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- niedostosowanie kryteriów oceniania do specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów,
- nieudzielanie pomocy uczniom ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi.

We wszystkich sprawach dotyczących nieprawidłowości w realizacji obowiązku szkolnego i nauki Rzecznik podejmował korespondencję z władzami samorządowymi oraz placówkami oświatowymi odpowiedzialnymi za realizację orzeczeń o kształceniu specjalnym. Podejmowane interwencje w większości przypadków przynosiły pozytywne efekty.

6b. Problemy dzieci nadpobudliwych. Liczba zgłaszanych do Rzecznika spraw dotyczących tej grupy dzieci od dwóch lat znacząco wzrasta. Dzieci nadpobudliwe stosują przemoc wobec innych dzieci i zagrażają ich bezpieczeństwu. Często dokonują czynów o charakterze karalnym, np. podpalenie, pobicie. Rodzice dzieci nadpobudliwych skarżą się na brak wiedzy pedagogów o przyczynach zachowania ich dzieci oraz brak umiejętności postępowania z takimi dziećmi. Jak wynika z korespondencji, szkoły mają duże trudności z dostosowaniem metod i form nauczania do tego typu zaburzeń. Ich reakcja na zachowanie dziecka była na ogół bardzo negatywna. Podejmowano działania mające na celu jak najszybsze pozbycie się dziecka (zgoda na nauczanie indywidualne, wnioski do sądu rodzinnego o umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub resocjalizacyjnej, przeniesienie do innej szkoły, nacisk na rodzica, by przeniósł dziecko do szkoły niepublicznej). Rodzice dzieci

nadpobudliwych posądzeni byli o brak umiejętności wychowawczych. Wielu rodziców, broniąc prawa dziecka do nauki, popadało w konflikty z nauczycielami i dyrektorami szkół.

Matka ucznia z ADHD skarżyła się na brak współpracy, a nawet jej odmowę ze strony wychowawczynie klasy. Twierdziła, że wychowawczynie nie realizuje wypracowanych z lekarzem psychiatrą i psychologiem zaleceń do pracy z jej synem. Najbardziej dotykały matkę uwagi wychowawczynie na temat braku umiejętności wychowawczych i nieprawidłowych metod postępowania z dzieckiem. Matka początkowo próbowała nawiązać współpracę z wychowawczynią, jednak wychowawczynie traktowała ją „z góry” i nie próbowała zrozumieć postępowania dziecka ani szukać jego przyczyn. Interwencja Rzecznika doprowadziła do opracowania indywidualnego programu pracy z chłopcem na terenie szkoły oraz spójnych zasad postępowania z nim w szkole i w domu. W program ten włączone zostały i wychowawczynie, i matka. Wychowawczynie zauważyła swój brak wiedzy i nieumiejętność postępowania z dzieckiem z ADHD. Z własnej inicjatywy spotkała się z lekarzem i psychologiem. Rzecznik pozostaje w kontakcie z matką chłopca monitorując realizację programu¹⁸³.

W omawianych sprawach zwracano się do szkół o opracowanie indywidualnych programów pracy z danym uczniem oraz nawiązanie współpracy z rodzicami. Rzecznik monitorował realizację opracowanych programów. We wszystkich sprawach, które dotyczyły problemów dzieci z ADHD w szkole, Rzecznik występował do właściwych kuratorów oświaty o przeprowadzanie postępowań wyjaśniających, o zobowiązanie dyrektorów szkół do podjęcia współpracy z rodzicami uczniów oraz o wprowadzanie do szkół w formie szkoleń problematyki pracy z uczniem nadpobudliwym. **W porównaniu do roku ubiegłego nastąpiła wyraźna zmiana nastawienia wizytatorów kuratoriów do tej grupy uczniów i ich rodziców. Praktycznie we wszystkich sprawach wizytatorzy podejmowali działania mające na celu udzielenie pomocy uczniowi i jego rodzicom. Kuratoria oświaty bardzo pozytywnie zareagowały na apel Rzecznika o szkolenie nauczycieli w zakresie pracy z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo.**

Rzecznik w dalszym ciągu zaniepokojony jest sytuacją dzieci z ADHD na wsi i w małych miastach. Rodzice mają małą wiedzę o tym jak postępować z dzieckiem. Duża odległość od

¹⁸³ Sprawa ZII-431-33/04/DJ.

ośrodków medycznych uniemożliwia prawidłowe zdiagnozowanie dziecka oraz podjęcie systematycznego leczenia. W takich przypadkach doradcą rodzica powinien stać się wychowawca lub nauczyciel. Niestety w małych ośrodkach brak wiedzy i przygotowania nauczycieli do pracy z dziećmi nadpobudliwymi prowadzi do łamania ich praw. W skrajnych sytuacjach szkoła występuje z wnioskiem do sądu rodzinnego o ograniczenie władzy rodzicielskiej i umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

6c. Problemy dzieci szczególnie uzdolnionych. Rodzice i dzieci skarżyli się na procedury związane z przyznawaniem stypendiów (stypendium Prezesa Rady Ministrów oraz stypendium Prezesa Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa) oraz nieprawidłowości w zakresie udzielania pomocy dzieciom uzdolnionym przez szkoły i poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Zgłaszano także sprawy dotyczące potrzeby udzielenia pomocy na kontynuowanie nauki oraz uczestnictwo w zajęciach rozwijających dzieciom z uboższych rodzin pochodzącym ze wsi i małych miast.

Zarówno pomoc z tytułu uzdolnień dziecka, jak i sytuacji materialnej jego rodziny jest obszarem wymagającym podjęcia zdecydowanych działań. Szkoły i poradnie często nie są przygotowane do pracy z dziećmi uzdolnionymi. Ogrom elementarnych zadań szkół i poradni, brak dostatecznych środków finansowych oraz możliwości organizacyjnych uniemożliwiają prowadzenie systematycznej, efektywnej pracy z dziećmi zdolnymi. Te same przesłanki decydują o tym, że dzieci pragnące rozwijać swe zainteresowania, a pochodzące z rodzin ubogich, mają w tym zakresie ograniczone możliwości.

**PRAWO DO OCHRONY PRZED PRZEMOCĄ, OKRUCIEŃSTWEM,
WYZYSKIEM, DEMORALIZACJĄ, ZANIEDBANIEM ORAZ INNYM ZŁYM
TRAKTOWANIEM**

Zgodnie z art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.: „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją”.

Stosownie do art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka – „Rzecznik podejmuje działania zmierzające do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem”.

Stojąc na straży praw dziecka określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o Prawach Dziecka i innych przepisach prawa oraz mając na względzie jego dobro i bezpieczeństwo w roku 2004 Rzecznik Praw Dziecka występował wielokrotnie do właściwych organów z wnioskami o podjęcie inicjatywy ustawodawczej bądź o wydanie lub zmianę innych aktów prawnych, co w wielu przypadkach przyniosło efekt w postaci zmian w polskim ustawodawstwie.

A. INICJATYWY RZECZNIKA PRAW DZIECKA – WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **W związku ze skierowaniem do Komisji Kultury i Środków Przekazu rządowego projektu ustawy o kinematografii¹⁸⁴ Rzecznik wystąpił do Przewodniczącego Sejmowej Podkomisji do spraw rozpatrzenia projektu ustawy o kinematografii zwracając uwagę na brak w projekcie rządowym zasad rozpowszechniania filmów kinowych w kontekście ochrony niepełnoletniego widza¹⁸⁵.**

Pomimo, że art. 8 ustawy z dnia 16 lipca 1987 r. o kinematografii¹⁸⁶ definiuje ustalanie zasad produkcji, opracowywania, dystrybucji i rozpowszechniania filmów jako zadanie ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, w polskim ustawodawstwie brak jest uregulowań określających zasady rozpowszechniania filmów kinowych.

Prace w Parlamencie nad rządowym projektem ustawy toczą się nadal wraz z pracami nad poselskim projektem ustawy o kinematografii¹⁸⁷.

- **Zaalarmowany sygnałami telewidzów Rzecznik wystąpił do Przewodniczącej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie niekorzystnego wpływu na**

¹⁸⁴ Druk sejmowy nr 2055.

¹⁸⁵ Pismo z dn. 29 stycznia 2004 r., ZBA-070-5/04/PK.

¹⁸⁶ Dz. U. z 2003 r. Nr 58, poz. 513.

¹⁸⁷ Druk sejmowy nr 2598.

dzieci serialu *Ballada o lekkim zabarwieniu erotycznym* emitowanego w I Programie TVP¹⁸⁸.

Rzecznik uznał, iż program "Ballada o lekkim zabarwieniu erotycznym" lansuje wzorce mogące mieć niekorzystny wpływ na kształtowanie się poglądów i postaw młodocianych widzów. Zwrócił się więc do Przewodniczącej KRRiT o zapewnienie realizacji norm zawartych w art. 72 ust. 1 Konstytucji RP. Jednocześnie prosił o przekazanie informacji o dokonanych ustaleniach oraz planowanych działaniach.

W dniu 8 marca 2004 r. Rzecznik otrzymał orzeczenie Komisji Etyki TVP S.A.¹⁸⁹ stwierdzające, że nadawca, producent i autorzy cyklu programów pt. *Ballada o lekkim zabarwieniu erotycznym* naruszyli „zasady etyki dziennikarskiej w Telewizji Polskiej”. Ponadto 2 kwietnia 2004 r. do Biura Rzecznika Praw Dziecka wpłynęła odpowiedź Przewodniczącej KRRiT¹⁹⁰ informująca o wydaniu decyzji o nałożeniu kary pieniężnej na nadawcę, czyli spółkę TVP SA¹⁹¹.

- **Zaniepokojony skargami rodziców na niewłaściwą godzinę nadawania przez TVN programu „Rozmowy w toku”, zawierającego treści nieodpowiednie dla dzieci Rzecznik zwrócił się do Prezesa Telewizji TVN z przypomnieniem, że zgodnie z ustawą o radiofonii i telewizji z dnia 29 grudnia 1992 r. audycje lub inne przekazy, „które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu i moralnemu rozwojowi niepełnoletnich, nie mogą być rozpowszechniane między godziną 6.00 a 23.00 (art. 18 pkt 5) i wystąpił o zmianę godziny emisji programu.**

Wystąpienie zostało także skierowane do wiadomości Przewodniczącej KRRiT¹⁹².

W odpowiedzi Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji¹⁹³ stwierdziła, że nagrania audycji, których dotyczyły skargi poddane zostały wewnętrznej analizie programowej. Analiza we wszystkich przypadkach potwierdziła zasadność skarg a tym samym celowość wystąpienia Rzecznika Praw Dziecka. Audycje z tego cyklu, wyemitowane przez TVN, poprzez ukazanie drastycznych aspektów życia seksualnego

¹⁸⁸ Pismo z dn. 6 lutego 2004 r., ZBA-070-500-2/04/PK.

¹⁸⁹ Pismo z dn. 4 marca 2004 r., KE/47/149/04.

¹⁹⁰ Pismo z dn. 29 marca 2004 r., WSW-051-121/2004/4.

¹⁹¹ Decyzja nr 3/2004 z dnia 18 marca 2004 r.

¹⁹² Pismo z dnia 22 października 2004 r. BRPD-500-1/04/BR

¹⁹³ Pismo z dnia 24 listopada 2004 r. WSW-051-913/2004/3

oraz przyjętą formę ich prezentacji, abstrahującą od jakiejkolwiek wartościującej oceny moralnej, mogą mieć negatywny wpływ na prawidłowy psychiczny i moralny rozwój niepełnoletnich. Tym samym ich nadanie w godzinach między 6.00 a 23.00 stanowi naruszenie obowiązujących przepisów. Ponadto Przewodnicząca skierowała do nadawcy wezwanie do zaniechania rozpowszechniania w czasie chronionym (między godz. 6.00 a 23.00) audycji, które mogą mieć negatywny wpływ na prawidłowy rozwój psychiczny i moralny niepełnoletnich. Obiecała także, że KRRiT będzie monitorować cykl audycji „Rozmowy w toku” a dalsze naruszanie przez TVN przy emisji tego cyklu obowiązujących przepisów będzie skutkowało nałożeniem na nadawcę kary przewidzianej w art. 53 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji.

- Podzielając troskę wielu środowisk Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej o przedstawienie stanowiska Rządu RP w sprawie społecznych i zdrowotnych następstw wprowadzonych w ostatnich latach nowych regulacji prawnych w zakresie reklamy piwa oraz obniżenia cen wysokoprocentowych napojów alkoholowych¹⁹⁴.

Jednocześnie Rzecznik zwrócił się o przedstawienie podejmowanych działań zaradczych ukierunkowanych na zwalczanie narastającego problemu nadmiernego spożycia alkoholu wśród dzieci i młodzieży.

Rzecznik Praw Dziecka otrzymał do wiadomości pismo Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej do Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów¹⁹⁵ z prośbą o wydanie dyspozycji w sprawie przygotowania i wniesienia pod obrady Rady Ministrów projektu stanowiska Rządu w przedmiotowej sprawie. Do dnia dzisiejszego Rzecznik nie otrzymał powyższego stanowiska Rządu.

- Rzecznik zwrócił się do Przewodniczącej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji o zaprzestanie reklamowania piwa w czasie programów telewizyjnych przeznaczonych dla dzieci¹⁹⁶.

¹⁹⁴ Pismo z dn. 16 lutego 2004 r., ZBA-500-3/04/JS.

¹⁹⁵ Pismo z dn. 2 marca 2005 r., BDG.IV.074-15/04.

¹⁹⁶ Pismo z dn. 7 czerwca 2004 r., ZBA-500-14/04/JS.

Rzecznik był zbulwersowany faktem reklamowania piwa w przerwie emitowanego przez TVN programu "Dzieciaki z klasą". Szczególna szkodliwość tych reklam wynika z tego, iż jest to program realizowany z udziałem dzieci i gromadzący przed telewizorami dziecięce i rodzinne audytorium. W powyższej sprawie napływały również do Rzecznika protesty rodziców i samych dzieci.

Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji stwierdziła¹⁹⁷, iż całkowicie podziela pogląd Rzecznika. Kwalifikując reklamy do emisji w tzw. czasie ochronnym nadawca powinien brać pod uwagę charakter audycji. Do takiej staranności powinna go skłaniać treść § 5 rozporządzenia KRRiT z dnia 3 czerwca 2004 r.¹⁹⁸ w sprawie sposobu prowadzenia działalności reklamowej i telesprzedaży w programach radiowych i telewizyjnych. Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji wystąpiła do Prezesa TVN o spowodowanie, by w przyszłości nie dochodziło do podobnych sytuacji. Jej zdaniem należy podjąć w Parlamencie działania zmierzające do zaostrzenia przepisów regulujących dopuszczalność reklamy piwa w środkach masowego przekazu.

Rzecznik kilkakrotnie w 2004 r. występował do Sejmu RP o zaostrzenie przepisów dotyczących reklamy alkoholu w środkach masowego przekazu.

- Rzecznik wystąpił do Ministra Kultury o podjęcie działań legislacyjnych, które umożliwią jak najszybsze opracowanie przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji rozporządzenia w sprawie zasad rozpowszechniania, sposobu zapowiadania, kwalifikowania i symboli graficznych audycji lub innych przekazów dla małoletnich.¹⁹⁹**

Rzecznik zareagował tym samym na informację z Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na temat trudności związanych z wdrożeniem w życie nowych regulacji ustawy o radiofonii i telewizji dotyczących ochrony małoletnich widzów, a szczególnie bezwzględnego obowiązku przestrzegania przez nadawców tzw. czasu ochronnego. Chodzi o rozwiązanie kwestii spornej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji²⁰⁰ na korzyść małoletnich widzów. Rozbieżności interpretacyjne zapisów art. 18 ust.

¹⁹⁷ Pismo z dn. 22 czerwca 2004 r., WSW-051-463/2004/3.

¹⁹⁸ Dz. U. Nr 148, poz. 1565.

¹⁹⁹ Pismo z dn. 10 września 2004 r., ZBA-071-37/04/MP.

²⁰⁰ Dz. U. z 2004 r. Nr 91 poz. 874.

5b oraz ust. 6 pkt 2 i 3 w w związku z brzmieniem art. 18 ust. 5 ustawy o radiofonii i telewizji wymagają zdaniem Rzecznika zmiany obowiązujących przepisów ustawy o radiofonii i telewizji lub zaproponowania takiej redakcji przepisów projektu rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie zasad rozpowszechniania, sposobu zapowiadania, kwalifikowania i symboli graficznych audycji lub innych przekazów dla małoletnich, która zapewni pełną ochronę małoletnich widzów, w szczególności podczas tzw. czasu ochronnego. Wystąpienie zostało przesłane do wiadomości Przewodniczącej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Minister Kultury poinformował²⁰¹, że inicjatywa legislacyjna w przypadku wspomnianego wyżej rozporządzenia należy do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, która do chwili obecnej nie przedstawiła do konsultacji międzyresortowych stosownego projektu. Wynika to z trudności związanych z wdrożeniem w życie nowych regulacji ustawy o radiofonii i telewizji, które Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji opisała w piśmie do Rzecznika z dnia 24 czerwca 2004 r.²⁰² Projekt rozporządzenia w sprawie zasad rozpowszechniania, sposobu zapowiadania, kwalifikowania i symboli graficznych audycji lub innych przekazów dla małoletnich, opracowany przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji w listopadzie 2003 r. i przesłany do Ministerstwa Kultury, jest oparty na nieobowiązujących już przepisach ustawy o radiofonii i telewizji.

- **Wystąpienie do Przewodniczącej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie przygotowania w trybie pilnym projektu rozporządzenia w oparciu o art. 18 ust. 6 ustawy o radiofonii i telewizji²⁰³.**

Odpowiadając Przewodniczącej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na pismo z dnia 24 czerwca 2004 r.²⁰⁴ Rzecznik poinformował ją o swym wystąpieniu do Ministra Kultury (zob. wyżej). W obecnej sytuacji od dnia 1 maja 2004 r. nie obowiązuje rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów,

²⁰¹ Pismo z dnia 23 września 2004 r., DP.024/243/04/DU.

²⁰² Pismo KRRiT-077-14/070/04.

²⁰³ Pismo z dn. 28 października 2004 r., ZBA-071-37/04/MP.

²⁰⁴ Pismo KRRiT-077-14/070/04.

które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich²⁰⁵ uchylone przez art. 1 pkt 11 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji. Brak jest też nowego rozporządzenia w tym zakresie, co więcej nie rozpoczęły się nawet konsultacje międzyresortowe dotyczące tego projektu. Rzecznik proponuje zatem, aby Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji w oparciu o aktualne brzmienie art. 18 ust. 6 ustawy o radiofonii i telewizji w trybie pilnym przygotowała projekt nowego rozporządzenia, które zapewni jak najlepszą ochronę małoletnich widzów.

- **W wystąpieniu do Przewodniczącej Sejmowej Podkomisji nadzwyczajnej do rozpatrzenia obywatelskiego projektu ustawy o zakazie promowania przemocy w środkach masowego przekazu Rzecznik zgłosił swe uwagi do ww. projektu²⁰⁶.**

Rzecznik poparł inicjatywę obywateli. Jego zdaniem ochrona dzieci i młodzieży przed treściami mogącymi mieć szkodliwy wpływ na ich prawidłowy rozwój powinna mieć charakter kompleksowy. System oznaczeń powinien być jednolity dla produkcji telewizyjnej, filmowej i gier komputerowych. Rzecznik udziela merytorycznego wsparcia Komitetowi Inicjatywy Ustawodawczej, a także prowadzi działania promocyjne na rzecz projektu obywatelskiego. Obywatelski projekt ustawy (druk sejmowy nr 4) zakłada m.in.:

- wprowadzenie unormowań prawnych w zakresie ochrony małoletnich przed przemocą pokazywaną w środkach masowego komunikowania, w tym w nowo powstałych mediach, jak np. Internet i gry komputerowe;
- wprowadzenie zakazu emisji, produkcji, rozpowszechniania, wydawania, sprzedaży, wypożyczania oraz udostępniania treści zawierających przemoc oraz określenie sankcji karnych za naruszenie tych zakazów;
- wprowadzenie norm prawnych precyzujących, na czym polega promowanie przemocy w środkach masowego komunikowania;
- wprowadzenie definicji "produktów środków masowego komunikowania", "przemocy", "wulgarnego przedstawiania" oraz "obsceniczności".

Prace nad obywatelskim projektem ustawy nadal toczą się w Podkomisji Sejmowej.

- **Rzecznik wystąpił do Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach w sprawie wyodrębnienia w kodeksie karnym typu**

²⁰⁵ Dz. U. Nr 152, poz. 1744.

²⁰⁶ Pismo z dn. 13 lutego 2004 r., ZBA-070-2/04.

kwalfikowanego przestępstwa znęcania się nad osobą małoletnią oraz nieporadną²⁰⁷.

Była to ponowna prośba o podjęcie prac legislacyjnych zmierzających do nowelizacji art. 207 k.k. poprzez wyodrębnienie typu kwalfikowanego przestępstwa i podwyższenie progów odpowiedzialności karnej. Rzecznik dążył do zwiększenia zakresu ochrony prawno-karnej dziecka jako ofiary znęcania się. Do takiego wystąpienia upoważniały dane Komendy Głównej Policji wskazujące, iż liczba przestępstw z użyciem przemocy skierowanych przeciwko dzieciom utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie. W sposób szczególny dotyczy to przestępstwa znęcania się. Dotychczasowa regulacja prawna w niedostatecznym stopniu chroni dziecko przed przemocą i okrucieństwem. Dolny próg ustawowego zagrożenia (6 miesięcy) nie pozwala na takie odseparowanie sprawcy od ofiary by mogła ona zabezpieczyć sobie spokojną przyszłość.

Sejmowa Komisja Nadzwyczajna ds. zmian w kodyfikacjach nie podjęła propozycji Rzecznika odnośnie nowelizacji art. 207 k.k.

- **Wystąpienie do Przewodniczącego Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach o objęcie pokrzywdzonego dziecka zasadą jednokrotnego przesłuchania we wszystkich sprawach o przestępstwa, w których dopuszczono się względem małoletniego przemocy fizycznej lub psychicznej²⁰⁸.**

Rzecznik wniósł o stosowną nowelizację art. 185a kodeksu postępowania karnego. Dotychczasowa praktyka przesłuchiwanie małoletnich pokrzywdzonych w oparciu o art. 185a k.p.k. wskazuje, iż przepis ten nie chroni dziecka w pełni przed powtórna wiktymizacją. Zdaniem Rzecznika potrzebne są również rozwiązania zapewniające składowi orzekającemu dokładne odtworzenie treści zeznań dziecka. Może to być nie tylko nagranie dźwiękowe (art. 185a § 3 k.p.k.), ale również przekaz audiowizualny umożliwiający obserwację (i to wielokrotną) zeznającego dziecka, jego reakcji i zachowania. Wystąpienie zostało skierowane także do Przewodniczącej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz Ministra Sprawiedliwości.

²⁰⁷ Pismo z dn. 2 marca 2004 r., ZBA-070-11/04/PK.

²⁰⁸ Pismo z dn. 15 listopada 2004 r., ZBA-070-40/04/MP/KC.

Inicjatywa spotkała się z pełną akceptacją członków Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. Projekt ustawy nowelizującej art. 185a k.p.k. został uchwalony na posiedzeniu Sejmu w dniu 3 czerwca 2005 r. i obecnie oczekuje na czytanie w Senacie.

- **Rzecznik wystąpił do Prezesa Rady Ministrów o zmianę przepisów kodeksu karnego dotyczących ochrony dziecka przed pornografią w Internecie²⁰⁹.**

Istnieje problem braku zgodności prawa karnego ze standardami międzynarodowymi w dziedzinie ochrony dziecka przed pornografią w Internecie. Ustawa z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz ustawy - Kodeks wykroczeń²¹⁰ zmieniła treść art. 202 § 3 kodeksu karnego, dostosowując go do standardów międzynarodowych, w tym przede wszystkim do przepisów Konwencji o cyberprzestępczości. Konwencja w art. 9 ust. 1 przewiduje, że Państwa-Strony podejmą niezbędne środki prawne dla uznania za przestępstwa w prawie wewnętrznym takich działań jak: produkowanie, oferowanie lub udostępnianie, rozpowszechnianie lub transmitowanie, pozyskiwanie oraz posiadanie pornografii dziecięcej w ramach systemu informatycznego lub na środkach do przechowywania danych informatycznych. Jednocześnie art. 9 ust. 2 i 3 definiuje dziecko jako osobę poniżej 18 roku życia, co jest zgodne z ogólnym standardem ustanowionym w Konwencji o Prawach Dziecka. Tymczasem nowelizacja art. 202 § 3 k.k. podniosła granicę wieku ochrony małoletnich do 18 lat wyłącznie w zakresie produkcji, utrwalania lub sprowadzania materiałów pornograficznych z udziałem małoletniego w celu ich rozpowszechniania, a także w przypadku samego rozpowszechniania lub publicznego prezentowania treści pornograficznych z udziałem małoletniego. Utrzymano granicę 15 lat w odniesieniu do utrwalania, sprowadzania, przechowywania lub posiadania treści pornograficznych z udziałem małoletniego (art. 202 § 4 k.k.). Sytuacja taka jest wysoce szkodliwa, ponieważ znaczna część materiałów zawierających dziecięcą pornografią jest produkowana w warunkach domowych dla celów prywatnych lub dla wąskiej grupy „wtajemniczonych” osób. Z tego względu oraz z powodu sprzeczności art. 202 § 4 k.k. z art. 34 i 36 Konwencji o Prawach Dziecka należałoby niezwłocznie dokonać takiej zmiany kodeksu karnego, która zapewniłaby karalność utrwalania, sprowadzania, przechowywania lub posiadania treści pornograficznych z udziałem małoletniego do ukończenia 18 roku życia.

²⁰⁹ Pismo z dn. 20 sierpnia 2004 r., ZBA-500-24/04/MKr.

²¹⁰ Dz. U. z 2004 r., Nr 69, poz. 626.

Innym problemem nie rozwiązany przez wspomnianą nowelizację kodeksu karnego jest brak penalizacji tzw. wirtualnej pornografii dziecięcej – generowanej w sposób komputerowy, bez udziału rzeczywistych „aktorów”. Dzięki wykorzystaniu najnowszych rozwiązań techniki przeciętny użytkownik nie jest w stanie rozpoznać, czy ma do czynienia z rzeczywistym obrazem pornograficznym, czy też jedynie z produktem techniki cyfrowej. Ten rodzaj pornografii z uwagi na możliwości techniczne oraz niski koszt wytwarzania cieszy się coraz większym zainteresowaniem pedofilów i choćby z tego względu powinien być uznany za sprzyjający popełnianiu przestępstw seksualnych wobec dzieci. Sprawa wirtualnej pornografii wiąże się również z imperatywem ochrony wizerunku dziecka oraz poszanowania jego przyrodzonej i niezbywalnej godności gwarantowanej przez art. 30 Konstytucji RP, a także z ciążącym na władzach publicznych obowiązkiem jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka (art. 3 ust. 1 Konwencji o Prawach Dziecka).

- **Rzecznik wystąpił do Przewodniczącego Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach o wprowadzenie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny i Kodeks karny wykonawczy²¹¹ zapisów eliminujących możliwość kontaktu z dziećmi osób skazanych za przestępstwa seksualne przeciwko dzieciom²¹².**

Rzecznik uznaje za zasadne i potrzebne wprowadzenie wymogu stosowania przez sądy środka karnego polegającego na obowiązkowym orzekaniu względem takich osób zakazu zajmowania stanowiska albo wykonywania zawodu związanego z pracą z dziećmi bez ograniczenia w czasie (na zawsze). Rzecznik zaproponował ponadto rozważenie wprowadzenia nowych środków karnych w art. 39 k.k., takich jak:

- zakaz (mógłby on być orzekany na określony czas) kontaktowania się skazanego za przestępstwo seksualne przeciwko dziecku z ofiarą przestępstwa także po odbyciu wyroku (w przypadku więzi rodzinnych taki środek karny musiałby łączyć się z pozbawieniem lub zawieszeniem praw rodzicielskich; zgodnie z art. 51 k.k. sąd orzekający może wystąpić do sądu rodzinnego w tej sprawie);
- obowiązek poddania się leczeniu (terapii) sprawcy przestępstwa seksualnego przeciwko dziecku.

²¹¹ Druk sejmowy nr 2693.

²¹² Pismo z dn. 20 sierpnia 2004 r., ZBA-070-40/04/MP.

Rzecznik wskazał na możliwość rozszerzenia dotychczasowego art. 93 k.k. (który reguluje, wobec kogo może być orzeczone umieszczenie w zakładzie zamkniętym w celu zapobieżenia ponownemu przestępstwu) o sprawców przestępstw seksualnych przeciwko dzieciom. Musiałby wówczas powstać w Polsce odpowiednie zakłady zamknięte (specjalistyczne ośrodki lecznicze) dla osób o skłonnościach seksualnych względem dzieci. Rozszerzenie art. 93 k.k. winno być poprzedzone szeroką konsultacją ze specjalistami (psychiatrami i seksuologami). Istnieje potrzeba wprowadzenia szczególnych rozwiązań pozwalających na bieżącą kontrolę osób skazanych za przestępstwa seksualne przeciwko dzieciom (nadzór kuratorski lub policyjny). Zdaniem Rzecznika wskazana jest również zmiana art. 200 oraz 202 § 2 i 4 k.k. polegająca na podwyższeniu wieku małoletniego do 18 roku życia, a mająca na celu pełną ochronę dziecka przed wszelkimi formami wykorzystywania seksualnego. Zmiana taka byłaby zgodna z obowiązującymi standardami międzynarodowymi oraz postulatami instytucji międzynarodowych względem Polski.

Wszystkie powyższe propozycje (poza podwyższeniem wieku małoletniego w art. 200 oraz 202 § 2 i 4 k.k. do lat 18) zostały wykorzystane i wprowadzone do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz Kodeks karny wykonawczy. W pracach Podkomisji nadzwyczajnej ds. przedmiotowego projektu ustawy od lipca 2004 r. do maja 2005 r. uczestniczył przedstawiciel Rzecznika. W dniu 3 czerwca 2005 r. Sejm uchwalił niniejszy projekt ustawy i obecnie oczekuje on na czytanie w Senacie.

- **Rzecznik zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów o podjęcie działań zmierzających do stworzenia systemowych rozwiązań przeciwdziałających wykorzystywaniu seksualnemu dzieci²¹³.**

Niezbędne jest podjęcie szeroko zakrojonej akcji informacyjnej mającej na celu uwrażliwienie społeczeństwa na problem pedofilii. Przede wszystkim jednak istnieje pilna potrzeba wprowadzenia do ustawodawstwa instrumentów prawnych, które wyeliminują lub istotnie ograniczą możliwości kontaktu z dziećmi osób stanowiących dla nich takie zagrożenie. W związku z tym należy wprowadzić normy przewidujące:

- dodatkowe wymogi formalne (np. zaświadczenie o niekaralności) oraz szczególną kontrolę osób ubiegających się o zatrudnienie lub pracujących w

²¹³ Pismo z dn. 4 lipca 2004 r., ZBA-500-20/04/MD/TR.

jednostkach (instytucjach) zajmujących się opieką, leczeniem, kształceniem i wychowaniem dzieci, organizacją ich wypoczynku oraz rozwijaniem zainteresowań artystycznych i sportowych;

- zakaz wykonywania zawodu związanego z pracą z dziećmi przez osoby skazane za przestępstwa seksualne przeciwko dzieciom;
- wymóg orzekania przez sądy obowiązkowego leczenia sprawcy przestępstwa seksualnego przeciwko dzieciom;
- bieżącą kontrolę osób skazanych za przestępstwa seksualne przeciwko dzieciom uniemożliwiającą im powrót do przestępstwa;
- niestosowanie do tej kategorii przestępstw przepisów dotyczących zatarcia skazania.

Rzecznik zwrócił się o pilne podjęcie niezbędnych prac legislacyjnych w celu wprowadzenia systemowych unormowań zmierzających do zapewnienia dzieciom pełnej ochrony przed pedofilią. Powyższe wystąpienie zostało wzmocnione zwołaniem konferencji prasowej w dniu 14 lipca 2004 r., na którą Rzecznik zaprosił Ministra Sprawiedliwości, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Przewodniczącą Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka.

Wiceprezes Rady Ministrów²¹⁴ poinformował Rzecznika, że Rząd na posiedzeniu w dniu 15 czerwca 2004 r. przyjął stanowisko postulujące dalsze prace legislacyjne nad poselskim projektem ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny i Kodeks karny wykonawczy²¹⁵, podkreślając przy tym wagę problemu pedofilii i potrzebę podjęcia działań, które powinny przyczynić się do pełniejszej ochrony społeczeństwa przed tzw. przestępstwami seksualnymi, zwłaszcza wobec małoletnich. Ponadto szczegółowych odpowiedzi, zawierających informację na temat działań podejmowanych przez Rząd w kwestii przeciwdziałania pedofilii udzielili: Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji²¹⁶, Minister Sprawiedliwości²¹⁷ oraz Minister Edukacji Narodowej i Sportu²¹⁸.

²¹⁴ Pismo z dn. 27 lipca 2004 r., SJN-221-1(2)/04.

²¹⁵ Druk sejmowy nr 2693.

²¹⁶ Pismo z dn. 24 sierpnia 2004 r., SMP-0749-6937/04/EN.

²¹⁷ Pismo z dn. 7 września 2004 r., P.I. 427/894/04.

²¹⁸ Pismo z dn. 29 września 2004 r., DPZN-SPP-JB-043-1/04.

- **Rzecznik wystąpił do Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn przedstawiając uwagi do wstępnej wersji Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Nietolerancji²¹⁹.**

Rzecznik sugerował w szczególności wprowadzenie do programu zapisu dotyczącego zapewnienia wszystkim dzieciom należącym do mniejszości narodowych lub etnicznych (w tym zwłaszcza dzieciom romskim) powszechnej edukacji w klasach integracyjnych.

Propozycje Rzecznika zostały uwzględnione poprzez wprowadzenie zapisów o modelu klas integracyjnych i prowadzeniu zajęć edukacyjno-integracyjnych dla wszystkich dzieci.

- **W związku z przygotowaniem przez Rząd RP projektu *IV Sprawozdania okresowego Rzeczypospolitej Polskiej z realizacji postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania za okres od 1 sierpnia 1998 r. do 30 czerwca 2004 roku* Rzecznik przekazał Ministrowi Sprawiedliwości swoje uwagi i propozycje zmian, w szczególności w zakresie przestrzegania praw wychowanków, umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich²²⁰.**

O podjęcie działań zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw wychowanków ww. placówek oraz wyeliminowanie nieprawidłowości w tym zakresie Rzecznik zwracał się do Ministra Sprawiedliwości w marcu 2002 roku. Wystąpienie to stanowiło podsumowanie badań przeprowadzonych przez pracowników Biura Rzecznika Praw Dziecka na przełomie października i listopada 2001 roku mających na celu ocenę stanu przestrzegania praw małoletnich w zakładach dla nieletnich, poziomu realizowanego procesu resocjalizacji oraz stosowanych środków wychowawczych w postępowaniu z nieletnimi. Wystąpienie wraz z wynikami badań przekazane zostało wówczas także przedstawicielom Sejmu i Senatowi. W wystąpieniu Rzecznika zostały szczegółowo omówione następujące zagadnienia:

- karne stosowanie izby przejściowej w zakładach dla nieletnich;
- problemy w bezzwłocznym kierowaniu nieletnich do zakładów poprawczych z powodu braku miejsc w placówkach;

²¹⁹ Pismo z dn. 6 kwietnia 2004 r., ZBA-071-18/04/MKr.

²²⁰ Pismo z dn. 13 sierpnia 2004 r., ZBA-071-41/04/MKr/DJ.

- brak reakcji pracowników zakładów dla nieletnich na zachowania agresywne wychowanków oraz istnienie tzw. „drugiego życia”;
- przypadki bicia i poniżania wychowanków przez pracowników placówek.

Rzecznik przedstawił jednocześnie następujące propozycje zmian systemowych:

- podniesienie poziomu realizowanego w zakładach procesu wychowania i resocjalizacji;
- racjonalna wymiana kadry pedagogicznej;
- podniesienie statusu pracownika zakładów dla nieletnich;
- podnoszenie kwalifikacji pracowników;
- wprowadzenie standardów jakości pracy zakładów dla nieletnich;
- obniżenie kosztów funkcjonowania zakładów dla nieletnich – zwiększenie liczby miejsc oraz terminowe wykonywanie orzeczeń sądów o umieszczeniu w zakładach.

Rzecznik wyraził nadzieję, że przedstawione przez niego uwagi zostaną uwzględnione w tekście *IV sprawozdania*, a przekazane propozycje zmian zostaną wykorzystane przez Ministra Sprawiedliwości w działaniach na rzecz poprawy ochrony praw dzieci i młodzieży w zakładach dla nieletnich.

- **W wystąpieniu do Ministra Kultury Rzecznik przedstawił swoje stanowisko wobec projektu Rekomendacji Parlamentu Europejskiego oraz Rady Europy o ochronie małoletnich i godności ludzkiej oraz o prawie do odpowiedzi w odniesieniu do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego i usług informacyjnych²²¹.**

Proponowana Rekomendacja wychodzi naprzeciw oczekiwaniom wielu osób i środowisk zaniepokojonych zwiększającą się liczbą scen przemocy oraz powszechnością treści obscenicznych prezentowanych we wszystkich środkach masowego przekazu. Należy jednak pamiętać, że nie będzie ona miała prawnie wiążącego charakteru. Istotna zmiana może nastąpić wyłącznie na skutek przyjęcia regulacji o charakterze prawnie wiążącym, normującej problematykę w sposób jednolity i kompleksowy. Stałoby się tak, gdyby został przyjęty obywatelski projekt ustawy o zwalczaniu przekazów szkodliwych dla małoletnich odbiorców w środkach masowego komunikowania, nad którym od kilku lat toczą się prace w Sejmie. Rzecznik jest gorącym zwolennikiem tego projektu. Na konieczność stworzenia jasnego i

²²¹ Pismo z dn. 8 lipca 2004 r., ZBA-071-38/04/MKr.

czytelnego systemu klasyfikacji filmów, programów telewizyjnych oraz programów komputerowych w oparciu o kryterium wieku i potencjalnej szkodliwości dla odbiorcy Rzecznik zwraca uwagę władzom publicznym już od kilku lat. Stosowne wystąpienia w tej sprawie kierował do Sejmu RP, Ministra Kultury, Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Niestety w dalszym ciągu nie istnieją nawet zręby takiego systemu.

- **W wystąpieniu do Przewodniczącego Sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Rzecznik zajął stanowisko w sprawie form opieki nad dziećmi i młodzieżą – ofiarami przemocy seksualnej²²².**

System pomocy dziecku-ofierze przemocy seksualnej wymaga wielu zmian. Wraz ze wszczęciem postępowania karnego w sprawie o pedofilię dziecko powinno uzyskać natychmiastową i bezpłatną pomoc psychologiczną. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r.²²³ do zadań własnych powiatu należy prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej oraz utworzenie i utrzymanie powiatowego centrum pomocy rodzinie. Zadania te powinny być wykonywane zgodnie z założeniami „Planu przeciwdziałania przemocy wobec dzieci” przedłożonego Sejmowi przez Rzecznika Praw Dziecka już w 2001 r. Rzecznik postuluje również wprowadzenie do kodeksu karnego środka zapobiegawczego w postaci nakazu opuszczenia przez domniemanego sprawcę przemocy mieszkania zajmowanego wspólnie z ofiarą. Nakaz ten mógłby być także orzekany jako środek karny, w przypadku zawieszenia wykonania kary lub warunkowego umorzenia postępowania. Projekt ustawy wprowadzającej nakaz opuszczenia wspólnie zajmowanego miejsca zamieszkania znajduje się w uzgodnieniach międzyresortowych, a jego projektodawcą jest Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Pomoc dzieciom-ofiarom przemocy seksualnej wymaga także respektowania podmiotowości dziecka i ochrony jego interesów w działalności organów władzy publicznej oraz w postępowaniu sądowym. Z postanowień dwóch światowych kongresów przeciwko seksualnemu wykorzystywaniu dzieci w celach komercyjnych w Sztokholmie w 1996 r. oraz w Jokohamie w 2001 r. wynikają dla Polski następujące zobowiązania:

- objęcie małoletnich między 15 a 18 rokiem życia pełną ochroną przed wykorzystywaniem seksualnym;

²²² Pismo z dn. 27 lipca 2004 r., ZBA-070-39/04/MP.

²²³ Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.

- opracowanie i wdrożenie krajowych programów dotyczących zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci;
 - zbudowanie systemu pomocy dziecku-ofierze przemocy;
 - utworzenie baz danych dotyczących dzieci narażonych na wykorzystywanie oraz sprawców tego procederu;
 - opracowanie i realizacja programu informowania społeczeństwa o problemie, sposobach jego rozpoznawania oraz istniejących możliwościach pomocy.
- **Rzecznik wystąpił do Komendanta Głównego Policji o dokonanie kontroli mającej na celu sprawdzenie, czy w agencjach towarzyskich są zatrudniane osoby małoletnie oraz o podjęcie działań zmierzających do wyeliminowania zatrudniania małoletnich w agencjach towarzyskich²²⁴.**

Konwencja o Prawach Dziecka²²⁵, a w szczególności jej art. 32, wskazuje na prawo dziecka do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym oraz przed wykonywaniem pracy, która może być niebezpieczna lub też może kolidować z kształceniem dziecka, bądź może być szkodliwa dla jego zdrowia lub rozwoju fizycznego, umysłowego, duchowego, moralnego lub społecznego. Ratyfikowana przez Polskę Konwencja Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy²²⁶ dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci zobowiązuje władze naszego kraju do ochrony dzieci (tj. w rozumieniu tej Konwencji osoby poniżej 18 roku życia) m.in. przed pracą, która ze względu na swój charakter lub okoliczności, w których jest prowadzona, może zagrażać zdrowiu, bezpieczeństwu lub moralności dzieci. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy²²⁷ zatrudnianie młodocianych (tj. osób, które ukończyły lat 16, a nie przekroczyły 18 lat) możliwe jest jedynie w celu przygotowania zawodowego lub do prac lekkich, które nie mogą powodować zagrożenia dla życia, zdrowia i rozwoju psychofizycznego młodocianego, a także nie mogą utrudniać mu wypełniania obowiązku szkolnego. Stosownie do art. 190 § 2 kodeksu pracy zabronione jest zatrudnianie osób, które nie ukończyły lat 16.

²²⁴ Pismo z dn. 30 lipca 2004 r., ZBA-500-21/04/MP.

²²⁵ Dz. U. z 1991 r. Nr 120 poz. 526 z późn. zm.

²²⁶ Dz. U. z 2001 r., Nr 125, poz. 1364.

²²⁷ Dz. U. z 1998 r., Nr 21, poz. 94 z późn. zm.

Komendant Główny Policji zadeklarował podjęcie działań operacyjnych w największych aglomeracjach miejskich w celu kontroli i monitoringu przedstawionej przez Rzecznika problematyki. Ponadto w dniu 12 sierpnia 2004 r.²²⁸ poinformował Rzecznika o działaniach policji mających na celu zidentyfikowanie osób nieletnich uprawiających nierząd w agencjach towarzyskich oraz skuteczne karanie sprawców czerpiących korzyści majątkowe z nierządu innych osób. Komendant zaprezentował opracowaną przez Komendę Główną Policji *Koncepcję działań policyjnych ukierunkowanych na zapobieganie i zwalczanie przestępczości godzącej w wolność seksualną i obyczajność małoletnich.*

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Zdrowia o wydanie aktu wykonawczego do ustawy o zakładach opieki zdrowotnej, który określiłby obowiązki personelu pogotowia ratunkowego w przypadku uzasadnionego podejrzenia, że wypadek pozostaje w bezpośrednim związku z czynem przestępczym²²⁹.**

Zgodnie z delegacją ustawową zawartą w art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej²³⁰ minister właściwy do spraw zdrowia, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, winien określić obowiązki personelu pogotowia ratunkowego w razie uzasadnionego przypuszczenia, że wypadek pozostaje w bezpośrednim związku z czynem przestępczym. W ocenie Rzecznika tryb ujawniania czynów przestępczych wymierzonych przeciwko najmłodszym ciągle wymaga usprawnienia. Istnieją przy tym instrumenty prawne, które mogłyby wpłynąć na poprawę wykrywalności przestępstw związanych z przemocą wobec dzieci. Dziecko, które stało się ofiarą przemocy, korzysta często z pomocy medycznej udzielanej np. przez personel pogotowia ratunkowego. Personel ten nie posiada wystarczającej wiedzy o tym, jakie kroki w danych okolicznościach mogą i powinny być podjęte. Dlatego potrzebne jest jasne unormowanie powyższej problematyki w drodze wypełnienia wspomnianej delegacji ustawowej. Rzecznik uznał ponadto za konieczne podjęcie inicjatywy legislacyjnej mającej na celu wprowadzenie odpowiednich zapisów w ustawach regulujących zasady wykonywania zawodów medycznych.

²²⁸ Pismo T-V-239/208/2004.

²²⁹ Pismo z dn. 8 czerwca 2004 r., ZBA-500-9/04/MD/TR.

²³⁰ Dz. U. Nr 91, poz. 408 z późn. zm.

Minister poinformował²³¹, że w art. 39 pkt 1 ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym zamieszczona została zmiana art. 28 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej. Intencją ustawodawcy była zmiana tego artykułu i uchylenie zawartej w nim delegacji do wydania rozporządzenia. Ponadto Minister wskazał na znajdujący się w uzgodnieniach międzyresortowych projekt ustawy o zapobieganiu i przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jako akt prawny, w którym zostaną zawarte regulacje odnoszące się do kwestii powiadamiania odpowiednich organów przez określone podmioty (w tym lekarzy, pielęgniarki i położne) w przypadku powzięcia wiadomości o popełnieniu przestępstwa.

- Rzecznik wystąpił do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do wprowadzenia zakazu handlu nasionami marihuany²³².

Zdaniem Rzecznika nowelizacji wymaga art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²³³. Wskazany przepis, zabraniający wprowadzania do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych, mleczka makowego lub słomy makowej, a także uczestniczenia w takim obrocie, nie wymienia nasion marihuany, które same w sobie nie zawierają substancji narkotycznej. Do Rzecznika docierają natomiast sygnały o rozpowszechnianiu się procederu obrotu tymi nasionami za pośrednictwem stron internetowych, czego konsekwencją jest hodowla roślin. Konieczna jest więc objęcie zakazem obrotu nasion marihuany. Wystąpienie zostało przekazane do wiadomości Ministra Sprawiedliwości.

Odpowiadając Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji²³⁴ powołał się *per analogiam* na art. 49 ust. 1 oraz art. 51 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii zakazujący uprawiania konopi w zależności od ich rodzaju. Dopiero z dojrzałej konopi można uzyskać substancję czynną psychoaktywnie i to jedynie z konopi niewłóknistej, natomiast nasiona obu typów konopi są morfologicznie nierozróżnialne. Aby zatem przypisać danej osobie popełnienie czynu zabronionego, najpierw trzeba z nasion

²³¹ Pismo z dn. 15 lipca 2004 r., MZ-PZR-8378-014-1170/TM/04.

²³² Pismo z dn. 26 października 2004 r., ZBA-500-40/04/MKr.

²³³ Dz. U. z 2003 r., Nr 24, poz. 198 z późn. zm.

²³⁴ Pismo z dn. 10 grudnia 2004 r., SMP-0749-9405/04/EN.

wyhodować dojrzałe rośliny. W opinii Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji zaproponowana przez Rzecznika nowelizacja art. 43 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii skutkowałaby tak dużymi kosztami finansowymi i organizacyjnymi, że przepis byłby najprawdopodobniej martwy. Ponadto inicjatywa w zakresie pozyskania nasion poprzez Internet związana jest z osobą nabywcy. Nie można go uznać za pokrzywdzonego czy też ofiarę przestępstwa. Dostawca odpowiadać może za pomocnictwo w popełnieniu przestępstwa. Art. 40 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii przewiduje zakaz m.in. „wytwarzania” wbrew przepisom ustawy środków odurzających lub substancji psychotropowych. Określenie „wytwarzanie” zdefiniowane zostało w art. 6 pkt 23 ww. ustawy jako czynności, za pomocą których mogą być otrzymywane środki odurzające – takie jak uprawa, zbiór, suszenie, rozdrabnianie roślin. W efekcie przepisy ustawy umożliwiają właściwe zakwalifikowanie procederu handlu nasionami marihuany przez Internet.

B. SPRAWY INDYWIDUALNE ZGŁASZANE DO RZECZNIKA PRAW DZIECKA

Do spraw z tego zakresu zastosowano podział merytoryczny na:

- 1) przemoc psychiczną,
- 2) przemoc fizyczną,
- 3) przemoc seksualną,
- 4) zaniedbanie,
- 5) przemoc w mediach.

1. Przemoc psychiczna

Jako przejawy przemocy psychicznej kwalifikowano m.in.: szantaż emocjonalny, poniżanie, zawstydzanie, zastraszanie, obwinianie, wyzwiska, groźby. Przemoc psychiczna towarzysząca przemocy fizycznej lub seksualnej wzmacniała jej skutki. Silna zależność pomiędzy sprawcą a ofiarą sprawiała, że jedno słowo lub gest sprawcy, niewiele znaczące dla osób postronnych, bywało dla ofiar przyczyną bolesnego urazu. Dziecko, które doznało przemocy seksualnej lub fizycznej, odczuwało lęk i było w wielu sytuacjach bezradne wobec sprawcy. Rzecznik sygnalizował możliwość kontynuacji każdego rodzaju przemocy. Zwracał na to uwagę instytucjom pomagającym ofiarom przemocy, sądom, policji. Podczas bezpośrednich i telefonicznych rozmów pracownicy BRPD udzielali bezpośredniej pomocy ofiarom w

wychodzeniu z bezradności i zależności od sprawcy. Szczególnym rodzajem przemocy psychicznej wobec dziecka są sytuacje, w których obserwują one akty przemocy wobec innych osób.

Do Rzecznika zwracały się dzieci i rodzice w sytuacjach konfliktu w rodzinie bądź placówce oświatowej. Dzieci przedstawiały trudne sytuacje związane z poczuciem odrzucenia w rodzinie lub klasie szkolnej. Rzecznik udzielał porad psychologicznych, prawnych oraz wskazywał, gdzie można otrzymać systematyczną pomoc terapeutyczną lub prawną. Jeśli konflikt nosił znamiona czynów ściganych z urzędu, Rzecznik wnosił do odpowiednich instytucji o podjęcie działań.

2.Przemoc fizyczna

Sprawy z zakresu przemocy fizycznej zgłaszane były przez dzieci, rodziców, krewnych, sąsiadów, wychowawców i media.

Sprawcami przemocy fizycznej byli rodzice, ich konkubenci, sąsiedzi, a także pracownicy placówek zajmujących się dziećmi. Skargi na przemoc ze strony funkcjonariuszy policji dotyczyły sposobu przesłuchania lub przypadków, w których podczas rewizji domu czy aresztowania rodzica dochodziło do pobicia rodzica lub krewnych w obecności dziecka.

We wszystkich sprawach Rzecznik zwracał się do prokuratury z prośbą o informacje na temat prowadzonego postępowania. Zwracał uwagę na sytuację pozostałego w domu rodzeństwa, informował powiatowe centra pomocy rodzinie. Ważnym problemem pozostawała niemożność odseparowania ofiary od sprawcy.

Na podstawie informacji prasowej Rzecznik podjął sprawę chłopca, którego ojciec przebywał w zakładzie karnym w związku z morderstwem matki dziecka²³⁵. Matka została zamordowana na oczach dziecka. Ojciec zagroził dziadkom opiekującym się dzieckiem, że porwie syna w czasie przepustki z zakładu karnego. Rzecznik zwrócił się do dyrektora zakładu karnego z prośbą o udzielenie niezbędnych wyjaśnień. W odpowiedzi dyrektor poinformował, że aktualnie wstrzymał wszystkie czasowe zezwolenia na opuszczanie zakładu karnego przez ojca

²³⁵ Sprawa ZII-440-47/04/MH.

dziecka oraz zwrócił się do policji i kuratora zawodowego o przeprowadzenie wywiadów środowiskowych. Zapewnił, że zgodnie z art. 140 § 3 k.k.w. nałożony na skazanego zakaz przebywania w miejscu pobytu opiekunów dziecka.

W sytuacjach przemocy Rzecznik informował poszkodowanych o możliwości eksmitowania sprawcy, który stanowi zagrożenie dla zdrowia i życia pozostałych domowników. Rzecznik informował o możliwości wystąpienia o zwolnienie z kosztów sądowych i o przydzielenie adwokata z urzędu. W każdym przypadku udzielał fachowej pomocy psychologicznej, a ponadto informował o instytucjach i organizacjach świadczących pomoc ofiarom przemocy w pobliżu miejsca zamieszkania rodziny.

3.Przemoc seksualna

Przemoc seksualna przybiera różne formy – gwałt, dotykowe formy pobudzenia seksualnego (np. masturbacja), formy pobudzania (np. za pomocą pornografii). Przemoc seksualna wobec dziecka występowała w rodzinach, jak również w placówkach odpowiedzialnych za opiekę, wychowanie i zdrowie dziecka (placówkach opiekuńczych, ośrodkach szkolno-wychowawczych, szkołach, sanatoriach itp.). Sprawcami były osoby ważne dla dziecka ze względu na autorytet lub stosunek zależności, np. rodzic, konkubent rodzica, krewny, przyjaciel domu, wychowawca, ksiądz, psychoterapeuta. Dziecko molestowane nie informowało o przemocy, dopóki nie czuło się bezpieczne, np. po powrocie do domu z sanatorium. W przypadku molestowania w rodzinie o przemocy świadczyły często dopiero takie zdarzenia jak ciąża nastoletniej dziewczynki czy śmierć niemowlęcia. Informacji dostarczały też rodziny zastępcze, do których trafiły dzieci molestowane. Ponadto do Rzecznika zwracali się rodzice dzieci molestowanych przez osoby obce. Do Rzecznika zgłoszono też kilka spraw dotyczących oddziaływania na grupę noszącego znamiona przemocy seksualnej²³⁶.

Przemocy seksualnej zawsze towarzyszyła przemoc psychiczna. Dzieci były zastraszone, uwodzone, obwiniane przez sprawców przemocy. W przypadku dzieci z rodzin ubogich czy dzieci zaniedbanych presja psychiczna była jeszcze silniejsza. W niewielkich

²³⁶ Np. sprawa ZII-440-174/04/MH dotyczy dyskoteki dostępnej dla osób niepełnoletnich, w czasie której pokazywane są występy striptizerów. Sprawy ZII-440-94-167/04/BR dotyczyły protestów przeciwko ankietom wprowadzonym do szkół gimnazjalnych zawierających drastyczne opisy patologicznych i karalnych zachowań seksualnych.

miejsowościach istotną przeszkodę w ujawnieniu przemocy odgrywał lęk przed ostracyzmem społecznym, rozgłosem, presją ze strony pozostałych członków rodziny, w tym sprawcy przemocy. Przerwanie przemocy miało miejsce zazwyczaj wtedy, gdy dochodziło do zaangażowania osób postronnych i instytucji.

Rzecznik wspierał ofiary oraz ich bliskich w przeciwstawianiu się przemocy. W każdym przypadku Rzecznik – współpracując z organami wymiaru sprawiedliwości – zwracał szczególną uwagę na uwzględnienie dobra dziecka, szybkość toczącego się postępowania, przestrzeganie obowiązujących procedur oraz konieczność oddzielenia sprawcy od ofiary. Udzielał zainteresowanym wyczerpujących informacji o prawie oraz instytucjach i organizacjach niosących pomoc. Sprawy badane przez Rzecznika dowodzą następujących mankamentów w stosowaniu prawa: rodzice nie są informowani o przysługujących im uprawnieniach, szczególnie o możliwości przystąpienia do procesu w roli oskarżyciela posiłkowego; postępowania trwają zbyt długo; nie uwzględnia się problemu wtórnej wiktyimizacji ofiar przez ich ponowny kontakt ze sprawcą; wielokrotnie przesłuchuje pokrzywdzonego na tę samą okoliczność; zmiany prokuratorów w tej samej sprawie utrudniają szybkie zakończenie postępowania; brak wsparcia psychologicznego dziecka i rodziny w trakcie postępowania sądowego skutkuje pogłębianiem się urazu pokrzywdzonych.

4.Zaniedbanie

Zaniedbanie wiąże się z niezaspokojeniem ważnych potrzeb dziecka zarówno na poziomie fizycznym (potrzeby fizjologiczne, odżywianie, higiena, opieka medyczna itp.), jak emocjonalno-intelektualnym (nieakceptacja, niezrozumienie, odrzucenie, opuszczenie, brak stymulacji, zaniedbywanie obowiązku szkolnego itp.) Sytuacje takie wynikały najczęściej z trudności emocjonalnych i życiowych rodziców. Przykłady skrajnego zaniedbania dziecka wiązały się dodatkowo z zaburzeniami osobowości i zachowania, uzależnieniem, chorobą psychiczną, doświadczeniami przemocy u dorosłych opiekunów dzieci. Sytuacje znacznego zaniedbania zgłaszały do Rzecznika osoby postronne, np. sąsiedzi, pracownicy placówek oświatowych, pozarządowych, społecznych, a także rodzice, nie przebywający na stałe z dziećmi. Dodatkowym czynnikiem sprzyjającym zaniedbywaniu dzieci było ubóstwo. Zaniedbane dzieci z ubogich rodzin znajdowały się w wyjątkowo trudnej sytuacji. Wstydzące

się swych warunków życia, odrzucone przez rówieśników stawały się ofiarami przemocy również w grupie rówieśniczej²³⁷.

Zaniedbanie zawsze prowadziło u dzieci do urazów psychicznych, a w skrajnych przypadkach było przyczyną zagrożenia życia, a nawet śmierci. Rzecznik reagował na tego rodzaju zgłoszenia przekazując posiadane informacje do ośrodków pomocy społecznej, szkół, sądów, urzędów gmin. Zwracał się do prokuratury o informacje o dalszych ustaleniach, w razie potrzeby o przeprowadzenie wywiadu środowiskowego lub o opinie do placówek opiekuńczych i oświatowych. W niektórych sytuacjach badał sprawę na miejscu. Przeciwdziałanie zaniedbywaniu dzieci wymaga systematycznej i profesjonalnej pracy z rodziną ukierunkowanej na socjalizację i zmianę zachowań rodziców.

Nie wszystkie zgłoszenia o zaniedbywaniu dzieci zostały potwierdzone w postępowaniu wyjaśniającym. Osoby postronne zgłaszające wnioski często miały niedostateczną wiedzę lub w niewłaściwy sposób interpretowały fakty. Czasami też próbowano wycofać zeznania na temat zaniedbania i przemocy.

Mieszkańcy wsi w województwie podkarpackim wskazywali w piśmie na zaniedbanie siedmioletniego dziecka, które nie realizuje obowiązku szkolnego i jest przymuszane do ciężkich prac polowych²³⁸. Badając sprawę Rzecznik uzyskał od właściwego ośrodka pomocy społecznej wyjaśnienia oraz kopie dokumentów świadczących o tym, że dziecko nie jest przymuszane do ciężkiej pracy, a obowiązek szkolny został odroczony zgodnie z orzeczeniem poradni psychologiczno-pedagogicznej ze względu na brak dojrzałości szkolnej. W takiej sytuacji Rzecznik nie podjął interwencji.

Niekiedy doniesienia o zaniedbaniu dzieci, domniemanej chorobie psychicznej rodziców było formą psychicznej przemocy stosowanej wobec rodziny. Fałszywe sygnały o zaniedbywaniu dzieci pochodziły także od sprawców przemocy odbywających karę pozbawienia wolności²³⁹.

²³⁷ Np. sprawa ZII-441-29/04/EB.

²³⁸ Sprawa ZII-441-12/04/EB.

²³⁹ Sprawa ZII-441-26/04/JS.

Analiza zgłoszonych spraw pozwala na stwierdzenie, że w wielu rejonach nadal brakuje pracowników przygotowanych do tego, aby ofiarom przemocy udzielić profesjonalnej pomocy psychologicznej i prawnej oraz podjąć stosowne środki zaradcze.

5.Przemoc w mediach

Do Rzecznika zwracali się rodzice i opiekunowie dzieci zaniepokojeni treścią programów telewizyjnych i radiowych emitowanych przez publicznych i prywatnych nadawców. Wskazywano na nieobyczajność, obsceniczną, wulgarną, brutalną przekazów, treści pornograficzne oraz eksponowanie przemocy. Programy zawierające treści i sceny mogące mieć negatywny wpływ na rozwój dzieci nadawane były w godzinach rannych i popołudniowych, a zatem w czasie największej oglądalności i słuchalności przez młodych odbiorców. Emisję niektórych nieprzeznaczonych dla niepełnoletnich programów zaplanowano ponadto podczas ferii szkolnych. Zgłaszane sprawy dotyczyły też treści reklam wyświetlanych wraz z programami dla dzieci.

W przypadkach, gdy dany program, zgodnie z przepisem art. 18 ust. 5 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji²⁴⁰ oraz § 1 rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich²⁴¹, mógł być emitowany jedynie między godziną 23 a 6, Rzecznik występował do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji o podjęcie działań przewidzianych w ustawie o radiofonii i telewizji. W pismach kierowanych do Krajowej Rady Rzecznik sygnalizował też przypadki, w których opatrzenie filmu lub programu telewizyjnego symbolem graficznym „za zgodą rodziców” było niewystarczające. **Przewodnicząca Krajowej Rady podzieliła stanowisko Rzecznika we wszystkich zgłoszonych sprawach przeprowadzając postępowanie wyjaśniające i domagając się od nadawców odpowiedniego doboru programów lub też nakładając na nich kary pieniężne.**

²⁴⁰ Dz. U. z 2004 r., Nr 253, poz. 2531 z późn. zm. Przepis art. 18 ustawy uległ zmianie w dniu 1 maja 2004 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 roku o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2004 r., Nr 91, poz. 874).

²⁴¹ Dz. U. Nr 152, poz. 1744 – nie obowiązuje od dnia 1 maja 2004 r..

Rzecznik zwracał się też bezpośrednio do nadawców prosząc o podjęcie działań mających na celu ochronę dzieci przed demoralizacją i przemocą, szczególnie o planowanie programu w sposób wykluczający emisję audycji szkodliwych w czasie ochronnym. Zgłaszane skargi rzadziej dotyczyły programów radiowych.

Sluchacze jednej z regionalnych rozgłośni Polskiego Radia zgłosili się do Rzecznika z prośbą o interwencję w sprawie szkodliwych dla małoletnich treści audycji nadawanych w godzinach przedpołudniowych. Audycje te emitowane były w czasie trwania ferii szkolnych. Rzecznik wystąpił do dyrekcji rozgłośni z prośbą o podjęcie działań mających na celu zapewnienie prawa dzieci do ochrony przed wszelkimi formami przemocy i demoralizacji. Po interwencji Rzecznika autorzy programów zostali ukarani upomnieniem, dyrektor programowy rozgłośni zapewnił natomiast, że dołoży wszelkich starań, by zapobiec powtórzeniu się podobnych sytuacji²⁴².

Rzecznik podejmował też działania mające na celu ochronę widzów w kinach²⁴³. Przed wyświetleniem filmu bez ograniczeń wiekowych prezentowano reklamy najnowszych produkcji przeznaczonych dla widzów starszych. W sprawach tych Rzecznik zwracał się do dyrektorów kin o przekazanie wyjaśnień i odpowiedni dobór emitowanych materiałów.

Część zgłoszeń dotyczyła demoralizujących i promujących przemoc treści ukazujących się w prasie. W sprawach tych Rzecznik najczęściej występował bezpośrednio do redakcji czasopism z prośbą o zaprzestanie naruszania praw młodych czytelników. Zgłaszano też sygnały dotyczące szkodliwych dla dzieci treści reklam i akcji promocyjnych prowadzonych przy użyciu plakatów wielkoformatowych (m. in. kampania „Nie bawisz się – nie żyjesz”, „Jesteś sobą? Masz 10 przykazań i 12 praw”, pisma „CKM”, „Playboy”).

Coraz więcej zgłaszanych naruszeń prawa dziecka do ochrony przed przemocą i demoralizacją dotyczy niebezpiecznych treści rozpowszechnianych w Internecie.

Zjawisko przemocy wobec dzieci jest też omawiane w rozdziałach: „Prawo do wychowania w rodzinie” (p. 4a, 7b), „Prawo do nauki” (p. 4b).

²⁴² Sprawa ZII-445-2/04/MH.

²⁴³ M. in. sprawy: ZII-445-16/04/MH; ZII-445-23/04/MH.

PRAWA DZIECI NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Prawa dzieci niepełnosprawnych są zagwarantowane przez akty prawa międzynarodowego, w szczególności przez: Deklarację Genewską z 1923 roku, Deklarację Praw Dziecka z 1959 roku, Konwencję o Prawach Dziecka z 1989 roku. Konwencja o Prawach Dziecka uznaje pełnię praw dziecka niepełnosprawnego do normalnego życia w warunkach gwarantujących jego godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo w życiu społeczeństwa. Zobowiązuje także państwa-strony do zapewnienia pomocy, realizowanej w sposób prowadzący do osiągnięcia przez dziecko jak najwyższego stopnia zintegrowania ze społeczeństwem oraz osobistego rozwoju. Obowiązki państwa wobec osób niepełnosprawnych zostały wskazane w *Podstawowych zasadach dotyczących wyrównania możliwości rozwojowych dla osób niepełnosprawnych*, przyjętych przez ONZ w dniu 20 grudnia 1993 roku.

Prawa dzieci niepełnosprawnych znajdują odzwierciedlenie w Konstytucji oraz Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, uchwalonej w 1997 r. Niepełnosprawni mają prawo do niezależnego, samodzielnego, aktywnego i wolnego od dyskryminacji życia; do pełnego dostępu do dóbr i usług oraz wszechstronnej rehabilitacji; do nauki, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i innych zabezpieczeń społecznych.

A. INICJATYWY RZECZNIKA PRAW DZIECKA – WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **Rzecznik wystąpił do Ministra Polityki Społecznej o podjęcie działań zmierzających do przyznania zasiłku pielęgnacyjnego dzieciom niepełnosprawnym przebywającym w rodzinach zastępczych²⁴⁴.**

W myśl art. 16 ust. 5 ustawy o świadczeniach rodzinnych²⁴⁵ dzieciom niepełnosprawnym przebywającym w rodzinach zastępczych, w odróżnieniu od przebywających w rodzinach naturalnych, nie przysługiwał zasiłek.

²⁴⁴ Pismo z dn. 2 czerwca, ZII-500-1/04/AW.

Minister Polityki Społecznej poinformował, że podczas drugiego czytania poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych Rada Ministrów wniosła stosowną poprawkę. Nowe przepisy weszły w życie z dniem 1 października 2004 r.²⁴⁶

- **Rzecznik zwrócił się do Ministra Polityki Społecznej o podjęcie działań, które zapobiegą likwidowaniu i ograniczaniu działalności warsztatów terapii zajęciowej²⁴⁷.**

Rzecznik zareagował na docierające do niego sygnały o ograniczaniu działalności warsztatów terapii zajęciowej (taką informację skierowała do niego m.in. Rada Powiatu Mrągowskiego). Planowane zmiany o charakterze oszczędnościowym i systemowym, oznaczające w praktyce przerzucanie ciężaru finansowego na samorządy powiatowe, uznał za zagrożenie dla stabilności placówek oraz standardu pracy terapeutycznej²⁴⁸.

Kwestionowane przepisy zostały uchylone²⁴⁹.

B. SPRAWY INDYWIDUALNE ZGŁASZANE DO RZECZNIKA PRAW DZIECKA

W zakresie praw dzieci niepełnosprawnych zgłaszane sprawy dotyczyły najczęściej:

- 1) orzekania o stopniu niepełnosprawności,
- 2) realizacji prawa do nauki,
- 3) pomocy rodzinom wychowującym dzieci niepełnosprawne.

²⁴⁵ Dz. U. z 2003 r., Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.

²⁴⁶ Ustawa z dn. 30 lipca 2004 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 192, poz. 1963).

²⁴⁷ Pismo z dn. 12 października, ZBA-500/37/04/TW.

²⁴⁸ Art. 9 ustawy o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.z 2003 r. nr 7, poz. 79) przewidywał sukcesywne zmniejszanie dofinansowania dla warsztatów terapii zajęciowej ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

²⁴⁹ Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. zmieniająca ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych i ustawę o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 44, poz.422).

1.Orzekanie o stopniu niepełnosprawności

Najliczniejsza grupa obywateli zgłaszała zastrzeżenia w stosunku do decyzji powiatowych i wojewódzkich komisji orzekających o stopniu niepełnosprawności, a zwłaszcza prawidłowości stosowania przez nie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 roku w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 lat²⁵⁰. Opiekunowie dzieci kwestionowali zazwyczaj orzeczenia, w których uznano, że stan chorobowy dziecka nie uzasadnia konieczność stałej opieki lub pomocy. Zgłaszane sprawy dotyczyły m. in. dzieci chorych na celiakię, fenyloketonurię i cukrzycę. Rzecznik informował zgłaszających o środkach odwoławczych, a w uzasadnionych wypadkach występował o przeprowadzenie kontroli orzeczeń co do ich zgodności z zebraną dokumentacją i obowiązującymi przepisami lub kontroli jednolitości stosowania przepisów, standardów i procedur.

Wpływały również skargi na opóźnienia w rozpatrywaniu odwołań przez wojewódzkie zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności. Rzecznik występował do wskazanych organów o wyjaśnienie przyczyn przewlekłości postępowania. Przewodniczący wojewódzkich zespołów najczęściej uzasadniali opóźnienia dużą ilością odwołań oraz niemożnością zwiększenia liczby składów orzekających.

2.Realizacja prawa do nauki

Główne grupy spraw:

- 2a. Zmiany w strukturze i funkcjonowaniu systemu edukacji dzieci niepełnosprawnych.
- 2b. Trudności z dowozem dzieci do placówek edukacyjnych.

2a. Zmiany w strukturze i funkcjonowaniu systemu edukacji dzieci niepełnosprawnych.

Częstym problemem było w dalszym ciągu likwidowanie szkół, przedszkoli i klas integracyjnych. Likwidacje wynikały głównie z problemów finansowych powiatów i gmin. Poszukując oszczędności władze samorządowe w pierwszej kolejności dokonywały ograniczeń w wydatkach związanych ze szkolnictwem integracyjnym. Rodzice dzieci

²⁵⁰ Dz. U. z 2002 r., Nr 17, poz. 162.

niepełnosprawnych zwracali się o pomoc i przeciwdziałanie próbom likwidowania szkół i przedszkoli integracyjnych przez władze lokalne. Rodzice podkreślali bardzo dobre przygotowanie pedagogów, przyjazną atmosferę oraz dogodne warunki lokalowe, socjalne i organizacyjne w tych placówkach. Dzieci czuły się w nich znacznie lepiej i częściej odnosiły sukcesy edukacyjne. Rodzice zwracali także uwagę na potrzebę rozwoju szkolnictwa integracyjnego ponadpodstawowego, aby uczniowie kończący szkoły podstawowe i gimnazja integracyjne (lub z oddziałami integracyjnymi) mieli możliwość kontynuacji nauki w równie sprzyjających warunkach.

Z problemami finansowymi (tak jak w ubiegłym roku) borykało się szkolnictwo specjalne. Ograniczanie środków finansowych na funkcjonowanie specjalnych placówek oświatowych prowadziło w wielu wypadkach do ich likwidacji, łączenia (np. łączenie specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych) oraz wynajmowania pomieszczeń na terenie ośrodków lub szkół innym instytucjom. Metoda ograniczania liczby placówek specjalnych wzbudzała sprzeciw nauczycieli i rodziców. Istniejące placówki zmuszone były do daleko idących oszczędności (likwidacja oddziałów szkolnych, ograniczenie liczby przyjmowanych uczniów lub wychowanków, zwalnianie nauczycieli i pracowników obsługi, ograniczenie zakupów pomocy dydaktycznych i podręczników itd.). Niektórzy rodzice w sytuacji pogarszania się warunków w placówkach specjalnych wycofywali z nich swoje dzieci. Podkreślić trzeba, że likwidacja placówek specjalnych nie wiązała się z uruchamianiem placówek integracyjnych (klas integracyjnych) w szkołach masowych. Często jedynym rozwiązaniem była zmiana orzeczenia poradni w kierunku nauczania indywidualnego, co oznaczało odizolowanie dziecka niepełnosprawnego od rówieśników.

Jak wskazuje napływająca korespondencja, sytuacja szkolnictwa specjalnego pogarsza się z roku na rok. W dalszym ciągu brakuje konkretnych propozycji działań ze strony Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu. Środowisko pedagogów specjalnych i rodziców dzieci specjalnej troski obawia się, że szkolnictwo specjalne może zostać w całości zastąpione przez szkolnictwo integracyjne. Taka „integracja”, w szczególności w odniesieniu do dzieci o obniżonym poziomie intelektualnym, byłaby równoznaczna z ich społeczną izolacją. **Problem szkolnictwa specjalnego wymaga podjęcia natychmiastowych działań.** Rzecznik będzie uważnie monitorował wszelkie propozycje resortu oświaty w tym zakresie.

Rodzice uczniów niepełnosprawnych oraz sami uczniowie w dalszym ciągu sygnalizowali problem interpretacji przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 roku w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży²⁵¹. Pominięcie w rozporządzeniu szkoły jako miejsca realizacji nauczania indywidualnego niektóre szkoły interpretowały w ten sposób, że miejscem realizacji obowiązku szkolnego winien być dom ucznia. Taka postawa dyrektorów i nauczycieli zorientowana na pozbycie się ze szkoły ucznia ze specjalnymi potrzebami budziła duży sprzeciw rodziców i uczniów.

Rodzice niepełnosprawnego ucznia szkoły specjalnej objętego nauczaniem indywidualnym zwrócili się do dyrektora szkoły o umożliwienie dziecku uczestniczenia w wybranych zajęciach lekcyjnych, imprezach szkolnych i zajęciach pozalekcyjnych²⁵². Rodzice kierowali się troską o zapewnienie dziecku kontaktów społecznych. Prośba spotkała się z odmowną odpowiedzią. Na skutek interwencji Rzecznika kurator oświaty przeprowadził w tej sprawie postępowanie wyjaśniające. Ustalono, że rodzice nie dostarczyli informacji od lekarza specjalisty niezbędnej do wyrażenia zgody przez dyrektora szkoły. Informacja taka winna zawierać rozpoznanie chorobowe i określić możliwości przebywania ucznia w środowisku szkolnym ze wskazaniem stopnia zagrożenia, jakie dziecko może stanowić dla samego siebie i rówieśników. Po dostarczeniu informacji dyrektor wyraził zgodę na uczestnictwo ucznia w uroczystościach szkolnych, zajęciach pozalekcyjnych, dyskotekach, rekolekcjach, zajęciach terapeutycznych prowadzonych przez psychologa i wybranych zajęciach dydaktycznych.

Inne sprawy dotyczyły organizacji pracy szkół specjalnych, organizacji nauczania indywidualnego, orzekania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne o potrzebie kształcenia specjalnego i indywidualnego (treść orzeczeń, dostęp do poradni, terminowość orzeczeń).

Rzecznik występował do organów prowadzących szkoły (starostwa powiatowe) o wyjaśnienie zgłaszanych problemów oraz o podjęcie stosownych działań. W kwestiach dotyczących zmiany skierowania, pomocy w znalezieniu szkoły zawodowej, zmiany nauczyciela realizującego nauczanie indywidualne czy orzekania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne skuteczność interwencji była satysfakcjonująca. W kwestiach związanych z

²⁵¹ Dz. U. z 2003 r., Nr 23, poz.193.

²⁵² Sprawa ZII- 430-22/04/DJ.

likwidacją placówek i oddziałów oraz poprawą warunków nauczania, a zatem w sprawach wiążących się z nakładami finansowymi, władze samorządowe informowały głównie o planowanych zmianach oraz wyjaśniały przyczyny zaistniałej sytuacji. Sytuacje szczególnie trudne dla uczniów niepełnosprawnych lub związane z małą efektywnością działań władz będą nadal monitorowane przez Rzecznika.

2b. Trudności z dowozem dzieci do placówek edukacyjnych. Najczęściej sygnalizowano problemy ze zwrotem kosztów dowozu dzieci do specjalistycznych placówek oświatowych (np. dla dzieci autystycznych, dla dzieci ze sprzężonymi zaburzeniami, dla dzieci niewidomych). Problemy z dowozem mieli także rodzice, którzy zdecydowali się na umieszczenie dziecka w placówce niepublicznej, wyspecjalizowanej w pracy z określoną kategorią dzieci np. niewidomych, upośledzonych umysłowo. Starostwa powiatowe odmawiały wydawania skierowań do takich placówek, a gminy refundowania kosztów dowozu dzieci.

3. Różne formy pomocy świadczone rodzinom wychowującym dzieci niepełnosprawne

Rodzice dzieci niepełnosprawnych (najczęściej chorych na mózgowe porażenie dziecięce i dotkniętych rzadko występującymi chorobami uwarunkowanymi genetycznie) zwracali się do Rzecznika o pomoc finansową i wsparcie działań mających na celu zdobycie środków na leczenie i rehabilitację. Rzecznik informował o zasadach refundacji kosztów zakupu niezbędnych leków i środków ortopedycznych, o możliwości ubiegania się o dofinansowanie z Państwowego Funduszu Rehabilitacyjnego Osób Niepełnosprawnych, a także o działalności stowarzyszeń i fundacji mogących udzielić pomocy. Rzecznik występował do właściwych ośrodków pomocy społecznej o udzielenie pomocy rodzinie.

Do Rzecznika wpływały prośby o pomoc w likwidacji barier architektonicznych (jedną z interwencji dotyczyła zamontowania podnośnika dla niepełnosprawnego chłopca mieszkającego w budynku bez windy osobowej²⁵³). Zgłaszane sprawy dotyczyły trudnych warunków mieszkaniowych, a także ulg przysługujących dzieciom niepełnosprawnym oraz ich rodzinom na przejazdy środkami komunikacji publicznej.

²⁵³ Sprawa ZII-45-39/04/AW.

Interwencje Rzecznika dotyczyły także specyficznych sytuacji:

Funkcjonariusz Służby Celnej zwrócił się z prośbą o poparcie odwołania od decyzji Szefa Służby Celnej w sprawie sześciomiesięcznego oddelegowania do odległej miejscowości²⁵⁴. Funkcjonariusz powoływał się na konieczność zapewnienia odpowiedniej opieki dwuletniemu, niepełnosprawnemu dziecku, które zaadoptował wraz z żoną. Analiza dokumentów, w tym opinii psychologicznych dotyczących związku emocjonalnego dziecka z rodzicami, potwierdziła argumenty zainteresowanego. Chłopiec został adoptowany przed około rokiem i wymagał specjalistycznej rehabilitacji ruchowej oraz wspomagania rozwoju psychomotorycznego i emocjonalnego. Rodzice wykonywali z dzieckiem systematyczne ćwiczenia rehabilitacyjne i korzystali ze wsparcia miejscowego ośrodka rehabilitacyjnego. Zmiana miejsca zamieszkania rodziny pociągnęłaby za sobą dla dziecka zmianę miejsca i sposobu terapii, a w wypadku przeprowadzki samego ojca osłabienie silnej już wzajemnej więzi. Zdaniem specjalistów codzienny, bliski kontakt z ojcem miał dla chłopca duże znaczenie, a rozłąka mogła zaburzyć jego rozwój emocjonalny i społeczny. Przeprowadzka całej rodziny spowodowałaby dodatkowo utratę przez matkę z trudem uzyskanej pracy. Interwencja Rzecznika w tej sprawie przyniosła pozytywny rezultat.

7

IMPLEMENTACJA MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW OCHRONY PRAW DZIECKA

Art. 44 Konwencji o Prawach Dziecka zobowiązuje państwa-strony do przedkładania Komitetowi Praw Dziecka sprawozdań odnośnie środków stosowanych w celu realizacji praw wskazanych w Konwencji oraz postępów w korzystaniu przez dzieci z tych praw. Sprawozdania powinny zawierać informacje na temat realizacji postanowień Konwencji w danym kraju, a także wskazywać czynniki wpływające na wypełnianie tych postanowień.

Rzecznik Praw Dziecka, jako organ niezależny, prowadzi stały monitoring w zakresie wdrażania międzynarodowych standardów ochrony praw dziecka, w tym przede wszystkim

²⁵⁴ Sprawa ZII-45-18/04/AW.

standardów wynikających z Konwencji. Występuje do właściwych organów państwowych ze stosownymi ocenami, a także z konkretnymi propozycjami dotyczącymi zmian systemowych. Część wystąpień Rzecznika przyjmuje formę uwag i postulatów zgłaszanych w odniesieniu do rządowych projektów sprawozdań z wykonywania przez Polskę postanowień międzynarodowych aktów prawnych.

Rzecznik przedstawia również międzynarodowym instytucjom oceny i wnioski dotyczące stanu przestrzegania praw dziecka w Polsce w kontekście zobowiązań traktatowych.

WYSTĄPIENIA GENERALNE

- **Wystąpienie do Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie projektu IV okresowego sprawozdania Rządu RP z wykonywania przez Polskę Europejskiej Karty Społecznej²⁵⁵**

Odpowiadając na pismo Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej²⁵⁶ przedstawiające projekt IV sprawozdania z wykonania przez Polskę postanowień Europejskiej Karty Społecznej Rzecznik podtrzymał wszystkie swoje uwagi zgłoszone w pismach z 2003 r.²⁵⁷ Z przykrością zauważył, że w przekazanym mu dokumencie nie uwzględniono znacznej ich części, zwłaszcza dotyczących ochrony dziecka przed przemocą. Dla Rzecznika szczególnie ważne było uwzględnienie w sprawozdaniu:

- 1) skierowanej przez niego do Parlamentu propozycji wyodrębnienia nowego typu kwalifikowanego przestępstwa znęcania się nad osobą małoletnią oraz nieporadną i podwyższenie progów odpowiedzialności karnej za ten czyn;
- 2) wystąpienia do Prezydenta RP z 2001 r. popierającego wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich o podjęcie inicjatywy ustawodawczej w sprawie rozszerzenia treści art. 95 § 3 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, tj. nałożenia na rodziców obowiązku respektowania przyrodzonej godności dziecka;
- 3) informacji o podejmowanych przez Rzecznika działaniach na rzecz popularyzacji praw dziecka wśród dzieci i młodzieży, a także w całym społeczeństwie;

²⁵⁵ Pismo z dnia 15 stycznia 2004 r., ZBA-061-35/03/MKr.

²⁵⁶ Pismo z dn. 23 grudnia 2003 r., DSZ.III.0870.108/03/IK.

²⁵⁷ Pisma: z dnia 6 marca 2003 r., ZBA-061-3(2)/03/MKr, oraz z dnia 7 października 2003 r., ZBA-061-35/03/MKr.

- 4) informacji o funkcjonującym w Biurze Rzecznika telefonie informacyjno-interwencyjnym;
- 5) wyrażanej już wcześniej opinii Rzecznika, iż w pełni zgadza się z oceną Komitetu Niezależnych Ekspertów, że prawo polskie, a w szczególności kodeks karny, nie zapewnia pełnej ochrony przed wykorzystywaniem seksualnym małoletnim między 15 a 18 rokiem życia.

- **Wystąpienie do Ministra Spraw Zagranicznych w sprawie programu polskiej prezydencji w Komitecie Ministrów Rady Europy²⁵⁸**

W odpowiedzi na pismo z dnia 29 stycznia 2004 r.²⁵⁹ dotyczące problematyki eliminowania kar cielesnych wobec dzieci w pracach Rady Europy Rzecznik zadeklarował, że wspiera wszelkie inicjatywy mające na celu wzmocnienie standardów ochrony praw dziecka. Dotyczy to w szczególności kwestii ochrony dziecka przed przemocą. Zdaniem Rzecznika, w sferze stosunków między rodzicami i dziećmi „miękkie” instrumenty są znacznie efektywniejsze od „twardych” zapisów kodeksowych. Wprowadzenie prawnokarnego zakazu fizycznego karcenia dzieci musiałoby wiązać się ze ściganiem i karaniem rodziców za wymierzenie dziecku klapsa. Z kolei zaniechanie penalizacji sprawiłoby, że przepis pozostałby martwy. Obydwie sytuacje niosłyby ze sobą negatywne konsekwencje. Rzecznik opowiada się za podnoszeniem społecznej świadomości szkodliwych skutków stosowania kar cielesnych. Rzecznik uważa, że podczas prezydencji Polski w Komitecie Ministrów priorytet winna także uzyskać problematyka opieki zastępczej nad dzieckiem. Kolejnym ważnym obszarem jest tematyka zdrowia i harmonijnego rozwoju młodego pokolenia. Chodzi o zapewnienie wszystkim dzieciom możliwie najlepszego startu przez rozwój opieki przedkonceptyjnej, opieki w okresie ciąży, porodu i w okresie postnatalnym oraz o otoczenie szczególną opieką profilaktyczno-leczącą dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, w szczególności przez:

- edukację zdrowotną, promocję zdrowia, profilaktykę zagrożeń i chorób;
- działania systemowe i koncentrowaniu się na głównych problemach zdrowotnych bez pozostawiania na uboczu jakiegokolwiek grupy dzieci;
- dążenie do likwidacji nierówności w zakresie stanu zdrowia dzieci i młodzieży.

²⁵⁸ Pismo z dn. 9 lutego 2004 r., ZBA-071-7/04/MKr.

²⁵⁹ Pismo DPT 243-21-2002/ES.

- **Wystąpienie do Ministra Polityki Społecznej w sprawie realizacji przez Polskę postanowień Konwencji Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy²⁶⁰**

W związku z koniecznością przygotowania przez Rząd RP I sprawozdania z wykonywania przez Polskę postanowień Konwencji Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy, Rzecznik przedstawił uwagi oraz postulaty dotyczące tego zagadnienia:

1) Prawo polskie zapewnia ochronę przed wykorzystywaniem seksualnym małoletnim przed ukończeniem 15 roku życia. Nie odpowiada to zobowiązaniom wynikającym z Konwencji Nr 182, która definiuje dziecko jako osobę poniżej 18 roku życia (art. 2) i zobowiązuje sygnatariuszy do wprowadzenia zakazu i eliminowania pracy polegającej m.in. na wykorzystywaniu, angażowaniu lub proponowaniu dziecka do prostytucji, produkcji pornografii lub przedstawień pornograficznych (art.3 pkt b). Kierując się potrzebą zapewnienia dziecku ochrony w trudnym okresie dorastania, a także koniecznością wypełniania przez Polskę zobowiązań międzynarodowych, Rzecznik opowiada się za objęciem małoletnich między 15 a 18 rokiem życia pełną ochroną przed wykorzystywaniem seksualnym.

2) W sferze ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym Polska nie wywiązuje się ze zobowiązania zawartego w art. 6 ust. 1 Konwencji MOP Nr 182, dotyczącego opracowania i realizowania programów działania na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci. Nie opracowano do tej pory krajowego programu zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci.

3) Poważny problem w zakresie objętym treścią art. 3 pkt d Konwencji MOP Nr 182 stanowi praca dzieci w gospodarstwach rolnych. W wielu przypadkach powinna być ona uznana za zagrażającą zdrowiu i bezpieczeństwu dzieci. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Państwowa Inspekcja Pracy, jak również szkoły podejmują działania prewencyjne informując o zagrożeniach oraz o zakazie wykonywania czynności szczególnie niebezpiecznych przez dzieci do lat 15. Zdaniem Rzecznika działania te powinny być zintensyfikowane, przede wszystkim w szkołach, które mają wyjątkową możliwość oddziaływania na rodziców i dzieci.

²⁶⁰ Pismo z dn. 1 lipca 2004 r., ZBA-071-28/04/MKr.

4) Niepokój Rzecznika budzi zjawisko wykorzystywania dzieci do zebrania, które wyczerpuje znamiona "najgorszej formy pracy dzieci" określonej w art. 3 pkt a i d Konwencji MOP Nr 182. Aby ograniczyć żebractwo wśród dzieci, konieczne jest podejmowanie zdecydowanych działań w każdym ujawnionym przypadku oraz egzekwowanie przepisu zawartego w art. 104 ustawy z dnia 20 maja 1971 roku - kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114). Zapobieganiu takiemu procederowi powinna również służyć praktyka natychmiastowego informowania właściwych służb opiekuńczych i socjalnych, a także zintegrowane działania straży miejskiej, policji, pomocy społecznej.

- **Stanowisko Rzecznika wobec projektu *Protokołu dodatkowego do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w sprawie eliminacji stosowania kar cielesnych wobec dzieci*²⁶¹.**

W odpowiedzi na pismo z dnia 14 lipca 2004 r.²⁶² Rzecznik Praw Dziecka poinformował Dyrektora Departamentu Prawno-Traktatowego w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, że popiera projekt *Protokołu dodatkowego do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w sprawie eliminacji stosowania kar cielesnych wobec dzieci*. Rzecznik poparł podjęcie przez Polskę na forum Rady Europy inicjatywy zmierzającej do opracowania *Protokołu dodatkowego*, a tym samym do pełnej ochrony dzieci przed wszelkimi formami przemocy, w tym stosowaniem względem nich kar cielesnych. Według Rzecznika konieczne jest podejmowanie działań na rzecz skutecznej implementacji istniejących norm traktatowych, a wśród nich przede wszystkim przepisów Konwencji o Prawach Dziecka, do której odwołuje się Europejski Trybunał Praw Człowieka wydając wyroki w sprawach dotyczących stosowania kar cielesnych wobec dzieci. Rzecznik opowiada się za podnoszeniem społecznej świadomości w zakresie szkodliwych skutków stosowania kar cielesnych. Uważa, iż jednocześnie należy prowadzić szeroko zakrojone kampanie edukacyjne połączone z działaniami na rzecz wzmocnienia więzów rodzinnych.

- **W wystąpieniu do Ministra Polityki Społecznej w związku z przygotowaniem przez Rząd sprawozdania z wykonywania przez Polskę postanowień**

²⁶¹ Pismo z dn. 29 lipca 2004 r., ZBA-071-39/04/MP.

²⁶² Pismo DPT 243-21-2002.

Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych w latach 1999 - 2003²⁶³. Rzecznik przedstawił następujące uwagi:

- 1) Na skutek zmiany ustawy z dnia 26 czerwca 1974 roku (Dz. U. z 1998 r., Nr 21, poz. 94 z późn. zm.) Kodeks pracy, nastąpiło poważne obniżenie standardu ochrony macierzyństwa. W dniu 21 grudnia 2001 r. Sejm znowelizował wymienioną ustawę skracając wymiar urlopu macierzyńskiego. Rzecznik protestował przeciwko temu jeszcze na etapie prac sejmowych. Ograniczenie wymiaru urlopów macierzyńskich może pogorszyć i tak złe tendencje demograficzne. Ponadto możliwość rezygnacji z części urlopu przewidziana w art. 180 § 5 Kodeksu stwarza niebezpieczeństwo wywierania przez pracodawców presji na matki w kierunku skracania urlopów.
- 2) Niepokój Rzecznika budzi wzrost liczby dzieci zaniedbanych, pozbawionych podstawowej opieki w środowisku rodzinnym, kierowanych do placówek opiekuńczo-wychowawczych, jak i pogorszenie się stanu zdrowia i higieny dzieci ze środowisk marginalizowanych. Po odbyciu serii spotkań z młodzieżą, przedstawicielami organizacji pozarządowych i środowisk naukowych Rzecznik zainicjował wraz z partnerami program *Likaon - przeciw bezradności młodzieży* mający na celu ograniczanie zjawiska marginalizacji dzieci i młodzieży, tworzenie możliwości budowania szerokich koalicji lokalnych oraz znajdowanie rozwiązań na poziomie samorządowym i lokalnym.
- 3) Zagadnieniem wymagającym szczególnej uwagi jest stale rosnący problem biedy wśród dzieci i związany z tym wzrost liczby dzieci bez zabezpieczenia socjalnego. Problematyka biedy była jednym z wiodących tematów Ogólnopolskiego Szczytu w Sprawach Dzieci zorganizowanego przez Rzecznika w maju 2003 r. W województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim stopa biedy wśród dzieci przekroczyła 40 proc., w podkarpackim, kujawsko-pomorskim, podlaskim i lubuskim – 30 proc. Tak wysokie wskaźniki biedy świadczą o tendencji do utrwalania się biedy międzypokoleniowej, co wkrótce może stać się główną barierą rozwoju kraju. Uczestnicy Szczytu uznali, że sytuacja wymaga opracowania i wdrożenia Narodowego Programu Zwalczenia Ubóstwa i Wykluczenia Społecznego Dzieci i Młodzieży.

²⁶³ Pismo z dn. 24 września 2004 r., ZBA-071-49/04/MKr/KC.

- 4) Prawo polskie, a w szczególności kodeks karny (art. 200, art. 202 § 4) nie zapewnia pełnej ochrony przed wykorzystywaniem seksualnym małoletnim do ukończenia 18 roku życia, co pozostaje w sprzeczności ze zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy w sprawie eliminacji najgorszych form pracy dzieci.
- 5) Problem stanowi praca dzieci w warunkach niebezpiecznych dla zdrowia i życia (zwłaszcza problem pracy dzieci w rolnictwie).
- 6) Niepokój Rzecznika budzi także fakt wykorzystywania dzieci do żebrania na ulicach miast. Zapobieganiu temu procederowi powinna służyć m.in. praktyka natychmiastowego informowania właściwych służb opiekuńczych i socjalnych, a także zintegrowane działania służb (straży miejskiej, policji) i pomocy społecznej oparte na zasadach wyjaśniania przyczyn pobytu żebrzących dzieci na ulicach z równoczesną propozycją odpowiedniej pomocy. Propozycja ta została zawarta w wystąpieniu Rzecznika do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji przedłożonym w grudniu 2003 r.

- **Wystąpienie do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie wycofania przez Rzeczpospolitą Polskę zastrzeżeń do art. 7 i art. 38 oraz deklaracji do art. 12-16 i art. 24 ust. 2 lit. f Konwencji o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r.**²⁶⁴

W nawiązaniu do wystąpienia z 2002 r.²⁶⁵ Rzecznik zwrócił się ponownie o rozważenie zasadności wycofania przez Rzeczpospolitą Polską zastrzeżeń do art. 7 i art. 38 oraz deklaracji do art. 12-16 i art. 24 ust. 2 lit. f Konwencji o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526). W raporcie CRC/C/15/Add. 194 z dnia 4 października 2002 r. Komitet Praw Dziecka zasygnalizował, iż Polska powinna kontynuować proces wycofania wszystkich zastrzeżeń i deklaracji złożonych do Konwencji. Komitet z zadowoleniem przyjął informację, iż proces rozważenia wycofania zastrzeżeń został wznowiony w 2001 r. Rzecznik poprosił o przekazanie informacji o działaniach podjętych w tej sprawie, a swoje wystąpienie skierował również do wiadomości Ministra Spraw Zagranicznych.

²⁶⁴ Pismo z dn. 10 grudnia 2004 r., ZBA-071-67/04/KC/MP.

²⁶⁵ Pismo z dn. 17 czerwca 2002 r., RPD/BA/30-16/MK/02.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu poinformował Rzecznika²⁶⁶, że prowadzone są prace nad przygotowaniem dokumentów rządowych w sprawie przedłożenia Sejmowi RP projektu ustawy o wycofaniu przez Rzeczpospolitą Polską zastrzeżeń oraz deklaracji złożonych do Konwencji o Prawach Dziecka. Projekty dokumentów rządowych zostaną również skierowane do Biura Rzecznika Praw Dziecka.

8

WSPÓLPRACA MIĘDZYNARODOWA

Aktywność międzynarodowa Rzecznika Praw Dziecka, zainicjowana w roku 2001, układa się obecnie w wielowektorowy wachlarz odzwierciedlający kierunki międzynarodowych - europejskich i globalnych - działań na rzecz ochrony i promocji praw dziecka. Na gruncie europejskim najważniejsze kierunki współpracy międzynarodowej Rzecznika to: **współpraca w ramach Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka (ENOC), współpraca w ramach Unii Europejskiej, współpraca w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz współpraca z Radą Europy**. W aspekcie relacji multilateralnych wskazać należy kontakty z **Organizacją Narodów Zjednoczonych, zwłaszcza z Komitetem Praw Dziecka – ciałem traktatowym Konwencji o Prawach Dziecka** oraz **współpracę z UNICEF** - tak z komitetami narodowymi, jak i z europejskim centrum UNICEF w Genewie.

Rzecznik Praw Dziecka RP utrzymuje również kontakty z Komisarzem Praw Człowieka Australii Dr Sevem Ozdovskim, uznanym autorytetem w dziedzinie rozwoju praw człowieka na kontynencie australijskim, w tym również praw dzieci. Odrębnym bardzo istotnym obszarem kontaktów międzynarodowych Rzecznika Praw Dziecka są bieżące kontakty z rzecznikami krajów ościennych oraz promocja instytucji rzecznika praw dziecka w Europie Środkowej, Wschodniej oraz Południowej (Słowacja, Czechy, Litwa, Ukraina, Rosja, Estonia, Łotwa, Węgry, Republika Serbii i Czarnogóry). Rzecznik Praw Dziecka podejmował również w roku 2004 współpracę z międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi działającymi w Europie oraz z międzynarodowymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

²⁶⁶ Pismo z dn. 30 grudnia 2004 r., DWM-2-0856/227/AS/04.

Ogółem w 2004 r. odbyło się 20 wyjazdów zagranicznych, w tym 11 z udziałem Rzecznika. W przypadku 4 wyjazdów fundusze na częściowe pokrycie kosztów pochodziły od strony zapraszającej. Kwota wydatkowana w roku 2004 na wyjazdy za granicę wyniosła 148, 3 tys. zł, co stanowi 3,6 % budżetu Rzecznika Praw Dziecka.

W roku 2001 Rzecznik Praw Dziecka stał się członkiem Europejskiej Sieci Rzeczników Praw Dziecka (European Network of Ombudsmen for Children - ENOC). ENOC powstała w roku 1997 i zrzesza niezależne instytucje krajowe, regionalne i lokalne, czuwające nad przestrzeganiem praw dziecka w państwach europejskich. Zadaniem ENOC jest działanie na rzecz pełnej realizacji postanowień Konwencji o Prawach Dziecka na gruncie krajowym, podejmowanie wysiłków na arenie międzynarodowej na rzecz poprawy stanu przestrzegania praw dziecka, wpływanie na środowiska opiniotwórcze w kwestiach dotyczących dzieci, dzielenie się wiedzą i doświadczeniem w tej dziedzinie oraz poprawa skuteczności pracy rzeczników. ENOC organizuje doroczne spotkania, na których omawiane są aktualne problemy dotyczące przestrzegania praw dziecka w Europie i na świecie. Podczas spotkania członków ENOC w roku 2004, które odbyło się w Cardiff w dniach 13-15 października skoncentrowano się na ocenie realizacji prawa dziecka do uczestnictwa we współczesnym świecie, wymieniano również poglądy i doświadczenia na temat stanu opieki państw europejskich nad dzieckiem we wczesnym etapie rozwoju szkolnego oraz omawiano i planowano wkład ENOC do globalnego studium nt. przemocy wobec dzieci, realizowanego przez Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ Paolo S. Pinheiro. Szczególnym akcentem i dowodem uznania dla wysiłków oraz osiągnięć Polski w dziedzinie ochrony praw dziecka był wybór Rzecznika Praw Dziecka RP, Pawła Jarosa na Przewodniczącą ENOC na rok 2005/2006. Warszawa gościć będzie we wrześniu roku 2005 rzeczników praw dziecka zrzeszonych w ENOC oraz szerokie grono ekspertów, autorytetów akademickich, oraz działaczy organizacji międzynarodowych.

Istotnym nurtem w zagranicznych kontaktach Rzecznika Praw Dziecka jest działalność ekspercka oraz doradcza prowadzona na zaproszenie środowisk działających na rzecz powstania niezależnej instytucji rzecznika praw dziecka lub nowo tworzonych narodowych instytucji. Rzecznik zapraszany jest też przez parlamenty i rządy krajów dążących do stworzenia niezależnej instytucji ochrony praw dziecka. Działania te służą promocji Polski na arenie międzynarodowej, ukazując powszechnie respektowany polski dorobek w tej

dziedzinie. W roku 2003 Rzecznik dzielił się swoimi doświadczeniami z Parlamentem Republiki Włoskiej, zaś w dniu 25 maja 2004 r. Rzecznik Praw Dziecka Paweł Jaros na zaproszenie rządu węgierskiego przedstawił polskie doświadczenia ujęte w wykładzie pt. „Zadania i doświadczenia Rzecznika Praw Dziecka Rzeczypospolitej Polskiej”. Organizatorem konferencji było Ministerstwo Dzieci, Młodzieży i Sportu Republiki Węgierskiej.

W dniach 5-6 maja 2004 r. przedstawiciele Rzecznika Praw Dziecka uczestniczyli w konferencji „Ochrona dzieci przed przemocą z perspektywy Polski i Wielkiej Brytanii”. Konferencja pod patronatem Jolanty Kwaśniewskiej i Cherie Blair była częścią programu oficjalnej wizyty Prezydenta RP w Wielkiej Brytanii i miała na celu wymianę doświadczeń z dziedziny prawnej i praktycznej ochrony dzieci przed przemocą. Przedstawiciele RPD zaprezentowali polskie doświadczenia oraz propozycje rozwiązań systemowych opracowane przez Rzecznika Praw Dziecka i przedłożone Sejmowi RP.

W dniu 22 czerwca 2004 r. Dyrektor Biura Rzecznika Praw Dziecka uczestniczyła w Brukseli w spotkaniu eksperckim grupy EUROMED (proces barceloński), w ramach którego zaprezentowano aktualny stan działań na rzecz ochrony praw dziecka w UE oraz skonfrontowano europejskie standardy ochrony praw najmłodszych obywateli UE z krajami basenu Morza Śródziemnego.

Eksperski charakter ma również współpraca Rzecznika z Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zwłaszcza w dziedzinie handlu istotami ludzkimi oraz nauczania praw człowieka. W koordynacji z MSZ przedstawiciele Rzecznika brali udział w spotkaniach OBWE.

W dniach 25-26 marca 2004r. w Wiedniu na zaproszenie Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODiHR) Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie odbyło się spotkanie poświęcone problematyce nauczania praw człowieka przez instytucje i funkcjonariuszy publicznych oraz działalności sektora pozarządowego w tej dziedzinie.

23 lipca 2004 r. w siedzibie OBWE w Wiedniu odbyło się spotkanie, które miało na celu zawiązanie porozumienia organizacji działających na rzecz zwalczania handlu ludźmi

(Alliance Against Trafficking in Persons) zorganizowane przez dr Helgę Konrad, Specjalnego Przedstawiciela OBWE ds. Zwalczenia Handlu Ludźmi.

W dniach 23-24 września w Helsinkach zorganizowana została przez Specjalnego Przedstawiciela OBWE ds. Zwalczenia Handlu Ludźmi międzynarodowa konferencja pod tytułem „Zapewnienie ochrony praw człowieka w krajach przeznaczenia – przerwanie łańcucha handlu ludźmi”. Była ona jednym z cyklu międzynarodowych spotkań zmierzających ku wypracowaniu skutecznych metod przeciwdziałania przemocy i wykorzystaniu seksualnemu dzieci w aspekcie międzynarodowego handlu istotami ludzkimi. Polska wedle najnowszych raportów OBWE oraz Rady Europy jest nie tylko krajem tranzytu, ale coraz częściej krajem przeznaczenia dla młodocianych ofiar *traffickingu*. Zjawisko handlu dziećmi jest plagą we współczesnej Europie (mówi się o oficjalnie o 1 mln ofiar rocznie, nieoficjalnie o 4 mln!). Skuteczne jego zwalczanie wymaga stworzenia narzędzi międzynarodowych, ścisłej współpracy władzy wykonawczej z sądowniczą, a także wypracowania odpowiednich instrumentów prawnych. Wraz z podjęciem tej tematyki Rzecznik Praw Dziecka RP odnosi się również do kwestii respektowania praw dziecka - cudzoziemca na terenie RP i wypełnia swój ustawowy obowiązek otaczania troską i prawną ochroną wszystkich osób poniżej 18 roku życia, które znajdują się na terytorium Rzeczypospolitej.

Począwszy od kwietnia roku 2004 Rzecznik Praw Dziecka aktywnie współpracuje z instytucjami Unii Europejskiej, zwłaszcza w ramach Stałej Międzyrządowej Grupy Eksperckiej „L’Europe de L’Enfance” (Europejskie Dzieciństwo). W dniu 22 kwietnia 2004r. Rzecznik Praw Dziecka uczestniczył w spotkaniu Grupy w Dublinie. Spotkanie to, poprzedzające akcesję Polski do UE, było zarazem inauguracją stałej współpracy. Spotkania Grupy Międzyrządowej „L’Europe de L’Enfance” mają charakter cykliczny, odbywają się na zaproszenie rządu kraju sprawującego prezydencję w UE. Gromadzą one wysokich przedstawicieli państw-członków UE w celu dokonania przeglądu aktualnych zagadnień w obszarze praw dziecka oraz zainicjowania zmian polityki UE wobec dzieci. Spotkanie w Dublinie dotyczyło m.in. problematyki prawa dziecka do wysłuchania w procedurach prawnych oraz włączenia dzieci i młodzieży w kształtowanie warunków ich życia.

Od grudnia 2004 r. Rzecznik Praw Dziecka ma status członka obserwatora w europejskiej sieci narodowych obserwatoriów przestrzegania praw dziecka „ChildONEurope” z siedzibą

we Florencji. Organizacja ta, współpracująca ściśle z Instytutem „Innocenti” - Centrum Badawczym UNICEF, rekrutuje się z najaktywniejszych członków grupy „L’Europe de L’Enfance” i stawia sobie za główny cel analizowanie stanu przestrzegania praw dziecka w UE w oparciu o porównywalne dane przekazywane przez członków sieci i inne nie zrzeszone w niej kraje członkowskie UE. Sieć ChildONEurope ma również za zadanie stworzyć europejską bazę porównawczych i wiarygodnych danych statystycznych nt. dzieci. W roku 2004 Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w dwóch międzynarodowych projektach badawczych „ChildONEurope” tj. w studium na temat standardów adopcji i procedur adopcyjnych w krajach UE oraz w studium na temat przemocy wobec dzieci w Europie.

Stała współpraca łączy Rzecznika Praw Dziecka z głównym europejskim ośrodkiem praw człowieka Radą Europy. W grudniu 2004r. Rzecznik Praw Dziecka Paweł Jaros oraz Zastępca Sekretarza Generalnego Rady Europy, Pani Maud de Boer-Buquicchio, wymienili listy intencyjne dotyczące realizacji wspólnego projektu badawczego oraz organizacji w roku 2006 konferencji międzynarodowej poświęconej przekształcaniu instytucjonalnych form opieki zastępczej nad dzieckiem w formy rodzinne. Na wniosek Rzecznika Praw Dziecka RP problematyka ta została włączona do tematów priorytetowych polskiego przewodnictwa w Komitecie Ministrów Rady Europy (XI 2004-V 2005).

Ponadto w dniach 19-20 stycznia 2004 r. na zaproszenie Komisarza Praw Człowieka Rady Europy Alvaro Gil-Robles'a Rzecznik Praw Dziecka uczestniczył w Tiranie w konferencji poświęconej zagadnieniu zwalczania handlu dziećmi w Europie. Jej celem było zdiagnozowanie obecnej sytuacji oraz zbudowanie podstaw do wypracowania jednolitych narzędzi przeciwdziałania handlowi dziećmi na poziomie władzy wykonawczej i wymiaru sprawiedliwości państw Rady Europy.

Międzynarodowa współpraca z Radą Europy realizowana była również przez RPD na terenie kraju. W dniu 26 marca 2004 r. pod patronatem honorowym Rzecznika Praw Dziecka odbyło się w Warszawie Europejskie Forum „Bezpieczny Internet” pt. "Internet z ludzką twarzą - wspólna odpowiedzialność". Forum zostało zorganizowane przez "SafeBorders" we współpracy z Radą Europy, Komisją Europejską, oraz Naukową i Akademicką Siecią Komputerową (NASK). Uczestnicy Forum wzięli udział w warsztatach na temat podnoszenia świadomości użytkowników Internetu, odpowiedzialności i egzekwowania prawa w stosunku

do usługodawców internetowych, ochrony dzieci przed negatywnymi wpływami pochodzącymi z „sieci” oraz zabezpieczeń technicznych.

W ramach bieżącej współpracy z ONZ Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w przygotowaniu dokumentów 59. sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ w kwestiach związanych z ochroną praw dziecka, uczestnicząc m.in. w wypracowaniu wspólnego stanowiska UE w tym obszarze.

W dniach 12-14 września 2004 r. przedstawiciel Rzecznika uczestniczył w regionalnych konsultacjach dotyczących studium koordynowanego przez Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ Paolo S. Pinheiro na temat przemocy wobec dzieci w świecie, które odbyły się w Genewie. Celem spotkania było rozpoczęcie prac nad opracowaniem raportów krajowych i planów przeciwdziałania przemocy wobec dzieci. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele Sekretariatu Studium Sekretarza Generalnego ONZ, UNICEF, Centrum Badawczego UNICEF „Innocenti Institute”, Rady Europy, Światowej Organizacji Zdrowia, ENOC oraz organizacji pozarządowych afiliowanych przy ONZ. Organizatorzy podkreślali szczególną rolę niezależnych instytucji ochrony praw dziecka w przeciwdziałaniu przemocy wobec dzieci. Kolejne spotkanie konsultacyjne z dużym wkładem rzeczników praw dziecka - członków ENOC zaplanowano na 5-7 lipca 2005 roku w Lublanie pod patronatem rządu Słowenii.

W dniu 17 września 2004 r., z udziałem przedstawiciela Rzecznika, odbyła się w Genewie debata generalna organizowana corocznie przez Komitet Praw Dziecka ONZ. W roku 2004 przedmiotem debaty ekspertów z całego świata była realizacja praw dziecka w okresie wczesnego dzieciństwa. Tematyka obrad dotyczyła realizacji praw dziecka do właściwego rozwoju w polityce poszczególnych krajów. Odniesieniem dla uczestników debaty były zapisy Konwencji o Prawach Dziecka.

W ramach współpracy regionalnej a także wspierania inicjatyw UNICEF i międzynarodowych organizacji pozarządowych przedstawiciele Rzecznika uczestniczyli w dniach 17-19 maja 2004r. w Bukareszcie w międzynarodowej konferencji pod hasłem „Reforma opieki socjalnej nad dziećmi: Nowe realia dla dzieci” zorganizowanej przez rząd rumuński - Krajowy Urząd ds. Opieki nad Dziećmi, UNICEF oraz organizację „Save the Children”. Zaprezentowali oni wyniki polskiego projektu badawczego na temat przekształcaniu instytucjonalnych form opieki zastępczej nad dzieckiem w formy rodzinne,

zrealizowanego wspólnie przez Rzecznika Praw Dziecka oraz Instytut Spraw Publicznych. Polskie doniesienie przyjęte zostało z zainteresowaniem.

W roku 2004 zapoczątkowana została współpraca Rzecznika Praw Dziecka z międzynarodową organizacją społeczeństwa obywatelskiego „Public Interest Law Initiative” z siedzibą w Budapeszcie oraz z Columbia University z Nowego Jorku. W dniach 30 maja-4 czerwca 2004r. w Timisoarze (Rumunia) przedstawiciele Rzecznika uczestniczyli w międzynarodowych warsztatach kształtujących model pracy uniwersyteckich klinik prawa w sprawach dotyczących naruszenia praw dzieci. Owocem wspólnego projektu międzynarodowego jest zapoczątkowanie pilotażowej współpracy Rzecznika Praw Dziecka z studenckimi klinikami prawa reprezentowanymi przez Studencką Klinikę Prawa Uniwersytetu Łódzkiego.

Prowadząc międzynarodową działalność Rzecznik Praw Dziecka poszukuje również dobrych wzorów, które można przenieść na grunt polski w celu poprawy ochrony i przestrzegania praw dziecka w kraju. Kierując się tą przesłanką Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w spotkaniu studyjnym z władzami gminy Rovaniemi w Finlandii w dniach 21-23 marca 2004 roku. Wizyta miała na celu zapoznanie się z działalnością Fundacji Bożego Narodzenia, a zwłaszcza z kształtowaniem modelu współdziałania władz państwowych i samorządowych z organizatorami tego edukacyjno-charytatywnego przedsięwzięcia. Podobny projekt realizowany jest w Polsce i ma na celu stworzenie mechanizmu pomocy i wsparcia dla dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez pozyskiwanie funduszy na leczenie sanatoryjne dzieci ze środowisk zmarginalizowanych. Patronatu i poparcia tej inicjatywie udzielili m.in. Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski oraz Marszałek Sejmu Marek Borowski.

Rzecznik Praw Dziecka uczestniczy corocznie w międzynarodowych konferencjach o światowym wymiarze z zakresu problematyki najbardziej istotnej z perspektywy polskiej. W roku 2004 była to problematyka ochrony zdrowia. 18. Światowa Konferencja poświęcona Promocji Zdrowia i Edukacji Zdrowotnej, która odbyła się w Melbourne w dniach 26-30 kwietnia 2004r. zgromadziła najwybitniejsze autorytety akademickie oraz praktyków. Podczas sesji plenarnych, panelowych, plakatowych, warsztatowych, sympozjów, debatowano nad problematyką miejsca i roli promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej w odniesieniu do globalnych wyzwań współczesnego świata skupiając się na ocenie

różnorodnych doświadczeń, niezbędnych korektach dotychczasowych kierunków i metod promocji zdrowia oraz na poszukiwaniu najlepszych dróg poprawy zdrowia w pełnych jego wymiarach. Wiele miejsca poświęcono promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej wśród dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki przemocy. Rzecznik Praw Dziecka zaprezentował idee i wyniki Ogólnopolskiego Szczytu w Sprawach Dzieci (maj 2003) oraz własne propozycje do Narodowego Planu Działania ujęte w dokumencie „Polska dla dzieci”, jako przykład realizacji zobowiązania nałożonego na państwa- strony Konwencji o Prawach Dziecka przez Światowy Szczyt w sprawach Dzieci w ONZ (maj 2002).

Rzecznik w swej pracy bezpośrednio kontaktuje się z dziećmi, traktując te spotkania jako źródło wiedzy o stanie przestrzegania ich praw tak w kraju, jak i zagranicą. Działając w tym duchu spotykał się z dziećmi polskimi przebywającymi zagranicą – czasowo lub stale, z ich rodzicami i osobami pracującymi z dziećmi oraz odwiedzał dzieci polskie przebywające w instytucjach opieki zastępczej, informując o ich sytuacji swoich odpowiedników – rzeczników praw dziecka.

W dniu 11 czerwca 2004 r. w stacji Polskiej Akademii Nauk w Wiedniu odbył się wykład Rzecznika Praw Dziecka pt. „Osiągnięcia Polski w zakresie ochrony praw dziecka” skierowany do austriackiej Polonii oraz pracujących w Austrii polskich nauczycieli. Rzecznik spotkał się także ze społecznością szkolną w szkole polskiej w Wiedniu oraz prowadził konsultacje w sprawach indywidualnych dotyczących dzieci obywateli polskich przebywających na terenie Austrii.

7 września 2004 r. Rzecznik Praw Dziecka odwiedził Solecznicki Dom Dziecka w Solecznikach na Litwie. Rzecznik zapoznał się z sytuacją dzieci polskich przebywających w placówce i przekazał im materiały edukacyjne. Sytuacja solecznickiego domu dziecka była przedmiotem rozmów z litewskim rzecznikiem praw dziecka Grażyną Imbrasiene.

9 października 2004 r. Rzecznik Praw Dziecka wziął udział w jubileuszu Szkoły Polskiej w Wiedniu, spotykając się również ze społecznością polską.

W dniach 9-14 listopada 2004 r. odbyło się spotkanie Rzecznika Praw Dziecka z przedstawicielami Polonii włoskiej. RPD wygłosił w stacji PAN w Rzymie wykład pt. „Znaczenie Polski w dziedzinie ochrony praw dziecka”, któremu towarzyszyły konsultacje

dla obywateli polskich. Odbyło się również spotkanie Rzecznika Praw Dziecka z uczniami szkoły polskiej w Rzymie.

Do działań w zakresie współpracy międzynarodowej należy także zaliczyć protest przeciw drastycznemu łamaniu praw człowieka, w tym praw dziecka, w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej, o wyrażenie którego Rzecznik Praw Dziecka zwrócił się do Ministra Spraw Zagranicznych²⁶⁷. Rzecznik prosił o podjęcie stosownych kroków dyplomatycznych w celu przeciwstawienia się krzywdzie i cierpieniu dzieci w Korei Północnej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych²⁶⁸ poinformowało Rzecznika, że systematyczne łamanie praw człowieka w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej stało się przedmiotem troski społeczności międzynarodowej. Podczas 60. sesji Komisji Europejskiej zaplanowano wprowadzenie projektu rezolucji nt. łamania praw człowieka w Korei Północnej. W tekście zawarto wezwanie władz koreańskich do wprowadzenia w życie zaleceń sformułowanych przez Komitet Praw Dziecka ONZ po rozpatrzeniu II sprawozdania z implementacji przez Koreę Północną Konwencji o Prawach Dziecka.

Chronologiczny obraz międzynarodowej aktywności Rzecznika Praw Dziecka w roku 2004 ukazuje Zestawienie 4 zamieszczone w rozdziale „Dane i zestawienia statystyczne”.

9

POPULARYZACJA PRAW DZIECKA

W 2004 roku Rzecznik Praw Dziecka kontynuował działania mające na celu popularyzację praw dziecka, szczególnie wśród dzieci i młodzieży oraz osób pracujących z dziećmi i młodzieżą. Działalność popularyzatorska prowadzona była poprzez publikacje, konferencje, spotkania, współpracę z mediami oraz strony internetowe.

Publikacje

²⁶⁷ Pismo z dn. 1 marca 2004 r., ZBA-080/8/04/MKr.

²⁶⁸ Pisma: z dnia 19 marca 2004 r., DAP-KRLD-43-2/04, oraz z dnia 23 marca 2004 r., DSNZ 44209-18-04.

W roku 2004 Biuro Rzecznika Praw Dziecka przygotowało i wydało 5 publikacji:

- Konwencję o Prawach Dziecka (w wersji pełnej i skróconej);
- *Prawa dziecka po przystąpieniu do Unii Europejskiej* (materiały z konferencji pod takim tytułem);
- *Informację Rzecznika Praw Dziecka o działalności w 2003r. wraz z uwagami o stanie przestrzegania praw dziecka*;
- *Informator Rzecznika Praw Dziecka 2004*;
- dwa tomy *Wystąpienia generalnych* (z lat 2000-2001 oraz z roku 2002).

Szczególnie ważne dla popularyzacji praw dziecka w Polsce jest upowszechnienie Konwencji o Prawach Dziecka. W 2004 roku Rzecznik uczynił to za pośrednictwem dwóch publikacji: pełnego tekstu konwencji wydanego w formie kolorowej, ilustrowanej broszury – skierowanej do młodzieży oraz krótkiego opracowania zasadniczych postanowień konwencji wydanego w formie niewielkich rozmiarów „ściąg” – dostosowanej do potrzeb dzieci młodszych. Obie publikacje okazały się bardzo przydatnym, komunikatywnym elementem promocji praw dziecka i cieszyły się dużym zainteresowaniem podczas spotkań z dziećmi, młodzieżą oraz osobami dorosłymi.

Zorganizowana przez Rzecznika w czerwcu 2004 r. konferencja „Prawa dziecka po przystąpieniu do Unii Europejskiej” była odpowiedzią na duże zainteresowanie dzieci tematyką unijną. Zaowocowała ona publikacją zawierającą wystąpienia specjalistów w dziedzinie prawa wspólnotowego, zestawienie wybranych aktów prawa UE oraz słowniczek najważniejszych pojęć. Publikacja została udostępniona uczestnikom konferencji. Rozesłano ją też do bibliotek szkolnych, szkolnych klubów europejskich, parlamentarzystów, kuratorów oświaty, urzędów wojewódzkich i marszałkowskich, instytucji i organizacji związanych z procesem integracji Polski z UE oraz zajmujących się sprawami dzieci. Publikacja nadal jest dostępna w siedzibie Rzecznika i dystrybuowana wśród osób zainteresowanych.

Podstawowym materiałem ukazującym działania Rzecznika Praw Dziecka jest przedstawiana co roku Sejmowi na podstawie art.12. ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka *Informacja Rzecznika o działalności wraz z uwagami o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce*. Tekst *Informacji* dotyczącej roku 2003 został zgodnie ze zwyczajem opublikowany również w formie książkowej. Jest on także dostępny na stronie internetowej Rzecznika (www.brpd.gov.pl).

W roku 2004 został wydany *Informator Rzecznika Praw Dziecka 2004* – publikacja o charakterze przekrojowym prezentująca instytucję Rzecznika, jego misję oraz najważniejsze działania podejmowane na rzecz dzieci. Część nakładu *Informatora* trafiła do szkół gimnazjalnych i licealnych oraz organizacji, instytucji i osób pracujących na rzecz dzieci; część dostępna jest w siedzibie Rzecznika i przekazywana zainteresowanym osobom i instytucjom.

Dwutomowy zbiór wystąpień generalnych Rzecznika skierowanych do urzędów i instytucji publicznych w latach 2001-2002 (t.1) oraz w roku 2003 (t.2) ma charakter materiału źródłowego i jest odpowiedzią na wielokrotnie sygnalizowane zainteresowanie środowisk naukowych i pedagogicznych. Założeniem serii jest zebranie i usystematyzowanie tych dokumentów w celu ułatwienia ich analizy pod kątem stanu przestrzegania praw dzieci w Polsce.

Rzecznik współdziałał z innymi podmiotami w wydaniu kilku innych publikacji. Wspólnie z Telewizją Polską S.A. wydano materiały z konferencji „Media a dzieci” zorganizowanej przez Rzecznika, TVP i Konferencję Mediów Polskich. Konferencja poświęcona była problematyce programów telewizyjnych adresowanych do dzieci oraz wykorzystywania wizerunku dzieci w programach dla widzów dorosłych.

We współpracy z Fundacją „Dobre media – media bez przemocy” powstał raport pt. *Dobre media* ukazujący oddziaływanie na dzieci przemocy w przekazach medialnych. Raport jest wynikiem konferencji, którą Rzecznik zorganizował w Sejmie wspólnie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich i Fundacją „Dobre media – media bez przemocy”. Na konferencji tej przedstawiono m.in. stan prac nad obywatelskim projektem ustawy o eliminowaniu przekazów medialnych szkodliwych dla małoletnich.

We współpracy z Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Rzecznik wydał zbiór materiałów z konferencji „Wspomaganie rozwoju dziecka w środowisku przedszkolnym” poświęcony metodom wspierania dziecka niepełnosprawnego i jego rodziny. Adresatami publikacji są przede wszystkim pedagodzy przedszkolni, rodzice i osoby opiekujące się niepełnosprawnymi dziećmi w wieku przedszkolnym.

Rzecznik uczestniczył w wydaniu publikacji pt. *Mediacje – rozwiązywanie sporów bez przemocy* opracowanej przez Polskie Centrum Mediacji jako plon II edycji ogólnopolskiego konkursu dla gimnazjalistów pod hasłem „Rozwiązuję spory bez przemocy, czyli co wiem o sprawiedliwości naprawczej w Polsce”.

W każdym z powyższych wydawnictw znalazła się informacja na temat instytucji Rzecznika i jego misji oraz omówienie podstawowych praw dziecka. Szerszą informację w tym zakresie dołączono również jako wkładkę do *Kalendarza ucznia i nauczyciela – Bakalążak*, wydanego przez Mazowiecką Agencję Reklamy, Organizacji i Wydawnictw. Biuro Rzecznika wydało też ulotkę informacyjną w języku angielskim o instytucji Rzecznika Praw Dziecka w Polsce.

Konferencje

Popularyzacji praw dziecka służyły konferencje organizowane lub współorganizowane przez Rzecznika.

W lutym 2004 roku, wspólnie z Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Rzecznik zorganizował konferencję „Wspomaganie rozwoju dziecka w środowisku przedszkolnym”, poświęconą metodom wspierania rozwoju dziecka niepełnosprawnego i jego rodziny przez pedagogów przedszkolnych.

W czerwcu odbyła się organizowana wspólnie z TVP i Konferencją Mediów Polskich konferencja „Media a dzieci”, na której omawiano problemy związane z wykorzystaniem wizerunku dziecka w przekazach medialnych, twórczości artystycznej i reklamowej, udziałem dzieci w produkcji programów telewizyjnych i filmów, a także dostosowaniem oferty medialnej do potrzeb dzieci.

Rzecznik także w czerwcu zorganizował konferencję „Prawa dziecka po przystąpieniu do Unii Europejskiej”, w której wzięło udział kilkuset przedstawicieli szkolnych klubów europejskich z całej Polski. Konferencja była odpowiedzią na duże zainteresowanie tą tematyką wśród młodzieży, sygnalizowane w korespondencji oraz podczas bezpośrednich spotkań. Wystąpienia zaproszonych na konferencję prelegentów – uznanych autorytetów w dziedzinie prawa wspólnotowego – były pierwszą w Polsce próbą analizy przepisów prawa

wspólnotowego pod kątem problematyki praw dziecka. Efektem tej konferencji jest publikacja „Prawa dzieci po przystąpieniu do Unii Europejskiej”.

Ponadto w dniach 20-22 czerwca 2004 r. odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa "Aborcja - przyczyny, następstwa, terapia", zorganizowana przez Rzecznika Praw Dziecka, Komitet Nauk Demograficznych PAN oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii. Celem konferencji było omówienie uwarunkowań i następstw aborcji. Rzecznik objął honorowym patronatem tę konferencję i otworzył obrady wystąpieniem pt. „Aspekty prawne ochrony dziecka przed urodzeniem”.

Pod nazwą „Przestrzeń medialna jako przestrzeń publiczna. Współpraca i współodpowiedzialność” odbyła się konferencja o charakterze naukowo-dyskusyjnym zorganizowana w listopadzie przez Rzecznika Praw Dziecka wspólnie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich i Fundacją „Dobre media – media bez przemocy”. Konferencja skierowana była do szeroko pojętego "świata mediów" oraz do środowisk zainteresowanych pracą nad obywatelskim projektem ustawy o eliminowaniu przekazów szkodliwych dla małoletnich odbiorców w środkach masowego przekazu.

W grudniu Rzecznik wspólnie z Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutem Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, Społecznym Towarzystwem Oświatowym, Stowarzyszeniem Edukatorów „StED” oraz Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej był organizatorem ogólnopolskiej konferencji pod tytułem „Człowiek w przestrzeni szkoły. Uczeń między uprzywilejowaniem a marginalizacją”. Podjęto próbę oceny współpracy nauczycieli i rodziców w szkole i zastanawiano się nad sposobami jej poprawy.

Ważnym działaniem o charakterze promocyjnym było zorganizowanie we współpracy z UNICEF oraz Polskim Centrum Mediacji II edycji ogólnopolskiego konkursu pod nazwą “Rozwiązuję spory bez przemocy, czyli co wiem o sprawiedliwości naprawczej” przeznaczonego dla uczniów szkół gimnazjalnych. Konkurs miał przede wszystkim na celu przybliżenie uczestnikom pojęcia sprawiedliwości naprawczej, której istota polega na jednakowym traktowaniu obydwu stron konfliktu, dążeniu do zadośćuczynienia oraz przywrócenia równowagi społecznej poprzez naprawienie wyrządzonej krzywdy. W II edycji szczególnie nacisk położono na komunikację międzyosobową jako niezbędny instrument konstruktywnego rozwiązywania konfliktów. Efekty konkursu – 15 najlepszych prac –

zostały podsumowane w publikacji-poradniku rozesłanym do wszystkich gimnazjów, a więc szkół, w których problem przemocy bywa szczególnie dotkliwy.

Spotkania

Ważnym dopełnieniem popularyzatorskiej działalności Rzecznika były liczne bezpośrednie spotkania z dziećmi, młodzieżą i wychowawcami oraz udział w konferencjach i debatach poświęconych prawom dziecka. W roku 2004 Rzecznik i jego przedstawiciele odbyli 264 tego typu spotkania.

Spotkania organizowane w siedzibie Rzecznika miały z reguły formę warsztatów, podczas których same dzieci wcielały się w rolę rzeczników swych praw i analizowały konkretne sprawy zgłaszane Rzecznikowi. Zajęcia prowadzone z wykorzystaniem nowoczesnych form przekazu, w tym Internetu i prezentacji multimedialnych cieszyły się dużym zainteresowaniem uczestników. Wyjazdowe spotkania Rzecznika z młodzieżą przybierały najczęściej charakter otwartej debaty na temat praw dziecka.

Uczestnicy spotkań z Rzecznikiem i jego przedstawicielami otrzymywali ulotki zawierające podstawowe informacje o prawach dziecka, działalności Rzecznika i możliwościach nawiązania z nim kontaktu. W roku 2004 przeprowadzono pilotażową akcję dystrybucji ulotek w teatrach lalkowych dla dzieci. Dzięki uprzejmości dyrektorów warszawskich teatrów „Baj”, „Guliwer” i „Lalka” ulotki były dołączane do sprzedawanych biletów. Obecnie akcja kontynuowana jest w szerszym zakresie.

W roku 2004 podjęto inicjatywę utworzenia w siedzibie Rzecznika Centrum Promocji Praw Dziecka, gdzie zajęcia warsztatowe z aktywnym udziałem dzieci prowadzone byłyby w sposób planowy i systematyczny. Niestety brak środków finansowych uniemożliwił kontynuację projektu.

Współpraca z mediami

Zarówno media centralne jak lokalne systematycznie kontaktowały się z Rzecznikiem i pracownikami Biura. Dziennikarze prasowi, radiowi i telewizyjni często zwracali się z prośbą o informacje, komentarze, a także interwencje w konkretnych sprawach. Wszystkie krajowe

serwisy informacyjne otrzymywały bieżące informacje o działalności Rzecznika. Przekazywane były jego wystąpienia do organów władzy i administracji publicznej. Szczególnie często z przekazywanych informacji korzystała PAP, zamieszczając w swoich codziennych serwisach omówienia wystąpień i informując o innych działaniach Rzecznika i Biura. Wystąpienia były też wysyłane do działu prawnego „Rzeczpospolitej”, która zamieszczała ich omówienia.

Rzecznik Praw Dziecka, pracownicy Biura i współpracujący eksperci wielokrotnie uczestniczyli w programach informacyjnych i publicystycznych, zarówno w telewizji publicznej jak w stacjach komercyjnych. Ich wypowiedzi zamieszczane były przez telewizję publiczną w „Wiadomościach”, „Panoramie”, „Teleexpressie”, „Monitorze Wiadomości”, „Telewizyjnym Kurierze Warszawskim” i „Kurierze”. Korzystały z nich również „Fakty” TVN i serwisy TVN 24, programy informacyjne „Polsatu”, „Wydarzenia” (dawniej „Informacje”) i „Dziennik” TV4. Częsty był udział Rzecznika i jego przedstawicieli w programach publicystycznych w telewizji publicznej, takich jak „Sprawa dla reportera”, „Kawa czy herbata”, „Tylko u nas”, „Telekurier”, „Magazyn Expressu Reporterów”, „Pytanie na śniadanie”, „Oblicza mediów”, „Kochaj mnie”, „Warto rozmawiać”, „Tygodnik Polityczny Jedyński”, „Gość Dnia”, „Na żywo”. Również telewizje komercyjne zapraszały Rzecznika i jego pracowników do takich programów, jak „Nasze Dzieci” i „Interwencje” w Polsacie, „Uwaga!” w TVN czy „Puls Wieczoru” i „Nasza Antena” w TV PULS.

Rzecznik wielokrotnie reagował na sygnalizowane przez osoby indywidualne przypadki łamania praw dziecka przez media elektroniczne. Również z własnej inicjatywy podejmował interwencje w Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji i u nadawców w sytuacjach, gdy programy telewizyjne i reklamy zamieszczane w stacjach telewizyjnych naruszały ustawy chroniące nieletnich przez szkodliwymi treściami. Interwencja w sprawie serialu „Ballada o lekkim zabarwieniu erotycznym”, emitowanego w programie 1 TVP spowodowała wstrzymanie produkcji następnych odcinków. Opinię Rzecznika o tym programie podzieliła Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Rada Etyki Mediów i Komisja Etyczna Telewizji Polskiej. Rzecznik interweniował też w sprawie programu „Uwaga!” w TVN, który w sposób nierzetelny przedstawił głośną sprawę Marty z Babic. Zwracał też uwagę na niewłaściwą porę nadawania programu „Rozmowy w toku”. Opinię tę podzieliła KRRiT. Rzecznik Praw Dziecka wspólnie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich podjął rozmowy z autorami serialu paradokumentalnego „Kochaj mnie”, nadawanego w programie 2

TVP. Zdaniem obu Rzeczników, program ten naruszał prawa dzieci, a autorzy traktowali małych bohaterów w sposób instrumentalny i przedmiotowy. Po rozmowach i dyskusjach z autorami, w których brali udział psychologowie, pedagodzy i inni eksperci, jakość programu znacznie się poprawiła.

Z inicjatywy Rzecznika odbyła się w czerwcu 2004 roku zorganizowana wspólnie z Telewizją Polską i Konferencją Mediów Polskich konferencja „Media a dzieci”. Rzecznik zorganizował też szkolenie dla dziennikarzy prasy lokalnej z woj. łódzkiego na temat „Prawa dziecka w mediach”. Poparł społeczny projekt ustawy o ochronie nieletnich przed szkodliwymi treściami w środkach masowego komunikowania. Współorganizował konferencję „Ochrona nieletnich przed szkodliwymi treściami w mediach”. Przedstawiciel Rzecznika brał udział w pracach eksperckiej Grupy Inicjatywnej „Reklama dla dzieci”, której celem było wypracowanie standardów dla reklam przeznaczonych dla dzieci. Efektem prac Grupy Inicjatywnej jest wydana drukiem Karta Zasad przyjmowania do emisji reklam adresowanych do dzieci, której zapisy są zgodne z polskimi i międzynarodowymi przepisami prawnymi odnoszącymi się do ochrony małoletnich widzów.

Rzecznik i jego przedstawiciele brali też udział w licznych programach radiowych w radiofonii publicznej, komercyjnej i w stacjach lokalnych. Często były to programy na żywo, polegające na bezpośredniej rozmowie z radiosłuchaczami, np. w Radiu dla Ciebie, Radiu Bis, „Sygnałach dnia” programu 1 Polskiego Radia czy „Pulsie Trójki” w programie 3 Polskiego Radia. Uczestniczyli też w programach Studia Reportażu Polskiego Radia, audycjach radia TOK FM, Radia Zet, Radia 94, Radia Maryja i Radia Józef, BBC, Katolickiego Radia Podlasie i wielu innych stacji lokalnych.

Rzecznik, pracownicy Biura i współpracujący z nim eksperci udzielali wywiadów i komentowali aktualne wydarzenia, przekazywali prasie informacje, podejmowali interwencje w oparciu o sygnały prasowe. Artykuły o działalności instytucji Rzecznika Praw Dziecka ukazały się m.in. w takich dziennikach i czasopismach jak „ Rzeczpospolita”, „Gazeta Wyborcza”, „Gazeta Prawna”, „Wprost”, „Newsweek”, „Przekrój”, „Polityka”, „Przegląd” , „Tygodnik Solidarność”, „Gość Niedzielny”, „Przewodnik Katolicki”, „Pani Domu”, „Marie Claire”, „Fakt”, „Superexpress”, „Trybuna”, „Nasz Dziennik”, „Metro”, „Życie”, „Życie Warszawy” i w licznych gazetach lokalnych, takich, jak „Trybuna Opolska”, „Słowo Polskie”, „Głos Szczeciński”. Publikacje o działalności Rzecznika ukazywały się również w

prasie specjalistycznej, poświęconej oświacie i wychowaniu. Były to m.in. „Forum Wychowawców”, „Dziękuję”, „Integracja”, „Mam dziecko”, „Kurier Pedagogiczny”.

Dziennikarze byli zapraszani na konferencje prasowe, na których przekazywano informacje o bieżących działaniach Rzecznika .

Internet

Funkcjonują dwie strony Rzecznika: www.brpd.gov.pl oraz www.strefamlodych.pl. Pierwsza ma charakter ogólny. Przedstawia instytucję Rzecznika, bieżące działania (w tym treść wystąpień do urzędów i instytucji publicznych), podstawowe akty prawne dotyczące praw dziecka i publikacje. Zawiera linki dotyczące praw dziecka i instytucji pomocy.

Druga strona („Strefa Młodych”), redagowana przy udziale młodzieży, przeznaczona jest dla młodszych odbiorców i ma charakter interaktywny. Na tej stronie omawiane są aktualne wydarzenia, przydatne przepisy prawne, problemy szkolne zgłaszane przez uczniów, nauczycieli i rodziców. Strona podaje też listę teleadresową instytucji i organizacji pomagających dzieciom.

W ostatnich miesiącach 2004 roku rozszerzono zespół redakcyjny „Strefy Młodych” i podjęto wysiłki mające na celu dostosowanie zasobów strony do oczekiwań odbiorców. Kierunki zmian wytyczyły badania ankietowe, wywiady, analiza spraw napływających do BRPD, a przede wszystkim wypowiedzi na internetowym forum dyskusyjnym „Strefy Młodych”. W roku 2004 na forum pojawiło się około 110 wątków dyskusyjnych, a w związku z nimi ponad 1000 wypowiedzi. Ich treść skłoniła zespół redakcyjny do wzbogacenia zasobów strony o elementy o charakterze poradnikowym (np. jak radzić sobie w sytuacjach kryzysowych; jak sprawnie zarządzać czasem; jak zorganizować efektywny samorząd szkolny). Uzupełnieniem forum jest czat internetowy udostępniony użytkownikom „Strefy Młodych” do bezpośrednich kontaktów, a wykorzystywany również do dyskusji z Rzecznikiem.

UWAGI O STANIE PRZESTRZEGANIA PRAW DZIECKA W 2004 R.

Prawo do życia i ochrony zdrowia

1. Brak skutecznych działań zapobiegających i zwalczających zachorowania na gruźlicę wśród dzieci

Niepokojąca jest sytuacja epidemiologiczna – od 2000 r. liczba zachorowań na gruźlicę u dzieci i młodzieży oraz współczynniki zapadalności zaczęły wykazywać tendencję wzrostową i pojawiły się nie notowane w poprzednich latach najcięższe postaci tej choroby. Problemem jest stosunkowo wysoki udział zachorowań na gruźlicę osób młodych na tle krajów UE. Radykalnej poprawy wymaga dostępność i jakość diagnostyki bakteriologicznej.

2. Ograniczanie prawa do świadczeń opieki zdrowotnej

Obowiązujące obecnie uregulowania prawne nie gwarantują dzieciom nieograniczonego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej. Narodowy Fundusz Zdrowia wprowadza ograniczenia liczby udzielanych świadczeń zdrowotnych, tzw. limity świadczeń. Z tego względu świadczeniodawcy zmuszeni są ograniczać ilość realizowanych usług medycznych udzielanych dzieciom. W efekcie wydłuża się czas oczekiwania na zabiegi i inne usługi medyczne. Problem dotyczy także zakresu finansowania porodów ze środków NFZ. Niezbędne jest zniesienie limitów na świadczenia zdrowotne udzielane dzieciom. Limity świadczeń naruszają prawo dziecka do opieki medycznej i w wielu sytuacjach powodują dalsze zagrożenia zdrowotne.

3. Ograniczony zakres profilaktycznej opieki zdrowotnej

Obowiązujące prawo nie zapewnia dzieciom szerokiego dostępu do świadczeń związanych z profilaktyką zdrowotną. Jednym z podstawowych tego przejawów jest ograniczanie zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej w środowisku nauczania i wychowania. Skutkiem zaniechań w zakresie profilaktyki zdrowotnej jest wzrost liczby zachorowań na choroby zakaźne, czego przykładem są epidemiczne zakażenia dzieci w szpitalach.

4. Odejście od finansowania szkół rodzenia – obniżenie standardów wspierania wczesnego rozwoju dziecka

Edukacja prozdrowotna w okresie ciąży stanowi integralną część opieki nad kobietą i dzieckiem. Wyniki badań naukowych potwierdzają tezę, że uczestniczenie rodziców w zajęciach szkół rodzenia wpływa korzystnie na przebieg ciąży i porodu. Likwidacja bezpłatnych zajęć szkół rodzenia uderzyła przede wszystkim w rodziny najuboższe.

5. Opłaty za pobyt rodzica w szpitalu – dodatkowa opieka pielęgnacyjna nad dzieckiem

Prawo do dodatkowej opieki pielęgnacyjnej sprawowanej przez osobę bliską jest jednym z podstawowych praw dziecka-pacjenta. Mimo to wciąż mają miejsce przypadki ograniczania, a nawet pozbawiania dzieci możliwości kontaktu z rodzicem. Szczególnie naganne jest pozbawienie dziecka kontaktu z karmiącą matką. Podstawową przyczyną wskazanego zjawiska jest nierozwiązana kwestia finansowania ze środków publicznych kosztów pobytu rodzica przy dziecku przebywającym w szpitalu. Przepisy ustawy o zakładach opieki zdrowotnej stanowią, że koszt ten nie może obciążać szpitali. Tymczasem rodziców często nie stać na pokrycie wydatków związanych z pobytem przy dziecku. Niekiedy ograniczenia są wynikiem arbitralnych decyzji kierowników zakładów opieki zdrowotnej.

Prawo do wychowania w rodzinie

1. Brak pracy ukierunkowanej na powrót dziecka do rodziny naturalnej

Pobyt dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej powinien mieć charakter przejściowy – do czasu powrotu do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. Analiza spraw zgłaszanych Rzecznikowi wskazuje, że w wielu przypadkach w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a także w placówkach opiekuńczo-wychowawczych brak jest dostatecznej pomocy i pracy socjalnej mającej na celu przywrócenie rodzinie biologicznej zdolności do sprawowania prawidłowej opieki nad dzieckiem (brak dokumentów diagnozujących sytuację dziecka, określenia potrzeb rodziny naturalnej, opracowanych i realizowanych planów współpracy z rodziną). Priorytetem w pracy placówek opiekuńczo-wychowawczych i szerzej

wszystkich służb pomocy dziecku, winna być pomoc rodzinie biologicznej mająca na celu przezwycięzenie problemów, które doprowadziły do odebrania jej dziecka. Celem pieczy zastępczej jest umożliwienie dziecku powrotu do domu, a dopiero gdy to jest niemożliwe objęcie go stałą opieką zastępczą, najlepiej o charakterze rodzinnym.

2. Naruszanie prawa dziecka do stałego środowiska wychowawczego

Z chwilą wprowadzenia zasady odpłatności przez powiat za dzieci przebywające w placówkach opiekuńczych w innych powiatach nasiliło się zjawisko przenoszenia dzieci między placówkami. Powiaty nie posiadające własnych placówek opieki zastępczej organizowały przetargi na usługi opiekuńcze jedynie w oparciu o kryterium najniższych kosztów. Stwarzało to zagrożenie bezwzględnego i gwałtownego zrywania więzi rodzinnych oraz dalszej alienacji społecznej dziecka.

3. Nieskuteczna egzekucja prawa dziecka do kontaktów z rodzicami

Do naruszeń tego prawa dochodzi podczas trwających postępowań sądowych o rozwód lub separację. Mimo zgłaszanych przez rodziców wniosków sądy nie zabezpieczają skutecznie kontaktów dziecka z obojgiem rodziców, zwłaszcza w sytuacjach utrudniania styczności z dzieckiem jednemu z rodziców przez tego, u którego dziecko przebywa. Rodzice sprawujący pieczę nad dzieckiem często nadużywają swojej pozycji: zakazują mu kontaktów z drugim rodzicem, manipulują dzieckiem i nakłaniają je do określonego postępowania. Wyjątkowo niepokojącym zjawiskiem jest „przygotowywanie” dzieci do badań w celu uzyskania pożądanej opinii. Egzekucja orzeczeń sądowych uprawniających do kontaktów z dziećmi nie jest skuteczna. Instrumenty prawne, z których można skorzystać, nie gwarantują wykonania orzeczenia.

4. Nieskuteczna egzekucja administracyjno-prawnych obowiązków rodziców wobec dzieci

W sytuacjach niewłaściwego wywiązywania się niektórych rodziców ze swych obowiązków wobec dzieci: nierealizowanie obowiązku szkolnego, nierealizowanie obowiązku nauki, nierealizowanie obowiązkowych badań lekarskich, brak jest ze strony odpowiedzialnych

służb administracji publicznej właściwych i skutecznych metod egzekwowania tych obowiązków.

5. Brak uregulowań prawnych dotyczących umieszczania nieletnich w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (bez skierowania)

Podczas prac nad dostosowaniem polskiego prawa do standardów międzynarodowych pominięto przepisy regulujące postępowanie z wymagającą opieki osobą nieletnią w wieku 13-18 lat. Brak przepisów powoduje, że dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych odmawiają przyjmowania takich osób (bez skierowania). Zgodnie z prawem nie mogą przyjmować ich także policyjne izby dziecka²⁶⁹.

Prawo do godziwych warunków socjalnych

1. Destabilizacja sytuacji dzieci i rodziców samotnie wychowujących dzieci

Z chwilą likwidacji funduszu alimentacyjnego sytuacja wielu dzieci uległa znacznemu pogorszeniu. Jednocześnie gwałtownie wzrosła liczba rozwodów i separacji podyktowanych dążeniem do uzyskania świadczeń dla osób samotnie wychowujących dzieci²⁷⁰. Niekorzystne dla dzieci rozwiązania zostały zaskarżone do Trybunału Konstytucyjnego. Nowelizując kilkakrotnie przepisy parlament złagodził skutki likwidacji funduszu alimentacyjnego. Uwzględniając postulaty Rzecznika Praw Dziecka i Komitetu Inicjatywy Obywatelskiej wprowadzono nowe świadczenie (zaliczkę alimentacyjną) oraz mechanizmy wzmacniające egzekucję świadczeń alimentacyjnych.

2. Brak wystarczającej liczby lokali socjalnych

W sytuacji eksmisji, utraty prawa do lokalu bądź braku lokalu mieszkalnego rodziny z dziećmi mają trudności w uzyskaniu lokalu socjalnego od gminy. Sytuacja w zakresie lokali socjalnych w Polsce jest nadal zła i dotyka szczególnie rodziny o niskich dochodach, rodziny

²⁶⁹ W policyjnej izbie dziecka można umieścić tylko nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego.

²⁷⁰ Wg Ministerstwa Sprawiedliwości liczba rozwodów w roku 2004 w porównaniu z rokiem 2003 wzrosła o 122,9%, a liczba separacji o 299,5% (pismo Podsekretarza Stanu T. Wołka do Marszałka Sejmu, ZBA-075-8/04/MW).

wielodzietne, wielopokoleniowe. Gminy nie prowadzą aktywnej polityki w tym zakresie, nie posiadają wystarczających zasobów lokalowych, a lokale którymi dysponują często nie spełniają minimalnych wymogów technicznych i sanitarnych.

3. Niedostateczne zabezpieczenie materialne dzieci objętych zastępczymi formami opieki

Środki budżetowe na utrzymanie placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzinnych form opieki są niedoszacowane. Szczególnie pod koniec roku budżetowego pojawiają się trudności w płynnym finansowaniu zadań. Przejawia się to m.in. w postaci:

- wypłaty świadczeń na dzieci w rodzinach zastępczych z opóźnieniem lub w ratach,
- dużych opóźnień w przekazywaniu środków na usamodzielnienie wychowanków,
- braku środków na świadczenia lecznicze i rehabilitacyjne.

4. Ograniczenie dostępu dzieci do korzystania z posiłków w stołówkach szkolnych

W 2004 roku wprowadzono podatek VAT na przygotowanie i sprzedaż posiłków w szkołach i innych placówkach oświatowych. Jednocześnie straciły moc prawną przepisy pozwalające zatrudniać pracowników stołówek oraz wliczać koszty utrzymania stołówki w wydatki budżetowe szkoły. Obie zmiany przyczyniły się do wzrostu kosztów posiłków przygotowywanych przez szkoły, czym obciąża się obecnie rodziców. Ponieważ z obiadów szkolnych najczęściej korzystały dzieci z uboższych rodzin, wzrost cen ograniczył liczbę dzieci korzystających z posiłków w szkołach.

5. Opóźnienia w wypłacaniu stypendiów

Pierwsze wypłaty stypendiów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego zaplanowano na początek roku szkolnego 2004/2005. Stypendia miały być rekompensatą kosztów takich jak: zakwaterowanie, zakup podręczników, posiłki w stołówce itd. Wielu rodziców i uczniów już na początku roku szkolnego zbierało rachunki, w celu zwrotu poniesionych kosztów związanych z nauką. W wielu powiatach w ogóle nie uruchomiono wypłat lub uruchomiono je tylko częściowo, mimo wcześniejszych zapewnień Ministerstwa Gospodarki i Pracy oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, że wypłata nastąpi bez opóźnień. Problem stanowi niespójna i skomplikowana procedura wypłat (ogłoszenie konkursów, złożenie wniosku, zaświadczenia o dochodach, okazanie i zaakceptowanie faktur)

oraz opóźniony i niewystarczający przepływ pieniędzy pomiędzy Ministerstwem Finansów a poszczególnymi województwami. Samorządy nie dały sobie rady z budową własnego systemu. W wielu województwach zabrakło pieniędzy na wypłatę. Sytuacja ta naraża organy publiczne na utratę wiarygodności społecznej, a obywatelom grozi utratą środków finansowych, poniesionych w poczet gwarantowanych stypendiów.

Prawo do nauki

1. Brak wiarygodnego systemu gromadzenia danych o osobach podlegających obowiązkowi nauki

Kontrola nad wypełnieniem obowiązku nauki możliwa jest tylko za pośrednictwem wiarygodnego systemu gromadzenia danych o osobach podlegających temu obowiązkowi. Ustawowy obowiązek rodziców zawiadamiania gminy o formie spełniania obowiązku nauki przez ich dziecko pozostaje rodzicom nieznany, a wielu urzędników gminnych nie przywiązuje do jego wypełnienia należytej wagi. Rzadko dochodzi do postępowania administracyjnego przeciwko rodzicom, których dzieci nie uczęszczają do szkoły. Świadczy to o braku praktycznego znaczenia przepisów formułujących obowiązek nauki. Konieczne jest większe zainteresowanie państwa tym problemem.

2. Zjawisko segregacji uczniów w szkołach i placówkach oświatowych

W wielu placówkach oświatowych zaznacza się zjawisko faktycznej segregacji uczniów ze względu na status społeczny, czy majątkowy, miejsce zamieszkania, niepełnosprawność, zawód rodziców. Wprowadzane są podziały na „lepszych” i „gorszych” uczniów, „lepsze” i „gorsze” klasy. Segregacja dzieci często jest równoznaczna z ich dyskryminacją i jako taka stanowi naruszenie postanowień art. 2 Konwencji o Prawach Dziecka.

3. Brak jednoznacznego określenia procedur prawnych dotyczących kary „zawieszenia w prawach ucznia” oraz możliwości stosowania jej przez szkołę

Wiele szkół traktuje „zawieszenie w prawach ucznia” jako karę statutową. Stanowi to poważne naruszenie praw dziecka, w szczególności wtedy, gdy wiąże się z zakazem uczęszczania na zajęcia lekcyjne (art. 28 Konwencji o Prawach Dziecka gwarantuje dziecku

prawo do nauki). Kara „zawieszenia w prawach ucznia” najczęściej stosowana jest wobec dzieci stwarzających problemy wychowawcze lub mających trudności w nauce, w tym dzieci z ADHD. Karę „zawieszenia w prawach ucznia” stosują także szkoły, które nie mają stosownego zapisu w statucie. Niepokoją zwłaszcza sytuacje, kiedy kara ta jest stosowana przez dłuższy czas.

4. Korepetycje organizowane dla uczniów przez nauczycieli pracujących w ich szkole; płatne zajęcia pozalekcyjne

Szkoła nie powinna pobierać żadnych opłat za naukę ani organizować zajęć płatnych z przedmiotów objętych programem nauczania. Prawo ucznia do bezpłatnej nauki oznacza, że może on oczekiwać zapewnienia odpowiedniego poziomu nauczania, bez potrzeby wnoszenia dodatkowych opłat. Nieprzestrzeganie prawa do bezpłatnej nauki wywołuje skutek w postaci nierówności szans edukacyjnych.

5. Brak jednoznacznego określenia na gruncie prawa oświatowego katalogu praw dziecka-ucznia

Art. 17 i 54 Konwencji o Prawach Dziecka nakładają na władze publiczne obowiązek popularyzowania wiedzy o prawach dziecka. Jednym z zadań szkoły jest przekazanie dzieciom i młodzieży wiedzy o prawach człowieka, dziecka i ucznia. Szkoła powinna rozwijać u dzieci świadomość podstawowych praw, regulujących stosunki międzyludzkie oraz uczyć je odpowiedzialności za podejmowane decyzje. Respektowanie praw dziecka-ucznia jest związane z możliwością ich egzekwowanie przez uczniów będących podmiotami tych praw. Egzekwowanie jest nierealne, dopóki nie istnieje katalog podstawowych praw, jednakowych dla wszystkich uczniów określonego szczebla szkoły oraz wyodrębniona procedura umożliwiająca obiektywne rozpatrzenie sprawy (obejmująca również postępowanie odwoławcze).

Prawo do ochrony przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem

1. Brak skutecznego systemu przeciwdziałania przemocy

Aktualne pozostają poczynione w latach ubiegłych uwagi dotyczące potrzeby wprowadzenia systemu przeciwdziałania przemocy opartego na samorządowych strukturach powiatu – powiatowych centrach pomocy rodzinie. Część rozwiązań zaproponowanych przez Rzecznika w 2001 roku w projekcie „Planu przeciwdziałania przemocy wobec dzieci” (przedłożonego Prezydentowi RP i Sejmowi RP) została uwzględniona w nowej ustawie o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. Zgodnie z jej przepisami do zadań własnych powiatu należy prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej oraz utworzenie i utrzymanie powiatowego centrum pomocy rodzinie. Wciąż jednak nie został stworzony w naszym kraju spójny system ochrony dzieci przed przemocą oraz pomocy dzieciom – ofiarom przestępstw.

2. Brak skutecznego systemu przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci

Mankamenty systemu to m.in.:

- brak pełnej ochrony prawnej przed wykorzystywaniem seksualnym małoletnich między 15 a 18 rokiem życia,
- brak powszechnego i jednolitego w skali kraju systemu przeciwdziałania przemocy,
- brak skutecznych środków karnych,
- braku skutecznych rozwiązań prawnych dotyczących zwalczania pornografii dziecięcej w Internecie,
- braku świadomości społecznej, co do skali i negatywnych skutków wykorzystywania seksualnego dzieci w naszym kraju.

W roku 2004 r. w Sejmie rozpoczęto intensywne prace nad nowelizacją kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego mające na celu skuteczną ochronę dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym.

3. Niedostateczna ochrona dziecka przed wtórną wiktylizacją

Wprowadzenie w ostatnich latach szeregu zmian np. art. 185a k.p.k. w sposób istotny poprawiło sytuację dziecka, jako świadka w procesie karnym. Przedmiotowy przepis co do zasady gwarantuje pokrzywdzonemu, który nie ukończył 15 lat, jednokrotne przesłuchanie w charakterze świadka. Dotyczy to jednak tylko małoletnich ofiar przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Dla pełnej ochrony dziecka w postępowaniu sądowym należy dokonać takiej nowelizacji przepisów k.p.k., która gwarantować będzie jednokrotne przesłuchanie małoletniego świadka bez względu na przedmiot procesu karnego. Przepisy

należy odnieść do pokrzywdzonych dzieci, które w chwili przesłuchania nie ukończyły lat 18. W roku 2004 Sejm podjął pracę nad nowelizacją k.p.k. w tym zakresie.

4. Konieczność ochrony dziecka przed szkodliwymi treściami we wszystkich środkach masowego komunikowania

Istnieje pilna potrzeba wprowadzenia jednolitych przepisów regulujących zasady klasyfikowania programów telewizyjnych, filmów i gier komputerowych ze względu na negatywny wpływ, jaki mogą wywierać na rozwój dziecka. Niezbędne jest jak najszybsze uchwalenie ustawy o ochronie małoletnich przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w środkach masowego komunikowania, która określi jednolity system ochrony dzieci i młodzieży przed przemocą we wszystkich środkach masowego przekazu.

5. Niewystarczająca znajomość procedur w zakresie współpracy szkół z policją oraz innymi służbami i instytucjami w sytuacjach zagrożenia przestępczością i demoralizacją

Wobec występowania w szkołach przypadków przemocy istnieje konieczność efektywnego wdrożenia procedur określonych w rządowym programie „Program zapobiegania niedostosowaniu społecznemu i przestępczości wśród dzieci i młodzieży”. Nie zwalnia to szkoły z obowiązku współpracy z lokalnym systemem przeciwdziałania przemocy organizowanym przez właściwe służby, instytucje i organizacje. Potrzebna jest ścisła współpraca szkoły ze wszystkimi instytucjami tworzącymi lokalny system oraz znajomość ich zadań i kompetencji. Obowiązek podejmowanie właściwych działań na rzecz ochrony dziecka przed wszelkimi przejawami przemocy nakłada na władze publiczne art. 19 Konwencji o Prawach Dziecka.

6. Zagrożenie najmłodszych konsumentów negatywnymi oddziaływaniami rynkowymi

Zachodzi potrzeba ochrony dzieci przed szkodliwym oddziaływaniem reklamy docierającej do nich nie tylko poprzez media. Coraz częściej różnorodne przedsięwzięcia reklamowe mają miejsce na terenie przedszkoli i szkół. Ich autorzy nie zawsze respektują dobro osób niepełnoletnich. Dzieci są szczególnymi odbiorcami działań reklamowych, gdyż nie potrafią racjonalnie ocenić docierających do nich informacji. Dlatego konieczne są ograniczenia

prawne w odniesieniu do działalności reklamowej na terenie szkół i przedszkoli. Zgodnie z art. 36 Konwencji o Prawach Dziecka dzieci powinny być chronione przed wszelkimi formami wyzysku w jakimkolwiek aspekcie naruszającym ich dobro.

Prawa dzieci niepełnosprawnych

1. Ograniczanie prawa do edukacji, rewalidacji i rehabilitacji

Działania racjonalizacyjne w odniesieniu do sieci placówek oświatowych, podyktowane po części trendami demograficznymi, nie usprawiedliwiają oszczędnościowych posunięć wielu samorządów polegających na likwidowaniu przedszkoli, szkół specjalnych i integracyjnych. Do szkolnictwa, szczególnie specjalnego i integracyjnego nie można przykładać jedynie miary finansowej.

2. Ograniczanie prawa do nauki, szczególnie na etapie ponadgimnazjalnym

Wiele dzieci niepełnosprawnych z uwagi na niemożność dojazdu do szkoły i brak warunków do nauczania w szkole najbliższej miejsca zamieszkania korzysta jedynie z nauczania indywidualnego. Jest to ograniczenie ich prawa do edukacji oraz rozwoju osobowego. Na etapie ponadgimnazjalnym brak możliwości dojazdu do szkoły jest często przyczyną niepodjęcia dalszej nauki. Ciężący na gminie obowiązek zorganizowania dowozu do szkoły nie dotyczy kształcenia ponadgimnazjalnego. W rezultacie przepisy ustawy o systemie oświaty mają w tym zakresie charakter dyskryminacyjny i ograniczają konstytucyjne prawo do powszechnej, bezpłatnej edukacji na zasadach równego dostępu.

3. Długotrwałe terminy oczekiwań na badania, wysokie koszty rehabilitacji, brak dostępu do specjalistów

Dziecko niepełnosprawne wymaga pomocy – w tym diagnozy i działań rehabilitacyjnych - na jak najwcześniejszym etapie rozwoju. Moment podjęcia interwencji ma w większości wypadków zasadniczy wpływ na jakość całego późniejszego życia osoby niepełnosprawnej. Dlatego liczne ograniczenia i „wąskie gardła” opieki medycznej i rehabilitacyjnej w odniesieniu do dzieci niepełnosprawnych w wyjątkowo dotkliwy sposób ograniczają ich prawa.

4. Bariery architektoniczne

Nie dość energiczne działania ukierunkowane na likwidację barier architektonicznych wywołują cały szereg negatywnych następstw. Ograniczają wprost dzieciom niepełnosprawnym dostęp do edukacji. Brak dostępnych placówek oświatowych w pobliżu miejsca zamieszkania wymusza posyłanie dzieci do szkół odległych. Wymaga to zapewnienia przystosowanego transportu lub umieszczenia dziecka w placówkach pobytu ciągłego, co powoduje oddzielenie od rodziny. Natomiast w przypadku realizacji orzeczenia o nauczaniu indywidualnym, dziecko zostaje pozbawione kontaktu ze środowiskiem rówieśniczym. W innych sytuacjach bariery architektoniczne ograniczają dostęp do urzędów, ośrodków zdrowia, miejsc zabawy i wypoczynku.

Inne

1. Brak koordynacji działań instytucji publicznych na rzecz dzieci

Aktualna pozostaje uwaga o braku jednego ośrodka koordynacji działań i programów na rzecz dzieci realizowanych przez administrację rządową oraz inne instytucje publiczne na różnych szczeblach. Powoduje to niejednokrotnie, iż podejmowane działania są fragmentaryczne i mało efektywne. Analiza aktualnej sytuacji rozdzielenia działań i kompetencji dotyczących dziecka i rodziny pomiędzy poszczególne resorty wskazuje na brak koordynacji działań na rzecz dziecka i rodziny, brak spójnego systemu gromadzenia danych i wskaźników, trudności w opracowywaniu programów ponadresortowych dotyczących m.in. problematyki przemocy; wczesnego, wielospecjalistycznego wspierania rozwoju dziecka i rodziny; przeciwdziałania rozwarstwieniu regionalnemu i poszerzaniu się obszarów ubóstwa; upowszechniania przestrzegania i realizacji praw dziecka. Zmianę tego stanu rzeczy postuluje Komitet Praw Dziecka ONZ we wnioskach końcowych do raportu przedstawionego przez Rząd RP dotyczącego implementacji Konwencji o Prawach Dziecka (art. 4).

2. Brak kompleksowych statystyk dotyczących dzieci

W Polsce nadal nie prowadzi się kompleksowych badań statystycznych dotyczących dzieci²⁷¹. Dane gromadzone przez urzędy, instytucje i organizacje pozarządowe przedstawiają problematykę dotyczącą dzieci operując różnymi przedziałami wiekowymi. Dane te są fragmentaryczne, w wielu przypadkach niespójne, a niekiedy mało wiarygodne. Tylko kompleksowe statystyczne ujęcie zjawisk dotyczących dzieci jako osób do ukończenia 18 roku życia (np. w kategoriach niepełnosprawności, syndromu dziecka maltretowanego, przemocy, marginalizacji, biedy, nierealizowania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki) może być skutecznym instrumentem polityki społecznej oraz oceny tej polityki. Jest to zarazem wymóg właściwej implementacji przepisów Konwencji o Prawach Dziecka.

3. Brak niezbędnych przepisów wykonawczych

Pilnie potrzebne jest wydanie przepisów wykonawczych określających m.in.:

- procedurę umieszczania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nieletnich powyżej 13 roku życia nie posiadających skierowania,
- standardy usług świadczonych przez domy dla samotnych matek, trybu kierowania i przyjmowania do takich domów (stosowne rozporządzenie zostało wydane w marcu 2005 roku),
- zasady rozpowszechniania, zapowiadania, kwalifikowania i oznaczania symbolami graficznymi przekazów dla małoletnich (filmów, gier komputerowych).

²⁷¹ Potwierdził to raport z 31 sesji Komitetu Praw Dziecka w dn. 4 października 2002 r., a także sprawozdanie Rządu polskiego dotyczące implementacji przepisów Konwencji o Prawach Dziecka w latach 1993-1998 przedłożone w Genewie w dniu 1 października 2002 r. Ze sprawozdania nie wynika bowiem jednoznaczne ujmowanie statusu dziecka w cezurach określonych przez Konstytucję RP i Konwencję o Prawach Dziecka.

DANE I ZESTAWIENIA STATYSTYCZNE

Tabela 1. Liczba i rodzaj spraw podjętych przez jednostki organizacyjne BRPD w roku 2004

Jednostka organizacyjna BRPD	Rodzaj sprawy/ Rodzaj zgłoszenia	Sprawy zgłoszone ²⁷² telefonicznie	Sprawy zgłoszone na piśmie	Sprawy zgłoszone podczas wizyt interesantów	Razem
Zespół Informacyjno-Interwencyjny (ZII)	Prawo do życia i ochrony zdrowia	432	174	64	670
	Prawo do wychowania w rodzinie	2834	1385	473	4692
	Prawo do godziwych warunków socjalnych	996	658	156	1810
	Prawo do nauki	849	561	127	1537
	Prawo do ochrony przed przemocą	1445	390	281	2116
	Promocja praw dziecka	461	86	30	577
	Razem	7017	3254	1131	11 402
Zespół Badań i Analiz (ZBA)	Sprawy podjęte, w tym wystąpienia generalne				474
	Razem				11876 (w tym spraw w toku 1904)

²⁷² Kategoria „sprawy zgłoszone” oznacza sprawy podjęte przez Rzecznika Praw Dziecka.

Tabela 2. Liczba wystąpień generalnych w latach 2001-2004

	2001	2002	2003	2004
Wystąpienia generalne	34	59	67	81

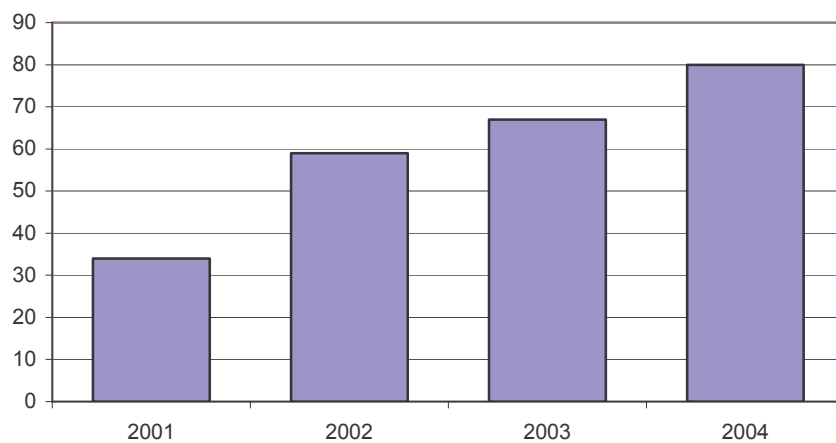

Tabela 3. Liczba spotkań i konferencji w latach 2001-2004

	2001	2002	2003	2004
Spotkania i konferencje	112	149	149	264

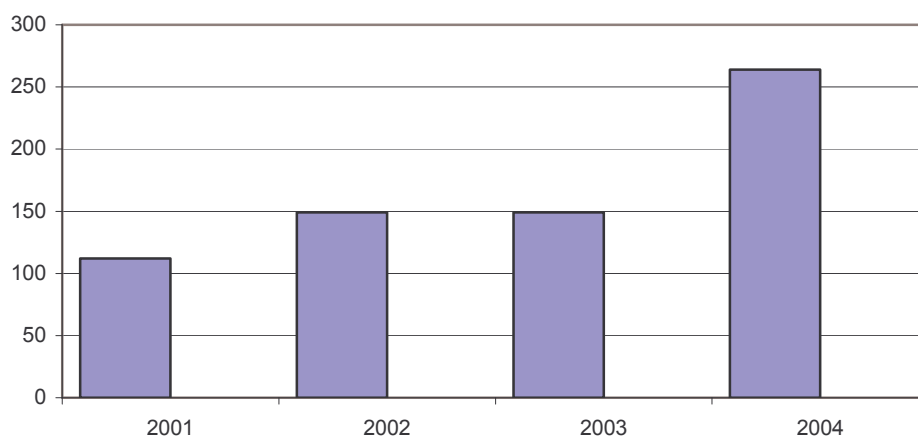

Tabela 4. Odwiedziny na stronie www.brpd.gov.pl w roku 2004

Miesiąc	Liczba wizyt na stronie	Liczba wywołań
Styczeń	12 270	44 446
Luty	11 011	34 674
Marzec	15 179	51 608
Kwiecień	13 672	48 911
Maj	15 754	54 951
Czerwiec	12 501	44 025
Lipiec	8 118	26 812
Sierpień	7 455	23 666
Wrzesień	10 654	42 321
Październik	16 066	61 033
Listopad	20 037	72 983
Grudzień	20 310	63 101
Ogółem	163 027	568 531

Tabela 5. Odwiedziny na stronie www.strefamlodych.pl w roku 2004

Miesiąc	Liczba wizyt na stronie	Liczba wywołań
Styczeń	9 557	69 481
Luty	10 024	72 874
Marzec	12 132	88 203
Kwiecień	11 962	86 966
Maj	8 669	63 022
Czerwiec	7 666	55 730
Lipiec	5 952	43 272
Sierpień	5 888	42 804
Wrzesień	7 461	54 238
Październik	10 705	77 823
Listopad	12 039	87 521
Grudzień	13 543	98 459
Ogółem	115 597	840 393

Tabela 6. Sprawy podjęte przez Rzecznika w latach 2001-2004 według rodzaju zgłoszenia

	2001	2002	2003	2004
Sprawy zgłoszone na piśmie	1002	1377	2503	3254
Sprawy zgłoszone telefonicznie	1061	3180	4997	7017
Sprawy zgłoszone podczas wizyt	84	449	726	1131
Inne, w tym wystąpienia generalne	83	1029	835	474
Ogółem	2230	6035	9061	11876

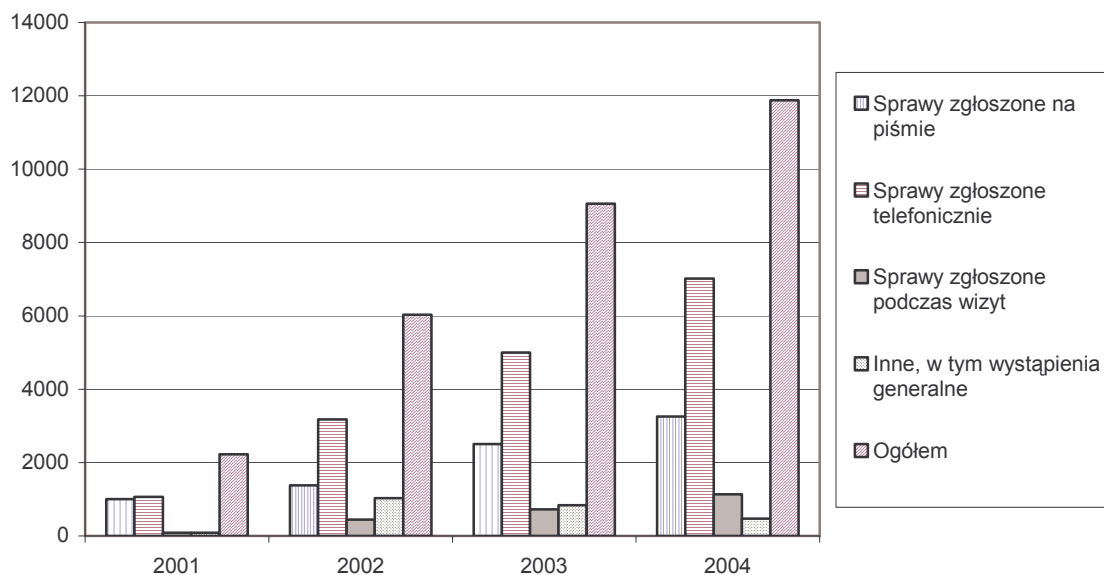

Tabela 7. Kategorie osób, które zgłosiły sprawę telefonicznie do Zespołu Informacyjno-Interwencyjnego (ZII)

Interesanci	Liczba	%
Dziecko	808	11,8
Matka	1477	21,6
Ojciec	958	14
Krewni	1420	20,7
Instytucje, urzędy	1285	18,8
Media	241	3,5
Obywatele/inni	660	9,6
Razem	6849	100

Tabela 8. Kategorie spraw zgłoszonych telefonicznie do ZII

Kategoria	Podkategoria	Zagadnienia szczegółowe	Liczba spraw	% ogółu spraw	w sumie % w podkategorii
Prawo do życia i ochrony zdrowia		prawo do ubezpieczenia i opieki zdrowotnej	194	2,7647	6,2
		koszty leczenia	98	1,3966	
		błędy lekarskie i uzyskiwanie odszkodowań	67	0,9548	
		placówki służby zdrowia (organizacja, likwidacja, warunki socjalno-bytowe)	73	1,0403	
Prawo do wychowania w rodzinie	Stosunki między rodzicami a dziećmi	władza rodzicielska i kontakty z dziećmi	1214	17,3008	28,7
		przysposobienie	72	1,0261	
		alimenty	729	10,3891	
	Zastępcze formy opieki nad dzieckiem	rodziny zastępcze	227	3,235	6,2
		placówki opiekuńczo-wychowawcze	197	2,8075	
		pomoc w usamodzielnieniu wychowanków	14	0,1995	
	Nieletni sprawcy czynów karalnych	postępowanie w sprawach nieletnich np. przesłuchania, zatrzymanie	187	2,665	3,1
		placówki resocjalizacyjne, zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich	34	0,4845	
	Sprawy z udziałem cudzoziemców	uprowadzenie dziecka zagranicę	74	1,0546	2,3
		status prawny dzieci cudzoziemców	86	1,2256	
Prawo do godziwych warunków socjalnych	Pomoc społeczna	sprawy dotyczące wsparcia w uzyskaniu świadczeń z pomocy społecznej	685	9,762	9,8
	Sprawy mieszkaniowe	eksmisja	102	1,4536	4,4
		mieszkania zastępcze i lokale socjalne	126	1,7956	
		inne (spadek, podwyższenie standardu problemy meldunkowe)	83	1,1828	

Prawo do nauki	funkcjonowanie, organizacja, tworzenie i likwidacja placówek oświatowych (np. dowóz dzieci do szkoły, realizacja obowiązku szkolnego, różne formy nauczania, skreślenie i przenoszenie uczniów)	229	3,2635	12,1
	problemy wychowawcze w placówkach oświatowych (przemoc rówieśnicza, problemy w kontaktach uczeń-nauczyciel, nauczyciel-uczeń)	427	6,0852	
	wypadki na terenie szkoły	60	0,8551	
	szkolnictwo specjalne (dzieci niepełnosprawne i upośledzone umysłowo w szkole)	71	1,0118	
	pomoc dzieciom uzdolnionym	29	0,4133	
	wypoczynek dzieci	33	0,4703	
Prawo do ochrony przed przemocą	przemoc fizyczna, seksualna, psychiczna	683	9,7335	20,6
	zaniedbanie (intelektualne, emocjonalne, fizyczne)	514	7,3251	
	uzależnienia	100	1,4251	
	żebractwo	86	1,2256	
	sekty	6	0,0855	
	przemoc w mediach	56	0,7981	
Promocja praw dziecka	udzielenie informacji o pracy BRPD, kontakt z innymi instytucjami, kontakt z mediami; itp.	461	6,6	
Łącznie spraw:		7017	100	

Telefon informacyjno-interwencyjny spełniał następujące funkcje: informacyjną, interwencyjną, wspierająco-terapeutyczną, sygnalizująco-inicjującą (w sprawach o ogólnym charakterze wymagających podjęcia inicjatywy ustawodawczej bądź przedstawienia wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw i dobra dzieci). Posiadając odpowiednie bazy danych można szybko zdefiniować problem i podjąć następujące działania:

- Wysłuchać i udzielić doraźnej porady: 56.5%;
- Szybko interweniować w sytuacjach kryzysowych, tj. poinformować kompetentne organy (policja, sąd, szkoła, PCPR itp.): 19,8%;
- Skierować sprawy do właściwej instytucji lub organizacji: 8,1%;

- Poinformować o podjętych czynnościach w sprawach zgłoszonych na piśmie do BRPD: 11,7%;
- Udzielić informacji o działalności Rzecznika Praw Dziecka: 3,9%.

W 2004 r. zarejestrowano 6849 rozmów telefonicznych w indywidualnych sprawach dzieci. W wyniku tych rozmów zgłoszono 7017 szczegółowych spraw. Odbierane telefony były ewidencjonowane z uwzględnieniem: daty zgłoszenia, opisu problemu, rodzaju udzielonej pomocy. Jeżeli osoba zgłaszająca udostępniła swoje dane osobowe i stopień pokrewieństwa powyższe informacje zostały również zaewidencjonowane. W ramach koniecznych interwencji pracownicy BRPD wykonali 2351 rozmów wychodzących z instytucjami, organizacjami rządowymi i pozarządowymi oraz samymi zainteresowanymi.

Tabela 9. Kategorie interesantów, którzy wnieśli sprawy na piśmie do ZII

Interesanci	Liczba	%
Matka	645	28,2
Ojciec	287	12,6
Oboje rodzice	286	12,6
Krewni	201	8,8
Dziecko	313	13,7
Instytucje, urzędy	245	10,7
Osoby trzecie	250	10,9
Media	57	2,5
Razem	2284	100

Tabela 10. Kategorie spraw zgłoszonych na piśmie do ZII

Kategoria	Podkategoria	Zagadnienia szczegółowe	Liczba	%
Prawo do życia i ochrony zdrowia	Opieka zdrowotna	prawo do ubezpieczenia i opieki zdrowotnej	87	2,7
		koszty leczenia	34	1
		błędy lekarskie i uzyskiwanie odszkodowań	24	0,7
		placówki służby zdrowia (organizacja, likwidacja, warunki socjalno-bytowe)	29	0,9
	Ogółem		174	5,3
Prawo do wychowania w rodzinie	Stosunki między rodzicami a dziećmi	władza rodzicielska i kontakty z dziećmi	610	18,7
		przysposobienie	31	1
		alimenty	469	14,4
	Zastępcze formy opieki nad dzieckiem	rodziny zastępcze	91	2,8
		placówki opiekuńczo-wychowawcze	51	1,6
		pomoc w usamodzielnieniu wychowanków	1	0,1
	Nieletni sprawcy czynów karalnych	postępowanie w sprawach nieletnich np. przesłuchania, zatrzymanie nieletniego	64	2
		placówki resocjalizacyjne, zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich	21	0,6
	Sprawy z udziałem cudzoziemców	uprowadzenie dziecka zagranicę	10	0,3
		status prawny dzieci cudzoziemców	37	1,1
Ogółem		1385	42,6	
Prawo do godziwych warunków socjalnych	Pomoc społeczna	sprawy dotyczące pomocy w uzyskaniu świadczeń z pomocy społecznej	378	11,6
	Sprawy mieszkaniowe	eksmisja	37	1,1
		mieszkania zastępcze i lokale socjalne	188	5,8
		inne (spadek, podwyższenie standardu problemy z meldunkiem)	55	1,7
Ogółem		658	20,2	
Prawo do nauki		funkcjonowanie, organizacja, tworzenie i likwidacja placówek oświatowych (np. dowóz dzieci do szkoły, realizacja obowiązku szkolnego, różne formy nauczania, skreślenie i przenoszenie uczniów)	212	6,5

		problemy wychowawcze w placówkach oświatowych (przemoc rówieśnicza, problemy w kontaktach uczeń-nauczyciel, nauczyciel-uczeń)	167	5,1
		wypadki na terenie szkoły	3	0,1
		szkolnictwo specjalne (dzieci niepełnosprawne i upośledzone umysłowo w szkole)	98	3
		pomoc dzieciom uzdolnionym	12	0,4
		wypoczynek dzieci	69	2,1
	Ogółem		561	17,2
Prawo do ochrony przed przemocą		przemoc fizyczna, seksualna, psychiczna	281	8,6
		zaniedbania (intelektualne, emocjonalne fizyczne)	58	1,8
		uzależnienia	4	0,1
		żebractwo	4	0,1
		sekty	1	0
		przemoc w mediach	42	1,3
	Ogółem		390	12
Promocja praw dziecka		Udzielenie informacji o pracy BRPD, kontakty z innymi instytucjami, kontakty z mediami itp.	86	2,7
Łącznie spraw			3254	100

Tabela 11. Kategorie interesantów, którzy zgłosili się na rozmowy do ZII

Interesanci	Liczba	%
Matka	218	35,8
Ojciec	134	22
Oboje rodzice	11	1,8
Krewni	118	19,4
Dziecko	84	13,8
Instytucje, urzędy	36	5,9
Media	8	1,3
Ogółem	609	100%

Tabela 12. Kategorie spraw zgłoszonych podczas rozmów w ZII

Kategoria	Podkategoria	Zagadnienia szczegółowe	Liczba	%
Prawo do życia i ochrony zdrowia	Opieka zdrowotna	prawo do ubezpieczenia i opieki zdrowotnej	29	2,6
		koszty leczenia	10	0,9
		błędy lekarskie i uzyskiwanie odszkodowań	12	1,1
		placówki służby zdrowia (organizacja likwidacja, warunki socjalno-bytowe)	13	1,1
	Ogółem		64	5,7
Prawo do wychowania w rodzinie	Stosunki między rodzicami a dziećmi:	władza rodzicielska i kontakty z dziećmi	254	22,5
		przysposobienie	13	1,2
		alimenty	55	4,9
	Zastępcze formy opieki nad dzieckiem	rodziny zastępcze	39	3,5
		placówki opiekuńczo-wychowawcze	50	4,4
		pomoc w usamodzielnieniu wychowanków	3	0,3
	Nieletni sprawcy czynów karalnych	postępowanie w sprawach nieletnich np. przesłuchania, zatrzymanie nieletniego	25	2,2
		placówki resocjalizacyjne, zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich	5	0,4
	Sprawy z elementem obcym	uprowadzenie dziecka poza granicę kraju	16	1,4
status prawny dzieci cudzoziemców		13	1,1	
Ogółem		473	41,9	
Prawo do godziwych warunków socjalnych	Pomoc społeczna	sprawy dotyczące pomocy w uzyskaniu świadczeń z pomocy społecznej	63	5,6
	Sprawy mieszkaniowe	eksmisja	28	2,5
		mieszkania zastępcze i lokale socjalne	38	3,3
		inne (spadek, podwyższenie standardu problemy z meldunkiem)	27	2,4
	Ogółem		156	13,8
Prawo do nauki		Funkcjonowanie, organizacja, tworzenie i likwidacja placówek oświatowych (np. dowóz dzieci do szkoły, realizacja obowiązku szkolnego, różne formy nauczania, skreślenie i przenoszenie uczniów)	26	2,3

		problemy wychowawcze w placówkach oświatowych (przemoc rówieśnicza, problemy w kontaktach uczeń-nauczyciel, nauczyciel-uczeń)	69	6,1
		wypadki na terenie szkoły	9	0,8
		szkolnictwo specjalne (dzieci niepełnosprawne i upośledzone umysłowo w szkole)	14	1,2
		pomoc dzieciom uzdolnionym	4	0,3
		wypoczynek dzieci	5	0,4
	Ogółem		127	11,2
Prawo do ochrony przed przemocą		przemoc fizyczna, seksualna, psychiczna	128	11,3
		zaniedbania (intelektualne, emocjonalne fizyczne)	128	11,3
		uzależnienia	21	1,8
		żebractwo	3	0,3
		sekty	1	0,1
		przemoc w mediach	0	0
	Ogółem		281	24,8
Promocja praw dziecka		Udzielenie informacji o pracy BRPD, kontakty z innymi instytucjami, kontakty z mediami itp.	30	2,6
Łącznie spraw			1131	100

Celem rozmów przeprowadzonych w Biurze RPD było: wysłuchanie i przyjęcie dokumentów; udzielenie porady prawnej i/lub psychologicznej; skierowanie do odpowiednich instytucji; udzielenie informacji o biegu sprawy złożonej w Biurze RPD i przyjęcie brakujących dokumentów. Ogółem w 609 rozmowach indywidualnych zgłoszono 1131 szczegółowych spraw.

Tabela 13. Sprawy podjęte przez Zespół Badań i Analiz (ZBA)

Opracowania, raporty, wystąpienia	39
Wystąpienia generalne	81
Współpraca z Sejmem i Senatem	20
Współpraca z administracją państwową szczebla centralnego	37
Współpraca z organami władzy i administracji terenowej	37
Współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi	55
Współpraca z zagranicą	12
Współpraca z mediami	34
Opinie prawne dotyczące spraw indywidualnych	101
Inne	58
Ogółem	474

Zestawienie 1. Wystąpienia generalne

Lp	Sygnatura pisma	Data	Adresat	Przedmiot wystąpienia	Charakter wystąpienia i ewentualne reakcje
1	ZBA-061-60/03/KB	06.01.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Uwagi do projektu rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół	Stanowisko RPD w sprawie
2	ZBA-061-35/03/MKr	15.01.04	Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej	Uwagi do projektu IV sprawozdania z wykonywania przez Polskę postanowień Europejskiej Karty Społecznej	Odpowiedź RPD na pismo MGPiPS. Stanowisko w sprawie
3	ZBA-070-5/04/PK	29.01.04	Przewodniczący Sejmowej Podkomisji ds. rozpatrzenia projektu ustawy o kinematografii	Brak zasad rozpowszechniania filmów kinowych w kontekście ochrony niepełnoletniego widza	Stanowisko RPD w sprawie
4	ZBA-500-1/04/JS	30.01.04	Prezes Rady Ministrów	Zapobieganie chorobom zakaźnym u dzieci	Minister Zdrowia stwierdził, że ocena tendencji epidemiologicznych nie może być rozpatrywana w oparciu o jednorazowe wzrosty zachorowań
5	ZBA-500-2/04/PK	06.02.04	Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	Zagrożenie psychicznego i moralnego rozwoju dzieci emisją programu „Ballada o lekkim zabarwieniu erotycznym”	KRRiT stwierdziła naruszenie prawa przez TVP i podjęła odpowiednie działania
6	ZBA-071-7/04/MKr	09.02.04	Minister Spraw Zagranicznych	Program polskiej prezydencji w Komitecie Ministrów Rady Europy	Stanowisko RPD w sprawie
7	ZBA-070-2/04/PK	13.02.04	Przewodnicząca Sejmowej Podkomisji rozpatrzenia projektu ustawy o zakazie promowania przemocy w środkach masowego przekazu	Uwagi do projektu ustawy o przeciwdziałaniu promocji przemocy w środkach masowego komunikowania	Stanowisko RPD w sprawie

8	ZBA-500-3/04/JS	16.02.04	Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej	Wychowanie w trzeźwości i zwalczanie alkoholizmu	Podzielając stanowisko RPD Minister wystąpił do szefa KPRM o przygotowanie stanowiska rządu w sprawie
9	ZBA-500-4/04/JS	27.02.04	Minister Zdrowia	Przywrócenie finansowania Narodowego Programu Eliminacji Niedoboru Jodu	Minister poinformował, że działania związane z prewencją niedoboru jodu są w fazie monitorowania efektów profilaktyki jodowej
10	ZBA-400-1/04/MK	27.02.04	Minister Zdrowia	Problemy w kontraktowaniu przez Narodowy Fundusz Zdrowia niektórych świadczeń z zakresu psychiatrii dziecięcej	Minister podzielił stanowisko RPD i zapowiedział dokonanie korekty błędów w psychiatrycznym pakiecie rozliczeniowo-sprawozdawczym.
11	ZBA-080-8/04/MKr	01.03.04	Minister Spraw Zagranicznych	Protest przeciwko łamaniu praw dzieci w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej	Minister podzielił pogląd RPD i poinformował, że Polska podejmuje adekwatne działania
12	ZBA-070-11/04/PK	02.03.04	Zastępca Przewodniczącego Sejmowej Nadzwyczajnej Komisji ds. Zmian w Kodyfikacjach	Nowelizacja § 207 k.k.	Komisja nie podjęła inicjatywy ustawodawczej
13	ZBA-073-04/KB	08.03.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Zabezpieczenie właściwego finansowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych	Minister stwierdziła, że środki niezbędne na realizację zadań oświatowych są zagwarantowane w dochodach JST a część oświatowa subwencji ogólnej jest jednym ze źródeł ich dochodów.
14	ZII-414-29/03/DJ	10.03.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Trudności w umieszczaniu uciekinierów z placówek opiekuńczo-wychowawczych w policyjnych izbach dziecka i interwencyjnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych	Minister zapowiedziała wprowadzenie zmian w przepisach prawnych, regulujących zasady działania młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii policyjnych izb dziecka

15	GR-500-1/04/PJ	12.03.04	Rzecznik Praw Obywatelskich	Wniosek o zaskarżenie do Trybunału Konstytucyjnego ustawy o świadczeniach rodzinnych	Wniosek podjęty
16	ZBA-500-5/04/MK	29.03.04	Marszałek Sejmu RP	Wniosek o podjęcie inicjatywy ustawodawczej, projekt ustawy o świadczeniach z gminnego funduszu alimentacyjnego	Parlament nie podjął inicjatywy
17	ZBA-071-18/04/MK _r	06.04.04	Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn	Uwagi do wstępnej wersji Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Nietolerancji	Wszystkie propozycje RPD zostały uwzględnione
18	ZBA-071-20/04/MP	20.04.04	Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Opinia do projektu ustawy w sprawie fundacji – Test Jakości	Stanowisko RPD w sprawie
19	ZBA-500-7/04/JS	22.04.04	Marszałek Sejmu RP	Zawieranie małżeństw przez osoby nie mające ukończonych 18 lat	Uwagi RPO wykorzystane w pracach nad projektem zmian w kro
20	ZBA-500-6/04/JS	23.04.04	Minister Zdrowia	Zagwarantowanie dzieciom, w projekcie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, szerszego katalogu świadczeń	Minister poinformował, że w ustawie z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych zawarto rozwiązania, które zapewnią dzieciom niezbędną opiekę zdrowotną.
21	ZBA-430-14/04/MP	10.05.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Nieprzestrzeganie zakazu palenia wyrobów tytoniowych w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych	Minister zwrócił się do kuratorów oświaty aby współdziałali z dyrektorami szkół i placówek oświatowych oraz samorządami terytorialnymi w tworzeniu środowiska szkolnego wolnego od dymu tytoniowego
22	ZBA-500-41/03/JS	18.05.04	Minister Zdrowia	Uwagi dotyczące zaprzestania przez NFZ finansowania szkół rodzenia	Minister zapewnił, że podjęte przez NFZ działania mają na celu rozwiązanie przedmiotowych problemów

23	ZBA-500-38/03/JS	18.05.04	Minister Zdrowia	Problem urodzeń dzieci z małą masą ciała i konieczność poprawy opieki okołoporodowej	Minister podzielił zdanie RPD i zapowiedział przyjęcie do realizacji odpowiedniego programu
24	ZBA-500-8/04/MK	2.06.04	Wiceprezes Rady Ministrów Minister Zdrowia	Konieczność podjęcia kompleksowego leczenia porażenia splotu barkowego u dzieci	Minister stwierdził, że przedmiotowe świadczenia są przedmiotem kontraktów zawieranych przez zakłady opieki zdrowotnej z NFZ
25	ZII-500-1/04/AW	2.06.04	Minister Polityki Społecznej	Konieczność zmiany niekorzystnych rozwiązań prawnych w zakresie określenia kręgu osób uprawnionych do zasiłku pielęgnacyjnego dla dzieci niepełnosprawnych przebywających w rodzinach zastępczych	W projekcie ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych uwzględniono postulaty RPD
26	ZBA-500-15/04/MP/MKr	3.06.04	Minister Zdrowia	Finansowanie ze środków NFZ hospitalizacji matek karmiących piersią	Minister poinformował, że możliwości finansowe Funduszu nie pozwalają na wprowadzenie propozycji RPD
27	ZII-461-6/04/DJ	7.06.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność prawidłowego zabezpieczenia realizacji orzeczeń sądów w zakresie umieszczania nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych	Minister podzielił pogląd RPD i stwierdził, że brak aktu wykonawczego w przedmiotowej sprawie wiąże się z wadliwymi zapisami ustaw: o systemie oświaty, o pomocy społecznej, o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz zawartych w nich delegacji
28	ZBA-500-13/04/JS	7.06.04	Prezes Rady Ministrów	Przeznaczenie 0,5% wartości podatku akcyzowego od wyrobów tytoniowych na realizację rządowego programu profilaktyczno-interwencyjnego.	Minister Zdrowia przekazał informację nt. programów ochrony zdrowia nie ustosunkowując się do propozycji Rzecznika

29	ZBA-500-14/04/JS	7.06.04	Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	Konieczność zaprzestania reklamowania piwa w czasie emisji programów dla dzieci	Przewodnicząca podzieliła stanowisko RPD i podjęła działania zmierzające do zapobieżenia podobnym praktykom
30	ZBA-500-9/04/MD/TR	8.06.04	Minister Zdrowia	Konieczność wydania rozporządzenia do art. 28 ust. 2 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej	Minister poinformował, że zaniechanie wydania rozporządzenia wynika ze zmian wprowadzonych ustawą o Państwowym Ratownictwie Medycznym oraz z faktu uregulowania tej materii w prawie karnym procesowym
31	ZBA-500-10/04/MD/TR	8.06.04	Minister Zdrowia	Wprowadzenie na listę leków refundowanych preparatów gwarantujących najwyższą skuteczność i komfort leczenia dzieci	Minister poinformował, że uwagi RPD zostaną uwzględnione podczas kolejnej aktualizacji listy leków refundowanych
32	ZBA-500-11/04/MD	8.06.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność wydania rozporządzenia określającego zasady dofinansowania sportowych zajęć pozalekcyjnych dla dzieci ze środków pochodzących z reklamy napojów alkoholowych	Minister poinformował, że został przygotowany projekt przedmiotowego rozporządzenia
33	ZBA-071-26/04/MP	8.06.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Uwagi do Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci	Podjęto prace z wykorzystaniem uwag RPD
34	ZBA-071-28/04/MKr	1.07.04	Minister Polityki Społecznej	Uwagi do sprawozdania z wykonywania przez Polskę postanowień Konwencji Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy	Stanowisko RPD w sprawie
35	ZBA-500-17/04/JS	6.07.04	Minister Zdrowia	Konieczność zapewnienia opieki medycznej dla dzieci i młodzieży w placówkach wypoczynku	Minister udzielił odpowiedzi na postawione pytania oraz wskazał jakie działania zamierza podjąć w celu rozwiązania problemu

36	ZBA-500-18/04/JS	8.07.04	Minister Zdrowia	problemy leczenia uzdrowskiego dla dzieci	Minister Zdrowia przedstawił dane statystyczne dotyczące przedmiotowej problematyki
37	ZBA-071-38/04/MKr	8.07.04	Minister Kultury	Uwagi do projektu <i>Rekomendacji Parlamentu Europejskiego oraz Rady Europy o ochronie małoletnich i godności ludzkiej</i>	Stanowisko RPD w sprawie
38	ZBA-500-19/04/JS	8.07.04	Minister Zdrowia	Problemy z finansowaniem bezpłatnych świadczeń medycznych przysługujących dzieciom	Minister zlecił opracowanie raportu, mającego na celu rekomendację określonych zmian
39	ZBA-500-16/04/MD/TR	9.07.04	Przewodnicząca Komisji Zdrowia Sejmu RP	Uwagi do projektu ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych	Podjęto prace nad projektem z wykorzystaniem uwag RPD
40	ZBA-500-20/04/MD	14.07.04	Prezes Rady Ministrów	Konieczność stworzenia systemowych rozwiązań przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci	Propozycje RPD wykorzystano w sejmowych i rządowych projektach zmian przepisów prawnych
41	ZBA/071/-30/04/KB	16.07.04	Prezes NIK	Zamieszczenie w <i>Planie pracy NIK na 2005 r.</i> kontroli realizacji ustawy o kulturze fizycznej, w zakresie realizacji obowiązku organizowania zajęć wychowania fizycznego	NIK systematycznie uwzględnia w planie pracy propozycje RPD
42	ZBA-070-39/04/MP	27.07.04	Przewodniczący Sejmowej Podkomisji stałej ds. młodzieży	Uwagi w sprawie podjęcia działań zmierzających do stworzenia systemowych rozwiązań przeciwdziałających wykorzystywaniu seksualnemu dzieci	Stanowisko RPD w sprawie
43	ZBA-071-39/04/MP	29.07.04	Dyrektora Departamentu Prawno-Traktatowego w Ministerstwie Spraw Zagranicznych	Stanowisko wobec projektu Protokołu dodatkowego do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w sprawie eliminacji stosowania kar cielesnych wobec dzieci	Stanowisko RPD w sprawie

44	ZBA-500-21/04/MP	30.07.04	Komendant Główny Policji	Wyeliminowanie zatrudniania małoletnich w agencjach towarzyskich	Podjęcie problemu przez KGP
45	ZBA-500-23/04/JS	18.08.05	Minister Zdrowia	Konieczność zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom i kobietom ciężarnym	Minister poinformował, że sprawa będzie przedmiotem obrad resortu zdrowia oraz uzgodnień z NFZ
46	ZBA-500-24/04/MKr	20.08.04	Prezes Rady Ministrów	Zmiana przepisów kodeksu karnego dotyczących ochrony dziecka przed pornografią w internecie	Brak odpowiedzi. Nie podjęto prac nad zmianą przepisów
47	ZBA-070-40/04/MP	20.08.04	Przewodniczący Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach	Zmiana przepisów kodeksu karnego dotycząca ograniczenia kontaktów z dziećmi osobom skazanym za przestępstwa seksualne	Podjęto prace legislacyjne z wykorzystaniem propozycji RPD
48	ZBA-403-4/04/JS	7.09.04	Minister Zdrowia	Kompleksowa opieka stomatologiczna dla dzieci obciążonych różnymi formami niepełnosprawności	Propozycje RPD zgłoszone do wykorzystania przez NFZ
49	ZBA-500-25/04/KB	10.09.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji,	Zwiększenie bezpieczeństwa dzieci w szkołach oraz uwzględnienie w pracy szkół problematyki reagowania w sytuacjach zagrożeń	W MENiS i MSWiA podjęto odpowiednie działania
50	ZBA-500-26/04/MP	10.09.04	Minister Sprawiedliwości	Podjęcie działań dostosowujących przepisy k.k. i k.p.k. do postanowień protokołu fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i pornografii	Minister poinformował, że przedmiotowe działania mogą zostać podjęte przy najbliższej nowelizacji k.k. i k.p.k.
51	ZBA-500-27/04/MP	10.09.04	Minister Finansów	Zwolnienie z podatku VAT usług obejmujących przygotowanie i sprzedaż posiłków w szkołach	Minister poinformował, że zgodnie z dyrektywą Rady UE brakuje możliwości prawnych do uwzględnienia wniosku

52	ZBA-071-37/04/MP	10.09.04	Minister Kultury	Podjęcie działań legislacyjnych zapewniających pełną ochronę małoletnich widzów, w szczególności podczas tzw. czasu ochronnego.	Minister poinformował, że inicjatywa ustawodawcza w tej materii należy do KRRiT
53	ZBA-500-28/04/MP/MKr	14.09.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Uwagi w sprawie art. 9 i 10 protokołu fakultatywnego do KPD w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i pornografii	Minister podzielił stanowisko RPD. Podjęto prace nad propozycją.
54	ZBA-500-29/04/MD/TR/MP	14.09.04	Przewodniczący Komisji Kultury i Środków Przekazu, Przewodniczący Komisji Zdrowia, Sejm RP	Sprzeciw wobec zamierzeń ograniczenia zakazu reklamowania i promowania napojów alkoholowych	Projekt ustawy został uchwalony w kształcie zgodnym ze stanowiskiem RPD
55	ZBA-500-31/04/MP	17.09.04	Minister Gospodarki i Pracy	Usprawnienie trybu wypłacania stypendiów dla uczniów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego	Minister poinformował, że nie istnieje zagrożenie niewykorzystania środków finansowych na stypendia
56	ZBA-500-32/04/JS	20.09.04	Minister Zdrowia	Zapobieganie i zwalczanie zachorowań na gruźlicę wśród dzieci i młodzieży	Minister stwierdził, iż przez najbliższe lata problem gruźlicy stanowić będzie w Polsce istotny problem zdrowotny wymagający współpracy całej służby zdrowia. Dąży się do minimalizacji liczby zachorowań.
57	ZBA-500-33/04/JS	20.09.04	Minister Zdrowia	Analiza sytuacji epidemiologicznej w zakresie zakażeń jelitowych wśród dzieci i młodzieży	Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi.
58	ZBA-500-34/04/JS	20.09.04	Minister Zdrowia	Zakażenia szpitalne wśród dzieci i młodzieży	Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi.
59	ZBA-500-35/04/JS	20.09.04	Minister Zdrowia	Zapobieganie i zwalczanie chorób przenoszonych drogą płciową	Wystąpienie pozostało bez odpowiedzi.
60	ZBA-076-2/04/JS	22.09.04	Minister Zdrowia	Uwagi do projektu rozporządzenia MZ w sprawie warunków udzielania świadczeń pediatrycznych	Uwagi skierowano do wykorzystania w projekcie rozporządzenia

61	ZBA-071-49/04/MKr/KC	24.09.04	Minister Polityki Społecznej	Uwagi do sprawozdania z wykonywania przez Polskę postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych w latach 1999 - 2003,	Stanowisko RPD w sprawie
62	ZII-500-2/04/MH	7.10.04	Minister Zdrowia	Trudności w zapewnieniu godnego pochówku w przypadku urodzeń dzieci martwych lub niezdolnych do życia	Brak odpowiedzi; w 2005 r. RPD ponownie wystąpił do Ministra Zdrowia w tej sprawie
63	ZBA-500-37/04/TW	12.10.04	Minister Polityki Społecznej	Podjęcie działań zapobiegających likwidowaniu i ograniczaniu działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej	Brak odpowiedzi
64	BRPD-500-1/04/BR	22.10.04	Prezes Telewizji TVN, Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (do wiadomości)	Zaniechanie rozpowszechniania w czasie chronionym (między godz. 6.00 a 23.00) audycji, które mogą mieć negatywny wpływ na prawidłowy rozwój psychiczny i moralny niepełnoletnich, m.in. audycji „Rozmowy w toku”.	Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji zgodziła się ze stanowiskiem Rzecznika i zapowiedziała zastosowanie odpowiednich sankcji w stosunku do nadawcy.
65	ZBA-500-36/04/MD/TR	25.10.04	Minister Zdrowia	Zagrożenie bezpieczeństwa dzieci uczestniczących w badaniach klinicznych produktów leczniczych	Minister przekazał sprawę Konsultantowi Krajowemu w dziedzinie pediatrii oraz przewodniczącemu Odwoławczej Komisji Bioetycznej
66	ZBA-500-40/04/MKr	26.10.04	Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji	Podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do wprowadzenia zakazu handlu nasionami marihuany	Minister wyjaśnił, że przepisy ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii umożliwiają właściwe zakwalifikowanie procedury handlu nasionami marihuany przez Internet

67	ZBA-500-38/04/MD/TR	26.10.04	Minister Polityki Społecznej	Konieczność wydania rozporządzenia w oparciu o delegację ustawową zawartą w art. 47 ust. 5 z dnia 12.03.2004 r. o pomocy społecznej	W dniu 28 marca 2005 r. takie rozporządzenie zostało wydane
68	ZBA-500-39/04/MD/MZ	27.10.04	Minister Zdrowia	Finansowanie porodów w 2004 r	Minister podzielił pogląd Rzecznika i poinformował, że w związku z potrzebą zakontraktowania dodatkowych świadczeń zdrowotnych, w porozumieniu z Ministrem Finansów dokonał dwóch zmian w planie finansowym NFZ na rok 2004. Stworzyło to warunki do renegotjacji i zwiększenia wartości kontraktów.
69	ZBA-071-21/04/KB/TW	27.10.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Zagwarantowanie uczniom z dysleksją rozwojową, uczącym się w klasach maturalnych równych szans startu do szkół wyższych - uwagi do projektu rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów w szkołach publicznych	Minister poinformował, że problem orzekania w zakresie dysleksji rozwojowej zostanie przedyskutowany z wizytatorami ds. poradnictwa i pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
70	ZBA-071-37/04/MP	28.10.04	Przewodnicząca Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	Konieczność wydania rozporządzenia na podstawie art. 18 ust. 6 ustawy o radiofonii i telewizji	KRRiT nie wydała stosownego rozporządzenia
71	ZBA-070-40/04/MP/KC	15.11.04	Przewodniczący Komisji ds. zmian w Kodyfikacjach	Objęcie pokrzywdzonego dziecka zasadą jednokrotnego przesłuchania we wszystkich sprawach o przestępstwa, w których	Podjęto prace nad propozycją RPD. Projekt ustawy nowelizującej art. 185a k.p.k. został uchwalony 6 maja 2005 r.

				dopuszczono się względem małoletniego przemocy fizycznej lub psychicznej	
72	ZBA-500- 43/04/JS	22.11.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność przeciwdziałania nadmiernemu obciążaniu uczniów tornistrami	Minister wyjaśnił, że dostrzega negatywne skutki zdrowotne spowodowane noszeniem przez uczniów ciężkich tornistrów/plecaków i podejmuje działania mające na celu ich wylimitowanie
73	ZBA-500- 44/04/JS	23.11.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność zapewnienia opieki medycznej dla dzieci i młodzieży w placówkach wypoczynku	Minister udzielił odpowiedzi na postawione pytania oraz wskazał jakie działania zamierza podjąć w celu rozwiązania problemu
74	GR-500- 2/04/NL	25.11.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność zaniechania prowadzenia działalności przez firmy fotograficzne na terenie szkół	Minister podzielił pogląd RPD i zapowiedział podjęcie stosownych działań
75	ZBA-500- 41/04/MP	26.11.04	Przewodniczący Komisji Finansów Publicznych	Rozważenie możliwości wprowadzenia zmiany do ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, polegającej na objęciu wszystkich ubrań dziecięcych 7% stawką podatku VAT	Parlament nie wprowadził do ustawy zmian proponowanych przez RPD
76	ZBA-071- 61/04/TR	30.11.04	Minister Zdrowia	Uwagi do ustawy o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych	Stanowisko RPD w sprawie
77	GR-500- 3/04/MD	13.12.04	Prezes Rady Ministrów	Konieczność przywrócenia systemu medycyny szkolnej	MENiS we współpracy z MZ przygotowały projekt Rządowego Programu „Profilaktyczna opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w środku nauczania i wychowania”

78	ZBA-071-67/04/KC/MP	10.12.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Wycofanie przez RP zastrzeżeń i deklaracji do Konwencji o prawach dziecka	Minister poinformował, że prowadzone są prace nad projektem ustawy o wycofaniu przez RP zastrzeżeń i deklaracji do Konwencji o prawach dziecka
79	ZBA-500-46/04/JS	30.12.04	Minister Zdrowia	Konieczność zapewnienia opieki szpitalnej adekwatnej do potrzeb dzieci i młodzieży	Minister stwierdził, że ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych zapewnia dzieciom bezpłatną kompleksową opiekę profilaktyczną, diagnostyczną i leczniczą.
80	ZBA-500-47/04/KB/TR	30.12.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność przywrócenia podstaw prawnych pozwalających na finansowanie stołówek szkolnych przez jednostki samorządu terytorialnego	MENiS przygotowało projekt rozporządzenia przywracający możliwość funkcjonowania stołówek w szkołach.
81	ZBA-500-49/04/JS	30.12.04	Minister Edukacji Narodowej i Sportu	Konieczność zapewnienia dzieciom i młodzieży bezpiecznych warunków nauczania oraz przywrócenia systemu medycyny szkolnej, przywrócenia opieki lekarskiej oraz pielęgniarstwa w szkołach i placówkach oświatowych	Minister Zdrowia poinformował, że rząd przyjął projekt programu „Profilaktyczna opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania”

Zestawienie 2. Spotkania z dziećmi, osobami i instytucjami pracującymi na rzecz dzieci (promocja praw dziecka)

Lp.	Data / miejsce	Organizator	Charakter spotkania
1.	05.01.2004 r. Będzelew	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna	Udział w debacie dot. praw dziecka z trudnościami edukacyjnymi
2.	07.01.2004 r. Rawa Mazowiecka	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna	Spotkanie z pracownikami poradni na temat praw dziecka
3.	09.01.2004 r. Kutno	Liceum Ogólnokształcące Nr 1	Spotkanie z młodzieżą z okazji święta szkoły

4.	09-10.01. 2004 r. Rzeszów	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	Udział w uroczystościach podsumowujących Europejski Rok Niepełnosprawnych
5.	14.01.2004 r. Płock	Prezydent Miasta	Spotkanie z młodzieżą gimnazjalną i dyskusja na temat jej praw
6.	14.01.2004 r. Koluszki	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna	Prawa dziecka z ADHD
7.	14.01.2004 r. Kutno	Przedszkole Sióstr Pasjonatek	Spotkanie z dziećmi
8.	20-21.01. 2004 r. Miastko	Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych	Spotkanie charytatywne Integracja – pomocna dłoń z sercem
9.	27.01.2004 r. Warszawa	Niepubliczna Szkoła Podstawowa Nr 81	Spotkanie z kadrami i uczniami szkoły, którą prowadzi Fundacja Rodzice Dzieciom
10.	29.01.2004 r. Kutno	Szkoła Podstawowa Nr 4	Spotkanie pod hasłem: "Wśród swoich dziecięcych spraw nie jesteś sam"
11.	29.01.2004 r. Krzyżanów	Gimnazjum w Krzyżanowie	Spotkanie z uczniami i kadrami gimnazjum
12.	30-31.01. 2004 r. Rabka	Burmistrz Miasta Rabka	Spotkanie z przedstawicielami Kapituły Orderu Uśmiechu
13.	03.02.2004 r. Łódź	Samorząd Łódzki	Spotkanie w sprawie zasad umieszczania nieletnich w pogotowiu opiekuńczym
14.	17.02.2004 r. Koszalin	Samorząd uczniowski, Szkolny Klub Europejski Centrum Kształcenia Ustawicznego w Koszalinie	Spotkanie RPD z uczniami szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych
15.	19.02.2004 r. BRPD	Fundacja Rozwoju Dzieci	Spotkanie w sprawie raportu o sytuacji małego dziecka w Polsce
16.	23.02.2004 r. Konstantynów Łódzki	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna	Spotkanie dotyczące przestrzegania praw dziecka
17.	24.02. 2004 r. Łódź	Fundacja Pomocy Rodzinie „Opoka”	Kampania informacyjna dotycząca zespołu dziecka potrząsanego
18.	25.02.2004 r. Bełchatów	Szkoła Podstawowa Nr 13	Udział w forum oświatowym „Prawa dziecka w systemie edukacji”
19.	26.02.2004 r. Góra Św. Małgorzaty	Szkoła Podstawowa w Górze Św. Małgorzaty	Debata na temat praw dziecka
20.	26.02.2004 r. Piątek	Szkoła Podstawowa w Piątku	Debata na temat praw dziecka

21.	29.02.2004 r. Kraków, Oświęcim	Prezydent Oświęcimia, Fundacja „Maja”	Wizytacja w placówce opiekuńczo -wychowawczej Fundacji Wioski Dziecięce ”Maja”
22.	02.03. 2004 r. Łódź	Szkoła Mistrzostwa Sportowego	Uroczyste spotkanie z młodzieżą
23.	03.03.2004 r. Chojnice	Stowarzyszenie „Salos”	Uroczyste otwarcie Igrzysk Młodzieży Salezjańskiej
	03.03.2004 r. Łódź	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	Spotkanie nt.: „Prawa dziecka z dysleksją rozwojową”
24.	04.03.2004 r. Łódź	Polskie Towarzystwo Pediatriczne	Spotkanie z Zarządem Towarzystwa
25.	04.03.2004 r. Kutno	Szkoła Podstawowa Nr 9	Udział w uroczystościach jubileuszowych XX - lecia szkoły
26.	05.03.2004 r. Poznań	Prezydent Poznania, Poznański Chór Chłopięcy „Polskie Słowiki”	Spotkanie RPD z kierownictwem Polskich Słowików oraz z Samorządem Poznania
27.	06.03.2004 r. Łódź	Stowarzyszenie Zagrozeni	Spotkanie przedstawiciela BRPD w sprawie powołania Komitetu Inicjatywy Ustawodawczej Ustawy o gminnym funduszu alimentacyjnym
28.	08.03.2004 r. Łódź	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	Udział w debacie: „Problem dysleksji to nie tylko zadanie dla nauczyciela polonisty”
29.	10.03.2004 r. Warszawa	Konferencja Mediów Polskich, Polska Agencja Prasowa	Udział w inauguracji kadencji Rady Etyki Mediów
30.	10-12.03. 2004 r. Lublin	Lubelski Kurator Oświaty	Spotkanie dotyczące sprawowania nadzoru nad wychowaniem fizycznym i edukacją prozdrowotną w szkołach
31.	15.03.2004 r. Warszawa	Wysoki Komisarz Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców	Spotkanie w sprawie przestrzegania praw dzieci (uchodźców)
32.	17.03.2004 r. BRPD	Stowarzyszenie Primum non Nocere	Spotkanie z p. prof. Sandauerem oraz z p. prof. Chazanem w sprawie praw dzieci (pacjentów)
33.	22.03.2004 r. Łódź	Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego	Spotkanie RPD ze studentami prowadzącymi „Klinikę Prawa”
34.	22-23.03. 2004 r. Kłodzko	Szkoła Podstawowa	Spotkanie z Dyrektorem szkoły oraz kadrą pedagogiczną
35.	26-28.03. 2004 r. Gdynia	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej	Spotkanie RPD z harcerzami podczas VII Zjazdu ZHR

36.	28.03.2004 r. Suchedniów	Zespół Szkół im. H. Sienkiewicza w Suchedniowie	Spotkanie przedstawiciela RPD z radą pedagogiczną oraz przedstawicielami społeczności uczniowskiej
37.	01.04.2004 r. BRPD	Marszałek Senatu	Spotkanie w sprawie Programu „Przeciw Przemocy Wobec Dzieci”
38.	02.04.2004 r. Kutno	Szkoła Podstawowa Nr 6 im. M. Skłodowskiej - Curie	Udział w uroczystościach jubileuszowych z okazji XXV-lecia nadania imienia szkole
39.	05.04.2004 r. Baniocha	Zespół Szkół w Baniosze	Spotkanie z kadłą pedagogiczną i uczniami szkoły
40.	05.04.2004 r. BRPD	Komitet Inicjatywy Ustawodawczej na Rzecz Funduszu Alimentacyjnego	Spotkanie dotyczące obywatelskiego projektu Ustawy o gminnym funduszu alimentacyjnym
41.	06.04.2004 r. Warszawa	Szkoła Podstawowa Nr 87	Spotkanie z kadłą pedagogiczną i uczniami szkoły
42.	07.04.2004 r. Kutno	Szkoła Podstawowa Nr 1	Spotkanie z kadłą pedagogiczną i uczniami szkoły
43.	14.04.2004r. BRPD	Biuro Rzecznika Praw Dziecka	Spotkanie z organizacjami pozarządowymi w sprawie dzieci niepełnosprawnych
44.	19.04.2004r. BRPD	Rada Naukowa przy Rzeczniku Praw Dziecka	Spotkanie dotyczące Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci
45.	20.04.2004r. BRPD	Rada Organizacji Pozarządowych	Spotkanie dotyczące Narodowego Planu Działań na Rzecz Dzieci
46.	22.04.2004 r. Łódź	Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego	Spotkanie RPD ze studentami kliniki prawa
47.	24.04.2004 r. Warszawa	Fundacja Pomocy Dzieciom. Ofiarom Gwałtu i Przemocy Zły Dotyk	Podsumowanie kampanii „Zły Dotyk”
48.	24.04.2004 r. Warszawa	Caritas Polska, Ośrodek Wychowawczo – Profilaktyczny „Michael”	Spotkanie z ks. Guy Gilbertem pracującym z trudną młodzieżą i młodocianymi przestępcami
49.	26.04.2004 r. Warszawa	Centrum Rozwoju Dziecka	Spotkanie z przedstawicielami organizacji w sprawie objęcia patronatu przez RPD
50.	07.05.2004 r. Klucze	Urząd Gminy Klucze	Spotkanie z młodzieżą gimnazjum w Bylinie
51.	07.05.2004 r. Klucze	Urząd Gminy Klucze	Spotkanie z dyrektorami szkół i przedszkoli gminy Klucze
52.	11.05.2004 r. Warszawa	Polskie Centrum Mediacji	Przygotowanie konkursu „Mediacje rozwiązują spory bez przemocy”

53.	14.05.2004 r. Warszawa	Stowarzyszenie Sędziów Rodzinnych w Polsce	Udział w VI Kongresie Stowarzyszenia
54.	17.05.2004 r. Mieczysławów	Zespół Szkół Agroprzedsiębiorczości	Spotkanie z młodzieżą i kadłą pedagogiczną
55.	19.05.2004 r. Bydgoszcz	Zespół Szkół Zawodowych	Spotkanie z przedstawicielami Sejmiku Młodzieży
56.	19.05.2004r. Warszawa	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej	Spotkanie z przewodniczącym ZHR
57.	20.05.2004 r. Warszawa	Fundacja dla Polski	Spotkanie z młodzieżą i kadłą w Zespole Ognisk Wychowawczych
58.	21.05.2004 r. BRPD	Szkoła Podstawowa Nr 143 w Warszawie	Spotkanie z dziećmi i kadłą pedagogiczną
59.	24.05.2004 r. BRPD	Publiczne Gimnazjum Nr 1 w Głuchołazach	Spotkanie z młodzieżą i kadłą pedagogiczną
60.	24.05.2004 r. Oświęcim	TRIVIUM Oświęcimskie Stowarzyszenie Edukacji	Spotkanie z młodzieżą i przedstawicielami organizacji pozarządowych w ramach Tygodnia Praw Dziecka
61.	28.05. 2004 r. Gdańsk	Zespół szkół Nr 5 w Gdańsku	Udział w debacie z uczniami pt.: „Ja mam prawo, ty masz prawo – granice naszych praw”
62.	28.05.2004 r. Łódź	Szkoła Podstawowa Nr 169 im. Marii Dąbrowskiej w Łodzi	Udział w debacie na temat praw dziecka (konferencja, warsztaty i konkursy)
63.	29.05.2004 r. Płock	Zespół Szkół Społecznych Stowarzyszenia Oświatowców Polskich	Spotkanie z uczniami i kadłą pedagogiczną
64.	29.05.2004 r. Staporków	Świątokrzyskie Centrum Pomocy Bliźniemu	Udział w festynie z okazji Dnia Dziecka
65.	01.06.2004 r. Warszawa	Sejm Dzieci i Młodzieży	Udział w posiedzeniu Sejmu Dzieci i Młodzieży
66.	01.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka	Spotkanie z przedstawicielami Fundacji Splotu Ramiennego i ekspertami nt.: urazów splotu ramiennego u dzieci
67.	02.06.2004 r. BRPD	Rzecznik Praw Dziecka	Spotkanie w sprawie urazów splotu ramiennego u dzieci
68.	03.06.2004 r. Zduńska Wola	Publiczne Gimnazjum Nr 2	Spotkanie z uczniami i kadłą pedagogiczną
69.	04.06.2004 r. BRPD	Szkoła Podstawowa Nr 2 w Nowym Dworze Gdańskim	Spotkanie z uczniami i kadłą pedagogiczną
70.	04.06.2004 r. Wałbrzych	Publiczne Gimnazjum Nr 2	Udział w uroczystościach nadania imienia szkole
71.	05.06.2004 r. Konin	Koniński Dom Kultury	Udział w Jubileuszowym XXV Międzynarodowym Festiwalu Piosenki i Tańca

72.	06.06.2004 r. Kraków	Fundacja Prometeusz	Integracyjny Festyn dla Dzieci
73.	08-09.06. 2004 r. Łędziny	Stowarzyszenie Zastępczego Rodzicielstwa	III Międzynarodowe Warsztaty pt.; „Przeciw porzuceniu – rodzice zastępczy nadzieją”
74.	09-10.06. 2004 r. Tczew	Stowarzyszenie na Rzecz Szkolnictwa Specjalnego	II Międzynarodowy Przegląd Teatrów Wspaniałych
75.	14.06.2004 r. Warszawa	Prywatna Szkoła Podstawowa Nr 94, Gimnazjum Nr 22	Spotkanie z kadram i uczniami szkoły
76.	24.06.2004 r. Warszawa	Katolicka Fundacja Pomocy Osobom Uzależnionym i Dzieciom KARAN	Festyn: „Zdrowe i bezpieczne wakacje”
77.	24.06.2004 r. Sieradz	Szkoła Podstawowa Nr 6	Uroczystości nadania imienia szkole
78.	24.06.2004 r. Niedrzew Drugi	Komitet Obrony Bezrobotnych	Uroczystości zakończenia roku szkolnego – spotkanie z dziećmi z rodzin bezrobotnych
79.	03.07.2004 r. Kutno	Mała Liga Baseballowa	Inauguracja Mistrzostw regionu Europejskiego Ligi
80.	07.07.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Fundacja Dobre Media – Media bez Przemocy	Spotkanie w sprawie projektu ustawy o zwalczaniu przekazów szkodliwych dla małoletnich odbiorców w środkach masowego komunikowania
81.	14.07.2004 r. Kamienica	Komenda Główna Policji	Spotkanie z dziećmi policjantów
82.	16.07.2004 r. Gorzewo	Marszałek Województwa Mazowieckiego	Spotkanie z dziećmi w Stadnicy Harcerskiej
83.	16.07.2004 r. Warszawa	Dyrektor Programu II TVP	Spotkanie nt. bezpiecznego wizerunku dziecka w mediach
84.	16.07.2004 r. Białobrzegi	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej	Spotkanie z dziećmi na kolonii harcerskiej
85.	26.07.2004 r. Poświętne	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej	Spotkanie uczestników Kolonii Jubileuszowej przy III Narodowym Zlocie Harcerzy z RPD
86.	29-30.07.2004r. Mrągowo	Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Artystycznej Dzieci i Młodzieży SUKCES, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Mrągowie	Wizytacja III warsztatów artystycznych dla utalentowanej młodzieży śpiewającej „Talenty na start”
87.	01.08.2004 r. Warszawa	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej	III Narodowy Zlot Organizacji Harcerzy

88.	01.09.2004 r. Łódź	Szkoła Mistrzostwa Sportowego im. Kazimierza Górskiego w Łodzi	Udział w uroczystości rozpoczęcia nowego roku szkolnego
89.	09.09.2004 r. Łędziny	Stowarzyszenie Zastępczego Rodzicielstwa	Udział w obchodach IV Światowego Dnia FAS (alkoholowy zespół płodowy)
90.	10 -12.09. 2004r. Szczecin	Salezjańska Organizacja Sportowa	Udział w XII Ogólnopolskich Igrzyskach Młodzieży Salezjańskiej
91.	16.09.2004 r. Warszawa	Telewizja TVN	Udział w uroczystościach jubileuszowych
92.	21.09.2004 r. Świdnica	Szkoła Podstawowa Nr 87	Spotkanie z uczniami oraz kadram pedagogiczną
93.	22.09.2004 r. BRPD	Katolickie Stowarzyszenie Wychowawców	Spotkanie z przedstawicielami stowarzyszenia nt. konferencji pt.: „Etyczne i duchowe wartości i źródła integracji europejskiej. Wychowanie moralne i społeczeństwo obywatelskie”
94.	24.09.2004 r. Mrągowo	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom „Gniazdo”	Uroczyste otwarcie Gniazda Nr 12 w Mrągowie
95.	13.10.2004 r. Warszawa	Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej	Spotkanie zespołu specjalistów zajmujących się problematyką dziecka krzywdzonego
96.	23.10.2004 r. Warszawa	Polskie Stowarzyszenie Obrońców Życia Człowieka	Ogłoszenie wyników konkursu „Pomóż ocalić życie bezbronnemu”
97.	25.10.2004 r. Zawidz Kościelny	Marszałek Województwa Mazowieckiego	Udział w inauguracji akcji: „Bezpiecznie do szkoły”
98.	26.10.2004 r. Gdańsk	Sąd Okręgowy w Gdańsku	Udział w Okręgowym Zgromadzeniu Kuratorów Zawodowych Okręgu Sądu Gdańskiego
99.	29.10.2004 r. Rzgów	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	Udział w debacie z dziećmi na temat przestrzegania ich praw
100.	09.11.2004 r. BRPD	Gimnazjum Nr 2 w Kutnie	Debata z uczniami i kadram na temat przestrzegania praw dziecka

101.	20.11.2004 r. BRPD	Zespół Szkół w Międzyborowie	Udział w spotkaniu z okazji XV rocznicy uchwalenia Konwencji Praw Dziecka przez Zgromadzenie Ogólne ONZ
102.	22.11.2004 r. BRPD	Szkoła Podstawowa w Busku Zdroju	Spotkanie z uczniami oraz kadrami pedagogicznymi
103.	26.11.2004 r. Ciechanów	Gimnazjum Nr 3 im. M. Konopnickiej	Udział w spotkaniu z rodzicami, nauczycielami i uczniami na temat praw dziecka
104.	26.11.2004 r. Pabianice	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	Spotkanie z dziećmi i pracownikami poradni
105.	26.11.2004 r. Łódź	Szkoła Podstawowa Nr 109, Zarząd Łódzkiego Oddziału Regionalnego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci	Udział w obchodach 50-lecia szkoły oraz 85-lecia Towarzystwa Przyjaciół Dzieci
106.	05.12.2004 r. Wrocław	Program 2 TVP	Udział w akcji charytatywnej „I ty możesz zostać Św. Mikołajem”
107.	06.12.2004 r. Rabka	Burmistrz Miasta Rabka	Udział w uroczystościach otwarcia Centrum Św. Mikołaja
108.	07.12.2004 r. Sieradz	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	Spotkanie na temat praw dziecka z trudnościami edukacyjnymi
109.	08.12.2004 r. BRPD	Rada Naukowa Przy Rzeczniku Praw Dziecka	Przedstawienie propozycji działań RPD na rok 2005
110.	10.12.2004 r. Skoroszyce	Zespół Szkół w Skoroszycach	Spotkanie z młodzieżą i kadrami pedagogicznymi
111.	10.12.2004 r. Biała Podlaska	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Białej Podlaskiej	Spotkanie ze studentami oraz pracownikami Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej
112.	10.12.2004 r. Bydgoszcz	Zespół Szkół Nr 7 w Bydgoszczy	Udział w III edycji bydgoskiej akcji pt.: „Prawa człowieka zaczynają się od praw dziecka”
113.	10.12.2004 r. Łódź	Szkoła Podstawowa Nr 44 im. prof. Jana Molla	Podsumowanie I Łódzkiego konkursu „Prawa dziecka - prawami człowieka”
114.	10.12.2004 r. Bystrzyca Kłodzka	Europejskie Forum Młodzieży	Spotkanie z uczestnikami forum
115.	11.12.2004 r. Lublin	Szkoła Podstawowa Nr 32 z Oddziałami Integracyjnymi im. Pamięci Majdanka	Udział w warsztatach naukowo-szkoleniowych pt.: „Uwarunkowania sukcesu społecznego i dydaktycznego dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych w integracyjnym modelu nauczania”

116.	13.12.2004 r. Warszawa	Katolicka Fundacja Pomocy Osobom Uzależnionym i Dzieciom „Karan”	Podsumowanie akcji: „Pomóż Dzieciom Godnie Życ”
117.	13.12.2004 r. Łódź	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	Udział w debacie dot. praw dziecka z dysleksją rozwojową
118.	15.12.2004 r. BRPD	Rada Organizacji Pozarządowych Przy Rzeczniku Praw Dziecka	Prezentacja działań RPD na rok 2005
119.	16.12.2004 r. Warszawa	Związek Harcerstwa Polskiego	Przyjęcie Betlejemskiego Światła Pokoju
120.	18.12.2004 r. Mysłowice	Fundacja „Bonus Melior Sanus”	Spotkanie z dziećmi będącymi pod opieką hospicjum

**Zestawienie 3. Promocja praw dziecka – udział w konferencjach i seminariach poświęconych
problemom dzieci**

L.p.	Data / miejsce	Organizator	Charakter spotkania
1.	10.01.2004 r. BRPD	Rzeszowskie Porozumienie Przeciw Pornografii, Komitet Obrony Dzieci i Młodzieży Przed Patologiami Społecznymi	Spotkanie nt.: „Przeciwdziałanie rozwojowi patologii społecznych wśród dzieci”
2.	19.01.2004 r. Warszawa	Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych	I Kongres Polskiego Forum Osób Niepełnosprawnych
3.	21.01.2004 r. Kutno	Starostwo Powiatowe w Kutnie	Seminarium nt.: „Standardy praw ucznia - szkolny system wychowawczy”
4.	07.02.2004 r. Warszawa	Kolegium Najwyższej Izby Kontroli	Seminarium z okazji 85 – lecia NIK pt.: „Kontynuacja i nowe wyzwania”
5.	17-18.02.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej	Ogólnopolska konferencja pt.: „Wspomaganie rozwoju dziecka w środowisku przedszkolnym”
6.	22.02.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Sprawiedliwości	Sesja pt.: „Rok 2004 rokiem dzieci – ofiar przestępstw”
7.	25.02. 2004 r. Bełchatów	Szkoła Podstawowa	Forum oświatowe „Prawa dziecka w systemie edukacji”
8.	03.03.2004 r. Wrocław	Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa ELSA	Konferencja pt.: „Dzieci też mają swoje prawa”

9.	03.03.2004 r. Warszawa	Fundacja Dobre Media – Media bez Przemocy, Rzecznika Praw Dziecka	Seminarium pt.: „Dobre Media – Dobrzy Nadawcy”
10.	05.03.2004 r. Warszawa	Fundacja Przyjaciółka	Spotkanie koalicji na rzecz rodzinnych form opieki nad dzieckiem
11.	06.03.2004 r. Warszawa	Związek Harcerstwa Polskiego	Konferencja pt.: „Rola i miejsce harcerstwa w czasach kryzysu wartości i wychowania”
12.	11.03.2004 r. Kutno	ATU Press	Seminarium pt.: „Prawa dziecka w Polsce na tle prawodawstwa Unii Europejskiej”
13.	16.03.2004 r. BRPD	Stowarzyszenie Pomocy Młodzieży Dyslektycznej	Seminarium dotyczące problemów dysleksji wśród młodzieży
14.	19.03. 2004 r. Warszawa	Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego	Forum pt.: „Dzieci gorszych szans to gorsza przyszłość społeczeństwa”
15.	20.03.2004 r. Poznań	Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Dzieci Nieśłyszących „Rodzice Rodzicom”	Konferencja pt.: „Dziecko w szkole – poczucie bezpieczeństwa, poszanowanie godności”
16.	22.03.2004 r. Warszawa	Uniwersytet Warszawski, Sejmowa Komisja Sprawiedliwości i Praw Człowieka, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu	Konferencja nt.: „Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie”
17.	22.03. 2004 r. Warszawa	Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	Spotkanie w sprawie wspieranie socjalizacji dzieci i młodzieży przez telewizję
18.	23.03.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Konferencja pt.: „Czy polskie szkoły są skazane na likwidację?”
19.	25.03.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Spotkanie dotyczące Programu na rzecz ofiar przestępstw
20.	26.03.2004 r. Warszawa	NASK (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa)	Europejskie Forum: Internet z ludzką twarzą – wspólna odpowiedzialność
21.	30.03. 2004 r. Warszawa	Instytut Spraw Publicznych	Konferencja pt.: „Od instytucjonalnych do rodzinnych form opieki zastępczej”
22.	31.03. 2004 r. Warszawa	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	Konferencja pt.: „Prawa dziecka w szkole”
23.	01.04.2004 r. Warszawa	Polskie Towarzystwo Pediatryczne	Posiedzenie w sprawie aktualnych problemów w opiece nad dzieckiem

24.	04.04.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Przedstawiciele resortów sprawiedliwości, gospodarki, zdrowia, kultury oraz organizacji pozarządowych	Spotkanie w sprawie prac zespołu opracowującego założenia projektu: Narodowego Planu Działań Na Rzecz Dzieci 2004 - 2012 "Polska dla Dzieci".
25.	14.04.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka	Spotkanie z organizacjami pozarządowymi w celu podsumowania działań podjętych w 2003 r. – Europejskim Roku Osób Niepełnosprawnych
26.	14.04.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawskie Oświatowe Porozumienie Rodziców	Seminarium pt.: „Szkoła, bezpieczeństwo, wychowanie”
27.	15.04.2004 r. Wałbrzych	Publiczne Gimnazjum Nr 6	Dolnośląska Konferencja Praw Dziecka pt.: „Nie ma dzieci, są ludzie”
28.	22.04.2004 r. Łódź	Kuratorium Oświaty	Konferencja pt.: „Rodzice, nauczyciele, uczniowie – partnerzy w procesie wychowania”
29.	22-23.04.2004 r. Łódź	Centrum Zdrowia Matki Polki	Konferencja naukowo – szkoleniowa pt.: „ Nagłe przypadki w intensywnej terapii i medycynie ratunkowej u dzieci”
30.	23.04.2004 r. Kutno	Gimnazjum Nr 2 im. Marszałka J. Piłsudskiego	Międzygimnazjalne warsztaty profilaktyczne pt.: „Żyję bez nałogów- myślę i mówię nie!”
31.	28.04.2004 r. Suchedniów	Zespół Szkół im. H. Sienkiewicza	Sesja informacyjno - edukacyjna: „Prawa dziecka, ucznia, człowieka”
32.	29.04.2004 r. Warszawa	Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej	Konferencja regionalna w ramach realizacji zadań zawartych w Krajowym programie zapobiegania niedostosowaniu społecznemu i przestępczości dzieci i młodzieży
33.	06.05.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Konferencja pt.: „Prawa dzieci w indywidualnych gospodarstwach rolnych”
34.	06.05.2004 r. Warszawa	Krajowa Rada Kuratorów	Posiedzenie poświęcone uchwaleniu Kodeksu Etyki Kuratora Sądowego
35.	08.05.2004 r. Warszawa	Międzynarodowe Stowarzyszenie Studentów Medycyny IFMSA - Poland	Ogólnopolska konferencja studencka – „Stop przemocy w rodzinie”

36.	10.05.2004 r. Warszawa	Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Komeńskiego	Międzynarodowa konferencja pt.: „Nasz przedszkolak w Europie – Europejski Fundusz Społeczny szansą na upowszechnienie edukacji przedszkolnej”
37.	13-14.05.2004 r. Kielce	Świętokrzyski Urząd Wojewódzki	Konferencja pt.: „Przemoc w szkole i w rodzinie”
38.	18-19.05.2004 r. Ciechocinek	Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego	Patronat RPD nad konferencją naukową pt.: „Zjawisko marginalizacji w problematyce badawczej współczesnej pedagogiki społecznej”
39.	19.05.2004 r. Opoczno	Starostwo Powiatowe, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	Forum Inicjatyw Społecznych – „Społeczność lokalna wobec patologii”
40.	20.05.2004 r. Warszawa	Groupe de Pedagogie et d’ Animation Sociale, Fundacja dla Polski	Seminarium pt.: „Pedagogika ulicy w Polsce”
41.	20.05.2004 r. Warszawa	Rządowa Rada Ludnościowa	Konferencja pt.: „Założenia polityki ludnościowej w Polsce”
42.	21.05.2004 r. Warszawa	Gazeta Prawna	Udział przedstawiciela BRPD w panelu pt.: „Bezpieczne dziecko”
43.	21.05.2004 r. Warszawa	Główny Urząd Statystyczny	Międzyresortowa konferencja w sprawie programu badań statystycznych – statystyki publicznej na rok 2005.
44.	22.05.2004 r. Warszawa	Ogólnopolska Rada Ruchów Katolickich	Konferencja poświęcona prawom dziecka
45.	27.05.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Podsumowanie prac nad Krajowym Programem Pomocy Ofiarom Przestępstw
46.	27.05.2004 r. Krosno	Starostwo Powiatowe	Konferencja „Zacznijmy razem” dotycząca popularyzacji i upowszechniania praw dziecka.
47.	27.05.2004 r. Chełm	Przedszkole Miejskie z Oddziałami Integracyjnymi Nr 4 w Chełmie, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej, Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Chełmie, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie	Ogólnopolskie Forum Przedszkoli Integracyjnych pt.: „Jak odpowiedzieć na nowe wyzwania edukacyjne”
48.	28.05.2004 r. Warszawa	Polska Federacja Ruchów Obrony Życia	Spotkanie poświęcone problematyce ochrony małżeństwa, rodziny i życia

49.	28.05.2004 r. Warszawa	Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe – Grupa Podhalańska	Konferencja prasowa w sprawie projektu szkolenia dla dzieci i młodzieży w całym kraju zasad profilaktyki unikania wypadków w górach
50.	29.05.2004 r. Warszawa	Zarząd Polskiej Federacji Ruchów Obrony Życia	Zjazd Programowy Federacji
51.	29-30.05.2004 r. Warszawa	Towarzystwo „Nasz dom”	Ogólnopolska konferencja nt. „Reformy systemu opieki nad dziećmi osieroconymi”
52.	29-30.05.2004 r. Warszawa	Stowarzyszenie Rodzin i Opiekunów Osób z Zespołem Downa „Bardziej Kochani”	Konferencja naukowa pt.: „Dar czy ciężar – rodzice wobec niepełnosprawności dziecka; problemy, diagnozy, rozwiązania”
53.	31.05.2004 r. Warszawa	Związek Nauczycielstwa Polskiego, Polski Komitet Światowej Organizacji Wychowania Przedszkolnego	I Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt.: „Przedszkole przyszłości”
54.	03-04.06.2004 r. Mrągowo	Starostwo Powiatowe, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Mrągowie	Konferencja szkoleniowa dotycząca realizacji programu lokalnego „Wczesna interwencja szansą na ratunek, czyli SSP Współpraca”
55.	03-05.06.2004 r. Warszawa	Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	Konferencja pt.: „Nauczyciel – profilaktyk i wychowawca w domu i w szkole”
56.	07.06.2004 r. Kraków	Stowarzyszenie na Rzecz Praw Odpowiedzialnych Rodziców	Debata nad przepisami ustawy o świadczeniach rodzinnych z 28 listopada 2003 r. zapoznanie się z obywatelskim projektem ustawy o gminnym funduszu alimentacyjnym
57.	08.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Telewizja Polska, Konferencja Mediów Polskich	Konferencja pt.: „Media, a dzieci”
58.	08-09.06.2004 r. Szczytno	Wyższa Szkoła Policji	Seminarium naukowe pt.: „Techniczne aspekty przestępczości teleinformatycznej”
59.	15.06.2004 r. Warszawa	Ośrodek Informacji ONZ, Przedstawicielstwo w Polsce Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR)	Prezentacja „Przewodnika po metodach zapobiegania i przeciwdziałania przemocy seksualnej i przemocy na tle płciowym wobec uchodźców repatriantów oraz osób przesiedlonych wewnętrznie”

60.	16.06.2004 r. Warszawa	Fundacji Dzieci Niczyje i Redakcja Kwartalnika „Dziecko krzywdzone”	Seminarium pt.: „ Czy dziecko może być wiarygodnym świadkiem?”
61.	16.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka	Ogólnopolska konferencja pt.: „Prawa dziecka po przystąpieniu do UE”
62.	16-19.06.2004 r. Warszawa	Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Europejska Organizacja EUROCARE	Międzynarodowa konferencja pt.: „Budowanie pomostów. Tworzenie polityki alkoholowej w powiększonej Europie”
63.	17.06.2004 r. Warszawa	Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych	Spotkanie okrągłego stołu w ramach programu „Dostęp osób z niepełnosprawnością intelektualną do edukacji i zatrudnienia.
64.	18.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka	I Ogólnopolskie Spotkanie „Społecznych” Rzeczników Praw Ucznia
65.	20-22.06.2004 r. Warszawa	Komitet Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk, Rzecznik Praw Dziecka, Instytut Psychiatrii i Neurologii	Międzynarodowa konferencja pt.: „Aborcja – przyczyny, następstwa, terapia”
66.	21.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Związek Powiatów Polskich, Ministerstwo Polityki Społecznej	Forum Dyrektorów Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie
67.	22-23.06.2004 r. Wrocław	Uniwersytet Wrocławski Instytut Psychologii	Międzynarodowa konferencja pt.: „Psychopatologie nowoczesnego społeczeństwa. Zagrożenie niewinności”
68.	24.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Spotkanie poświęcone Krajowemu Programowi Pomocy Ofiarom Przystępstw
69.	25.06.2004 r. Konstancin - Jeziorna	Specjalistyczne Centrum Rehabilitacji i Leczenia Schorzeń Ruchu im. prof. Mariana Weissa	Spotkanie dotyczące utworzenia Centrum Leczenia Uszkodzeń Splotu Ramiennego
70.	29.06.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Konferencja pt.: „Ku szkole obywatelskiej”
71.	15.07.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka	Konferencja prasowa pt.: „Jak skutecznie walczyć z pedofilią?”
72.	28.07.2004 r. Legionowo	Komenda Główna Policji	Konferencja pt.: „Koncepcja działań policyjnych ukierunkowanych na zapobieganie i zwalczanie przestępczości godzącej

			w wolność seksualną i obyczajność małoletnich”
73.	24.08.2004 r. Warszawa	Komitet na Rzecz Dzieci w Polsce KONRAD	Spotkanie prasowe pt.: „Możliwości edukacyjne dzieci niepełnosprawnych w Polsce”
74.	27.08.2004 r. Dąbrowica	Fundacja im. Świętych Cyryla i Metodego	Konferencja pt.: „Radość i wyzwanie ojcostwa”
75.	13.09.2004 r. Warszawa	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego	Krajowa narada na temat strategii, perspektyw utrzymania i rozwoju placówek wsparcia dziennego TPD
76.	14.09.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Seminarium pt.: „Strategia wychowania młodzieży do odpowiedzialności za siebie i społeczeństwo”
77.	14.09.2004 r. Warszawa	Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej	Spotkanie poświęcone zjawisku krzywdzenia i zaniedbywania dzieci. Nawiązanie współpracy i ustalenie programu działań
78.	15.09.2004 r. Katowice	Agencja Marketingowo - Konsultingowa „Maxum”	NORDALIA – „Dziecko w krajach skandynawskich, a w Polsce”
79.	21.09.2004 r. BRPD	Rzecznik Praw Dziecka, Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn	Spotkanie dotyczące powołania Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Dzieci
80.	20.09.2004 r. Warszawa	Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Specjalistyczna Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna, Wydawnictwo Transfer Learning	Konferencja pt.: „Nigdy nie jest za wcześnie – wspieranie rozwoju edukacyjnego dzieci w wieku 0 - 4 lat”
81.	20-22.09.2004 r. Kraków	Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej w Krakowie	X konferencja z cyklu „Diagnostyka edukacyjna. Teoria i praktyka oceniania zewnętrznego”
82.	29.09.2004 r. Warszawa	European Roma Rights Center, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Wydział Prawa i Administracji UW	Międzynarodowa konferencja Naukowa pt.: „Dyrektywy UE dotyczące równego traktowania bez względu na rasę, jako instrument zmiany prawa polskiego”
83.	01.10.2004 r. Łódź	Polskie Towarzystwo Dysleksji	Konferencja pt.: „Prawa dziecka z dysleksją”

84.	02.10.2004 r. Warszawa- Międzylesie	Instytut „Pomnik – Centrum Zdrowia Dziecka”	I Konferencja Naukowa pt.: „Profilaktyka i terapia zespołu dziecka krzywdzonego”
85.	07.10.2004 r. Warszawa	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Konferencja pt.: „Handel elektroniczny, a ochrona konsumentów. Młodzi konsumenci, a Internet”
86.	09.10.2004 r. Warszawa	Salezjańska Organizacja Sportowa	Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe pt.: „Edukacja poprzez sport”
87.	12.10.2004 r. Warszawa	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)	Spotkanie Przeglądowe dotyczące Wymiaru Ludzkiego OBWE
88.	12-14.10.2004 r. Mielno	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zachodniopomorski Oddział Regionalny w Szczecinie, Oddział Okręgowy w Koszalinie	Konferencja i szkolenie pt.: „Interwencja, profilaktyka i ochrona dziecka przed przemocą seksualną”
89.	18.10.2004 r. Warszawa	Fundacja „Promocja Zdrowia”	Uroczystość wręczenia nagród „Białego Kruka”
90.	21.10.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn	I Spotkanie Międzyresortowego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Dzieci
91.	21-22.10.2004 r. Załęcze Wielkie	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Wojewódzka konferencja pt.: „Nie będę następny”. Doskonalenie działań wychowawczych i profilaktyki szkolnej – przeciwdziałanie agresji i przemocy
92.	25-26.10.2004 r. Kraków	Rzecznik Praw Obywatelskich, Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego	Konferencja pt.: „Misja – Pasja - Kompetencja, Status nauczyciela i jego przygotowanie do zawodu”
93.	25-26.10.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Sprawiedliwości, Biuro Polityki Społecznej Urzędu m. st. Warszawy, Fundacja Dzieci Niczyje	Ogólnopolska konferencja pt.: „Pomoc dzieciom – ofiarom przestępstw”
94.	27.10.2004 r. Warszawa	Polski Komitet Narodowy UNICEF	Gala UNICEF
95.	29.10.2004 r. BRPD	Rzecznik Praw Dziecka, Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn	Spotkanie dotyczące powołania Międzyresortowego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Dzieci
96.	02-03.11.2004 r. Łódź	Instytut Europejski	Seminarium pt.: „ Polityka wizowa, imigracyjna i azyłowa w UE”

97.	04.11.2004 r. Kutno	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kutnie	Konferencja pt.: „Przemoc w rodzinie – publiczna tajemnica, czy publiczny problem?”
98.	04.11.2004 r. Warszawa	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Ośrodek Wczesnej Interwencji w Warszawie	Międzynarodowa konferencja naukowo - szkoleniowa pt.: „Wielospecjalistyczna, kompleksowa pomoc małemu dziecku z zaburzeniami rozwoju i jego rodzinie w ośrodku wczesnej interwencji”
99.	04.11. 2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Prawa Dziecka, Fundacja Dobre Media - Media Bez Przemocy	Konferencja pt.: „Przestrzeń medialna jako przestrzeń publiczna. Współpraca i współodpowiedzialność”
100.	05.11.2004 r. Warszawa	Instytut Spraw Publicznych	Seminarium pt.: „Zmiany instytucjonalnych form opieki zastępczej nad dziećmi”
101.	08.11.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych	Konferencja pt.: „Polska Rodzina – wyzwania, działania, perspektywy”
102.	09.11.2004 r. Warszawa	Biuro Polityki Społecznej Urzędu m. st. Warszawy	Objęcie przez RPD honorowym patronatem akcji: „Daj im przyszłość- Warszawskie Rodzinne Domy Dziecka”
103.	17.11.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Obywatelskich	Seminarium Ombudsmanów Rady Państw Morza Bałtyckiego pt.: „Ombudsman a współczesne patologie rodziny”
104.	18.11.2004 r. Gdańsk	Prezydent Miasta Gdańska, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdańsku, Ogólnopolskie Forum na Rzecz Praw Dziecka, Fundacja „Dziecięce Listy do Świata”	Międzynarodowa konferencja z okazji XV- lecia uchwalenia Konwencji o Prawach Dziecka
105.	18.11.2004 r. Konin	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Rzecznik Praw Dziecka, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci	Konferencja z okazji 85-lecia działalności Towarzystwa Przyjaciół Dzieci
106.	19.11.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	Konferencja z okazji XV-lecia uchwalenia Konwencji o Prawach Dziecka
107.	23-24.11.2004 r. Legionowo	Centrum Szkolenia Policji	Konferencja naukowa pt.: „Ochrona Dziecka. Teoria. Badania. Praktyka”

108.	24.11.2004 r. Warszawa	Zakład Polityki Społecznej Koło Naukowe Pracy Socjalnej w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie	Konferencja naukowa pt.: „Problemy współczesnej rodziny”
109.	24.11.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Pełnomocnik Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn	Spotkanie II Międzyresortowego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Dzieci
110.	25.11.2004 r. Opoczno	Kuratorium Oświaty w Łodzi Delegatura w Piotrkowie Trybunalskim, Powiatowy Ośrodek Metodyczny i Kształcenia Ustawicznego w Opocznie	Forum oświatowe pt.: „Prawa ucznia i prawa dziecka w szkołach i placówkach oświatowych”
111.	27.11.2004 r. Białystok	Ludowy Uniwersytet Katolicki w Białymstoku	Konferencja pt.: „Jak w Polsce prawo służy rodzinie?”
112.	30.11.2004 r. Siedlce	Kuratorium Oświaty w Warszawie Delegatura w Siedlcach, Samorządowe Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli	Konferencja pt.: „Szkoła równych szans”
113.	30.11.2004 r. Warszawa	Kuratorium Oświaty w Warszawie	Konferencja pt.: „Skala nieprzystosowania społecznego uczniów na Mazowszu. W poszukiwaniu modelowych rozwiązań diagnostyczno - profilaktycznych”
114.	01.12.2004 r. Warszawa	Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, Wyższa szkoła Psychologii Społecznej	Konferencja pt.: „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinach z problemem alkoholowym”
115.	02.12.2004 r. Rybnik	Ośrodek Pomocy Społecznej	Konferencja pt.: „Blżej dziecka - bliżej rodziny”
116.	07.12.2004 r. Skierniewice	Kuratorium Oświaty w Łodzi Delegatura w Skierniewicach	Konferencja pt.: „Razem przeciwko przemocy”
117.	07.12.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	Konferencja dotycząca prezentacji wyników II cyklu Międzynarodowego Programu Oceny Uczniów
118.	10.12.2004 r. Białobrzegi	Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej	Seminarium pt.: „Priorytety polityki społecznej na Mazowszu”
119.	10.12.2004 r. Siedlce	Biskup Siedlecki, Akademia Podlaska	Konferencja pt.: „Aborcja w ujęciu prawa, medycyny i psychologii”

120.	14.12.2004 r. Warszawa	Ministerstwo Sprawiedliwości	Posiedzenie dotyczące nieprawidłowości w wydawaniu postanowień sądowych w trybie natychmiastowym
121.	14.12.2004 r. Warszawa	Rzecznik Praw Dziecka, Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Stowarzyszenie Edukatorów, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, Wydział Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego	Konferencja pt.: „Człowiek w przestrzeni szkoły. Uczeń między uprzywilejowaniem, a marginalizacją”
122.	15.12.2004 r. Bydgoszcz	Stowarzyszenie MEDAR Centrum Pomocy Rodzinie	Konferencja pt.: „By dzieciństwo nie bolało...”

Zestawienie 4. Spotkania w ramach współpracy międzynarodowej

L.p	Data / miejsce	Osoby / instytucja	Temat
1.	19-20.01.2004 r. Tirana (Albania)	Alvaro Gil-Robles, Komisarz Praw Człowieka RE; Ermir Dobjani, Rzecznik Praw Człowieka Albanii	Międzynarodowa Konferencja poświęcona zagadnieniu zwalczania handlu dziećmi w Europie.
2.	4.02.2004 r. Warszawa	Corinna Franke, Przedstawicielka Senatora dr Rolanda Wöllera z Saksonii	W związku z brakiem instytucji Rzecznika Praw Dziecka w Niemczech spotkanie miało na celu uzyskanie informacji o zadaniach i obowiązkach prawnych Rzecznika Praw Dziecka w Polsce.
3.	21-23.03.2004 r. Rovaniemi (Finlandia)	Matti Ansala, Burmistrz Rovaniemi; Aaro Lehtoniemi, Przewodniczący Fundacji Bożego Narodzenia	Spotkanie z władzami gminy miejskiej i wiejskiej Rovaniemi. Motywem przewodnim wizyty było zapoznanie się z działalnością Wioski św. Mikołaja oraz Fundacji Bożego Narodzenia.
4.	25-26.03.2004 r. Wiedeń (Austria)	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODiHR)	Spotkanie na temat nauczania praw człowieka. Wystąpienie: „Nauczanie praw człowieka w szkole – regulacja prawna obowiązująca w Rzeczypospolitej Polskiej”

5.	22.04.2004 r. Dublin (Irlandia)	“ChildONEurope” (Europa dla Dzieci); Brian Lenihan, Minister ds. Dzieci Irlandii; Emily Logan Rzecznik Praw Dziecka Irlandii	Cykliczne spotkania przedstawicieli Państw Członkowskich UE, podczas których dokonuje się przeglądu wytypowanych zagadnień dotyczących działań na rzecz dzieci w państwach europejskich.
6.	26-30.04.2004 r. Melbourne (Australia)	Międzynarodowe Zjednoczenie na Rzecz Promocji i Edukacji Zdrowia (IUPHE); Światowa Organizacja Zdrowia (WHO)	18 Światowa Konferencja poświęcona Promocji Zdrowia i Edukacji Zdrowotnej. Tematyka konferencji dotyczyła m.in. promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej wśród dzieci i młodzieży.
7.	5-6.05.2005 r. Londyn (Wielka Brytania)	Wizyta Prezydenta RP w Wielkiej Brytanii wraz Delegacją polską	Konferencja: „Ochrona dzieci przed przemocą z perspektywy Polski i Wielkiej Brytanii”
8.	17-19.05.2004 r. Bukareszt (Rumunia)	Rząd Rumuński- Urząd Narodowy ds. Opieki nad Dziećmi; UNICEF w Rumunii; “Save the Children” w Rumunii	Międzynarodowa Konferencja: „Reforma opieki socjalnej dzieci: Nowe realia dla Dzieci”. Raport Rzecznika Praw Dziecka: „Stan opieki zastępczej nad dzieckiem w Polsce”.
9.	25.05.2004 r. Budapeszt (Węgry)	Ministerstwo ds. Dzieci, Młodzieży i Sportu Republiki Węgierskiej	Międzynarodowa Konferencja: „Prawa Dziecka”. Wystąpienie Rzecznika Praw Dziecka RP: „Zadania i doświadczenia Rzecznika Praw Dziecka Rzeczypospolitej Polskiej”.
10.	30.05-4.06.2004 r. Timisoara (Rumunia)	Public Interest Law Initiative Columbia University w Budapeszcie	Warsztaty dotyczące międzynarodowej współpracy uniwersyteckich klinik prawa w sprawach dotyczących praw dzieci. Udział w projekcie przedstawiciela Rzecznika Praw Dziecka.
11.	11.06.2004 r. Wiedeń (Austria)	Stacja Polskiej Akademii Nauk	Wykład Rzecznika Praw Dziecka „Osiągnięcia Polski w zakresie ochrony praw dziecka” skierowany do austriackiej Polonii oraz pracujących w Austrii polskich nauczycieli.

12.	14.06.2004 r. Warszawa	Larisa Alawerdian, Rzecznik Praw Człowieka Armenii	Spotkanie z pierwszym Rzecznikiem Praw Człowieka Armenii wybranym w dniu 1 marca 2004 r. Wizyta miała charakter studyjny i służyła zebraniu doświadczeń pomocnych w tworzeniu instytucji Rzecznika Praw Człowieka w Armenii.
13.	22 czerwca 2004 r. Bruksela	Komisja Europejska, Grupa EUROMED	Seminarium nt. rangi praw dziecka w Europie oraz krajach basenu Morza Śródziemnego
14.	7.07.2004 r. Warszawa	Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej	Spotkanie nt. praktycznych aspektów pracy Rzecznika Praw Dziecka w Polsce z grupą przedstawicieli organizacji pozarządowych Rosji i Ukrainy w ramach programu „Technika Wolnego Słowa”, adresowanego do przedstawicieli organizacji pozarządowych z Rosji, Ukrainy, Białorusi i Mołdowy
15.	26.07.2004 r. Warszawa	Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych, - stypendystki Wydziału Prawa Columbia University w Nowym Jorku	Spotkanie z obywatelkami Chin – stypendystkami Public Interest Law Initiative z Rzecznikiem Praw Dziecka RP w celu zapoznania się z zasadami funkcjonowania instytucji państwowych działających w naszym kraju na rzecz obywateli.
16.	19-22.07.2004 r. Watykan	Jan Paweł II	Udział Rzecznika Praw Dziecka w I Ogólnopolskiej Pielgrzymce Dzieci z Domów Dziecka do Ojca Świętego Jana Pawła II.
17.	23.07.2004 r. Wiedeń (Austria)	Dr Helga Konrad, Specjalny Przedstawiciel OBWE ds. Zwalczenia Handlu Ludźmi	Spotkanie miało na celu podjęcie próby zawarcia sojuszu organizacji i agend na rzecz zwalczenia handlu ludźmi (Alliance Against Trafficking in Persons).
18.	7.09.2004 r. Soleczniki (Litwa)	Solecznicki Dom Dziecka	Spotkanie Rzecznika Praw Dziecka z dziećmi z Domu Dziecka na Wileńszczyźnie i przekazanie im podarków w postaci książek, słowników i kaset DVD.

19.	12-14.09.2004 r. Genewa (Szwajcaria)	Siedziba UNICEF w Genewie; ONZ	Studium Sekretarza Generalnego ONZ na temat - Przemoc wobec dzieci.
20.	17.09.2004 r. Genewa (Szwajcaria)	Komitet Praw Dziecka ONZ	Debata generalna nt. implementacji praw dziecka w okresie wczesnego dzieciństwa.
21.	23-24.09.2004 r. Helsinki (Finlandia)	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)	Międzynarodowa Konferencja: „Zapewnienie ochrony praw człowieka w krajach przeznaczenia – Przerwanie łańcucha handlu ludźmi”
22.	7.10.2004 r. Warszawa	Dr Helga Konrad, Specjalny Przedstawiciel OBWE ds. Zwalczania Handlu Ludźmi	Spotkanie z Rzecznikiem Praw Dziecka RP w związku ze Spotkaniem Przeglądowym Wymiaru Ludzkiego Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE).
23.	9.10.2004 r. Wiedeń (Austria)	Szkoła Polska w Wiedniu	Udział w jubileuszu Szkoły Polskiej w Wiedniu.
24.	13-15.10.2004 r. Cardiff (Walia)	Europejska Sieć Rzeczników Praw Dziecka (ENOC)	Doroczne spotkanie ENOC. Tematem wiodącym była problematyka zagwarantowania bezpieczeństwa dzieci wobec zagrożeń, jakie niesie ze sobą terroryzm. Rzecznik Praw Dziecka, Paweł Jaros, został wybrany Przewodniczącym ENOC na rok 2005/2006.
25.	9-14.11.2004 r. Watykan, Rzym (Włochy)	Jan Paweł II, Polonia Włoska	Pracownicy Biura Rzecznika Praw Dziecka uczestniczyli w audiencji generalnej u Ojca Świętego Jana Pawła II. Rzecznik Praw Dziecka spotkał się z przedstawicielami Polonii Włoskiej i wygłosił wykład „Znaczenie Polski w dziedzinie ochrony praw dziecka”.